

Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ»

«Η συμβολή του εσωτερικού ελέγχου στην αποτροπή χειραγώγησης των αποτελεσμάτων των χρηματοοικονομικών καταστάσεων: θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση»

Διπλωματική Εργασία

που υποβλήθηκε στο Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ

ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση

Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Λογιστική και Ελεγκτική

από τον

Γεώργιο Ζαχαριουδάκη

Ηράκλειο

Μάρτιος 2019

Δήλωση Αυθεντικότητας, ζητήματα Copyright

«Ο μεταπτυχιακός φοιτητής που εκπόνησε την παρούσα διπλωματική εργασία φέρει ολόκληρη την ευθύνη προσδιορισμού της δίκαιης χρήσης του υλικού, η οποία ορίζεται στη βάση των εξής παραγόντων: του σκοπού και χαρακτήρα της χρήσης (μη-εμπορικός, μη-κερδοσκοπικός, αλλά εκπαιδευτικός-ερευνητικός), της φύσης του υλικού που χρησιμοποιεί (τιμήματα του κειμένου, πίνακες, σχήματα, εικόνες κ.λπ.), του ποσοστού και της σημαντικότητας του τμήματος που χρησιμοποιεί σε σχέση με το όλο κείμενο υπό copyright, και των πιθανών συνεπειών της χρήσης αυτής στην αγορά ή την γενικότερη αξία του υπό copyright κειμένου».

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

«Η παρούσα διπλωματική εργασία εγκρίθηκε ομόφωνα από την τριμελή εξεταστική επιτροπή η οποία ορίστηκε από την ΓΣΕΣ του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Τ.Ε.Ι. Κρήτης, σύμφωνα με το νόμο και τον εγκεκριμένο Οδηγό Σπουδών του ΠΜΣ «Λογιστική και Ελεγκτική». Τα μέλη της Επιτροπής ήταν:

- Καραμπίνης Νικόλαος (Επιβλέπων), Επίκουρος Καθηγητής Οικονομικού Παν. Αθηνών*
- Σταματόπουλος Θεόδωρος (Μέλος), Καθηγητής ΤΕΙ Κρήτης*
- Σώρρος Ιωάννης (Μέλος), Καθηγητής Παν. Πειραιώς*

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Τ.Ε.Ι. Κρήτης δεν υποδηλώνει αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα».

Ευχαριστίες

Η εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας με τίτλο «Η συμβολή του εσωτερικού ελέγχου στην αποτροπή χειραγώγησης των αποτελεσμάτων των χρηματοοικονομικών καταστάσεων: θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση», αποτελεί την ολοκλήρωση των σπουδών μου στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Λογιστική και Ελεγκτική», της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Κρήτης.

Στην προσπάθεια αυτή, δεν μπορώ να μην ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα Επίκουρο Καθηγητή κ. Νίκο Καραμπίνη, για την υπομονή, καθοδήγηση και τις καθοριστικές συμβουλές του καθ' όλη τη διάρκεια συγγραφής και παρουσίασης της διπλωματικής εργασίας, ώστε να βγει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Ιδιαίτερες ευχαριστίες και στα δυο μέλη της εξεταστικής επιτροπής, καθηγητή κ. Θεόδωρο Σταματόπουλο και αναπληρωτή καθηγητή κ. Ιωάννη Σώρρο, για τις παρατηρήσεις τους στα πλαίσια βελτίωσης της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Επίσης, νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω τους καθηγητές μου στο τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Κρήτης και φυσικά τους καθηγητές του μεταπτυχιακού «Λογιστική & Ελεγκτική», για τις γνώσεις και τα εργαλεία που μου μετέδωσαν.

Τέλος, τίποτα από τα παραπάνω δεν θα είχαν πραγματοποιηθεί χωρίς την αρωγή, ψυχολογική και οικονομική, από τους γονείς μου και τα αδέρφια μου και νομίζω είναι λίγο το ευχαριστώ για τη συμπαράσταση και την υπομονή που επέδειξαν κατά τη διάρκεια ολοκλήρωσης των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών μου.

Αφιερώνεται στην οικογένειά μου

Περιεχόμενα	
Κατάλογος Πινάκων	10
Περίληψη	11
Abstract	13
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ	20
Εισαγωγικά κεφαλαίου	20
1.1 Χρήστες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων	20
1.2 Θεσμικό Πλαίσιο Διεθνών Λογιστικών Προτύπων	21
1.3 Υιοθέτηση Διεθνών Λογιστικών Προτύπων στην Ελλάδα	23
1.4 Διεθνές Λογιστικό Πρότυπο 1 – Παρουσίαση Οικονομικών Καταστάσεων	24
Συμπεράσματα κεφαλαίου	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	28
Εισαγωγικά κεφαλαίου	28
2.1 Σκοπός υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου	29
2.2 Αρχές υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου	29
2.3 Κώδικας Επαγγελματικής Δεοντολογίας	30
2.4 Πλαίσιο εσωτερικού ελέγχου COSO	31
2.5 Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου	37
2.6 Διενέργεια εσωτερικού ελέγχου	40
2.7 Δικλίδες ασφαλείας εσωτερικού ελέγχου	43
2.8 Είδη εσωτερικού ελέγχου	43
2.9 Εξωτερική ανάθεση εσωτερικού ελέγχου	44
2.10 Διαφορές εσωτερικού-εξωτερικού ελεγκτή	45
2.11 Θεσμικό πλαίσιο εταιρικής διακυβέρνησης στην Ελλάδα	46

2.12 Κώδικας Εταιρικής Διακυβέρνησης ΣΕΒ.....	48
2.13 Θεσμικό πλαίσιο εσωτερικού ελέγχου.....	52
2.14 Νόμος Sarbanes-Oxley	54
2.14.1 Επιτροπή Ελέγχου.....	56
2.14.2 Συνέπειες συμμόρφωσης με το Νόμο Sarbanes-Oxley	59
Συμπεράσματα κεφαλαίου	60
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 – ΚΙΝΗΤΡΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	63
Εισαγωγικά κεφαλαίου	63
3.1 Βασικοί παράγοντες χειραγώγησης αποτελεσμάτων.....	63
3.2 Κίνητρα χειραγώγησης αποτελεσμάτων.....	63
3.2.1 Απαιτήσεις αγοράς.....	64
3.2.2 Ικανοποίηση στόχων.....	65
3.2.3 Προβλέψεις χρηματοοικονομικών αναλυτών.....	65
3.2.4 Εξοικονόμηση κερδών.....	66
3.2.5 Δανεισμός	66
3.2.6 Συγχωνεύσεις και εξαγορές	67
3.2.7 Συναλλαγές	68
3.2.8 Αμοιβές διοικητικών στελεχών.....	68
3.2.9 Απαιτήσεις νομοθετικών αρχών	69
3.3 Τεχνικές χειραγώγησης αποτελεσμάτων	70
3.3.1 Αλλαγή λογιστικών πολιτικών και εκτιμήσεων	70
3.3.2 Τα Μεγάλα Λουτρά	70
3.3.3 Πώληση/Επαναμίσθωση.....	71
3.3.4 Τεχνικές χειραγώγησης κερδών.....	71
3.3.4.1 Ελαχιστοποίηση εισοδήματος.....	71

3.3.4.2 Εξομάλυνση εισοδήματος.....	71
3.3.4.3 Δημιουργία Ειδικού Αποθεματικού.....	72
3.3.4.4 Απαλλαγή από προβληματικές εταιρείες.....	73
3.3.4.5 Πρόωρη αποπληρωμή χρεών.....	74
3.3.4.6 Συρρίκνωση του πλοίου.....	74
3.3.5 Τεχνικές χειραγώγησης κερδών μέσω επενδύσεων.....	75
3.3.5.1 Μεγάλο στοίχημα για το μέλλον.....	75
3.3.5.2 Εμπλουτισμός του επενδυτικού χαρτοφυλακίου.....	75
3.3.5.3 Χρήση των παραγώγων.....	76
3.4 Πραγματική χειραγώγηση αποτελεσμάτων.....	77
3.5 Επιπτώσεις της χειραγώγησης αποτελεσμάτων στον έλεγχο.....	79
3.6 Η επιτροπή ελέγχου και η αποφυγή περιπτώσεων απάτης.....	82
Συμπεράσματα κεφαλαίου.....	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	85
Εισαγωγικά κεφαλαίου.....	85
4.1 Οριοθέτηση έννοιας χειραγώγησης αποτελεσμάτων.....	85
4.2 Ορισμός εταιρικής διακυβέρνησης.....	91
4.3 Εταιρική διακυβέρνηση και χειραγώγηση αποτελεσμάτων.....	91
4.3.1 Σύνθεση και μέγεθος Δ.Σ.....	95
4.3.2 Δομή ιδιοκτησίας μετοχών.....	98
4.4 Υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου.....	99
4.5 Επιτροπή Ελέγχου.....	101
4.6 Υποδείγματα χειραγώγησης αποτελεσμάτων.....	106
4.6.1 Υποδείγματα συνολικών και διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων.....	107
4.6.1.1 Υποδείγματα συνολικών δεδουλευμένων εσόδων.....	107

4.6.1.2 Υποδείγματα διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων	108
4.6.1.2.1 Υπόδειγμα Healy (1985).....	108
4.6.1.2.2 Υπόδειγμα De Angelo (1986).....	108
4.6.1.2.3 Υπόδειγμα Jones (1991)	109
4.6.1.2.4 Υπόδειγμα Industry (1991).....	110
4.6.1.2.5 Τροποποιημένο υπόδειγμα Jones (1995).....	111
4.6.1.2.6 Υπόδειγμα Kang και Sivaramakrishnan (1995).....	112
4.6.1.2.7 Υπόδειγμα Kothari, Leone και Wasley (2005).....	113
Συμπεράσματα κεφαλαίου	123
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 – ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ	125
Εισαγωγικά κεφαλαίου	125
5.1 Δείγμα	125
5.2 Περιγραφικά μέτρα	127
5.3 Συσχέτιση μεταβλητών	129
5.4 Υποθέσεις.....	131
5.5 Εκτίμηση υποδειγμάτων	133
Συμπεράσματα κεφαλαίου	139
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	141
Βιβλιογραφία	145

Κατάλογος Πινάκων

Γράφημα 1: Πλαίσιο εσωτερικού ελέγχου COSO (πηγή: Spencer Pickett, K.H., 2011)

Πίνακας 1: Εναλλακτικοί ορισμοί της χειραγώγησης αποτελεσμάτων (πηγή: Ronen και Yaari, 2008)

Πίνακας 2: Διάκριση ανάμεσα στην απάτη και τη χειραγώγηση αποτελεσμάτων (πηγή: Dechow και Skinner (2000))

Πίνακας 3: Ορισμός μεταβλητών

Πίνακας 4: Περιγραφικά μέτρα

Πίνακας 5: Συσχέτιση μεταβλητών

Πίνακας 6: Συσχέτιση μεταβλητών

Πίνακας 7: Συσχέτιση μεταβλητών

Πίνακας 8: Εκτιμήσεις υποδείγματος

Πίνακας 9: Εκτιμήσεις υποδείγματος

Πίνακας 10: Εκτιμήσεις υποδείγματος

Περίληψη

Σκοπός: Η παρούσα διπλωματική εργασία διερευνά τη σχέση ανάμεσα στους μηχανισμούς εταιρικής διακυβέρνησης και στη χειραγώγηση των λογιστικών κερδών. Περισσότερη έμφαση δίνεται στο ρόλο του εσωτερικού ελέγχου και ειδικότερα σε εκείνον της επιτροπής ελέγχου.

Μεθοδολογία: Το θεωρητικό πλαίσιο βασίζεται σε ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία. Για την εμπειρική διερεύνηση χρησιμοποιήθηκε τελικό δείγμα 74 εταιρειών, εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών. Τα δεδομένα για τα λογιστικά τους μεγέθη αντλήθηκαν από την πλατφόρμα της Hellastat, με σκοπό τον υπολογισμό των διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων τους, σύμφωνα με τα υποδείγματα χειραγώγησης Jones (1991), τροποποιημένο Jones (1995) και Kothari, Leone και Wasley (2005). Για τις 74 αυτές εταιρείες συγκεντρώθηκαν τα δεδομένα για την εταιρική τους διακυβέρνηση από τα δημοσιευμένα πληροφοριακά έντυπα και τις ιστοσελίδες τους. Για την εκτίμηση των μοντέλων παλινδρόμησης χρησιμοποιήθηκε η εφικτή μέθοδος των γενικευμένων ελαχίστων τετραγώνων. Το παραπάνω δείγμα αφορά την περίοδο 2012-2016 και ο αριθμός των παρατηρήσεων ανά έτος είναι 370.

Ευρήματα: Από την εμπειρική διερεύνηση προέκυψε ότι οι μεταβλητές για τα ανεξάρτητα μέλη του διοικητικού συμβουλίου, ο αριθμοδείκτης απόδοσης του ενεργητικού και ο δείκτης του κεφαλαίου κίνησης είναι στατιστικά σημαντικές σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, όταν τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα έχουν υπολογιστεί με τα υποδείγματα Jones (1991) και τροποποιημένο υπόδειγμα Jones (1995). Η πρώτη μεταβλητή είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 10%, όταν τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα υπολογίστηκαν με το υπόδειγμα των Kothari, Leone και Wasley (2005). Αυτό σημαίνει πως οι παραπάνω τρεις μεταβλητές μπορούν να επιδράσουν αρνητικά στη χειραγώγηση των κερδών. Από την άλλη, οι υποθέσεις για την επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών των συνεδριάσεων των επιτροπών ελέγχου και των ανεξάρτητων μελών της επιτροπής ελέγχου (μόνο όταν τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα υπολογίστηκαν σύμφωνα με το τροποποιημένο υπόδειγμα Jones (1995) και εκείνο των Kothari, Leone και Wasley (2005) ενισχύονται σύμφωνα με τη θεωρία λόγω των αρνητικών πρόσημων τους, χωρίς όμως να είναι στατιστικά σημαντικές.

Πρωτοτυπία/Αξία: Ήδη Έλληνες και ξένοι ερευνητές, έχουν δείξει ενδιαφέρον για τη σχέση των παραπάνω μεγεθών. Τα ευρήματα της παρούσας διπλωματικής εργασίας έρχονται να προστεθούν στα υπάρχοντα ερευνητικά συμπεράσματα, χωρίς πάντα να τα επιβεβαιώνουν.

Περιορισμοί έρευνας: Το μεγαλύτερο πρόβλημα εντοπίζεται στην εμπειρική διερεύνηση, κατά τη συγκέντρωση δεδομένων εταιρικής διακυβέρνησης, ιδίως στοιχείων εσωτερικού ελέγχου, καθώς οι εταιρείες δεν δημοσιεύουν ανάλογα δεδομένα. Ακόμα, τα δεδομένα σχετικά με το διοικητικό συμβούλιο και την επιτροπή ελέγχου, αντλήθηκαν από τα πληροφοριακά έντυπα των εταιρειών, γεγονός που περιόρισε αρκετά το τελικό δείγμα, καθώς μεγάλο ποσοστό εταιρειών εμφάνιζε ελλειπείς πληροφορίες.

Λέξεις Κλειδιά: Εσωτερικός έλεγχος, επιτροπή ελέγχου, εταιρική διακυβέρνηση, χειραγώγηση αποτελεσμάτων

Abstract

Purpose: The current dissertation investigates the relationship between corporate governance mechanisms and earnings management. More emphasis is given on the role of internal audit and particularly on the role of the audit committee.

Methodology: The theoretical scope is based on greek and foreign literature. For empirical purposes it was used a final sample of 74 companies, listed in Athens Stock Exchange. The data for their accounting figures were drawn on the platform of Hellastat, in order to calculate their discretionary accruals, according to earnings management models Jones (1991), Modified Jones (1995) and Kothari, Leone and Wasley (2005). For these 74 companies the data for their corporate governance were collected from their published informative documents and websites. The FGLS method was used to estimate the regression models. The above sample concerns the period 2012-2016 and the number of observations per year is 370.

Findings: The empirical research resulted that the variables for the independent members of board of directors, the return on assets ratio and the current assets ratio are statistically significant in level of significance 5%, when the discretionary accruals were estimated with the Jones (1991) and Modified Jones (1995) models. The first variable is statistically significant in level of significance 10%, when the discretionary accruals were estimated with the Kothari, Leone and Wasley (2005) model. This means that the above three variables can have a negative effect on earnings management. On the other hand, the hypotheses for the effect of the independent variables of the meetings of the audit committee and the independent members of the audit committee (only in case of estimation of the discretionary accruals with the model of Modified Jones (1995) and Kothari, Leone and Wasley (2005)) are strengthened according to theory because of their negative signs, without being statistically significant.

Originality/Value: Greek and foreign researchers have already shown interest about the relationship of the above figures. The findings of the current dissertation are added to the existent empirical conclusions, without necessarily confirming them.

Research limitations: The biggest problem is found in empirical research, through the collection of corporate governance data, especially data of internal audit, as companies do not publish these data. In addition, data related to the board of directors and the audit committee

were drawn manually from the informative documents of the companies, which quite restricted the final sample, while a great number of companies presented insufficient information.

Key words: Internal audit, audit committee, corporate governance, earnings management

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι μηχανισμοί εταιρικής διακυβέρνησης είναι αυτοί που οργανώνουν και καθοδηγούν τις διοικητικές λειτουργίες μέσα σε μία εταιρεία. Μέσω αυτών επιτυγχάνονται οι στόχοι, ελέγχονται οι κύριες λειτουργικές της δραστηριότητες, αντιμετωπίζονται οι κίνδυνοι και φυσικά παρακολουθείται η καταγραφή της όλης λογιστικής διαδικασίας. Στο πλαίσιο του ελέγχου, τον ανάλογο ρόλο έχει επωμιστεί η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου, η οποία βάση νόμου είναι απαραίτητη για όσες εταιρείες έχουν εισηγμένες τις μετοχές τους σε οργανωμένη χρηματιστηριακή αγορά. Ο νόμος δεν αποκλείει την ίδρυση υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου στις μη εισηγμένες, καθώς η υπηρεσία προσδίδει ουσιαστική αξία και σ' αυτές, εφόσον κατέχουν τους απαραίτητους πόρους για τη λειτουργία της.

Ο εσωτερικός έλεγχος λειτουργεί ως ανεξάρτητη υπηρεσία μέσα σε μία εταιρεία. Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου παρέχει εξειδικευμένες υπηρεσίες προς τη διοίκηση της επιχείρησης, για να εκπληρώσει αποτελεσματικά τα καθήκοντά της. Η υπηρεσία μέσω αναλύσεων, εκτιμήσεων και συστάσεων είναι σε θέση να βοηθήσει και να δώσει μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα στην εταιρεία για τις συναλλαγές και τις δοσοληψίες που πραγματοποιεί και ελέγχει αν οι πληροφορίες που παράγονται είναι αξιόπιστες, ώστε να αποτυπωθούν στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου ευθύνεται επίσης για την κατανομή αρμοδιοτήτων και ευθυνών στο προσωπικό, για την προστασία των περιουσιακών στοιχείων της εταιρείας και το πιο σημαντικό, μεριμνά για τη διασφάλιση και εξασφάλιση της ακρίβειας και της αξιοπιστίας των λογιστικών γεγονότων και των βιβλίων της.

Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου πρέπει να αξιολογείται ως προς την επάρκειά του, να στοχεύει στην εκτίμηση, διαχείριση και αντιμετώπιση των επιχειρηματικών κινδύνων (στον περιορισμό ή την εξάλειψή τους) και να εκτιμά αν θα χρειαστούν επιπλέον βελτιώσεις στις διαδικασίες ελέγχου ή λήψη νέων μέτρων για την αντιμετώπιση των κινδύνων. Για τον σχεδιασμό και την επίτευξη των παραπάνω την ευθύνη έχει ο εσωτερικός ελεγκτής, ο οποίος διενεργεί τον εσωτερικό έλεγχο εντός της επιχείρησης και είναι υπάλληλός της εταιρείας, διαθέτοντας τα κατάλληλα επιστημονικά προσόντα γνώσης και εμπειρίας. Το πρόβλημα έγκειται στο ότι ο εσωτερικός ελεγκτής υποχρεούται να ενεργήσει με βάση τον εσωτερικό κανονισμό και τις υποδείξεις της διοίκησης της εταιρείας στην οποία απασχολείται, αυτό όμως μπορεί να μη συνάδει με τα όσα ορίζουν τα γενικά ελεγκτικά πρότυπα.

Πάντα υπάρχει η περίπτωση σφαλμάτων από το προσωπικό της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου και της διοίκησης της εταιρείας γενικότερα. Το ζητούμενο είναι εάν αυτά τα σφάλματα αποσκοπούν σε προσωπικά οφέλη των εργαζομένων και των στελεχών της διοίκησης. Συνεπώς, οι εταιρείες οφείλουν να διατηρούν τις κατάλληλες δικλίδες ασφαλείας, για να περιορίζουν και να αποτρέπουν φαινόμενα απάτης από το προσωπικό της εταιρείας και ακόμα περισσότερο, φαινόμενα αλλοίωσης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων από ανώτερα διοικητικά στελέχη.

Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου αποτελεί σημαντικό πυλώνα της εταιρικής διακυβέρνησης μίας εταιρείας. Ο όρος «εταιρική διακυβέρνηση» εισήχθηκε το 2002 στη χώρα μας, πολύ αργότερα σε σχέση με άλλες χώρες και κυρίως τις Η.Π.Α. Μάλιστα, στις Η.Π.Α. λίγα χρόνια νωρίτερα, είχαν ξεσπάσει σοβαρά οικονομικά σκάνδαλα, φέρνοντας στην επιφάνεια τον προβληματισμό για την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού και του εξωτερικού ελέγχου και την ανάγκη για καλύτερη και περισσότερη παρακολούθηση και έλεγχο από τις εποπτικές αρχές στο κατά πόσο είναι αληθείς και ειλικρινείς οι διοικήσεις των εταιρειών κατά τη δημοσίευση των χρηματοοικονομικών τους καταστάσεων.

Ο σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στους μηχανισμούς εταιρικής διακυβέρνησης και στη χειραγώγηση των λογιστικών κερδών, με έμφαση στο ρόλο του εσωτερικού ελέγχου και ειδικότερα σε εκείνον της επιτροπής ελέγχου για την αντιμετώπιση του φαινομένου της παραποίησης των οικονομικών αποτελεσμάτων των εταιρειών. Θα προηγηθεί το θεωρητικό υπόβαθρο το οποίο βασίζεται σε ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία, με το θεσμικό πλαίσιο της εταιρικής διακυβέρνησης και του εσωτερικού ελέγχου στην Ελλάδα και με βάση τις διεθνείς εξελίξεις.

Μέσα από το θεωρητικό πλαίσιο θα δοθούν οι απαραίτητοι ορισμοί της χειραγώγησης κερδών και της εταιρικής διακυβέρνησης, απαραίτητων εννοιών για την κατανόηση του περιεχομένου της διπλωματικής εργασίας. Σειρά έχει το θεσμικό πλαίσιο του θέματος της διπλωματικής εργασίας, ζητήματα που αφορούν μεμονωμένα τον εσωτερικό έλεγχο και τη χειραγώγηση αποτελεσμάτων (ποιες τεχνικές χρησιμοποιούνται και ποια κίνητρα οδηγούν στη χειραγώγηση), πριν προχωρήσουμε στο κεφάλαιο της εμπειρικής διερεύνησης για να ελέγξουμε εάν οι μηχανισμοί εταιρικής διακυβέρνησης επιδρούν αρνητικά ή όχι στη χειραγώγηση λογιστικών κερδών.

Ακολουθεί η αρθρογραφική επισκόπηση, στο πλαίσιο της οποίας ορίζονται οι απαραίτητες έννοιες της χειραγώγησης κερδών (earnings management) και της εταιρικής διακυβέρνησης (corporate governance).

Επίσης, θα τεθούν ζητήματα που αφορούν μεμονωμένα τον εσωτερικό έλεγχο και τη χειραγώγηση αποτελεσμάτων (ποιες τεχνικές χρησιμοποιούνται και ποια κίνητρα οδηγούν στη χειραγώγηση), πριν προχωρήσουμε στο εμπειρικό κεφάλαιο, για να ελέγξουμε εάν οι μηχανισμοί εταιρικής διακυβέρνησης επιδρούν αρνητικά ή όχι στη χειραγώγηση λογιστικών κερδών.

Για την εμπειρική διερεύνηση χρησιμοποιήθηκε δείγμα ελληνικών εισηγμένων εταιριών στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών την περίοδο 2012-2016. Το δείγμα αντλήθηκε από τη βάση δεδομένων της Hellastat. Ο αριθμός των ελληνικών εισηγμένων εταιριών φτάνει τις 198 και αφού αφαιρέθηκαν χρηματοοικονομικές εταιρείες, ασφαλιστικές εταιρείες, ακίνητης περιουσίας εταιρείες, οι τράπεζες και όσες εμφάνιζαν ελλιπείς πληροφορίες στην παραπάνω περίοδο, φτάσαμε τις 155 ελληνικές εισηγμένες εταιρείες. Οι παραπάνω κατηγορίες εταιριών αφαιρέθηκαν λόγω διαφορετικού νομοθετικού και λογιστικού πλαισίου.

Από τις 155 αυτές εταιρείες, οι 74 περιλάμβαναν πληροφορίες για την εταιρική τους διακυβέρνηση την ίδια περίοδο (2012-2016) σύμφωνα με τις απαιτήσεις της νομοθεσίας και των ρυθμιστικών αρχών (Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς και Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών).

Συγκεκριμένα, τα δεδομένα εταιρικής διακυβέρνησης αντλήθηκαν από τις ετήσιες οικονομικές εκθέσεις, τα ετήσια ενημερωτικά δελτία, τους ετήσιους απολογισμούς και τις ιστοσελίδες των εταιριών. Παρατηρήθηκε ότι ένας μεγάλος αριθμός εταιριών στις ετήσιες εκθέσεις και στα άλλα πληροφοριακά έντυπα, είχαν ελλιπείς πληροφορίες για την εταιρική διακυβέρνηση (κυρίως για τα χαρακτηριστικά σύνθεσης της επιτροπής ελέγχου) και επομένως έμειναν εκτός δείγματος. Μάλιστα αρκετές έχουν να δημοσιεύσουν ετήσιο ενημερωτικό δελτίο από τη διετία 2007-2008.

Τα δεδομένα εταιρικής διακυβέρνησης αφορούν τον αριθμό συνεδριάσεων της επιτροπής ελέγχου, τα ανεξάρτητα μέλη του διοικητικού συμβουλίου, τα μέλη της επιτροπής ελέγχου και τα ανεξάρτητα μέλη της επιτροπής ελέγχου. Επίσης, συμπεριλήφθηκαν και δυο αριθμοδείκτες: η απόδοση του ενεργητικού και ο δείκτης του κεφαλαίου κίνησης.

Το παραπάνω δείγμα χρησιμοποιήθηκε για τον υπολογισμό των διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων σύμφωνα με τα υποδείγματα Jones (1991), τροποποιημένο υπόδειγμα

Jones (1995) και Kothari, Leone και Wasley (2005) για το σύνολο των 74 εταιρειών. Τα υποδείγματα αυτά είναι τα πιο ευρέως χρησιμοποιούμενα στη διεθνή αρθρογραφία.

Από την εμπειρική διερεύνηση προέκυψε ότι οι μεταβλητές για τα ανεξάρτητα μέλη του διοικητικού συμβουλίου, ο αριθμοδείκτης απόδοσης του ενεργητικού και ο δείκτης του κεφαλαίου κίνησης είναι στατιστικά σημαντικές σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, όταν τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα έχουν υπολογιστεί με τα υποδείγματα Jones (1991) και τροποποιημένο υπόδειγμα Jones (1995). Η μεταβλητή για τα ανεξάρτητα μέλη του διοικητικού συμβουλίου είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 10%, όταν τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα υπολογίστηκαν με το υπόδειγμα των Kothari, Leone και Wasley (2005).

Η εργασία αποτελείται από πέντε κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο υπάρχει μία σύντομη αναφορά γύρω από τη χρηματοοικονομική πληροφόρηση. Δηλαδή, αναφέρεται ποιοι είναι οι χρήστες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων μίας εταιρείας, ποιο το θεσμικό πλαίσιο εφαρμογής των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων και τι ορίζει το Διεθνές Λογιστικό Πρότυπο 1 για τους κανόνες σύνταξης και παρουσίασης του συνόλου των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο καλύπτεται το θεσμικό πλαίσιο για την εταιρική διακυβέρνηση, τον εσωτερικό έλεγχο και την επιτροπή ελέγχου μαζί με ζητήματα που αφορούν τον εσωτερικό έλεγχο.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι παράγοντες και τα κίνητρα που οδηγούν τις διοικήσεις σε παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων, ποιες τεχνικές χρησιμοποιούν για το σκοπό αυτό πώς επηρεάζεται η διαδικασία του ελέγχου και τέλος πώς μπορεί η επιτροπή ελέγχου να την αποτρέψει.

Το τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζει την αρθρογραφική επισκόπηση του θέματος της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Ορίζονται οι απαραίτητες έννοιες της χειραγώγησης αποτελεσμάτων (earnings management) και της εταιρικής διακυβέρνησης (corporate governance). Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα συμπεράσματα από σειρά άρθρων που εξετάζουν τη σχέση μεταξύ των χαρακτηριστικών των μηχανισμών εταιρικής διακυβέρνησης (διοικητικό συμβούλιο, δομή ιδιοκτησίας μετοχών, υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου και επιτροπής ελέγχου) και της

χειραγώγησης αποτελεσμάτων μαζί με τα πιο γνωστά υποδείγματα διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, η εμπειρική διερεύνηση αφορά την επίδραση μηχανισμών εταιρικής διακυβέρνησης (διοικητικό συμβούλιο και επιτροπή ελέγχου) στη χειραγώγηση κερδών μέσα από υπόδειγμα πολλαπλής παλινδρόμησης, για δείγμα ελληνικών εισηγμένων εταιρειών. Υπολογίζονται τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα (εξαρτημένη μεταβλητή) των υποδειγμάτων Jones (1991), τροποποιημένο Jones (1995) και Kothari, Leone και Wasley (2005). Αφού γίνει αυτό, με την εφικτή μέθοδο των γενικευμένων ελαχίστων τετραγώνων έχουμε τα αποτελέσματα της επίδρασης των μηχανισμών εταιρικής διακυβέρνησης στα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα κάθε υποδείγματος χειραγώγησης από τα παραπάνω τρία.

Τέλος, παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την παρούσα διπλωματική εργασία.

Από την εμπειρική διερεύνηση προέκυψε ότι οι μεταβλητές για τα ανεξάρτητα μέλη του διοικητικού συμβουλίου, ο αριθμοδείκτης απόδοσης του ενεργητικού και ο δείκτης του κεφαλαίου κίνησης είναι στατιστικά σημαντικές σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, όταν τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα έχουν υπολογιστεί με τα υποδείγματα Jones (1991) και τροποποιημένο υπόδειγμα Jones (1995). Η μεταβλητή για τα ανεξάρτητα μέλη του διοικητικού συμβουλίου είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 10%, όταν τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα υπολογίστηκαν με το υπόδειγμα των Kothari, Leone και Wasley (2005).

Τα συμπεράσματα αυτά έρχονται σε αντίθεση με τα υπάρχοντα αποτελέσματα εμπειρικών ερευνών για την επίδραση της εταιρικής διακυβέρνησης στη χειραγώγηση των κερδών. Αυτό πιθανόν να οφείλεται στο ελλιπές θεσμικό περιβάλλον και στη γενικότερη καθυστέρηση νομοθέτησης ζητημάτων εταιρικής διακυβέρνησης στη χώρα μας και μπορεί να διορθωθεί με αλλαγές στους ελεγκτικούς μηχανισμούς και στην εταιρική διακυβέρνηση των εταιρειών. Επίσης, πιθανή αιτία αποτελεί η βαθιά διαρθρωτική κρίση στην οποία βρίσκεται η οικονομία της χώρας μας, με τη λανθασμένη αντιμετώπιση της κρίσης δημοσίου χρέους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ

Εισαγωγικά κεφαλαίου

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται συνοπτικά βασικά σημεία του πληροφοριακού περιεχομένου των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και αναφέρονται οι χρήστες αυτών. Υπάρχει επίσης αναφορά στο τι προβλέπει το θεσμικό πλαίσιο σχετικά με την υιοθέτηση και εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων παγκοσμίως, αλλά και στη χώρα μας. Συγκεκριμένα, δίνεται έμφαση στο Διεθνές Λογιστικό Πρότυπο 1, που αφορά αρχές σύνταξης, τρόπους παρουσίασης και πληροφοριών, τις οποίες πρέπει να περιλαμβάνει το σύνολο των δημοσιευμένων οικονομικών καταστάσεων. Τέλος, το κεφάλαιο καταλήγει στα συμπεράσματα που προέκυψαν.

1.1 Χρήστες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων

Η λογιστική έχει ως σκοπό να παρέχει πληροφορίες για την πραγματική οικονομική θέση μίας επιχείρησης στους άμεσα και έμμεσα ενδιαφερόμενους χρήστες των δημοσιευμένων χρηματοοικονομικών της καταστάσεων, ώστε να λάβουν καλύτερες αποφάσεις. Στους άμεσα ενδιαφερόμενους μπορούμε να εντάξουμε εκείνους που ασχολούνται με εσωτερικά ζητήματα της επιχείρησης, όπως είναι η διοίκηση, οι μέτοχοι ή εταίροι, οι προμηθευτές, το προσωπικό, οι πελάτες και οι νομοθετικές αρχές. Στους έμμεσα ενδιαφερόμενους μπορούμε να εντάξουμε χρηματοοικονομικούς αναλυτές, χρηματιστήριο, επιτροπή κεφαλαιαγοράς, εμπορικές και εργατικές ενώσεις (Μπατσινίλας και Πατατούκας, 2015).

Η διοίκηση της εταιρείας ενδιαφέρεται για τα οικονομικά της στοιχεία, προκειμένου να τα συγκρίνει τόσο με εκείνα των προηγούμενων ετών, όσο και με στοιχεία άλλων επιχειρήσεων που ανήκουν στον ίδιο κλάδο. Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της διοίκησης για τη χρηματοοικονομική κατάσταση της εταιρείας απορρέει και από τον κύριο στόχο για την τωρινή και μελλοντική κερδοφορία της επιχείρησης. Και αυτό γιατί η πληρέστερη γνώση θα την οδηγήσει σε όσο το δυνατόν ασφαλέστερα συμπεράσματα, ώστε έχοντας εικόνα για την παρελθοντική και τωρινή κατάσταση της επιχείρησης, θα είναι σε θέση να χαράξει τη μελλοντική μερισματική και επενδυτική πολιτική της.

Οι διευθυντές και τα στελέχη κάθε τμήματος ενδιαφέρονται κυρίως για τα οικονομικά στοιχεία του τμήματος τους και στη συνέχεια για τα συνολικά στοιχεία της επιχείρησης, για λόγους

αξιολόγησης και βελτίωσης του έργου τους, για να διαπιστώσουν δηλαδή αν αυτό συμβάλλει στην πρόοδο της επιχείρησης και του κλάδου στο οποίο δραστηριοποιείται.

Οι προμηθευτές από την πλευρά τους ενδιαφέρονται για τη ρευστότητα και αξιοπιστία της επιχείρησης, καθώς αποσκοπούν στο να εισπράξουν τις απαιτήσεις τους. Οι διάφοροι πιστωτές για να χορηγήσουν ένα δάνειο ή μια πίστωση, ορίζουν ένα μέσο σταθερό ποσοστό επιτοκίου, το οποίο θα λαμβάνουν μέχρι την αποπληρωμή. Για να εξασφαλίσουν τόσο τη λήψη του τόκου όσο και την αποπληρωμή του δανείου, αξιολογούν τα χρηματοοικονομικά στοιχεία της επιχείρησης, από την ανάλυση των οποίων εκτιμούν τη ρευστότητά της, αλλά και τη δυνατότητά της να τηρήσει τους όρους αποπληρωμής.

Οι νομοθετικές αρχές και περισσότερο οι φορολογικές ενδιαφέρονται για τη χρηματοοικονομική κατάσταση της επιχείρησης, προκειμένου να προβούν στην επιβολή των αναλογούντων φόρων. Οι εργατικές ενώσεις με τη σειρά τους ενδιαφέρονται για την καλή και αποδοτική λειτουργία της επιχείρησης, καταβάλλοντας και αυτές την ανάλογη προσπάθεια, ώστε η επιχείρηση να είναι σε θέση να ανταποκρίνεται θετικά στις μισθολογικές υποχρεώσεις του προσωπικού της (Τουρνά, 2015).

Το προσωπικό εστιάζει το ενδιαφέρον του στην πορεία των εργασιών και στις προοπτικές της επιχείρησης. Χρειάζεται επομένως συγκεκριμένες πληροφορίες για τα αποτελέσματά της (κέρδη ή ζημίες), για να έχει εικόνα για το ύψος των αμοιβών του, αλλά και για το μέλλον της απασχόλησής του στην επιχείρηση. Οι χρηματοοικονομικοί αναλυτές αξιολογούν τις αποδόσεις και τους κινδύνους των επιχειρήσεων και ενημερώνουν τους πελάτες τους και υποψήφιους επενδυτές για τις προοπτικές των επενδύσεων τους. Το χρηματιστήριο, η Επιτροπή Ανταγωνισμού και η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς ελέγχουν αν οι εταιρείες ακολουθούν τους κανόνες του υγιούς ανταγωνισμού ή αν ικανοποιούνται τα κριτήρια εισαγωγής των μετοχών τους στο χρηματιστήριο (Παππάς, 2013).

1.2 Θεσμικό Πλαίσιο Διεθνών Λογιστικών Προτύπων

Το 1973 ιδρύθηκε η Επιτροπή Διεθνών Λογιστικών Προτύπων (International Accounting Standards Committee – IASC) και λειτούργησε μέχρι το 2001, λαμβάνοντας αργότερα τη μορφή ενός μη κερδοσκοπικού οργανισμού, του International Accounting Standards Committee Foundation (IASCF) με έδρα την πολιτεία Delaware των Η.Π.Α. (Νεγκάκης, 2015). Ο σκοπός

της σύστασης ήταν η έκδοση προτύπων, τα οποία έλαβαν την ονομασία Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα (International Accounting Standards – IAS) (Νεγκάκης, 2015).

Κύρια καθήκοντα της επιτροπής αυτής σύμφωνα με το καταστατικό της είναι: να διαμορφώνει και να δημοσιεύει, για το ευρύτερο κοινό, Λογιστικά Πρότυπα που πρέπει να τηρούνται κατά τη σύνταξη και παρουσίαση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Να προωθεί την παγκόσμια αποδοχή και τήρηση των προτύπων αυτών και να εργάζεται για τη συνεχή βελτίωση των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων και κατά συνέπεια του τρόπου παρουσίασης των οικονομικών καταστάσεων.

Η IASC τον Ιανουάριο του 1997 δημιούργησε τη Μόνιμη Επιτροπή Διερμηνειών (Standing Interpretation Committee – SIC). Σκοπό είχε την ενίσχυση της αυστηρής εφαρμογής των προτύπων και της παγκόσμιας συγκρισιμότητας των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, δίνοντας λύσεις στα αμφισβητούμενα λογιστικά ζητήματα που δεν καλύπτονται από τα υπάρχοντα πρότυπα (Τουρνά, 2015).

Τον Απρίλιο του 2001 πραγματοποιήθηκε ακόμα μία αλλαγή, με το Συμβούλιο Διεθνών Λογιστικών Προτύπων (International Accounting Standards Boards – IASB) να αναλαμβάνει την έκδοση των προτύπων, τα οποία ονομάζονται πλέον Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (Δ.Π.Χ.Α.). Από τότε, περίπου 120 χώρες είτε τα έχουν υιοθετήσει ως υποχρεωτικό λογιστικό πλαίσιο είτε επιτρέπουν την προαιρετική εφαρμογή τους. Καταλυτική ημερομηνία για την εξάπλωση τους ήταν η υιοθέτησή τους από την Ευρωπαϊκή Ένωση το 2002, σύμφωνα με τον κανονισμό Ε.Κ. 1606/2002 (Χατζησταυράκης, 2014).

Σε ορισμένες περιπτώσεις τα πρότυπα δεν υπερισχύουν των λογιστικών αρχών και κανόνων που διέπουν τη σύνταξη των χρηματοοικονομικών καταστάσεων σε κάποιο κράτος-μέλος. Αφήνεται στην ευχέρεια των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων να καθορίζουν τις δικές τους επιπρόσθετες λογιστικές προδιαγραφές, με την προϋπόθεση ότι δεν θα αλλοιώνουν την ακρίβεια των χρηματοοικονομικών καταστάσεων των επιχειρήσεων του κράτους-μέλους. Επίσης, τα κράτη-μέλη επιτρέπεται να επιβάλλουν στις επιχειρήσεις και στις οικονομικές οντότητες της επικράτειάς τους, την υποχρεωτική εφαρμογή ορισμένων προτύπων, έστω και εάν αυτά δεν είναι υποχρεωτικά από τον ευρωπαϊκό κανονισμό (Τουρνά, 2015).

1.3 Υιοθέτηση Διεθνών Λογιστικών Προτύπων στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα η υποχρεωτική εφαρμογή των προτύπων καθιερώθηκε στο εμπορικό δίκαιο με το άρθρο 13 του Ν. 3229/2004. Επίσης, προστέθηκε στο Ν. 2190/1920 το κεφάλαιο 15 περί Διεθνών Λογιστικών Προτύπων, για να ρυθμίσει πρακτικά ζητήματα και να βοηθήσει τις ελληνικές επιχειρήσεις να προσαρμοστούν καλύτερα στην εφαρμογή των προτύπων.

Σύμφωνα με το Ν. 3229/2004, από 1/1/2005 οι ελληνικές εισηγμένες στο χρηματιστήριο ανώνυμες επιχειρήσεις, όπως επίσης από 1/1/2007 χρηματοπιστωτικά ιδρύματα με νομική μορφή ανώνυμης εταιρείας (εξαιρείται η Τράπεζα της Ελλάδας) και οι Δημόσιες επιχειρήσεις, θα πρέπει να συντάσσουν και να δημοσιεύουν τις χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις σύμφωνα με τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα.

Το παραπάνω ισχύει τόσο για ατομικές και ενοποιημένες καταστάσεις που εκδίδουν κάθε έτος, όσο και για κάθε άλλη κατάσταση που είναι υποχρεωμένες να δημοσιεύουν σύμφωνα με το άρθρο 134 του Ν. 2190/1920. Οι θυγατρικές των εισηγμένων εταιρειών στο Χρηματιστήριο είναι υποχρεωμένες να συντάσσουν τις ετήσιες χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις βάσει των προτύπων αυτών (Τουρνά, 2015).

Οι εισηγμένες στο χρηματιστήριο εταιρείες εφάρμοζαν για τη σύνταξη των χρηματοοικονομικών τους καταστάσεων και τα ΕΛΠ και τα ΔΠΧΑ, πριν ακόμα γίνει υποχρεωτική η εφαρμογή των τελευταίων το 2004. Ωστόσο, δόθηκαν διάφορες χρονικές παρατάσεις για να προετοιμαστούν οι επιχειρήσεις και αυτό οδήγησε στην καθυστέρηση της πλήρους εφαρμογής των ΔΠΧΑ από τις ελληνικές επιχειρήσεις το 2005. Επιπλέον, η υιοθέτηση και εφαρμογή των ΔΛΠ θεωρήθηκε ότι θα βοηθήσει τις ελληνικές επιχειρήσεις να ανταγωνίζονται σε ισότιμη βάση για την εξεύρεση πόρων τις υπόλοιπες, τόσο στις κοινοτικές όσο και στις διεθνείς κεφαλαιαγορές (Νεγκάκης, 2015).

Η πρόσφατη νέα Λογιστική Οδηγία 2013/34/ΕΕ ανανεώνει τις λογιστικές υποχρεώσεις των επιχειρήσεων με ιδιαίτερες διατάξεις για τις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις, προκειμένου να περιοριστεί το κόστος για αυτές. Το εν λόγω πλαίσιο εκτιμάται ότι θα συμβάλλει στον περιορισμό της φοροδιαφυγής και της διαφθοράς. Οι διατάξεις της εν λόγω Οδηγίας ενσωματώθηκαν στη χώρα μας με τον Ν. 4308/2014, ο οποίος εισήγαγε τα Νέα Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα (Δημητράς και Βρένζου, 2015).

Κάθε άλλη οντότητα υποκείμενη στο Ν. 4308 μπορεί, με απόφαση της διοίκησής της, να εφαρμόζει προαιρετικά τα ΔΠΧΑ. Στην περίπτωση αυτή η εφαρμογή είναι υποχρεωτική για πέντε συνεχόμενες ετήσιες περιόδους από την πρώτη εφαρμογή των προτύπων (Τουρνά, 2015).

1.4 Διεθνές Λογιστικό Πρότυπο 1 – Παρουσίαση Οικονομικών Καταστάσεων

Το ΔΛΠ 1 ασχολείται με τη δομή των οικονομικών καταστάσεων, τις αρχές που πρέπει να ακολουθούνται κατά τη σύνταξή τους, αλλά και πώς αυτές παρουσιάζονται. Πέρα από τις χρηματοοικονομικές πληροφορίες που παρέχουν στους χρήστες αυτών, αναγκαία θεωρείται και η παροχή μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών (Νεγκάκης, 2015).

Η παρουσίαση αυτών των πληροφοριών τελεί υπό την προϋπόθεση της συνέχισης της δραστηριότητας και στηρίζεται τόσο στα οικονομικά δεδομένα όσο και στις εκτιμήσεις που πραγματοποιούνται από τη διοίκηση, σχετικά με τη διάθεση ή την ανάγκη για ρευστοποίηση περιουσιακών στοιχείων. Σε συνδυασμό με τα παραπάνω παρουσιάζονται επίσης όποια ζητήματα προκαλούν αβεβαιότητα, όπως και κάθε προσαρμογή σε περίπτωση που υποδηλώνεται πιθανότητα μη συνέχισης της δραστηριότητας.

Μία πλήρης σειρά οικονομικών καταστάσεων απαρτίζεται από τον ισολογισμό, την κατάσταση λογαριασμού αποτελεσμάτων, την κατάσταση μεταβολών των ίδιων κεφαλαίων, την κατάσταση ταμειακών ροών και τις σημειώσεις που περιλαμβάνουν περίληψη των σημαντικών λογιστικών πολιτικών και λοιπές επεξηγηματικές σημειώσεις. Παράλληλα θα πρέπει να γίνεται αναφορά στις λογιστικές αρχές και επιλογές που εφαρμόζονται, ενώ στις σημειώσεις μπορούν να συμπεριλαμβάνονται οικονομική έκθεση της διοίκησης, περιβαλλοντικές εκθέσεις, αλλά και άλλα στοιχεία έξω από το πεδίο των Δ.Π.Χ.Α. (Δημητράς και Βρέντζου, 2015).

Οι οικονομικές καταστάσεις παρουσιάζουν ακριβοδίκαια την οικονομική θέση, τη χρηματοοικονομική επίδοση και τις ταμειακές ροές μίας επιχείρησης, όταν αφενός απεικονίζουν τις επιδράσεις των συναλλαγών και άλλων γεγονότων, αλλά και όταν αφετέρου γνωστοποιούν όλες τις πληροφορίες που προβλέπονται από τα ΔΠΧΑ. Σε περίπτωση που υπάρξει παρέκκλιση από κάποιο πρότυπο, πρέπει να γνωστοποιηθεί ποιο πρότυπο είναι αυτό, το είδος αυτού μαζί με το λογιστικό χειρισμό που απαιτούν τα ΔΠΧΑ και φυσικά ο λόγος της παρέκκλισης, ώστε να δούμε πώς επηρεάζεται κάθε στοιχείο των οικονομικών καταστάσεων. Ακόμα και αν η παρέκκλιση αφορά προγενέστερες χρονικές περιόδους, αλλά επηρεάζονται οι οικονομικές καταστάσεις της τρέχουσας περιόδου, αυτό πάλι πρέπει να γνωστοποιείται (Νεγκάκης, 2015).

Μία πολύ βασική αρχή είναι αυτή της συνεχιζόμενης δραστηριότητας, εκτός της περίπτωσης κατά την οποία η διοίκηση θα προβεί σε ρευστοποίηση της επιχείρησης ή θα παύσει τις εμπορικές της συναλλαγές. Όταν η διοίκηση της οντότητας κρίνει ότι οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις δεν πρέπει να συνταχθούν με βάση τη θεμελιώδη παραδοχή της συνέχισης της δραστηριότητας, τα περιουσιακά στοιχεία επιμετρούνται στις καθαρές ρευστοποιήσιμες αξίες τους και οι υποχρεώσεις, συμπεριλαμβανομένων των προβλέψεων, επιμετρούνται στα ποσά που αναμένεται να απαιτηθούν για το διακανονισμό τους. Οι οικονομικές καταστάσεις συντάσσονται με βάση την αρχή του δεδουλευμένου με εξαίρεση την κατάσταση ταμειακών ροών που ακολουθεί την ταμειακή βάση της λογιστικής. Ο συμψηφισμός περιουσιακών στοιχείων – υποχρεώσεων και εσόδων – εξόδων δεν είναι επιτρεπτός (Νεγκάκης, 2015, Επιτροπή Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων, 2012).

Με βάση την αρχή της συγκρισιμότητας, η εμφάνιση και η ταξινόμηση των στοιχείων στις οικονομικές καταστάσεις πρέπει να διατηρείται όμοια από χρήση σε χρήση, εκτός αν μία σημαντική μεταβολή στη φύση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων ή στον τρόπο παρουσίασης των οικονομικών καταστάσεων ή στην παρουσίαση όπως απαιτείται από ένα Δ.Λ.Π. ή από μία διερμηνεία καταλήξει σε μία περισσότερο κατάλληλη παρουσίαση των γεγονότων ή των συναλλαγών. Η διαφοροποίηση γίνεται μόνο εάν η νέα δομή πρόκειται να συνεχιστεί και το όφελος από τη νέα παρουσίαση είναι φανερό.

Η συγκριτική πληροφόρηση πρέπει να γνωστοποιείται σε σχέση με την προηγούμενη χρήση για όλες τις αριθμητικές πληροφορίες στις οικονομικές καταστάσεις, εκτός αν ένα Δ.Λ.Π. επιτρέπει ή απαιτεί διαφορετικά. Όταν η παρουσίαση ή κατάταξη των στοιχείων στις οικονομικές καταστάσεις μεταβάλλεται, τα συγκριτικά κονδύλια πρέπει να ανακατατάσσονται, προκειμένου να εξασφαλίζεται η συγκρισιμότητα με την τρέχουσα χρήση (εκτός εάν αυτό είναι αδύνατον). Παράλληλα πρέπει για κάθε ανακατάταξη να γνωστοποιείται η φύση, το ποσό και η αιτία αυτής (Δημητράς και Βρέντζου, 2015).

Συμπεράσματα κεφαλαίου

Αυτό το κεφάλαιο περιλαμβάνει περιληπτικά βασικά σημεία πληροφόρησης που πηγάζουν από τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις.

Οι ενδιαφερόμενοι χρήστες θέλουν να έχουν πρόσβαση στα οικονομικά στοιχεία των επιχειρήσεων για να ενημερωθούν σχετικά με τη χρηματοοικονομική κατάστασή της, για να

λάβουν τις καλύτερες δυνατές αποφάσεις. Παράλληλα τους ενδιαφέρει και η παροχή μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών.

Τη θεμελίωση και σύνταξη των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων ανέλαβε Επιτροπή στις Η.Π.Α., ώστε να εκδώσει τα Πρότυπα που πρέπει να χρησιμοποιούνται κατά τη σύνταξη και παρουσίαση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, για να εφαρμοστούν και να γίνουν παγκοσμίως αποδεκτά. Ο στόχος ήταν να βελτιώνεται συνεχώς ο τρόπος παρουσίασης και η παγκόσμια συγκρισιμότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Ένωση στις αρχές του 21ου αιώνα υιοθέτησε την εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων για τα κράτη-μέλη της. Στη χώρα μας μεταφέρθηκαν στο εσωτερικό δίκαιο με την ανάλογη νομοθεσία, η οποία υποχρεώνει τις εισηγμένες στο χρηματιστήριο επιχειρήσεις να τα εφαρμόζουν υποχρεωτικά. Δίνεται η δυνατότητα και στις μη εισηγμένες να τα εφαρμόσουν προαιρετικά, αν το θελήσουν.

Το Διεθνές Λογιστικό Πρότυπο 1 ορίζει τη δομή, τις αρχές και τον τρόπο παρουσίασης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στην τήρηση των αρχών για να ανιχνευθούν οι επιδράσεις στα λογιστικά μεγέθη των καταστάσεων. Μία πλήρης σειρά απαρτίζεται από τον ισολογισμό (ή κατάσταση οικονομικής θέσης), την κατάσταση αποτελεσμάτων (ή κατάσταση αποτελεσμάτων και συνολικών εσόδων), την κατάσταση μεταβολών ιδίων κεφαλαίων, την κατάσταση ταμειακών ροών και το προσάρτημα (ή σημειώσεις), οι οποίες παρουσιάζουν ακριβοδίκαια την οικονομική θέση, τη χρηματοοικονομική επίδοση και τις ταμειακές ροές της επιχείρησης και πρέπει να εξετάζονται και να αναλύονται στο σύνολό τους.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα εξεταστούν βασικά σημεία του εσωτερικού ελέγχου των επιχειρήσεων, με αφετηρία το σκοπό και τις αρχές υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου, το τι προβλέπει ο Κώδικας Επαγγελματικής Δεοντολογίας και ιδιαίτερα το πιο διαδεδομένο και εφαρμόσιμο πλαίσιο εσωτερικού ελέγχου, το COSO και οι τροποποιήσεις του.

Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στα Πρότυπα εσωτερικού ελέγχου που πρέπει να εφαρμόζονται από τους εσωτερικούς ελεγκτές, στο τι συμβαίνει κατά τη διενέργεια του εσωτερικού ελέγχου. Θα οριστούν και θα κατηγοριοποιηθούν επίσης οι δικλίδες ασφαλείας για αποτελεσματικότερο εσωτερικό έλεγχο και εκτεθούν τα συνηθέστερα είδη εσωτερικού ελέγχου και η περίπτωση εξωτερικής ανάθεσης του εσωτερικού ελέγχου και θα παρουσιαστούν οι διαφορές ανάμεσα στον εσωτερικό και τον εξωτερικό ελεγκτή.

Επίσης, το επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζει το νομοθετικό πλαίσιο του θέματος της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Ξεκινάει με τους νόμους που θεσμοθετήθηκαν στη χώρα μας για την εταιρική διακυβέρνηση και στον ανάλογο Κώδικα που συντάχθηκε με πρωτοβουλία του ΣΕΒ αρκετά χρόνια αργότερα. Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου και η επιτροπή ελέγχου, ως μέρη της εταιρικής διακυβέρνησης, υφίστανται στις Η.Π.Α. και στη χώρα μας με το ανάλογο θεσμικό πλαίσιο, το οποίο και θα παρουσιαστεί, πριν τα συμπεράσματα του κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Εισαγωγικά κεφαλαίου

Το κεφάλαιο αυτό αναφέρεται στα βασικά θέματα που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις στο πλαίσιο της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου τους. Σ' αυτά περιλαμβάνεται ο σκοπός της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου, οι αρχές με τις οποίες πρέπει να συμβαδίζει για να είναι αποτελεσματικός και τα ηθικά στοιχεία που, όπως ορίζει ο Κώδικας Επαγγελματικής Δεοντολογίας του Εσωτερικού Ελέγχου, πρέπει να διακρίνουν τη συμπεριφορά και το χαρακτήρα του εσωτερικού ελεγκτή για την εκτέλεση των καθηκόντων του. Το πιο γνωστό και ευρέως εφαρμοστέο πλαίσιο εσωτερικού ελέγχου, COSO, τίθεται στο επίκεντρο του κεφαλαίου, σε συνδυασμό με τις τροποποιήσεις που έχει επιδεχθεί, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν εφαρμόζονται και άλλα πλαίσια εσωτερικού ελέγχου.

Θα εκτεθούν τα Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου, η κατηγοριοποίησή τους από το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών και οι διαδικασίες που ακολουθούνται κατά τη διενέργεια του εσωτερικού ελέγχου. Επιπλέον, το κεφάλαιο αναφέρεται στις δικλίδες ασφαλείας, στα είδη εσωτερικού ελέγχου, στα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της εξωτερικής ανάθεσης του εσωτερικού ελέγχου και στις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στον εσωτερικό και τον εξωτερικό ελεγκτή. Τέλος, το κεφάλαιο καταλήγει στα συμπεράσματα που προέκυψαν.

Επίσης, στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιαστεί το θεσμικό πλαίσιο του θέματος της παρούσας διπλωματικής εργασίας, με αφετηρία την έννοια της εταιρικής διακυβέρνησης, πυλώνες της οποίας αποτελούν το διοικητικό συμβούλιο, η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου και η επιτροπή ελέγχου. Θα παρουσιαστούν λοιπόν βασικά σημεία των νόμων που έχουν θεσπιστεί για αυτούς τους πυλώνες ξεχωριστά. Αρχικά, θα αναφερθεί τι προβλέπει η ελληνική νομοθεσία για την εταιρική διακυβέρνηση στις εισηγμένες και μη ελληνικές εταιρείες μέχρι σήμερα, και κατά πόσο έχει συμβάλει ο Κώδικας του ΣΕΒ στην εφαρμογή της προβλεπόμενης νομοθεσίας από τις εταιρείες. Θα παρουσιαστεί το νομοθετικό πλαίσιο για τον εσωτερικό έλεγχο στη χώρα μας, ο νόμος Sarbanes-Oxley ως ένα καθοριστικό νομοθέτημα για τον εσωτερικό έλεγχο στις Η.Π.Α., ενώ θα παρουσιαστούν και κάποιες συνέπειες από τη συμμόρφωση των εταιρειών με το εν λόγω νομοθέτημα. Επίσης, θα επισημανθεί τι συμβαίνει με την ίδρυση Επιτροπής Ελέγχου μέσα στην επιχείρηση και τι προβλέπεται στο άρθρο 404 του Νόμου Sarbanes-Oxley, αλλά και τι προβλέπει

η σχετική νομοθεσία που ισχύει στη χώρα μας για την Επιτροπή Ελέγχου. Στο τέλος καταγράφονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν.

2.1 Σκοπός υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου

Ο εσωτερικός έλεγχος λειτουργεί ως ανεξάρτητη υπηρεσία μέσα σε μία εταιρεία. Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου παρέχει εξειδικευμένες υπηρεσίες προς τη διοίκηση της επιχείρησης, για να εκπληρώσει αποτελεσματικά τα καθήκοντά της. Η υπηρεσία μέσω αναλύσεων, εκτιμήσεων και συστάσεων είναι σε θέση να βοηθήσει και να δώσει μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα στην εταιρεία για τις συναλλαγές και τις δοσοληψίες που πραγματοποιεί και ελέγχει αν οι πληροφορίες που παράγονται είναι αξιόπιστες, ώστε να αποτυπωθούν στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου ευθύνεται επίσης για την κατανομή αρμοδιοτήτων και ευθυνών στο προσωπικό, για την προστασία των περιουσιακών στοιχείων της εταιρείας και το πιο σημαντικό, μεριμνά για τη διασφάλιση και εξασφάλιση της ακρίβειας και της αξιοπιστίας των λογιστικών γεγονότων και των βιβλίων της.

Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου πρέπει να αξιολογείται ως προς την επάρκειά του, να στοχεύει στην εκτίμηση, διαχείριση και αντιμετώπιση των επιχειρηματικών κινδύνων (στον περιορισμό ή την εξάλειψή τους) και να εκτιμά αν θα χρειαστούν επιπλέον βελτιώσεις στις διαδικασίες ελέγχου ή λήψη νέων μέτρων για την αντιμετώπιση των κινδύνων. Για τον σχεδιασμό και την επίτευξη των παραπάνω την ευθύνη έχει ο εσωτερικός ελεγκτής, ο οποίος διενεργεί τον εσωτερικό έλεγχο εντός της επιχείρησης και είναι υπάλληλός της εταιρείας, διαθέτοντας τα κατάλληλα επιστημονικά προσόντα γνώσης και εμπειρίας. Το πρόβλημα έγκειται στο ότι ο εσωτερικός ελεγκτής υποχρεούται να ενεργήσει με βάση τον εσωτερικό κανονισμό και τις υποδείξεις της διοίκησης της εταιρείας στην οποία απασχολείται, αυτό όμως μπορεί να μη συνάδει με τα όσα ορίζουν τα γενικά ελεγκτικά πρότυπα (Νεγκάκης και Ταχυνάκης, 2013).

2.2 Αρχές υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου

Σχετικά τώρα με τις αρχές, η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου μίας επιχείρησης θα πρέπει να διαθέτει επαρκή λογιστική οργάνωση και κατάλληλη μηχανογραφική υποστήριξη. Η θεμελιώδης αρχή που πρέπει να εφαρμοστεί έχει να κάνει με το διαχωρισμό των τριών βασικών λειτουργιών της επιχείρησης: της συναλλακτικής, της διαχειριστικής και της λογιστικής. Οι λειτουργίες αυτές είναι και πρέπει να παραμείνουν ανεξάρτητες μεταξύ τους, πρέπει να ασκούνται από

διαφορετικά άτομα που καλό θα είναι να μη συνδέονται προσωπικά ή οικογενειακά, ένα ζήτημα καθοριστικό για την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου.

Οι αρμοδιότητες που κατανέμονται στο προσωπικό δεν θα πρέπει να συγκεντρώνονται όλες σε ένα πρόσωπο ή λίγα πρόσωπα, επαληθεύοντας με αυτόν τον τρόπο την αρχή: «ο ταμίας απαγορεύεται να είναι και λογιστής» και το αντίστροφο. Το προσωπικό θα πρέπει να διαθέτει κατάλληλα επαγγελματικά και ηθικά προσόντα, κυρίως σχετικά με τον χαρακτήρα και την ακεραιότητά του (Νεγκάκης και Ταχυνάκης, 2013).

2.3 Κώδικας Επαγγελματικής Δεοντολογίας

Ο Κώδικας Επαγγελματικής Δεοντολογίας εκδίδεται από το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών και δίνει έμφαση πιο πολύ στα πρότυπα συμπεριφοράς που πρέπει να επιδεικνύουν οι εσωτερικοί ελεγκτές, παρά στις αρμοδιότητες τους. Ο Κώδικας επιδιώκει να εξασφαλίσει και να διατηρήσει το υψηλό επίπεδο υπηρεσιών που παρέχουν οι εσωτερικοί ελεγκτές, ανταποκρινόμενοι στα καθήκοντά τους. Αφορά όλο το προσωπικό που απασχολείται στην υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου, ενώ οι αρχές της ακεραιότητας, αντικειμενικότητας, εχεμύθειας και επάρκειας είναι αυτές που πρέπει να εφαρμόζονται και να προασπίζονται.

Ο εσωτερικός ελεγκτής πρέπει να διαθέτει ειλικρίνεια, υπευθυνότητα και επάρκεια γνώσεων για να εκτελέσει τα καθήκοντά του. Καλό θα είναι ακόμη να μην εμπλέκεται εν γνώση του σε γεγονότα και δραστηριότητες που θέτουν τον ίδιο και την εταιρεία στην οποία απασχολείται σε κίνδυνο.

Η εκτέλεση των καθηκόντων του πρέπει να γίνεται με αντικειμενικότητα, φέροντας εις πέρας μόνο τις υπηρεσίες που του έχουν ανατεθεί. Δεν δέχεται αμοιβές ή δώρα από υπαλλήλους, πελάτες, προμηθευτές ή εταιρείες που συνδέονται με τη δική του, για να μην επηρεαστεί η επαγγελματική του κρίση. Πρέπει να είναι εχέμυθος και να μην εξωτερικεύει πληροφορίες που αφορούν την επιχείρηση, ούτε να τις χρησιμοποιεί για δικό του όφελος.

Πρέπει να διαθέτει τα κατάλληλα μέσα, όπως αυτά προκύπτουν από τα πρότυπα εσωτερικού ελέγχου, τη νομοθεσία, τις αποφάσεις της διοίκησης και την επικρατούσα πρακτική. Να είναι σε θέση να εντοπίζει πιθανές οικονομικές ατασθαλίες, λάθη και παραλείψεις και αναποτελεσματικές δραστηριότητες και να βελτιώνεται συνεχώς επαγγελματικά (Νεγκάκης και Ταχυνάκης, 2013).

2.4 Πλαίσιο εσωτερικού ελέγχου COSO

Για την υποστήριξη μεγάλων εταιρειών σε όλο το φάσμα του εσωτερικού ελέγχου, ιδρύθηκε το 1985 η Επιτροπή Υποστήριξης των Οργανισμών (Committee on Sponsoring Organization-COSO) από τις παρακάτω οργανώσεις των Η.Π.Α.: The Institute of Internal Auditors, American Institute of Certified Public Accountants, American Accounting Association, Institute of Management Accountants και Financial Executive Institute.

Σκοπός της Επιτροπής είναι η κατάρτιση πλαισίου οδηγιών για την υποστήριξη των επιχειρήσεων σε θέματα εσωτερικών διαδικασιών, με στόχο την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση και διαχείριση των κινδύνων κατά τη λειτουργία τους, καθώς και τη βελτίωση της ποιότητας και αξιοπιστίας των χρηματοοικονομικών τους καταστάσεων (Λουμιώτης, 2013).

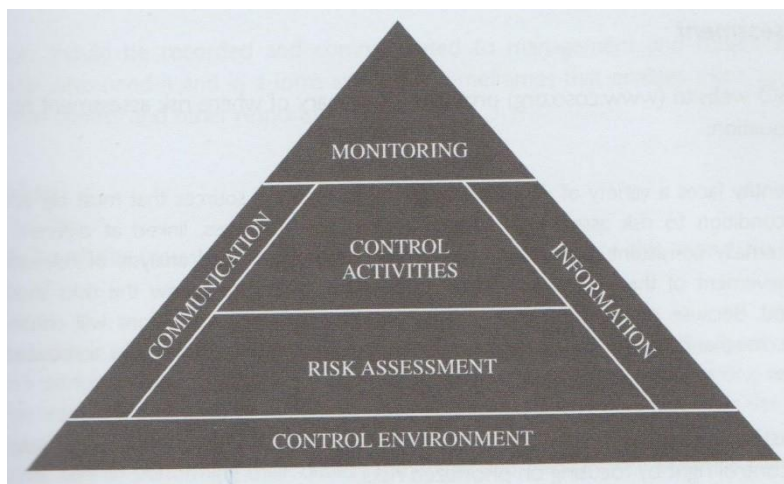
Το θέμα του συστήματος εσωτερικών δικλίδων ασφαλείας μελετήθηκε σε ευρεία έκταση το 1992 από την COSO. Η μελέτη αυτή κατέληξε στη δημοσίευση της έκθεσης «Internal Control-Integrated Framework», με σκοπό να δώσει κοινούς ορισμούς των σχετικών εννοιών και να θέσει πρότυπα σύγκρισης, ώστε οι ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις και οργανισμοί να είναι σε θέση να αξιολογούν τα συστήματά τους (Καραμάνης, 2008).

Η COSO ανέπτυξε ένα μοντέλο που έχει διεθνή αναγνώριση ως ένα χρήσιμο πρότυπο. Όλοι οι μεγάλοι οργανισμοί χρειάζονται ένα επίσημο πλαίσιο ελέγχου ως μία βάση για τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου τους, και το πρότυπο απόδοσης 2120.A4 του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών σημειώνει την ανάγκη ενός σετ από οργανωτικά κριτήρια, ώστε να μπορεί να τα χρησιμοποιήσει ο ελεγκτής για να αξιολογήσει τα συστήματα ελέγχου.

Οι εσωτερικοί ελεγκτές πρέπει να εξακριβώσουν την έκταση στην οποία η διοίκηση έχει εγκαθιδρύσει κατάλληλα κριτήρια, για να καθορίσει αν οι στόχοι έχουν επιτευχθεί. Αν είναι κατάλληλα, οι εσωτερικοί ελεγκτές πρέπει να χρησιμοποιήσουν τέτοια κριτήρια στη εκτίμησή τους. Διαφορετικά σε συνεννόηση με τη διοίκηση, θα χρειαστεί να αναπτύξουν κατάλληλα κριτήρια αξιολόγησης.

Τα συστήματα καθορίζονται και ελέγχονται, ενώ η τελική αναφορά μας πληροφορεί με λεπτομέρειες για τις αδύναμες περιοχές και πώς αυτές μπορούν να βελτιωθούν. Δεν υπάρχει όμως πιθανός τρόπος το άθροισμα των ξεχωριστών εσωτερικών εκθέσεων ελέγχου σε μία περίοδο, να μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να σχολιάσει την όλη κατάσταση των ελέγχων σε έναν οργανισμό.

Το πλαίσιο ελέγχου πρέπει να οριοθετηθεί για να προωθήσει το σωστό περιβάλλον ελέγχου. Μερικοί μπορεί να προβάλλουν αντιρρήσεις για το ότι η απουσία περιβάλλοντος εμπνέει έναν οργανισμό να κατασκευάσει ένα κατάλληλο πλαίσιο, καθώς προκύπτει ότι το πλαίσιο COSO ενσωματώνει το περιβάλλον του ελέγχου ως μία ξεχωριστή συνιστώσα. Το πλαίσιο καθοδηγεί το περιβάλλον, το οποίο σε αντάλλαγμα ενεργοποιεί έναν οργανισμό να αναπτύξει την στρατηγική του ελέγχου σε απάντηση προς την εκτίμηση των διαφόρων κινδύνων, προκειμένου να επιτευχθούν κάποιοι στόχοι. Στο Γράφημα 1 βλέπουμε τις συνιστώσες του COSO σε μορφή πυραμίδας πριν περιγράψουμε κάθε μία από αυτές.

Γράφημα 1: Πλαίσιο εσωτερικού ελέγχου COSO (πηγή: Spencer Pickett, K.H., 2011)

Η COSO έδωσε έμφαση στην ευθύνη της διοίκησης για τον εσωτερικό έλεγχο. Η ιδέα είναι να φτάσει σε έναν κοινό κατανοητό ορισμό εσωτερικού ελέγχου: «ο εσωτερικός έλεγχος σημαίνει διαφορετικά πράγματα σε διαφορετικούς ανθρώπους» (Spencer-Pickett, 2012).

Περιβάλλον ελέγχου

Το περιβάλλον ελέγχου αποτελεί την πρώτη συνιστώσα και καθορίζει τον ρυθμό ενός οργανισμού, επηρεάζοντας την αίσθηση του ελέγχου των ανθρώπων του. Είναι η κύρια πλατφόρμα πάνω στην οποία θα κτιστεί το υπόλοιπο πλαίσιο ελέγχου για όλες τις άλλες συνιστώσες, παρέχοντας πειθαρχία και δομή. Οι παράγοντες του περιβάλλοντος ελέγχου περιλαμβάνουν την ακεραιότητα, τις ηθικές αξίες και την ικανότητα των ανθρώπων της

οντότητας, τη φιλοσοφία της διοίκησης και τον τρόπο λειτουργίας, τον τρόπο που η διοίκηση αναθέτει εξουσίες και αρμοδιότητες, οργανώνει και αναπτύσσει το προσωπικό της και την προσοχή και καθοδήγηση που παρέχεται από το διοικητικό συμβούλιο.

Εκτίμηση κινδύνου

Κάθε οντότητα αντιμετωπίζει μία ποικιλία κινδύνων από εξωτερικές και εσωτερικές πηγές, τους οποίους πρέπει να εκτιμήσει. Μία προϋπόθεση για την εκτίμηση κινδύνου είναι να καθορίσει στόχους, συνδεδεμένους σε διάφορα επίπεδα και συνεπείς εσωτερικά με την οντότητα. Η εκτίμηση κινδύνου είναι η αναγνώριση και ανάλυση των σχετικών κινδύνων για την επίτευξη των στόχων, με τη διαμόρφωση μίας βάσης για τον καθορισμό του πως οι κίνδυνοι πρέπει να διαχειριστούν. Επειδή οι οικονομικές, βιομηχανικές, νομοθετικές και λειτουργικές συνθήκες θα συνεχίζουν να αλλάζουν, χρειάζονται μηχανισμοί που να αναγνωρίσουν και να αντιμετωπίσουν τους εξειδικευμένους κινδύνους που σχετίζονται με την αλλαγή.

Ελεγκτικές δραστηριότητες

Οι δραστηριότητες ελέγχου είναι οι πολιτικές και οι διαδικασίες που βοηθούν να επιβεβαιωθεί ότι οι οδηγίες της διοίκησης εφαρμόζονται. Βοηθούν επίσης στο να επιβεβαιωθεί ότι έχουν γίνει οι απαραίτητες ενέργειες για την αντιμετώπιση των κινδύνων και την επίτευξη των στόχων της οντότητας.

Οι δραστηριότητες ελέγχου υλοποιούνται μέσα στον οργανισμό σε όλα τα επίπεδα και σε όλες τις λειτουργίες. Οι δραστηριότητες αυτές ποικίλουν και περιλαμβάνουν εγκρίσεις, εξουσιοδοτήσεις, επιβεβαιώσεις, συμβιβασμούς, περιλήψεις λειτουργικής απόδοσης, ασφάλειας των περιουσιακών στοιχείων και διαχωρισμού καθηκόντων.

Το μοντέλο COSO προϋποθέτει οι έλεγχοι να έχουν σχεδιαστεί για να αντιμετωπίσουν μη αποδεκτά επίπεδα κινδύνου, τα οποία μπορεί να αναγνωριστούν κατά τη διάρκεια του σταδίου της εκτίμησης κινδύνου.

Πληροφορίες και επικοινωνία

Σχετικές πληροφορίες πρέπει να αναγνωριστούν, να κατανοηθούν και να γίνουν μέρος της επικοινωνίας σε μία φόρμα και σε ένα χρονικό πλαίσιο, που ενεργοποιεί τους ανθρώπους να φέρουν εις πέρας τις ευθύνες τους. Τα πληροφοριακά συστήματα παράγουν αναφορές, περιλαμβάνουν λειτουργικές, χρηματοοικονομικές και σχετικές με τη συμμόρφωση πληροφορίες, που μπορούν να βοηθούν τη λειτουργία και τον έλεγχο της επιχείρησης. Δεν

χειρίζονται μόνο εσωτερικά παραγόμενα δεδομένα, αλλά επίσης πληροφορίες σχετικές με εξωτερικά γεγονότα, δραστηριότητες και συνθήκες αναγκαίες για την ενημέρωση αυτών που παίρνουν τις αποφάσεις για την επιχείρηση και την εξωτερική αναφορά. Η αποτελεσματική επικοινωνία επίσης είναι απαραίτητη σε όλο το διοικητικό και οργανωτικό φάσμα της εταιρείας.

Όλο το προσωπικό πρέπει να λάβει ένα καθαρό μήνυμα από την ανώτατη διοίκηση ότι οι ευθύνες του ελέγχου έχουν ληφθεί σοβαρά υπόψη. Το προσωπικό πρέπει να κατανοήσει το δικό του ρόλο στο σύστημα εσωτερικού ελέγχου, όπως επίσης και τις ατομικές δραστηριότητες τις σχετικές με την εργασία των άλλων. Πρέπει να διαθέτει αποτελεσματικά μέσα επικοινωνίας για την ανταλλαγή σημαντικών πληροφοριών με εξωτερικά μέρη, όπως είναι οι πελάτες, οι προμηθευτές, οι νομοθέτες και οι μέτοχοι.

Παρακολούθηση

Τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου πρέπει να παρακολουθούνται – μία διαδικασία που εκτιμά την ποιότητα απόδοσης του συστήματος στο πέρασμα του χρόνου. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από τις σε εξέλιξη διαδικασίες παρακολούθησης, τις ξεχωριστές εκτιμήσεις ή με τον συνδυασμό αυτών των δυο. Η σε εξέλιξη παρακολούθηση προκύπτει στο πλαίσιο των λειτουργιών. Περιλαμβάνει τακτική διαχείριση, δραστηριότητες επίβλεψης και άλλες δράσεις που το προσωπικό μπορεί να αναλάβει, ασκώντας τα καθήκοντά του. Το πεδίο εφαρμογής και η συχνότητα των ξεχωριστών εκτιμήσεων θα βασιστεί πρωταρχικά σε μία εκτίμηση των κινδύνων και στην αποτελεσματικότητα των σε εξέλιξη διαδικασιών παρακολούθησης.

Το μοντέλο COSO είναι αρκετά δυναμικό και καλύπτει πολλές πτυχές των διαδικασιών που πρέπει να είναι σε θέση να παρέχουν έλεγχο. Είναι δύσκολο να γνωρίζουμε αν ένα διοικητικό συμβούλιο μπορεί να δηλώσει ότι έχει επιθεωρήσει τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου του, χωρίς αναφορά σε ένα περιεκτικό μοντέλο ή σε κριτήρια για εκτίμηση αυτών των ελέγχων σε εταιρικό επίπεδο.

Η COSO απλά θέτει πέντε ερωτήσεις-κλειδιά:

- 1) Έχουμε τις σωστές βάσεις να ελέγξουμε την επιχείρησή μας; (περιβάλλον ελέγχου)
- 2) Κατανοούμε όλους αυτούς τους κινδύνους που μας θέτουν εμπόδια στον έλεγχο της επιχείρησης; (εκτίμηση κινδύνου)

- 3) Έχουμε υλοποιήσει κατάλληλες δραστηριότητες ελέγχου για να αντιμετωπίσουμε τους κινδύνους στην επιχείρησή μας; (δραστηριότητες ελέγχου)
- 4) Είμαστε ικανοί να παρακολουθούμε τον τρόπο που η επιχείρηση ελέγχεται; (παρακολούθηση)
- 5) Το μήνυμα του ελέγχου διαχέεται μέσα στον οργανισμό και τα προβλήματα και οι ιδέες που σχετίζονται με αυτό, μεταφέρονται προς τα πάνω και κατά μήκος της επιχείρησης; (επικοινωνία και πληροφόρηση) (Spencer-Pickett, 2012).

Το 2004 η COSO εξέδωσε τη νεότερη μελέτη «Enterprise Risk Management-Integrated Framework» που στηρίζεται στην υποδομή των προηγούμενων εκθέσεων της και παρουσιάζει ένα πιο συγκροτημένο και ολοκληρωμένο πλαίσιο διαχείρισης του επιχειρηματικού κινδύνου (Καραμάνης, 2008).

Τον Μάιο του 2013, η επιτροπή COSO δημοσίευσε το ανανεωμένο «Ολοκληρωμένο πλαίσιο εφαρμογής συστήματος εσωτερικού ελέγχου», το οποίο περιλαμβάνει τις αλλαγές στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον. Παρέχει επιπλέον κατευθυντήριες οδηγίες προς τις επιχειρήσεις για την αξιολόγηση των κινδύνων, ώστε να επιτύχουν την αποτελεσματική εφαρμογή ενός συστήματος εσωτερικού ελέγχου σε ένα ευρύ πλαίσιο στόχων, και τονίζει τη σημασία του εσωτερικού ελέγχου στη διακυβέρνηση των κοινοπραξιών.

Τα τμήματα εσωτερικού ελέγχου πρέπει να δώσουν προσοχή στις τροποποιήσεις του πλαισίου και να υπολογίσουν τις πιθανές επιπτώσεις των αλλαγών αυτών στην κατάρτιση των πλάνων και στο σχεδιασμό των προγραμμάτων ελέγχου, καθώς και στη συγγραφή των αναφορών που σχετίζονται με το σύστημα εσωτερικού ελέγχου των οργανισμών.

Το νέο πλαίσιο δεν τροποποιεί επί της ουσίας τις βασικές έννοιες του αρχικού πλαισίου του 1992 και συνεχίζει να αποτελείται από τους πέντε βασικούς πυλώνες που είδαμε πριν. Βασιζόμενο σε αυτούς, αναδεικνύει 17 συγκεκριμένες βασικές αρχές, δίνει μεγαλύτερη έμφαση στο επιχειρησιακό και λειτουργικό περιβάλλον και εμπλουτίζει τις ανάγκες της πληροφόρησης με επιπλέον στοιχεία, πέραν των χρηματοοικονομικών.

Επιπλέον, το νέο πλαίσιο περιλαμβάνει τα σημεία εστίασης που περιγράφουν τα χαρακτηριστικά κάθε μίας εκ των 17 αρχών. Τα σημεία εστίασης έχουν συμβουλευτικό χαρακτήρα και δεν απαιτείται ξεχωριστή αξιολόγηση για κάθε σημείο εστίασης προκειμένου να αποδειχθεί ότι η σχετική αρχή εφαρμόζεται. Τα σημεία εστίασης στοχεύουν στο να βοηθήσουν τους ελεγκτές και τη διοίκηση να λάβουν υπόψη τους τις νέες αρχές, καθώς κάποια σημεία δεν

είχαν αναπτυχθεί επαρκώς στο αρχικό πλαίσιο. Τέτοια ήταν η πρόληψη της απάτης και η χρήση των πληροφοριακών συστημάτων στην επίτευξη των στρατηγικών στόχων, δηλαδή της συμμόρφωσης στους νόμους και της ορθής διαδικασίας παραγωγής αναφορών.

Πιο συγκεκριμένα, η αρχή 11 είναι εκείνη που εστιάζει στη λειτουργία των πληροφοριακών συστημάτων. Ορίζει ότι η εταιρεία έχει υιοθετήσει δικλίδες ασφαλείας σχετικά με τη χρήση της τεχνολογίας, με σκοπό την επίτευξη των στόχων της.

Το σύνολο των κοινών δικλίδων ασφαλείας που παρατηρούνται συχνά στα πληροφοριακά συστήματα των εταιρειών αναφέρεται ως γενικές δικλίδες ασφαλείας (Information Technology General Controls, ITGCs). Επιπλέον, υπάρχουν οι δικλίδες ασφαλείας που είναι παραμετροποιημένες εντός των εφαρμογών (application controls) και οι δικλίδες ασφαλείας που σχετίζονται με αυτοματοποιημένες διαδικασίες (automated controls).

Το δεύτερο σημείο εστίασης αναφέρεται στις δικλίδες ασφαλείας που σχετίζονται με τις υποδομές των πληροφοριακών συστημάτων. Κάθε εφαρμογή είναι εγκατεστημένη σε κάποιον κεντρικό υπολογιστή και κάθε προσωπικός υπολογιστής είναι συνδεδεμένος στο εσωτερικό δίκτυο της εταιρείας. Είναι λογικό ότι χωρίς τις υποδομές δεν θα ήταν δυνατόν να λειτουργήσει καμία εφαρμογή. Οι υποδομές ελέγχονται για την ασφάλειά τους, την ορθή συντήρησή τους, την καθημερινή παρακολούθησή τους, τη διαθεσιμότητά τους και τα σχέδια της επιχειρησιακής συνέχισης σε περίπτωση συμβάντος.

Το τρίτο σημείο εστίασης σχετίζεται με την ασφάλεια των πληροφοριακών συστημάτων και αναφέρει ότι κάθε εταιρεία θα πρέπει να διαθέτει σχετικές διαδικασίες διαχείρισης της ασφάλειας των πληροφοριών. Στόχος είναι να υπάρχει έλεγχος και παρακολούθηση στο επίπεδο των προσβάσεων στην εταιρεία, αλλά και στη διαχείριση της πληροφορίας.

Οι προσβάσεις στα συστήματα πληροφορικής είναι πολυεπίπεδες, δηλαδή υπάρχουν προσβάσεις σε βάσεις δεδομένων, σε εφαρμογές, σε λειτουργικά συστήματα, σε δίκτυα, σε ιστοσελίδες κ.λπ. Όλες οι προσβάσεις θα πρέπει να είναι ελεγχόμενες και τεκμηριωμένες.

Το τελευταίο σημείο εστίασης αναφέρεται στις διαδικασίες που αφορούν τον κύκλο ζωής κάθε συστήματος ή εφαρμογής. Ο κύκλος ζωής αποτελείται από την προμήθεια, την υλοποίηση, τη συντήρηση και την παρακολούθηση της κάθε εφαρμογής. Οι δικλίδες ασφαλείας που εφαρμόζονται σε κάθε φάση έχουν ως στόχο να επιτυγχάνονται οι επιχειρησιακές απαιτήσεις για την υλοποίηση των στρατηγικών στόχων. Οι δικλίδες ασφαλείας που διέπουν την κάθε φάση ζωής ενός συστήματος εγγυώνται ότι οι δραστηριότητες της πληροφορικής είναι σε

ευθυγράμμιση με τις ανάγκες των χρηστών και ότι οι επενδύσεις στην τεχνολογία αποδίδουν (Deloitte, 2014).

2.5 Πρότυπα Εσωτερικού Ελέγχου

Σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο, τα έγκυρα και γενικώς αποδεκτά ελεγκτικά πρότυπα καθορίζουν τη φύση, την έκταση και το σκοπό της υπηρεσίας του εσωτερικού ελέγχου και συμπεριλαμβάνονται στα «Πρότυπα για την Επαγγελματική Εφαρμογή Εσωτερικού Ελέγχου» που εκδίδει το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών (Βελέντζας, Καρτάλης και Μπρώνη, 2013).

Τα Πρότυπα αφορούν τους εσωτερικούς ελεγκτές ως άτομα καθώς και τη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου. Όλοι οι εσωτερικοί ελεγκτές καθίστανται υπεύθυνοι ως προς τη συμμόρφωσή τους τόσο με τα Πρότυπα σχετικά με την ατομική αντικειμενικότητα, την επάρκεια γνώσεων, τη δέουσα επαγγελματική επιμέλεια, όσο και με τα Πρότυπα σχετικά με την εκτέλεση των επαγγελματικών τους καθηκόντων. Οι επικεφαλής εσωτερικού ελέγχου είναι υπεύθυνοι, επιπρόσθετα, για τη συνολική συμμόρφωση της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου με τα Πρότυπα.

Ο σκοπός των Προτύπων είναι να επιβάλλουν την τήρηση των υποχρεωτικών στοιχείων του Διεθνούς Πλαισίου Επαγγελματικής Εφαρμογής, να παρέχουν ένα πλαίσιο για την εφαρμογή και προώθηση ενός ευρέος φάσματος προστιθέμενης αξίας υπηρεσιών εσωτερικού ελέγχου, να θέτουν τη βάση για την αξιολόγηση της απόδοσης του εσωτερικού ελέγχου και να υιοθετούν βελτιωμένες οργανωτικές διαδικασίες και λειτουργίες.

Τα Πρότυπα περιλαμβάνουν δύο κύριες κατηγορίες που έχουν εφαρμογή στο σύνολο των υπηρεσιών εσωτερικού ελέγχου: τα Πρότυπα Χαρακτηριστικών και τα Πρότυπα Διεξαγωγής.

Τα Πρότυπα Χαρακτηριστικών ασχολούνται με τα χαρακτηριστικά των οργανισμών και των ατόμων που εφαρμόζουν εσωτερικό έλεγχο και τα Πρότυπα Διεξαγωγής περιγράφουν τη φύση των υπηρεσιών εσωτερικού ελέγχου και παρέχουν ποιοτικά κριτήρια για την αξιολόγηση αυτών των υπηρεσιών. Τα Πρότυπα Εφαρμογής αναλύουν περαιτέρω τα Πρότυπα Χαρακτηριστικών και Διεξαγωγής και παρέχουν τις απαιτήσεις που έχουν εφαρμογή σε υπηρεσίες διαβεβαίωσης ή σε συμβουλευτικές υπηρεσίες.

Οι υπηρεσίες διαβεβαίωσης σχετίζονται με την αντικειμενική αξιολόγηση των τεκμηρίων από τον εσωτερικό ελεγκτή, προκειμένου αυτός να παράσχει απόψεις ή συμπεράσματα σχετικά με μία μονάδα, δραστηριότητα, λειτουργία, διαδικασία, σύστημα ή άλλα θέματα. Η φύση και το

εύρος ενός έργου διαβεβαίωσης καθορίζεται από τον εσωτερικό ελεγκτή. Γενικά, τρία μέρη συμμετέχουν στις υπηρεσίες διαβεβαίωσης. Η πρώτη είναι το άτομο ή η ομάδα που σχετίζεται άμεσα με τη μονάδα, δραστηριότητα, λειτουργία, διαδικασία, σύστημα ή άλλο θέμα – ο κάτοχος της διαδικασίας, η δεύτερη είναι το άτομο ή η ομάδα που διενεργεί την αξιολόγηση – ο εσωτερικός ελεγκτής και η τρίτη είναι το άτομο ή η ομάδα που κάνει χρήση της αξιολόγησης – ο χρήστης.

Οι συμβουλευτικές υπηρεσίες έχουν χαρακτήρα παραίνεσης και διενεργούνται γενικά κατόπιν συγκεκριμένου αιτήματος του πελάτη. Η φύση και το πλαίσιο των συμβουλευτικών υπηρεσιών υπόκεινται σε συμφωνία με τον πελάτη. Στις συμβουλευτικές υπηρεσίες γενικά εμπλέκονται δύο μέρη: (1) το άτομο ή η ομάδα που προσφέρει τις συμβουλές – ο εσωτερικός έλεγχος και (2) το άτομο ή η ομάδα που ζητά και λαμβάνει τις συμβουλές – ο πελάτης. Ο εσωτερικός ελεγκτής, όταν διενεργεί συμβουλευτικό έργο, θα πρέπει να διατηρεί την αντικειμενικότητά του και να μην αναλαμβάνει ευθύνη διοικητικής φύσεως (Διεθνή Πρότυπα για την επαγγελματική εφαρμογή του Εσωτερικού Ελέγχου, 2017).

Τα γενικά πρότυπα διεξαγωγής εσωτερικού ελέγχου αναφέρονται κυρίως στο ρόλο και την προσωπικότητα του εσωτερικού ελεγκτή.

Το Επαγγελματικό Πρότυπο 100 ορίζει πως ο εσωτερικός ελεγκτής πρέπει να είναι ανεξάρτητος από τις δραστηριότητες που ελέγχει. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της αντικειμενικότητας καθ' όλη τη διάρκεια άσκησης των ελεγκτικών του καθηκόντων (Πρότυπο 110) και όταν έχει οργανωθεί και διαρθρωθεί κατάλληλα το τμήμα εσωτερικού ελέγχου (Πρότυπο 120).

Το Επαγγελματικό Πρότυπο 200 ορίζει πως ο εσωτερικός ελεγκτής πρέπει να προσφέρει τις υπηρεσίες του με την αρμόζουσα επαγγελματική επιμέλεια. Αυτό επιτυγχάνεται με τη σωστή στελέχωση προσωπικού του τμήματος εσωτερικού ελέγχου που απαιτεί υψηλό επίπεδο γνώσεων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων (Πρότυπο 210 και 220), με την επιτήρηση της εργασίας των προσώπων που συνδράμουν το έργο του, η οποία ξεκινά με τον προγραμματισμό του ελεγκτικού έργου, συνεχίζει με την υλοποίηση του εγκεκριμένου προγράμματος ελέγχου και καταλήγει στα συμπεράσματα και στο πόρισμα της εργασίας ελέγχου (Πρότυπο 230).

Επίσης, ο εσωτερικός ελεγκτής πρέπει να συμμορφώνεται με τα πρότυπα που ορίζονται στον Κώδικα Δεοντολογίας (Πρότυπο 240), να διαθέτει γνώση, εξειδίκευση και δεξιότητες αποτελεσματικής επικοινωνίας (Πρότυπο 250 και 260), να επιμορφώνεται συνεχώς (Πρότυπο

270) και να επιδεικνύει επαγγελματισμό και συνέπεια κατά την άσκηση του ελεγκτικού του έργου (Πρότυπο 280).

Σύμφωνα με το επαγγελματικό πρότυπο 300 ο εσωτερικός ελεγκτής οφείλει να διαπιστώσει κατά πόσο οι αντικειμενικοί στόχοι και οι επιδιώξεις της οικονομικής οντότητας έχουν επιτευχθεί. Αυτό σημαίνει πως πρέπει να ελέγξει την αξιοπιστία και την ειλικρίνεια των πληροφοριών που λαμβάνει από την ελεγχόμενη εταιρεία, να εξετάσει κατά πόσο οι διαδικασίες της εταιρείας συμμορφώνονται με τις εκδοθείσες οδηγίες, τους κανονισμούς, τα σχέδια δράσης και τους νόμους, διότι οι όποιες παρεκκλίσεις επιδρούν σημαντικά στη λειτουργία της εταιρείας.

Επιπροσθέτως, ο εσωτερικός ελεγκτής οφείλει να ελέγχει αν διαστρεβλώνεται η πληροφόρηση εντός και εκτός αυτής, να αξιολογεί την επάρκεια των μέσων καταγραφής των περιουσιακών στοιχείων της εταιρείας, να εκτιμάει ότι οι πόροι της εταιρείας αναλώνονται με φειδώ και αποτελεσματικότητα και να εξακριβώνει κατά πόσο τα επιτευχθέντα αποτελέσματα συμβαδίζουν με τους στόχους που έχουν τεθεί από τη διοίκηση της εταιρείας.

Σύμφωνα με το επαγγελματικό πρότυπο 400, η διεκπεραίωση του ελεγκτικού έργου περιλαμβάνει σχεδιασμό (Πρότυπο 410) και αξιολόγηση (Πρότυπο 420) της παρεχόμενης πληροφόρησης, προκειμένου να γίνει η κοινοποίηση των αποτελεσμάτων με την υποβολή της έκθεσης ελέγχου (Πρότυπο 430) και ο έλεγχος συμμόρφωσης με τις υποδείξεις των παρατηρήσεων που προέκυψαν από τον έλεγχο (Πρότυπο 440).

Τέλος, σύμφωνα με το επαγγελματικό πρότυπο 500, ο διευθυντής του τμήματος εσωτερικού ελέγχου κατά τη διάρκεια άσκησης των καθηκόντων του θα πρέπει να μεριμνήσει, ώστε ο κανονισμός λειτουργίας του τμήματος εσωτερικού ελέγχου να έχει τύχει της αποδοχής και έγκρισης της διοίκησης της εταιρείας (Πρότυπο 510), να εκπονεί σχέδια δράσης με σκοπό την εκπλήρωση των υποχρεώσεων του (Πρότυπο 520) και να μεριμνά για την ύπαρξη γραπτών πολιτικών και διαδικασιών (Πρότυπο 530).

Στο πρόγραμμα ελέγχου θα πρέπει να περιγράφεται η εργασία κάθε ελεγκτή, να επιλέγεται το κατάλληλο σε δεξιότητες και ικανότητες προσωπικό, να παρέχεται καθοδήγηση αλλά και να αξιολογείται η απόδοσή του (Πρότυπο 540). Η εργασία εσωτερικού και εξωτερικού ελέγχου θα πρέπει να είναι συντονισμένη, ώστε να αποφεύγονται διπλές προσπάθειες και να εξασφαλίζεται μία πιο πλήρης κάλυψη ελέγχου (Πρότυπο 550). Ο διευθυντής εσωτερικού ελέγχου εκπονεί και εφαρμόζει ειδικό πρόγραμμα αξιολόγησης του ελεγκτικού έργου του τμήματος του (Πρότυπο 560) (Νεγκάκης και Ταχυνάκης, 2013).

2.6 Διενέργεια εσωτερικού ελέγχου

Οι δραστηριότητες του τμήματος εσωτερικού ελέγχου σχεδιάζονται σε μακροχρόνιο ορίζοντα, ώστε η επιχείρηση να γνωρίζει τα αντικείμενα του ελέγχου αλλά και κάθε πότε θα διενεργούνται οι έλεγχοι. Από 'κει και πέρα, κάθε χρόνο σχεδιάζονται και εγκρίνονται οι δραστηριότητες του τμήματος, εκτιμώνται οι περιοχές κινδύνου που ενδεχομένως κληθεί να αντιμετωπίσει η επιχείρηση – κινδύνους που σχετίζονται με την επίτευξη των στόχων της και την κατάρτιση των χρηματοοικονομικών της καταστάσεων – αφού λάβει υπόψη ορισμένους παράγοντες, όπως είναι τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των εσωτερικών ελέγχων, οι εισροές και οι εκροές κεφαλαίων, η ρευστότητα των περιουσιακών στοιχείων, οι δοσοληψίες και οι συναλλαγές ως ποσοτικά χαρακτηριστικά.

Για να σχεδιαστεί ο έλεγχος, θα χρειαστεί η επιχείρηση να εξετάσει τα κόστη και τα οφέλη των ελεγκτικών διαδικασιών. Σε κάθε περίπτωση οι αρχές της συντηρητικότητας και της οικονομίας είναι καθοριστικές για τον σχεδιασμό του ελεγκτικού προγράμματος. Το περιεχόμενο των ελεγκτικών διαδικασιών αφορά την εξοικείωση με τις υπό έλεγχο λειτουργίες, συναλλαγές και δοσοληψίες, τη συλλογή ιστορικών στοιχείων, την εξέλιξη του ελεγκτικού προγράμματος, την αξιολόγηση των υπάρχοντων διαδικασιών (φυσικά εξετάζουμε και δειγματοληπτικά αν αυτές οι διαδικασίες όντως εφαρμόζονται) και τον έλεγχο της ακρίβειας και αξιοπιστίας των διενεργούμενων λογιστικών εγγραφών.

Η προκαταρτική έρευνα είναι το πρώτο βήμα για τη διενέργεια του εσωτερικού ελέγχου, στο οποίο βήμα συγκεντρώνονται όλες οι απαραίτητες πληροφορίες για να καταρτιστεί ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα ελέγχου με όλες τις διαδικασίες που θα ακολουθηθούν.

Ο εσωτερικός ελεγκτής προετοιμάζεται με το άνοιγμα - αν γίνεται έλεγχος για πρώτη φορά - ή την ενημέρωση - αν ο έλεγχος επαναλαμβάνεται - του μόνιμου φακέλου, τη μελέτη προηγούμενων φύλλων εργασίας και εκθέσεων ελέγχου, την αξιολόγηση της οργάνωσης της δραστηριότητας που έχει σκοπό να ελέγξει. Μπορεί επίσης να δημιουργήσει καταστάσεις υπενθύμισης για να γνωρίζει τα βήματα που πρέπει να ακολουθήσουν οι εσωτερικοί ελεγκτές. Η χρήση ερωτηματολογίων βοηθάει σημαντικά στην αξιολόγηση και εκτίμηση του υπάρχοντος συστήματος εσωτερικού ελέγχου, όπως και η διενέργεια αρχικών συναντήσεων και συνεντεύξεων ανάμεσα στον εσωτερικό ελεγκτή και στους προϊσταμένους των δραστηριοτήτων που θα ελεγχθούν.

Θα χρειαστεί επιπλέον η συνεργασία της διοίκησης και του προσωπικού που απασχολείται σε κάθε ελεγχόμενη δραστηριότητα. Αυτό συμβαίνει για να αξιολογηθεί η ικανότητα της διοίκησης να επιβλέπει το προσωπικό της και να προλαμβάνει δυσάρεστες καταστάσεις μέσα στην επιχείρηση.

Ο εσωτερικός ελεγκτής μέσω φυσικής και οπτικής επαλήθευσης και συνέχεια καταγραφής των ελεγχόμενων δραστηριοτήτων με την κατάρτιση διαγραμμάτων ροής διαδικασιών, λαμβάνει μία γενική εικόνα και σταθμίζει τις σημαντικές ενδείξεις για τα μέτρα διαφύλαξης των περιουσιακών στοιχείων και τον τρόπο εκτέλεσης των διαδικασιών της επιχείρησης.

Με την ολοκλήρωση της προκαταρκτικής έρευνας, παρουσιάζονται από τον εσωτερικό ελεγκτή τα αποτελέσματα για το σύστημα εσωτερικού ελέγχου, ώστε να καταρτιστεί το κατάλληλο πρόγραμμα ελέγχου. Τα αποτελέσματα περιλαμβάνονται στα ανάλογα φύλλα εργασίας και συνήθως αφορούν τις κύριες αδυναμίες που εντοπίστηκαν, ποια βήματα ελέγχου προτείνονται, την εκτίμηση του ελεγκτικού χρόνου που θα απαιτηθεί, αλλά και την εκτίμηση του χρονικού διαστήματος που θα χρειαστεί για την περάτωση του ελέγχου και φυσικά της έκθεσης.

Το δεύτερο βήμα περιλαμβάνει την κατάρτιση ετήσιου, αλλά και μακροχρόνιου πλάνου ελέγχου. Στο μακροχρόνιο πλάνο έχουμε τη μορφή και την ουσία του ελέγχου ανάλογα με το μέγεθος και τον αναμενόμενο ρυθμό ανάπτυξης της επιχείρησης, τον κλάδο στον οποίο ανήκει η επιχείρηση, τις σημαντικότερες λειτουργίες και τους κινδύνους της, χωρίς όμως να διενεργηθεί πρώτα κάποια προκαταρκτική έρευνα. Από την άλλη, το ετήσιο πλάνο ελέγχου είναι πιο λεπτομερές ως προς τις εργασίες κάθε ελεγχόμενης δραστηριότητας, το προσωπικό, το κόστος, αλλά και το χρόνο που θα χρειαστεί για την περάτωση του ελέγχου. Φυσικά, κάθε πρόγραμμα ελέγχου δύναται να προσαρμόζεται από τον εσωτερικό ελεγκτή στις εκάστοτε συνθήκες.

Το τρίτο βήμα περιλαμβάνει επιτόπια εργασία του εσωτερικού ελεγκτή για να συμπληρώσει τα βήματα που υπάρχουν στο πρόγραμμα ελέγχου. Σε αυτό το βήμα ο εσωτερικός ελεγκτής προχωράει σε διάφορους τύπους ελέγχου. Έχουμε τους ελέγχους διαδικασιών που μας δείχνουν αν οι διαδικασίες που ακολουθούνται είναι αποτελεσματικές και συνήθως περιλαμβάνουν τους ελέγχους εγκρίσεων, τους ελέγχους διενέργειας εργασιών και τους ελέγχους διαφύλαξης των περιουσιακών στοιχείων. Εδώ ανήκουν οι έλεγχοι τεκμηρίωσης εργασιών έχουν στόχο να εντοπίσουν όσο πιο γρήγορα γίνεται τα σφάλματα που θα προκύψουν από προτάσεις βελτίωσης. Εδώ έχουμε τους ελέγχους που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο μη ανακάλυψης του σφάλματος, οι

οποίοι χωρίζονται σε δυο κατηγορίες: τις αναλυτικές διαδικασίες και τους λεπτομερειακούς ελέγχους.

Στις αναλυτικές διαδικασίες περιλαμβάνονται ποσοτικά στοιχεία που συγκρίνονται με εκείνα προηγούμενων περιόδων, για να διαπιστωθεί πού οφείλονται ενδεχόμενες τάσεις και αποκλίσεις. Ακόμα, έχουμε τη χρήση και ανάλυση αριθμοδεικτών σχετικά με την αποδοτικότητα, τη ρευστότητα και την κεφαλαιακή διάρθρωση της επιχείρησης, και κάποιους χονδρικούς υπολογισμούς στους οποίους προχωράει ο εσωτερικός ελεγκτής για να υπολογίσει το εύρος στο οποίο κυμαίνονται κάποια άλλα μεγέθη.

Στους λεπτομερειακούς ελέγχους έχουμε την παρακολούθηση των περιουσιακών στοιχείων, τη λήψη επιβεβαιωτικών επιστολών από εμπειρογνώμονες και τρίτους, την εξέταση αναλύσεων λογαριασμών και δεδομένων, συμφωνιών λογαριασμών για τις απαιτήσεις και υποχρεώσεις της επιχείρησης με τρίτους, τον έλεγχο παραστατικών, την επιβεβαίωση αριθμητικών πράξεων και τον έλεγχο διαχωρισμού περιόδων για λόγους λογιστικής επαλήθευσης και διοικητικής πληροφόρησης.

Φυσικό επακόλουθο των παραπάνω βημάτων-ενεργειών από τον εσωτερικό ελεγκτή συνιστά η έκθεση ελέγχου που θα καταρτίσει. Με αυτό τον τρόπο πληροφορείται και ο ίδιος ο εσωτερικός ελεγκτής, αλλά και η διοίκηση για τα ευρήματα του ελέγχου για να προβεί αυτή, εφόσον χρειαστεί, στις κατάλληλες ενέργειες για την επίτευξη του καλύτερου δυνατού αποτελέσματος με τη συνδρομή των προτάσεων του εσωτερικού ελεγκτή.

Τέλος, μετά την παρουσίαση των ευρημάτων του εσωτερικού (μερικές φορές και του εξωτερικού) ελέγχου και των ενεργειών που αποφασίζονται από τη διοίκηση για την αντιμετώπιση των κινδύνων, οι εσωτερικοί ελεγκτές έρχονται να αξιολογήσουν τα χαρακτηριστικά αυτών των ενεργειών, μία διαδικασία που αποτυπώνεται με τον όρο «μεταγενέστερες ενέργειες». Η εξέταση των ενεργειών αυτών από τους εσωτερικούς ελεγκτές θα έχει ως αποτέλεσμα τη σύνταξη μίας ακόμη έκθεσης ελέγχου, που θα ανταποκρίνεται στα διορθωτικά μέτρα που έλαβε η διοίκηση (Νεγκάκης και Ταχυνάκης, 2013).

2.7 Δικλίδες ασφαλείας εσωτερικού ελέγχου

Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου αποτελείται από ελεγκτικούς μηχανισμούς και δικλίδες ασφαλείας (internal controls) που στοχεύουν στην εύρυθμη λειτουργία αυτού, της εταιρείας και στην αντιμετώπιση των κινδύνων. Οι δικλίδες για να έχουν και τα ανάλογα επιθυμητά αποτελέσματα, θα πρέπει να γίνουν κατανοητές και αποδεκτές από όλο το προσωπικό της εταιρείας και να διακρίνονται από σαφήνεια, πληρότητα, αντικειμενικότητα και εγκυρότητα.

Συναντάμε τρία είδη δικλίδων ασφαλείας: οργανωτικές, προληπτικές και κατασταλτικές. Οι οργανωτικές αφορούν τη βασική οργάνωση των δραστηριοτήτων της εταιρείας, δίνοντας έμφαση στις εσωτερικές διαδικασίες λειτουργίας. Οι προληπτικές αφορούν την ανάδειξη λαθών σε περίπτωση που δεν λειτουργούν όπως έχουν σχεδιαστεί οι διαδικασίες της εταιρείας. Οι κατασταλτικές αφορούν περιπτώσεις στις οποίες εντοπίζονται αποκλίσεις από την ορθή λειτουργία της εταιρείας, καθώς και μέτρα που μπορεί να ληφθούν για την αντιμετώπισή τους.

Ανάλογα με το εύρος και το πεδίο εφαρμογής τους, έχουμε επιπλέον διάκριση των δικλίδων ασφαλείας σε γενικές και εξειδικευμένες. Οι γενικές δικλίδες ασφαλείας σχετίζονται με τη γενική οργανωτική δομή της εταιρείας και οι εξειδικευμένες στοχεύουν σε εξασφάλιση της αναγκαίας εξουσιοδότησης για πρόσβαση, ορθή λογιστική απεικόνιση και επαρκή προστασία των περιουσιακών στοιχείων της εταιρείας (Νεγκάκης και Ταχυνάκης, 2013).

2.8 Είδη εσωτερικού ελέγχου

Οικονομικοί έλεγχοι

Οι οικονομικοί ή χρηματοοικονομικοί έλεγχοι διενεργούνται για την ανάλυση των οικονομικών δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων με γνώμονα τις λογιστικές αρχές. Στους ελέγχους αυτούς περισσότερο μας απασχολούν ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά των πληροφοριών που προέρχονται από τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης.

Έλεγχοι συμμόρφωσης

Σε αυτό το είδος εσωτερικού ελέγχου, αξιολογείται η ποιότητα και καταλληλότητα των πολιτικών και των διαδικασιών, για να εξακριβωθεί αν η επιχείρηση συμμορφώνεται με τη νομοθεσία και τους κανονισμούς.

Λειτουργικοί έλεγχοι

Αφορούν την ανασκόπηση των λειτουργιών της επιχείρησης για να διαπιστωθεί αν είναι αποτελεσματικές και επαρκείς για την εκπλήρωση των επιδιωκόμενων στόχων.

Διοικητικοί έλεγχοι

Ονομάζονται και έλεγχοι διαχείρισης και έχουν πιο ευρεία εφαρμογή. Επικεντρώνονται στην εξέταση και αξιολόγηση της συνολικής διοικητικής λειτουργίας της επιχείρησης, δίνοντας έμφαση κυρίως σε ποιοτικά στοιχεία.

Έλεγχοι συστημάτων πληροφορικής

Αυτοί οι έλεγχοι δίνουν βάση στη διασφάλιση της αξιοπιστίας, ακεραιότητας και διαθεσιμότητας των πληροφοριών (Βελέντζας, 2013).

2.9 Εξωτερική ανάθεση εσωτερικού ελέγχου

Υπάρχουν περιπτώσεις η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου να λειτουργεί εκτός της επιχείρησης. Αυτό συμβαίνει λόγω των σχετικών δαπανών που συνοδεύουν τη λειτουργία της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου. Επίσης, η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου έχει αλλάξει τόσο σημαντικά την τελευταία δεκαετία, που ιδρύεται ένα πλήρες τμήμα εσωτερικού ελέγχου, το οποίο δεν θα είναι μόνο δαπανηρό και χρονοβόρο, αλλά πιθανόν και μη παραγωγικό. Η λύση, επομένως, είναι η εξωτερική ανάθεση του εσωτερικού ελέγχου, προκειμένου να αξιοποιηθούν οι καθιερωμένες δεξιότητες και η τεχνογνωσία. Το πεδίο των ελεγκτικών εργασιών και ευθυνών που αναλαμβάνονται είναι το ίδιο.

Στα πλεονεκτήματα της εξωτερικής ανάθεσης του εσωτερικού ελέγχου συγκαταλέγεται η δυνατότητα πρόσβασης σε ένα ευρύ φάσμα εξειδικευμένης γνώσης, την οποία δεν μπορεί να αναπτύξει από μόνη της η οντότητα, όπως παραδείγματος χάρη οι δεξιότητες ηλεκτρονικού ελέγχου. Η ευέλικτη χρηματοδότηση θα ενεργοποιήσει την υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου να φτάσει στο μέγιστο των δυνατοτήτων της ελεγκτικής δραστηριότητας, όπως απαιτείται χωρίς τη διατήρηση μίας πλήρους στελεχωμένης μόνιμης λειτουργίας. Θα υπάρχει επίσης μια στρατηγική που θα επικεντρώνει την προσοχή της διοίκησης στις βασικές επιχειρηματικές δραστηριότητες της οντότητας, η οποία θα μπορεί να ελαττώσει ή να εξαλείψει μη βασικές δραστηριότητες που έχουν επίσημα αναληφθεί από μία κατ' οίκον λειτουργία εσωτερικού ελέγχου.

Υπάρχει το επιχείρημα ότι η εξωτερική ανάθεση μπορεί να οδηγήσει σε εξοικονόμηση κόστους σύμφωνα με τις οικονομίες κλίμακας, όταν ο φορέας ελέγχου επίσης παρέχει υπηρεσίες εσωτερικού ελέγχου για παρόμοιους οργανισμούς και οι ικανότητες και η γνώση που αποκτήθηκαν αλλού, μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως πλεονέκτημα του οργανισμού.

Στα μειονεκτήματα της εξωτερικής ανάθεσης του εσωτερικού ελέγχου έχουμε τη σύγκρουση συμφερόντων που ίσως εμφανιστεί, όταν ο φορέας των υπηρεσιών είναι απρόθυμος να προκαλέσει την ανώτατη διοίκηση εξαιτίας φόβου απώλειας της επιχείρησης.

Κατά την αρχική περίοδο αναπόφευκτη θα είναι η έλλειψη εσωτερικής γνώσης και συνεπώς η αποτελεσματικότητα της υπηρεσίας του εσωτερικού ελέγχου θα είναι χαμηλότερη από ό, τι θα συνέβαινε στην περίπτωση που δεν θα είχαμε εξωτερική ανάθεση. Μία μείωση στη σταθερότητα του προσωπικού, στη συνέχεια και ποιότητα της υπηρεσίας από έναν εξωτερικό φορέα, ίσως προκληθεί λόγω της αλλαγής του προσωπικού ή της ανάπτυξης σε άλλους οργανισμούς.

Η απώλεια της κατ' οίκον εξειδίκευσης μπορεί να οδηγήσει σε υπερβολική εξάρτηση από εξωτερικό φορέα. Παρόλο που αυτό μπορεί να φαίνεται ως μείωση στο κόστος βραχυπρόθεσμα, ο οργανισμός θα είναι ευάλωτος σε μελλοντικά αυξανόμενα κόστη, τα οποία ίσως γίνουν η μόνη επιλογή, καθώς δεν θα υπάρξει υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου εντός της οντότητας (Davies και Aston, 2011).

2.10 Διαφορές εσωτερικού-εξωτερικού ελεγκτή

Οι δύο κατηγορίες ελέγχων και κατά συνέπεια και ελεγκτών έχουν κοινά στοιχεία, όπως είναι το ενδιαφέρον για την αποτελεσματικότητα των εσωτερικών οικονομικών λειτουργιών και δραστηριοτήτων, η υπαγωγή τους σε κώδικες ηθικής και επαγγελματικής δεοντολογίας και η ανάγκη για εκπαιδευτική και επαγγελματική κατάρτιση και εμπειρία, ώστε να μπορούν να αντιμετωπίσουν ενδεχόμενα προβλήματα μέσα στις επιχειρήσεις που απασχολούνται. Παρόλα αυτά εντοπίζουμε και ορισμένες διαφορές.

Ο εσωτερικός ελεγκτής ασχολείται με οικονομικές και μη διαδικασίες της επιχείρησης, με στόχο να επιτύχει το σκοπό της αποτελεσματικά και με μία περισσότερο πειθαρχημένη προσέγγιση. Με αυτόν τον τρόπο του δίνεται η δυνατότητα να είναι ένα βήμα μπροστά στα μελλοντικά γεγονότα της επιχείρησης, σε αντίθεση με τον εξωτερικό ελεγκτή που έρχεται να ελέγξει τις οικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης (συνήθως για το περασμένο διαχειριστικό έτος). Δηλαδή ο εξωτερικός ελεγκτής επικεντρώνεται στο αν η οικονομική κατάσταση και θέση της ελεγχόμενης επιχείρησης παρουσιάζεται με τρόπο δίκαιο, ορθό και ακριβή σύμφωνα με τις λογιστικές αρχές, για να προτείνει, αν χρειαστούν, βελτιώσεις.

Ο εσωτερικός ελεγκτής, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενη ενότητα, βρίσκεται μέσα στην επιχείρηση. Ο εξωτερικός ελεγκτής λογοδοτεί μόνο στην επιτροπή ελέγχου για να έχει και

μεγαλύτερη βαρύτητα η ανεξαρτησία και η αντικειμενικότητά του, κατά την έκφραση της γνώμης του στην έκθεση ελέγχου.

Άλλη μία διαφορά εντοπίζεται στο νομοθετικό πλαίσιο για τον εσωτερικό και τον εξωτερικό έλεγχο. Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου είναι υποχρεωτική από το νόμο μόνο σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, ενώ ο εξωτερικός ελεγκτής επιβάλλεται από το νόμο για τις περισσότερες εταιρείες για τον έλεγχο των οικονομικών τους καταστάσεων.

Τέλος, αφήνεται στην ευχέρεια του κάθε εργοδότη να αποφασίσει για τη γνώση και τα προσόντα που επιθυμεί να διαθέτει ο υποψήφιος εσωτερικός ελεγκτής. Συνήθως οι εσωτερικοί ελεγκτές προέρχονται μέσα από την επιχείρηση, γιατί γνωρίζουν καλύτερα τις λειτουργίες της και είναι πιο καταρτισμένοι πάνω στον εσωτερικό έλεγχο. Αρκετοί επίσης έχουν την ανάλογη πιστοποίηση και σ' αυτό συντέλεσε και ο αυξανόμενος ανταγωνισμός και επαγγελματισμός του τομέα.

Από την άλλη, ο εξωτερικός ελεγκτής πρέπει να προέρχεται από το σώμα ορκωτών ελεγκτών, όπως ορίζει η νομοθεσία, και να κατέχει τα ανάλογα προσόντα για να ελέγξει τις οικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης. Σε κάθε περίπτωση πάντως, καλό θα είναι ο εσωτερικός με τον εξωτερικό ελεγκτή να συνεργάζονται και να ανταλλάζουν γνώσεις και απόψεις, για να γίνει πιο αποδοτική και αποτελεσματική η επιχείρηση (Βελέντζας, Καρτάλης και Μπρόνη, 2013).

2.11 Θεσμικό πλαίσιο εταιρικής διακυβέρνησης στην Ελλάδα

Στο παρελθόν έγιναν σημαντικές προσπάθειες για την ανάπτυξη βέλτιστων πρακτικών εταιρικής διακυβέρνησης στην ελληνική αγορά, πέραν από τις απαιτήσεις της νομοθεσίας. Το 1999, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς υιοθέτησε τις «Αρχές Εταιρικής Διακυβέρνησης στην Ελλάδα – Οδηγίες για τον Ανταγωνιστικό Μετασχηματισμό της», γνωστή και ως «Γαλάζια Βίβλος», με πρότυπο τις Αρχές του ΟΟΣΑ. Επίσης, ο Σύνδεσμος επιχειρήσεων και βιομηχανιών (ΣΕΒ) συνέταξε γενικές αρχές εταιρικής διακυβέρνησης που δημοσιεύθηκαν το 2001.

Στη χώρα μας το πλαίσιο εταιρικής διακυβέρνησης έχει αναπτυχθεί κυρίως μέσω της υιοθέτησης υποχρεωτικών κανόνων, όπως ο Ν. 3016/2002 που επιβάλλει τη συμμετοχή μη εκτελεστικών και ανεξάρτητων μη εκτελεστικών μελών στα Δ.Σ. των ελληνικών εισηγμένων εταιρειών, τη θέσπιση και τη λειτουργία μονάδας εσωτερικού ελέγχου και την υιοθέτηση εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας. Επιπλέον, ένα πλήθος άλλων νομοθετικών πράξεων ενσωμάτωσαν στο ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο τις ευρωπαϊκές οδηγίες, δημιουργώντας νέους κανόνες εταιρικής διακυβέρνησης. Ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν ο Ν. 3693/2008 και ο

N. 3884/2010. Ο πρώτος επιβάλλει τη σύσταση επιτροπών ελέγχου και καθορίζει τις σημαντικές υποχρεώσεις γνωστοποίησης όσον αφορά το ιδιοκτησιακό καθεστώς και τη διακυβέρνηση μίας εταιρείας. Ο δεύτερος αφορά τα δικαιώματα των μετόχων και τις πρόσθετες εταιρικές υποχρεώσεις γνωστοποιήσεων προς τους μετόχους στο πλαίσιο της προετοιμασίας για τη Γενική Συνέλευση (Ελληνικό Συμβούλιο Εταιρικής Διακυβέρνησης, 2013).

Οι αρχές εταιρικής διακυβέρνησης νομοθετήθηκαν με το Ν. 3016/2002. Ο λιτός αυτός νόμος των 11 άρθρων προσδιόρισε αρχές σχετικές με τις υποχρεώσεις και τα καθήκοντα των μελών των Δ.Σ., αλλά και την οργανωτική δομή των Δ.Σ., διαχωρίζοντας τα μέλη για αποτελεσματικότερη διοίκηση και διαχείριση σε εκτελεστικά, μη εκτελεστικά και σε ανεξάρτητα. Περαιτέρω για τον έλεγχο λειτουργίας του Δ.Σ. ο ίδιος νόμος επέβαλε τη σύνταξη του εσωτερικού κανονισμού, την καθιέρωση του εσωτερικού ελέγχου, όπως επίσης και την υποχρεωτική τοποθέτηση εσωτερικού ελεγκτή και την εκλογή Επιτροπής Ελέγχου με μη εκτελεστικά μέλη, πρακτική που λειτουργεί βοηθητικά και υποστηρικτικά για τους εξωτερικούς ελεγκτές, πλην της προαναφερόμενης στόχευσης μίας αποτελεσματικότερης διοίκησης (Χαραλάμπους, 2013).

Ο Ν. 3873/2010 ενσωμάτωσε στην ελληνική έννομη τάξη την Οδηγία 2006/46/EC της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που λειτουργεί ως υπενθύμιση της ανάγκης θέσπισης του Κώδικα και αποτελεί «θεμέλιο λίθο» του. Τέλος, στην Ελλάδα, όπως εξάλλου και στις περισσότερες άλλες χώρες, ο νόμος περί ανωνύμων εταιρειών (2190/1920), τον οποίον τροποποιούν πολλές από τις παραπάνω διατάξεις νόμων κοινοτικής έμπνευσης, περιλαμβάνει τους βασικούς κανόνες διακυβέρνησής τους (Ελληνικό Συμβούλιο Εταιρικής Διακυβέρνησης, 2013).

Στον Ν. 3873/2010 αναφέρεται για πρώτη φορά ρητά ότι οι εισηγμένες εταιρείες οφείλουν να υιοθετήσουν και στη συνέχεια να γνωστοποιήσουν σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη έναν κώδικα εταιρικής διακυβέρνησης, είτε επιλέγοντας από τους γενικά αποδεκτούς κώδικες που έχουν εκδοθεί διεθνώς ή στην Ελλάδα, είτε καθορίζοντας και προσδιορίζοντας οι ίδιες αναλυτικά τους ειδικότερους κανόνες και αρχές εταιρικής διακυβέρνησης που δεσμεύονται να εφαρμόζουν.

Ωστόσο στο Ν. 3873 δεν περιγράφεται κάποιο πρότυπο το οποίο θα μπορούσαν να ακολουθήσουν οι εταιρείες, προκειμένου να αναπτύξουν τον κώδικα εταιρικής διακυβέρνησής τους. Για το λόγο αυτό ο ΣΕΒ ανέλαβε την πρωτοβουλία να συντάξει τον Κώδικα Εταιρικής Διακυβέρνησης ΣΕΒ, ο οποίος συνδυάζει τις απαιτήσεις που προκύπτουν από το ισχύον

νομοθετικό πλαίσιο με τις βέλτιστες πρακτικές διακυβέρνησης (Μπλάθρα και Μαλισιόβα, 2013).

2.12 Κώδικας Εταιρικής Διακυβέρνησης ΣΕΒ

Ο Ελληνικός Κώδικας Εταιρικής Διακυβέρνησης (ΕΚΕΔ) συντάχθηκε με πρωτοβουλία του ΣΕΒ και κατόπιν τροποποιήθηκε στο πλαίσιο της πρώτης αναθεώρησής του από το Ελληνικό Συμβούλιο Εταιρικής Διακυβέρνησης (ΕΣΕΔ) στις 28 Ιουνίου 2013. Η τήρηση του Κώδικα αποτελεί οικειοθελή επιλογή κάθε εταιρείας.

Βασικός στόχος του Κώδικα είναι η εκπαίδευση και καθοδήγηση των Δ.Σ. των ελληνικών εταιρειών σε θέματα βέλτιστων πρακτικών διακυβέρνησης. Ένας άλλος στόχος είναι η βελτίωση της πληροφόρησης των ιδιωτών ή των θεσμικών μετόχων, Ελλήνων και αλλοδαπών και η ενίσχυση της συμμετοχής τους στις εταιρικές υποθέσεις.

Κεντρικό στόχο του Κώδικα αποτελεί και η δημιουργία ενός προσβάσιμου και κατανοητού συστήματος αναφοράς για εισηγμένες ελληνικές εταιρείες, οι οποίες καλούνται πλέον να δημοσιοποιούν πληροφορίες σε ετήσια βάση για την εταιρική τους διακυβέρνηση σύμφωνα με το Ν. 3873/2010. Ο νόμος αυτός επιβάλλει στις εταιρείες, των οποίων οι κινητές αξίες είναι δεκτές για διαπραγμάτευση σε οργανωμένη αγορά, να συντάσσουν δήλωση εταιρικής διακυβέρνησης που θα πρέπει να αποτελεί ειδικό τμήμα της ετήσιας έκθεσης διαχείρισής τους.

Η δήλωση αυτή θα πρέπει κατ' ελάχιστον να παρέχει πληροφορίες για τις πρακτικές εταιρικής διακυβέρνησης που εφαρμόζει η εταιρεία, επιπλέον των προβλέψεων του νόμου, συμπεριλαμβανομένης της περιγραφής των κύριων χαρακτηριστικών των συστημάτων διαχείρισης κινδύνων και εσωτερικού ελέγχου, σε σχέση με τη διαδικασία σύνταξης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Επίσης, θα πρέπει να περιέχει αναφορά στο συγκεκριμένο κώδικα εταιρικής διακυβέρνησης που εφαρμόζει η εταιρεία και στο βαθμό που αποφασίζει να αποκλίνει από ορισμένα μέρη του σχετικού Κώδικα ή να μην εφαρμόσει κάποιες από τις διατάξεις του, να αιτιολογεί τους λόγους της απόκλισης ή της μη εφαρμογής. Η υιοθέτηση του Κώδικα από τις επιχειρήσεις απλοποιεί σημαντικά τις παραπάνω υποχρεώσεις δημοσιοποίησης (Ελληνικό Συμβούλιο Εταιρικής Διακυβέρνησης, 2013).

Ο Κώδικας ακολουθεί την προσέγγιση «συμμόρφωσης ή εξήγησης» και απαιτεί από τις εισηγμένες εταιρείες που επιλέγουν να τον εφαρμόζουν, να δημοσιοποιούν δηλαδή την πρόθεσή τους αυτή και είτε να συμμορφώνονται με το σύνολο των ειδικών πρακτικών του Κώδικα, είτε

να εξηγούν τους λόγους μη συμμόρφωσής τους με συγκεκριμένες ειδικές πρακτικές. Η προσέγγιση αυτή είναι καινούρια για την ελληνική αγορά και προσφέρει ευελιξία στις επιχειρήσεις ως προς τη συμμόρφωση με τους Κανόνες της Εταιρικής Διακυβέρνησης, ενώ ταυτόχρονα είναι αποδεκτή από τις εποπτικές αρχές σύμφωνα με το Ν. 3873/2010.

Ειδικότερα ο Κώδικας περιλαμβάνει δύο ειδών διατάξεις. Η πρώτη διάταξη αφορά τις «γενικές αρχές», οι οποίες αποτελούν γενικές κατευθυντήριες γραμμές σε όλες τις εταιρείες, εισηγμένες ή μη. Συγκεκριμένα στοχεύουν στην παροχή ενός γενικού πλαισίου, μέσα στο οποίο μπορούν να εξεταστούν και να αντιμετωπιστούν τα περισσότερα θέματα εταιρικής διακυβέρνησης σε μια επιχείρηση. Η δεύτερη διάταξη αφορά τις «ειδικές πρακτικές», οι οποίες αναπτύσσουν περαιτέρω τη σχετική γενική αρχή και καθοδηγούν την εφαρμογή της στο πλαίσιο του ρυθμιστικού και ιδιοκτησιακού καθεστώτος των εισηγμένων εταιρειών, καθιστώντας επομένως διαφανή την εταιρική διακυβέρνηση της καθεμιάς από αυτές και ενισχύοντας ταυτόχρονα τη διαφάνεια της ελληνικής αγοράς στο σύνολό της (Κουνενάκη-Εφραίμογλου, 2012).

Ένα βασικό συμπέρασμα έρευνας σχετικά με τη συμμόρφωση στους κανόνες εταιρικής διακυβέρνησης είναι ότι αρκετές εταιρείες που ανέπτυξαν ίδιον κώδικα, υιοθέτησαν μεν τη δομή και τις γενικές αρχές του Κώδικα Εταιρικής Διακυβέρνησης ΣΕΒ, αλλά δεν συμπεριέλαβαν κάποιες από τις ειδικές πρακτικές του ανωτέρω κώδικα με συνέπεια να μη χρειάζεται να δηλώσουν αποκλίσεις στις σχετικές περιοχές.

Ένα εξίσου σημαντικό πόρισμα είναι ότι η έκταση και η ποιότητα εξήγησης της μη συμμόρφωσης που παρέχει η πλειονότητα των εταιρειών στις πρακτικές τις οποίες έχουν συμπεριλάβει στον κώδικα που υιοθέτησαν (είτε τον Κώδικα Εταιρικής Διακυβέρνησης ΣΕΒ είτε ίδιον κώδικα), επιδέχονται σημαντικά περιθώρια βελτίωσης, ενώ ελάχιστες είναι οι εταιρείες που παραθέτουν και τα σχέδια δράσης τους προκειμένου να ξεπεράσουν τις αποκλίσεις που εμφανίζουν.

Ο πρώτος βασικός λόγος είναι ότι πολλές εταιρείες δεν έχουν ακόμη αναπτύξει τους μηχανισμούς που θα αναδείξουν, θα αξιολογήσουν και θα χειριστούν τα θέματα εταιρικής διακυβέρνησης πληροφορώντας κατάλληλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Ο δεύτερος βασικός λόγος είναι ότι ο Κώδικας Εταιρικής Διακυβέρνησης του ΣΕΒ ήταν διαθέσιμος σχετικά αργά και κατά συνέπεια πολλές εταιρείες δεν είχαν την ευκαιρία να αξιοποιήσουν τις αξιόλογες κατευθύνσεις που έδινε, προκειμένου να δρομολογήσουν τις απαραίτητες ενέργειες, μέχρι τη δημοσίευση των οικονομικών τους καταστάσεων, της δήλωσης εταιρικής διακυβέρνησης και για τη

γνωστοποίηση σχετικά με τον κώδικα εταιρικής διακυβέρνησης που τελικά υιοθέτησαν (Μπλάθρα και Μαλισιόβα, 2013).

Το Δ.Σ. θα πρέπει να ασκεί αποτελεσματικά τον ηγετικό του ρόλο και να διευθύνει τις εταιρικές υποθέσεις προς όφελος της εταιρείας και όλων των μετόχων, διασφαλίζοντας ότι η διοίκηση εφαρμόζει την εταιρική στρατηγική. Θα πρέπει ακόμα να διασφαλίζει τη δίκαιη και ισότιμη μεταχείριση όλων των μετόχων, συμπεριλαμβανομένων των μετόχων μειοψηφίας και των αλλοδαπών μετόχων. Κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του το Δ.Σ. θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του τα μέρη των οποίων τα συμφέροντα συνδέονται με εκείνα της εταιρείας όπως είναι οι πελάτες, οι πιστωτές, οι εργαζόμενοι και οι κοινωνικές ομάδες που επηρεάζονται άμεσα από τη λειτουργία της εταιρείας στο βαθμό που δεν προκύπτει σύγκρουση με το εταιρικό συμφέρον.

Ο νόμος περί ανωνύμων εταιρειών δεν θέτει ανώτατα όρια όσον αφορά στο μέγεθος του Δ.Σ., και επιτρέπει στους μετόχους να προσδιορίσουν στο καταστατικό τον αριθμό των μελών, εφόσον αυτός δεν είναι μικρότερος του τρία. Σύμφωνα με τη βέλτιστη πρακτική, το μέγεθος και η σύνθεση του Δ.Σ. εισηγμένης εταιρείας πρέπει να εξασφαλίζουν ισορροπία μεταξύ εκτελεστικών, μη εκτελεστικών και ανεξάρτητων μη εκτελεστικών μελών, ώστε οι αποφάσεις του να μην υπαγορεύονται από ένα άτομο ή μία ομάδα συμφερόντων. Αυτό εξάλλου είναι και το πνεύμα του Ν. 3016/2002, σύμφωνα με τον οποίο το Δ.Σ. πρέπει να αποτελείται τουλάχιστον κατά το ένα τρίτο από μη εκτελεστικά μέλη και να συμπεριλαμβάνει τουλάχιστον δύο ανεξάρτητα μη εκτελεστικά μέλη.

Ακολουθώντας την ευρωπαϊκή βέλτιστη πρακτική, ο Κώδικας απαιτεί υψηλότερη αναλογία μη εκτελεστικών και ανεξάρτητων μη εκτελεστικών μελών από αυτήν που επιβάλλει ο Ν. 3016/2002, προκειμένου να διασφαλιστεί τόσο η επαρκής ισορροπία ως προς τη σύνθεση του Δ.Σ., όσο και η βέλτιστη σύνθεση των επιτροπών του Δ.Σ., αλλά και υψηλό επίπεδο προστασίας από ενδεχόμενες συγκρούσεις συμφερόντων.

Το Δ.Σ. θα πρέπει να αποτελείται από επτά έως δεκαπέντε μέλη. Κατά πλειοψηφία από μη εκτελεστικά μέλη (συμπεριλαμβανομένων ανεξάρτητων μη εκτελεστικών μελών) και από τουλάχιστον δύο εκτελεστικά μέλη. Τουλάχιστον το ένα τρίτο του Δ.Σ. θα πρέπει να αποτελείται από ανεξάρτητα μη εκτελεστικά μέλη απαλλαγμένα από συγκρούσεις συμφερόντων με την εταιρεία και από στενούς δεσμούς με τη διοίκηση, τους βασικούς μετόχους ή την εταιρεία. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον πρόσφατο Ν. 3873/2010 καθιερώνεται συλλογική ευθύνη των

μελών Δ.Σ. έναντι της εταιρείας ως προς τη σύνταξη και τη δημοσίευση των ετήσιων οικονομικών καταστάσεων, της ετήσιας έκθεσης και της δήλωσης εταιρικής διακυβέρνησης της εταιρείας.

Οι κύριες, μη εκχωρητέες αρμοδιότητες του Δ.Σ. (με την έννοια ότι η λήψη σχετικής απόφασης απαιτεί την πρότερη έγκριση του Δ.Σ. ή σε περίπτωση ανάγκης, την εκ των νεότερων επικύρωση από το Δ.Σ.), θα πρέπει να περιλαμβάνουν την έγκριση της μακροπρόθεσμης στρατηγικής και των λειτουργικών στόχων της εταιρείας, την έγκριση του ετήσιου προϋπολογισμού και του επιχειρησιακού σχεδίου, καθώς και τη λήψη αποφάσεων για τις μείζονες κεφαλαιουχικές δαπάνες, εξαγορές και εκποιήσεις.

Επίσης, θα πρέπει να περιλαμβάνουν την επιλογή και όποτε χρειάζεται, την αντικατάσταση της εκτελεστικής ηγεσίας της εταιρείας, όπως και την εποπτεία του σχεδιασμού της διαδοχής, τον έλεγχο απόδοσης της ανώτατης διοίκησης και την εναρμόνιση των αμοιβών των ανώτατων στελεχών με τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα της εταιρείας και των μετόχων της, τη διασφάλιση της αξιοπιστίας των οικονομικών καταστάσεων και στοιχείων της εταιρείας, των συστημάτων χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και των στοιχείων και πληροφοριών που λαμβάνουν δημοσιότητα, καθώς και τη διασφάλιση της αποτελεσματικότητας των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου και διαχείρισης κινδύνων. Την επαγρύπνηση, όσον αφορά υπάρχουσες και πιθανές συγκρούσεις συμφερόντων μεταξύ αφενός της εταιρείας και αφετέρου της διοίκησής της, των μελών του Δ.Σ. ή των κύριων μετόχων (συμπεριλαμβανομένων των μετόχων με άμεση ή έμμεση εξουσία που διαμορφώνουν ή επηρεάζουν τη σύνθεση και τη συμπεριφορά του Δ.Σ.), καθώς και την κατάλληλη αντιμετώπιση τέτοιων συγκρούσεων.

Για το σκοπό αυτό, το Δ.Σ. θα πρέπει να υιοθετήσει διαδικασία εποπτείας των συναλλαγών με γνώμονα τη διαφάνεια και την προστασία των εταιρικών συμφερόντων, τη διασφάλιση ύπαρξης αποτελεσματικής διαδικασίας κανονιστικής συμμόρφωσης της εταιρείας, την ευθύνη λήψης σχετικών αποφάσεων και την παρακολούθηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος διοίκησης της εταιρείας, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών λήψης αποφάσεων και ανάθεσης εξουσιών και καθηκόντων σε άλλα στελέχη και τη διατύπωση, διάδοση και εφαρμογή των βασικών αξιών και αρχών της εταιρείας που διέπουν τις σχέσεις της με όλα τα μέρη, των οποίων τα συμφέροντα συνδέονται με αυτά της εταιρείας (Ελληνικό Συμβούλιο Εταιρικής Διακυβέρνησης, 2013).

2.13 Θεσμικό πλαίσιο εσωτερικού ελέγχου

Ο εσωτερικός έλεγχος λειτουργεί ως ανεξάρτητη υπηρεσία μέσα σε μία εταιρεία. Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου παρέχει εξειδικευμένες υπηρεσίες προς τη διοίκηση της επιχείρησης, για να εκπληρώσει αποτελεσματικά τα καθήκοντά της. Η υπηρεσία μέσω αναλύσεων, εκτιμήσεων και συστάσεων είναι σε θέση να βοηθήσει και να δώσει μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα στην εταιρεία για τις συναλλαγές και τις δοσοληψίες που πραγματοποιεί και ελέγχει αν οι πληροφορίες που παράγονται είναι αξιόπιστες, ώστε να αποτυπωθούν στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου ευθύνεται επίσης για την κατανομή αρμοδιοτήτων και ευθυνών στο προσωπικό, για την προστασία των περιουσιακών στοιχείων της εταιρείας και το πιο σημαντικό, μεριμνά για τη διασφάλιση και εξασφάλιση της ακρίβειας και της αξιοπιστίας των λογιστικών γεγονότων και των βιβλίων της.

Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου πρέπει να αξιολογείται ως προς την επάρκειά του, να στοχεύει στην εκτίμηση, διαχείριση και αντιμετώπιση των επιχειρηματικών κινδύνων (στον περιορισμό ή την εξάλειψή τους) και να εκτιμά αν θα χρειαστούν επιπλέον βελτιώσεις στις διαδικασίες ελέγχου ή λήψη νέων μέτρων για την αντιμετώπιση των κινδύνων. Για τον σχεδιασμό και την επίτευξη των παραπάνω την ευθύνη έχει ο εσωτερικός ελεγκτής, ο οποίος διενεργεί τον εσωτερικό έλεγχο εντός της επιχείρησης και είναι υπάλληλος της εταιρείας, διαθέτοντας τα κατάλληλα επιστημονικά προσόντα γνώσης και εμπειρίας. Το πρόβλημα έγκειται στο ότι ο εσωτερικός ελεγκτής υποχρεούται να ενεργήσει με βάση τον εσωτερικό κανονισμό και τις υποδείξεις της διοίκησης της εταιρείας στην οποία απασχολείται, αυτό όμως μπορεί να μη συνάδει με τα όσα ορίζουν τα γενικά ελεγκτικά πρότυπα (Νεγκάκης και Ταχυνάκης, 2013).

Ως έννοιες ο εσωτερικός έλεγχος και το επάγγελμα του εσωτερικού ελεγκτή είναι σχετικά νέες στη χώρα μας και έγιναν ευρύτερα γνωστές χάρη στην απόφαση 5/204/14-11-2000 της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς και στο Ν. 3016/2002. Οι παραπάνω έννοιες όμως είναι γνώριμες εδώ και χρόνια στις αγγλοσαξονικές χώρες, οι οποίες φημίζονται παραδοσιακά για την ελεγκτική – λογιστική τους κουλτούρα. Στην Ελλάδα συναντάμε διευθύνσεις εσωτερικού ελέγχου σε εισηγμένες στο χρηματιστήριο εταιρείες, σε όσα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ελέγχονται από την Τράπεζα της Ελλάδος, καθώς και σε όσους οργανισμούς διαθέτουν τους απαραίτητους πόρους για τη διατήρηση μιας τέτοιας διεύθυνσης (Ρετέλας, 2014).

Η παραπάνω απόφαση (5/204/14.11.2000) είχε ως στόχο τον έλεγχο των συναλλαγών και την προστασία των συμφερόντων των επενδυτών-μετόχων της κάθε εισηγμένης εταιρείας, χωρίς όμως να μπαίνει σε κίνδυνο η ομαλή λειτουργία της χρηματιστηριακής αγοράς. Με την ΠΔ/ΤΕ 2577/9.3.2006 οι αρχές λειτουργίας προσαρμόστηκαν στις τρέχουσες συνθήκες και τα κριτήρια αξιολόγησης της οργάνωσης και των Συστημάτων Εσωτερικού Ελέγχου (ΣΕΕ) των πιστωτικών και χρηματοδοτικών ιδρυμάτων και ως μεμονωμένων οντοτήτων, αλλά και σε επίπεδο ομίλου. Τα επόμενα χρόνια οι νομισματικές αρχές με νέες αποφάσεις τροποποίησαν ή συμπλήρωσαν την προηγούμενη απόφαση.

Η Τράπεζα της Ελλάδος με την ΠΔ/ΤΕ 2438/6.8.1998 κάνει λόγο για την ανεξαρτησία του εσωτερικού ελέγχου και τη σύσταση «Επιτροπής Ελέγχου» στα πιστωτικά ιδρύματα. Αυτές οι αποφάσεις συνέβαλαν θετικά στην αναγνώριση ανάγκης ίδρυσης και λειτουργίας της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου που συμβάλλει καθοριστικά στην ανάπτυξη των εταιρειών, καθώς και στην αναβάθμιση του επαγγέλματος του εσωτερικού ελεγκτή (Βελέντζας, Καρτάλης και Μπρόνη, 2013).

Το επάγγελμα του εσωτερικού ελεγκτή γνωρίζει άνθηση διεθνώς. Όλο και περισσότερες επιχειρήσεις αντιλαμβάνονται την ουσία του εσωτερικού ελέγχου και επενδύουν σε αυτόν. Αναγνωρίζουν τον αντίκτυπο που έχει στη βελτίωση της αποδοτικότητάς τους και στην προστιθέμενη αξία που τους προσφέρει. Η τάση αυτή ακόμα και στη χώρα μας, δημιουργεί ευκαιρίες απασχόλησης προκειμένου να στελεχωθούν οι διευθύνσεις εσωτερικού ελέγχου με το ανάλογο προσωπικό. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα πολλοί να στρέφονται στον εσωτερικό έλεγχο και να εκτελούν χρέη ελεγκτών χωρίς να διαθέτουν τα κατάλληλα προσόντα. Το γεγονός αυτό επιδεινώνεται και από την απουσία ενός σαφούς νομικού πλαισίου, που θα καθόριζε τη λειτουργία του επαγγέλματος και θα διασφάλιζε την ποιότητα του παρεχόμενου ελεγκτικού έργου.

Οι τάσεις του κλάδου οι οποίες επιβεβαιώνονται και στατιστικά, καταλήγουν στο συμπέρασμα πως η Ελλάδα έχει μόνο να κερδίσει εάν αλλάξει στάση απέναντι στο πώς πρέπει να ασκείται ο εσωτερικός έλεγχος και από ποιους. Αυτό μπορεί να συμβεί εάν θεσμοθετηθεί το επάγγελμα του εσωτερικού ελεγκτή, όπως συμβαίνει και στην περίπτωση του ορκωτού ελεγκτή-λογιστή, δηλαδή να διαθέτει επαρκή ελεγκτική εμπειρία και απαραίτητη πιστοποίηση. Με αυτόν τον τρόπο και ο κλάδος του εσωτερικού ελέγχου θα ενισχυθεί αλλά και το κύρος του ίδιου του επαγγέλματος (Ρετέλας, 2014).

2.14 Νόμος Sarbanes-Oxley

Τα ελεγκτικά σκάνδαλα και οι χρεωκοπίες εταιρειών όπως η Enron και η WorldCom οδήγησαν στο νόμο Sarbanes-Oxley, ο οποίος θεωρείται από πολλούς ως το πιο σημαντικό νομοθέτημα που επηρέασε το ελεγκτικό επάγγελμα, με προηγούμενο από αυτό τους νόμους περί Χρεογράφων των ετών 1933 και 1934 ως απόρροια του κραχ του 1929 (Arens, Elder, και Beasley, 2012).

Η εμπειρία στην αναγνώριση των κινδύνων και στην αξιολόγηση των ελεγκτικών μηχανισμών, αποτελούν δυο σημαντικές προϋποθέσεις για τη συμμόρφωση προς τις απαιτήσεις του νόμου. Οι νομοθέτες λαμβάνουν υπόψη τους ότι το σύστημα εσωτερικού ελέγχου έχει κατασκευαστεί από την αρμόδια υπηρεσία με βάση τη στρατηγική της επιχείρησης και των κύριων προκλήσεων που αντιμετωπίζει, ενώ το πλάνο ελέγχου και το εύρος των εργασιών ελέγχου είναι πλήρως εναρμονισμένα με τους πιο κύριους επιχειρηματικούς κινδύνους στις λειτουργίες της επιχείρησης (Βελέντζας, Καρτάλης και Μπρώνη, 2013).

Οι διατάξεις του νόμου άλλαξαν δραματικά τη σχέση μεταξύ των εισηγμένων στο χρηματιστήριο εταιρειών και των ελεγκτικών τους εταιρειών. Ο νόμος Sarbanes-Oxley καθιέρωσε το Συμβούλιο Λογιστικής Εποπτείας των Εισηγμένων Εταιρειών (Public Company Accounting Oversight Board), το οποίο ιδρύθηκε και εποπτεύεται από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς των Η.Π.Α. (Securities and Exchange Commission-SEC). Το Συμβούλιο παρέχει εποπτεία στους ελεγκτές των εισηγμένων εταιρειών, καθιερώνει πρότυπα ελεγκτικής και ποιοτικού ελέγχου για τις εισηγμένες εταιρείες και εκτελεί επιθεωρήσεις των ποιοτικών ελέγχων στις ελεγκτικές εταιρείες που εκτελούν αυτούς τους ελέγχους.

Διεξάγει επιπλέον επιθεωρήσεις στις καταχωρημένες λογιστικές εταιρείες για να εκτιμήσει τη συμμόρφωσή τους με τους κανόνες του Συμβουλίου και της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, με τα επαγγελματικά πρότυπα και τις εκάστοτε πολιτικές ποιοτικού ελέγχου της οντότητας. Το Συμβούλιο προϋποθέτει ετήσιες επιθεωρήσεις των λογιστικών εταιρειών που έχουν ως πελάτες περισσότερες από 100 ελεγχόμενες επιχειρήσεις και επιθεωρήσεις άλλων καταχωρημένων εταιρειών τουλάχιστον μία φορά κάθε τρία χρόνια. Όποια παράβαση μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την πειθαρχική ενέργεια από το Συμβούλιο, καταγράφεται από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς και τα κρατικά συμβούλια λογιστικής (Arens, Elder, και Beasley, 2012).

Το άρθρο 404 του νόμου Sarbanes-Oxley λειτουργεί ως καθοριστικός παράγοντας για την ενίσχυση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, καθώς βοηθάει την επιχείρηση να εξετάσει τις διαδικασίες για την παροχή οικονομικών πληροφοριών και τη σύνταξη των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Στην περίπτωση της Enron, οι εσωτερικοί ελεγκτές δεν είχαν ερευνήσει σε βάθος την άρνηση των στελεχών της διεύθυνσης να δεχτούν τις προτεινόμενες αλλαγές στα έσοδα/έξοδα που καταγράφονταν στους απολογισμούς, ούτε είχαν δώσει ιδιαίτερη βάση στην «παράλειψη» των ίδιων στελεχών να συμπεριλάβουν ορισμένες μεγάλες ζημιές στις χρηματοοικονομικές αναφορές. Η επιτροπή ελέγχου δεν συμμετέχει στη διαδικασία του ελέγχου, απλά την επιβλέπει (Βελέντζας, Καρτάλης και Μπρόνη, 2013).

Το άρθρο 404 προϋποθέτει ο ελεγκτής μίας εισηγμένης εταιρείας να πιστοποιεί την έκθεση της διοίκησης για την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου πάνω στη χρηματοοικονομική πληροφόρηση. Από το 2004 έχει απαιτηθεί από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς των Η.Π.Α., οι μεγαλύτερες εισηγμένες εταιρείες να λαμβάνουν ετησίως μία έκθεση ελεγκτή στους εσωτερικούς ελέγχους σχετικά με τη χρηματοοικονομική πληροφόρηση.

Το ελεγκτικό πρότυπο 5 του Συμβουλίου Λογιστικής Εποπτείας των Εισηγμένων Εταιρειών προϋποθέτει ο έλεγχος για την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου να ολοκληρωθεί μαζί με τον έλεγχο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Ωστόσο, ο ελεγκτής μπορεί να επιλέξει να εκδώσει ξεχωριστές εκθέσεις.

Η πρώτη επιλογή είναι η έκδοση ξεχωριστής έκθεσης για τον εσωτερικό έλεγχο σχετικά με τη χρηματοοικονομική πληροφόρηση. Η δεύτερη επιλογή είναι να συνταχθεί μία συνδυασμένη έκθεση πρώτα για τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις και στη συνέχεια για την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου σχετικά με τη χρηματοοικονομική πληροφόρηση. Ενώ η συνδυασμένη έκθεση επιτρέπεται, η ξεχωριστή έκθεση για τον εσωτερικό έλεγχο σχετικά με τη χρηματοοικονομική αναφορά είναι πιο συνηθισμένη.

Η ξεχωριστή έκθεση πρέπει να περιλαμβάνει εισαγωγικές παραγράφους που περιγράφουν το πεδίο εφαρμογής της εργασίας του ελεγκτή και της γνώμης του πάνω στον εσωτερικό έλεγχο σχετικά με τη χρηματοοικονομική αναφορά στο τέλος της πιο πρόσφατης διαχειριστικής χρήσης, παραγράφους που αναφέρονται στο πλαίσιο που χρησιμοποιήθηκε για να εκτιμηθεί η αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου και την εισαγωγική παράγραφο που επισημαίνει την ευθύνη της διοίκησης και τη δική της ξεχωριστή εκτίμηση για την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου. Επίσης, η έκθεση περιλαμβάνει μία παράγραφο μετά την παράγραφο του

πεδίου εφαρμογής, καθορίζοντας τον εσωτερικό έλεγχο σχετικά με τη χρηματοοικονομική πληροφόρηση. Η έκθεση περιλαμβάνει και μία πρόσθετη παράγραφο που καταγράφει τους ενδογενείς περιορισμούς του εσωτερικού ελέγχου και μία τελευταία παράγραφο η οποία περιλαμβάνει μία παραπομπή στην ξεχωριστή έκθεση του ελεγκτή για τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις (Arens, Elder και Beasley, 2012).

2.14.1 Επιτροπή Ελέγχου

Μία από τις σημαντικότερες προβλέψεις του νόμου Sarbanes-Oxley ήταν και η δημιουργία μίας (εσωτερικής) επιτροπής ελέγχου σε κάθε επιχείρηση, αποτελούμενη από μέλη του διοικητικού συμβουλίου. Η επιτροπή ελέγχου είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την είσοδο μίας επιχείρησης στο χρηματιστήριο, ενώ έχουν θεσπιστεί και συγκεκριμένα πρότυπα βάσει των οποίων τα χρηματιστήρια αποκτούν αυξημένο εποπτικό ρόλο στη λειτουργία των επιτροπών. Η ύπαρξη, ο σκοπός, ο ρόλος, οι αρμοδιότητες και οι πολιτικές σε σχέση με τη διεύθυνση και τη διαχείριση κινδύνων της επιτροπής ελέγχου περιλαμβάνονται απαραίτητως στο καταστατικό της επιχείρησης.

Η επιτροπή ελέγχου παρακολουθεί και υποβοηθάει με τις απαιτούμενες πληροφορίες το έργο των ανεξάρτητων εξωτερικών ελεγκτών και αποφασίζει για θέματα που αφορούν το προσωπικό της επιχείρησης, επιλύει διαφορές με τη διεύθυνση και εξακριβώνει την ποιότητα του ελέγχου. Έχει γνωμοδοτικές αρμοδιότητες σε θέματα διαχείρισης κινδύνων, εσωτερικών ελέγχων, διαχείρισης παραπόνων-καταγγελιών, αλλά συμμετέχει και σε διαδικασίες που αφορούν τη συμμόρφωση με τη νομοθεσία και τους κώδικες ηθικής (Βελέντζας, Καρτάλης και Μπρώνη, 2013).

Ο Ν. 4449/2017 καταργεί μια σειρά άρθρων του Ν. 3693/2008. Ορίζεται η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς ως αρμόδια αρχή για την εποπτεία και τον έλεγχο της ορθής εφαρμογής των διατάξεων εταιρειών με κινητές αξίες εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών (εξαιρουμένων των πιστωτικών ιδρυμάτων και των ασφαλιστικών εταιρειών). Σε περίπτωση διαπίστωσης παράβασης των σχετικών διατάξεων, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς δύναται να επιβάλει στα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου ή και στα μέλη της Επιτροπής Ελέγχου τις κυρώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 10 του Ν. 3016/2002.

Η Τράπεζα της Ελλάδος δύναται να διενεργεί ελέγχους για την τήρηση των προαναφερθέντων διατάξεων από τα εποπτευόμενα από αυτήν πρόσωπα (πιστωτικά ιδρύματα και ασφαλιστικές

εταιρείες) και σε περίπτωση διαπίστωσης παράβασης δύναται να επιβάλει τις κυρώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 55Α του Καταστατικού της, στην παρ. 2 του άρθρου 59 του Ν. 4261/2014 και στο άρθρο 256 του Ν. 4364/2016 (Κουνάδης, 2017).

Η νομοθεσία απαιτεί η επιτροπή ελέγχου να αποτελείται από τουλάχιστον δυο μη εκτελεστικά μέλη και ένα ανεξάρτητο μη εκτελεστικό μέλος, το οποίο θα πρέπει να έχει αποδεδειγμένη επαρκή γνώση σε θέματα λογιστικής και ελεγκτικής. Η επιτροπή ελέγχου, ανεξαρτήτως μεγέθους, συστήνεται να αποτελείται από μη εκτελεστικά μέλη, στην πλειονότητά τους ανεξάρτητα. Επίσης, συστήνεται ο πρόεδρος της επιτροπής να είναι ανεξάρτητο μη εκτελεστικό μέλος.

Η κατάλληλη σύνθεση της επιτροπής ελέγχου είναι προϋπόθεση για την αποτελεσματική άσκηση των καθηκόντων της. Οι βέλτιστες πρακτικές τονίζουν την ανάγκη για καλή γνώση και κατανόηση λογιστικών και ελεγκτικών θεμάτων από όλα τα μέλη. Διαφορετικά υπάρχει ο κίνδυνος στρέβλωσης των εκτιμήσεων της επιτροπής, με γνώμονα τις απόψεις που θα προάγει το μέλος με γνώσεις σε θέματα λογιστικής και ελεγκτικής (Ψαράκη, 2011).

Οι κύριες αρμοδιότητες της επιτροπής ελέγχου διαχωρίζονται σε αρμοδιότητες για το σύστημα εσωτερικού ελέγχου και τα συστήματα πληροφόρησης, αρμοδιότητες για την εποπτεία της μονάδας εσωτερικού ελέγχου και αρμοδιότητες για την εποπτεία του τακτικού ελέγχου.

Οι αρμοδιότητες της επιτροπής ελέγχου για το σύστημα εσωτερικού ελέγχου και τα συστήματα πληροφόρησης αφορούν την παρακολούθηση της διαδικασίας χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και την αξιοπιστία των οικονομικών καταστάσεων της εταιρείας. Απαιτείται επίβλεψη κάθε επίσημης ανακοίνωσης που αφορά τη χρηματοοικονομική απόδοση της εταιρείας και εξέταση των βασικών σημείων των οικονομικών καταστάσεων που εμπεριέχουν σημαντικές κρίσεις και εκτιμήσεις από την πλευρά της διοίκησης.

Ακόμα, απαιτείται εποπτεία των εσωτερικών χρηματοοικονομικών ελέγχων της εταιρείας και παρακολούθηση της αποτελεσματικότητας των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου και διαχείρισης κινδύνων της εταιρείας, εκτός εάν αυτή η ευθύνη ανήκει ρητά στο ίδιο το Δ.Σ. ή σε κάποια άλλη επιτροπή του. Για το σκοπό αυτό, η επιτροπή ελέγχου θα πρέπει να εξετάζει σε περιοδική βάση το σύστημα εσωτερικού ελέγχου και διαχείρισης κινδύνων της εταιρείας, ώστε να διασφαλίζει ότι οι κυριότεροι κίνδυνοι προσδιορίζονται, αντιμετωπίζονται και δημοσιοποιούνται με ορθό τρόπο και να εξετάζει συγκρούσεις συμφερόντων κατά τις

συναλλαγές της εταιρείας και των θυγατρικών της με συνδεδεμένα μέρη και να υποβάλλει στο Δ.Σ. σχετικές αναφορές.

Τέλος, στο βαθμό που απαιτείται από την πολιτική της εταιρείας, θα πρέπει να υποστηρίζει το Δ.Σ. ως προς την απόκτηση επαρκούς πληροφόρησης για τη λήψη αποφάσεων σε θέματα συναλλαγών μεταξύ συνδεδεμένων μερών και θα πρέπει να εξετάζει την ύπαρξη και το περιεχόμενο των διαδικασιών εκείνων, σύμφωνα με τις οποίες το προσωπικό της εταιρείας θα μπορεί, υπό εχεμύθεια, να εκφράσει τις ανησυχίες του για ενδεχόμενες παρανομίες και παρατυπίες σε θέματα χρηματοοικονομικής πληροφόρησης ή για άλλα ζητήματα που άπτονται της λειτουργίας της επιχείρησης. Η επιτροπή ελέγχου θα πρέπει να διασφαλίζει την ύπαρξη διαδικασιών για την αποτελεσματική και ανεξάρτητη διερεύνηση τέτοιων ζητημάτων, καθώς και για την κατάλληλη αντιμετώπισή τους.

Οι αρμοδιότητες της επιτροπής ελέγχου για την εποπτεία της μονάδας εσωτερικού ελέγχου αφορούν την εξασφάλιση της λειτουργίας της μονάδας εσωτερικού ελέγχου σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα για την επαγγελματική εφαρμογή του εσωτερικού ελέγχου, τον προσδιορισμό και την εξέταση του κανονισμού λειτουργίας της μονάδας εσωτερικού ελέγχου της εταιρείας, την παρακολούθηση και επιθεώρηση της ορθής λειτουργίας της μονάδας εσωτερικού ελέγχου και την εξέταση των τριμηνιαίων εκθέσεων ελέγχου της μονάδας. Τέλος, η επιτροπή ελέγχου πρέπει να διασφαλίζει την ανεξαρτησία του εσωτερικού ελέγχου, προτείνοντας στο ΔΣ το διορισμό και την ανάκληση του επικεφαλής της μονάδας εσωτερικού ελέγχου και να αξιολογεί τον επικεφαλής της μονάδας εσωτερικού ελέγχου.

Οι αρμοδιότητες της επιτροπής ελέγχου για την εποπτεία του τακτικού ελέγχου περιλαμβάνει την κατάθεση προτάσεων, μέσω του Δ.Σ., στη Γενική Συνέλευση σχετικά με το διορισμό, τον επαναδιορισμό, την ανάκληση, καθώς και την έγκριση της αμοιβής και τους όρους πρόσληψης του τακτικού ελεγκτή, την εξέταση και παρακολούθηση της ανεξαρτησίας του τακτικού ελεγκτή και την αντικειμενικότητα και την αποτελεσματικότητα της ελεγκτικής διαδικασίας, λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές επαγγελματικές και κανονιστικές απαιτήσεις στην Ελλάδα.

Επιπροσθέτως, η επιτροπή ελέγχου πρέπει να εξετάζει και να παρακολουθεί την παροχή επιπρόσθετων υπηρεσιών στην εταιρεία από την ελεγκτική εταιρεία στην οποία ανήκει ο/οι τακτικός/οί ελεγκτής/ές. Για το σκοπό αυτό, θα πρέπει να αναπτύξει και να εφαρμόζει πολιτική για την πρόσληψη τακτικών ελεγκτών σχετικά με την παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών και να επιβλέπει την εφαρμογή της, να συζητά με τον τακτικό ελεγκτή τις ουσιώδεις ελεγκτικές

διαφορές που προέκυψαν κατά τη διάρκεια του ελέγχου του, ανεξάρτητα εάν αυτές επιλύθηκαν στη συνέχεια ή έμειναν ανεπίλυτες και επίσης να συζητά μαζί του για τα αποτελέσματα του ελέγχου του όπως αναφέρονται στην έκθεσή του, για τυχόν αδυναμίες του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, ιδίως δε αυτές που αφορούν τις διαδικασίες της παροχής χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και σύνταξης των οικονομικών καταστάσεων (Ελληνικό Συμβούλιο Εταιρικής Διακυβέρνησης, 2013).

Η επιτροπή ελέγχου και η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου πρέπει να έχουν απεριόριστη πρόσβαση η μία στην άλλη. Η σχέση μεταξύ εσωτερικού ελεγκτή και επιτροπής ελέγχου πρέπει να είναι εκείνη που θα περιλαμβάνει μαζί λειτουργίες αναφοράς και ελέγχου. Η επιτροπή ελέγχου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη λειτουργία εσωτερικού ελέγχου για την ανατροφοδότηση στην εκτίμηση κινδύνου, τη διοίκηση και τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου. Κατά συνέπεια τα καθήκοντα, οι ευθύνες και οι στόχοι της επιτροπής ελέγχου και της λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου είναι αλληλένδετα.

Ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να χρησιμοποιηθεί από την επιτροπή ελέγχου ως πηγή πληροφόρησης για απάτες ή παρατυπίες, καθώς και να συμβάλλει στη συμμόρφωση μίας εταιρείας με νόμους και κανονισμούς. Η επιτροπή ελέγχου πρέπει να καθορίσει αν ο εσωτερικός ελεγκτής ελέγχει επαρκώς όλες τις περιοχές κινδύνου εντός του οργανισμού, συμπεριλαμβάνοντας και εκείνες που σχετίζονται με την τεχνολογία, τα πληροφοριακά συστήματα και την εταιρική κουλτούρα (Soltani, 2007).

2.14.2 Συνέπειες συμμόρφωσης με το Νόμο Sarbanes-Oxley

Η έννοια του εσωτερικού ελέγχου δεν είναι καινούρια. Και πριν το νόμο Sarbanes-Oxley πολλές επιχειρήσεις διέθεταν επαρκείς διαδικασίες. Με τη νέα αυτή νομοθεσία όμως ξεκαθαρίζεται τι ακριβώς είναι απαραίτητο για να θεωρείται ότι η επιχείρηση διατηρεί ικανό σύστημα εσωτερικού ελέγχου. Παράλληλα, οι διευθυντές και οι ελεγκτές υποχρεώνονται να επικυρώνουν επισήμως την ύπαρξη και λειτουργία του συστήματος αυτού και προσδιορίζονται οι ρόλοι των κρατικών φορέων στην εκπλήρωση των στόχων του νόμου Sarbanes-Oxley. Αυτό που επιδιώκεται είναι η διασφάλιση μίας αυξημένης διαφάνειας μέσω εγκαθίδρυσης ενός ισχυρότερου πλαισίου ελέγχου.

Μία αρνητική συνέπεια του νόμου Sarbanes-Oxley αποτελεί η απορρόφηση πολλών πόρων των λειτουργιών εσωτερικού ελέγχου για την εξασφάλιση της συμμόρφωσης. Από έρευνα

διαπιστώθηκε ότι κατά το πρώτο έτος συμμόρφωσης απασχολήθηκε το 50% των πόρων του εσωτερικού ελέγχου. Δηλαδή παρατηρήθηκε μετατόπιση πόρων για τις λειτουργίες του εσωτερικού ελέγχου, καθώς απαιτούνται ισχυρές ικανότητες ηγεσίας και διαχείρισης σχεδίων ελέγχου. Επίσης στο σύστημα εσωτερικού ελέγχου απαιτείται αποτελεσματική επικοινωνία και ικανότητα διαπραγμάτευσης με τους μετόχους. Σε περίπτωση εκτροπής των πόρων, ο διευθυντής του τμήματος εσωτερικού ελέγχου πρέπει να έχει πλήρη κατανόηση του τρόπου συνεισφοράς της εργασίας του στην αξία της επιχείρησης.

Ένα αρνητικό αποτέλεσμα των κανονιστικών απαιτήσεων είναι ότι οι εσωτερικοί ελεγκτές εργάζονται στενά με τη διοίκηση της επιχείρησης και τους εξωτερικούς ελεγκτές. Αυτή η στενή σχέση ίσως ν' απειλήσει τους ακρογωνιαίους λίθους του εσωτερικού ελέγχου, δηλαδή την αντικειμενικότητα και την ανεξαρτησία. Άρα, για την διατήρηση αυτών των σημαντικών χαρακτηριστικών θα πρέπει οι εσωτερικοί ελεγκτές να έχουν αποτελεσματικές διαπροσωπικές ικανότητες, όπως είναι η ομαδικότητα και η κατάλληλη διαχείριση σχέσεων (Βελέντζας, Καρτάλης και Μπρώνη, 2013).

Συμπεράσματα κεφαλαίου

Σε αυτό το κεφάλαιο εξετάστηκαν οι σημαντικοί άξονες που αφορούν τον εσωτερικό έλεγχο των επιχειρήσεων.

Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου είναι αυτή που αναλαμβάνει να οργανώσει τις κάθε είδους λειτουργίες και δραστηριότητες μέσα στην επιχείρηση, να τη βοηθήσει να αντιμετωπίσει τους κινδύνους που εμφανίζονται και γενικά συμβάλλει στη βελτίωση της λειτουργίας της και στην εκπλήρωση των στόχων της. Πρέπει να παραμείνει πιστή στις αρχές οργάνωσης της, στις οδηγίες που ορίζουν τα πρότυπα που εκδίδει το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών και στην κατανομή αρμοδιοτήτων στο προσωπικό της. Να δομηθεί σωστά ως προς τις διαδικασίες διενέργειας κάθε είδους ελέγχου, δικλίδων ασφαλείας και φυσικά το προσωπικό που θα την απαρτίζει, θα πρέπει να έχει τα ανάλογα προσόντα γνώσης και εμπειρίας και εκείνα τα ηθικά χαρακτηριστικά, τα οποία περιγράφονται από τον Κώδικα Επαγγελματικής Δεοντολογίας Εσωτερικού Ελέγχου.

Βέβαια συμβαίνει μία επιχείρηση να αναθέσει τον εσωτερικό έλεγχο σε κάποιον εξωτερικό φορέα για σειρά από λόγους, όπως είναι η εξοικονόμηση κόστους και η πρόσβαση σε επιπλέον εξειδικευμένες γνώσεις. Η κίνηση αυτή κρύβει κινδύνους, καθώς πέρα από την πρόσβαση σε σημαντικά εσωτερικά θέματα της επιχείρησης, παρέχει αυξημένες αρμοδιότητες και εξουσίες

στον εξωτερικό φορέα, κάτι που μπορεί να δημιουργήσει πρόβλημα στη λειτουργία και στη διοίκηση της επιχείρησης.

Η Επιτροπή COSO ιδρύθηκε το 1985 και το 1992 εξέδωσε το ομώνυμο πλαίσιο εσωτερικού ελέγχου, το οποίο εφαρμόζεται σε μεγάλες επιχειρήσεις για τις εσωτερικές δικλίδες ασφαλείας και τις διαδικασίες που διατηρούν. Το πλαίσιο αποτελείται από πέντε συνιστώσες σε μορφή πυραμίδας: περιβάλλον ελέγχου, εκτίμηση κινδύνου, ελεγκτικές δραστηριότητες, πληροφορίες και επικοινωνία και τέλος παρακολούθηση.

Το 2004 εκδόθηκε από την COSO ένα πιο ολοκληρωμένο πλαίσιο διαχείρισης του επιχειρηματικού κινδύνου και τον Μάιο του 2013 τροποποιήθηκε, περιλαμβάνοντας αλλαγές στο επιχειρησιακό και λειτουργικό περιβάλλον της επιχείρησης, στην πρόληψη της απάτης και στη χρήση πληροφοριακών συστημάτων, για άντληση επιπλέον ποιοτικών χαρακτηριστικών της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης.

Τέλος, ενώ εντοπίζονται διαφορές στο ρόλο και στο έργο του εσωτερικού και του εξωτερικού ελεγκτή στη χώρα μας, από την ύπαρξη σαφούς καθορισμένου νομοθετικού πλαισίου και τη λειτουργία του εντός της επιχείρησης μέχρι τα προσόντα που απαιτεί ο κάθε εργοδότης να χαρακτηρίζουν τους υπαλλήλους της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου, σε κάθε περίπτωση αυτοί οι δυο πρέπει να συνεργάζονται και να βοηθούν ο ένας τον άλλον. Κοινός τους στόχος άλλωστε είναι η παραγωγή αξιόπιστων πληροφοριών, οι οποίες θα χρησιμοποιηθούν αργότερα για την σύνταξη των χρηματοοικονομικών καταστάσεων της εταιρείας και την πληροφόρηση των χρηστών αυτών, με απώτερο σκοπό όλων την καλύτερη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης.

Επίσης, αυτό το κεφάλαιο κατέγραψε το νομοθετικό πλαίσιο του θέματος της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Έγινε σαφές ότι από την πλευρά της ελληνικής νομοθεσίας έχει δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην εταιρική διακυβέρνηση, καθώς ο αρχικός νόμος έχει τροποποιηθεί αρκετές φορές. Πέραν αυτού, ο Σύνδεσμος Ελλήνων Βιομηχάνων έχει συμβάλλει καθοριστικά με τη δημιουργία του Κώδικα Εταιρικής Διακυβέρνησης, με σκοπό να εφαρμοστεί αυτός από τις ελληνικές επιχειρήσεις για να πετύχουν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα διοίκησης, διαχείρισης και φυσικά χρηματοοικονομικής αναφοράς.

Η ελλιπής συνεργασία και ο ανεπαρκής, όπως αποδείχθηκε, έλεγχος των επιχειρήσεων από τις ελεγκτικές τους εταιρείες είχε ως αποτέλεσμα την έκρηξη σκανδάλων απάτης στις Η.Π.Α. στις

αρχές του 21ου αιώνα και έφερε στο φως την ανάγκη για περισσότερη προσοχή στο σχεδιασμό της λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου.

Η προσπάθεια που έγινε για να λυθεί αυτό το πρόβλημα αφορά τις διατάξεις του νόμου Sarbanes-Oxley, ο οποίος προέβλεπε μεταξύ άλλων, την ίδρυση Επιτροπής Ελέγχου ως απαραίτητης προϋπόθεσης για την είσοδο μίας επιχείρησης στο χρηματιστήριο και την επίβλεψη της από το Συμβούλιο Λογιστικής Εποπτείας και την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς των Η.Π.Α. Σύμφωνα με το άρθρο 404 του νόμου Sarbanes-Oxley, ο εξωτερικός ελεγκτής θα χρειαστεί να πιστοποιήσει την έκθεση της διοίκησης για την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου πάνω στη χρηματοοικονομική πληροφόρηση. Η ίδρυση επιτροπών ελέγχου επιβλήθηκε και στις ελληνικές εισηγμένες εταιρείες με αντίστοιχους νόμους.

Η εφαρμογή του νόμου αυτού απορρόφησε και μερικές φορές μετακίνησε σημαντικούς πόρους για τη συμμόρφωση των επιχειρήσεων προς τις απαιτήσεις της συγκεκριμένης νομοθεσίας.

Το θεσμικό πλαίσιο του εσωτερικού ελέγχου στη χώρα μας εμφανίζει αδυναμίες, καθώς μόνο όσες επιχειρήσεις έχουν εισηγμένες τις μετοχές τους στο χρηματιστήριο υποχρεώνονται να διατηρούν υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου εντός της επιχείρησης για την παρακολούθηση των συναλλαγών τους.

Θέμα του επόμενου κεφαλαίου αποτελεί η χειραγώγηση αποτελεσμάτων. Πιο συγκεκριμένα θα παρουσιαστούν οι βασικοί παράγοντες, τα κίνητρα και οι τεχνικές που οδηγούν σε παραποίηση των οικονομικών αποτελεσμάτων (θα υπάρχει αναφορά και στην πραγματική χειραγώγηση αποτελεσμάτων - real earnings management). Επίσης, θα αναφερθεί πώς επηρεάζονται αλλά και πώς αντιμετωπίζουν οι ελεγκτικοί μηχανισμοί μίας εταιρείας(εσωτερικός ελεγκτής και επιτροπή ελέγχου) τις ενδεχόμενες απάτες. Στο τέλος, θα διατυπωθούν τα συμπεράσματα του κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 – ΚΙΝΗΤΡΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Εισαγωγικά κεφαλαίου

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται ζητήματα που αφορούν τη χειραγώγηση αποτελεσμάτων.

Θα αναφερθούν οι βασικοί παράγοντες που διαμορφώνουν το κλίμα σε μία εταιρεία για να χειραγωγήσει τα αποτελέσματά της και ποια είναι τα πιο συνηθισμένα κίνητρα που την οδηγούν εκεί. Τα τελευταία προέρχονται κυρίως από τις απαιτήσεις της αγοράς, τις προβλέψεις των αναλυτών, την ικανοποίηση των στόχων για κέρδη, το δανεισμό από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τις αμοιβές των διοικητικών στελεχών. Στη συνέχεια, αναφέρονται οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται για να επιτευχθεί η χειραγώγηση (και στην περίπτωση της πραγματικής χειραγώγησης - real earnings management). Επίσης, το κεφάλαιο πραγματεύεται τις επιπτώσεις που έχει η χειραγώγηση στον έλεγχο αλλά και το πώς μπορεί να δράσει απέναντι σε αυτή (όταν πρόκειται για απάτη) ο εσωτερικός ελεγκτής και η επιτροπή ελέγχου. Τέλος, διατυπώνονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν.

3.1 Βασικοί παράγοντες χειραγώγησης αποτελεσμάτων

Η λέξη «CRIME» (έγκλημα) χρησιμοποιείται από τον Rezaee (2003) για να επισημάνει τους πέντε βασικούς παράγοντες της παραποίησης λογιστικών καταστάσεων.

Η παραποίηση λοιπόν περιλαμβάνει τα άτομα που εμπλέκονται σε αυτή, τους μάγειρες (Cooks). Τα μέσα που χρησιμοποιούνται, τις συνταγές (Recipes). Τα μέσα που ώθησαν στην παραποίηση, δηλαδή τα κίνητρα (Incentives). Την παρακολούθηση (Monitoring) που έχει να κάνει με τα αίτια, τα οποία ευθύνονται για τον μη εντοπισμό των παραποιήσεων από τους ελεγκτικούς μηχανισμούς και με τα αποτελέσματα (Results) που αναφέρονται στο τι τελικά προέκυψε για την κάθε επιχείρηση από την παραποίηση των αποτελεσμάτων της (Γαγάνης και Ζοπουνίδης, 2008).

3.2 Κίνητρα χειραγώγησης αποτελεσμάτων

Η παροχή και η σημασία αξιόπιστων, έγκυρων και αντικειμενικών λογιστικών πληροφοριών για τη λήψη ορθολογικών αποφάσεων είναι καθοριστική για όλους τους τομείς της οικονομίας, αλλά και για την ίδια την κοινωνία γενικότερα. Η δημοσίευση ακριβοδίκαιων οικονομικών καταστάσεων φυσικά ωφελεί τις ίδιες τις επιχειρήσεις, με πολλές από τις διοικήσεις αυτών, μέσω λογιστικών κυρίως επιλογών, να παραποιούν τα οικονομικά τους αποτελέσματα.

Με τον τρόπο αυτό, οι διοικήσεις παρουσιάζουν, εικονικά και μόνο, μία καλύτερη κατάσταση των εταιρειών τους προς τα έξω, αντί να προσπαθούν να το πράξουν σε πραγματική βάση. Πιστεύουν ότι παραπλανούν τους φορείς, με το να τονίζουν περισσότερο τα θετικά στοιχεία της απόδοσης της εταιρείας, και είτε υποβαθμίζουν είτε αποκρύπτουν εντελώς τα αρνητικά στοιχεία. Το συμφέρον τους είναι μεγάλο μόνο σε βραχυπρόθεσμο διάστημα, αφού τελικά οι επενδυτές και οι ενδιαφερόμενοι φορείς χάνουν την εμπιστοσύνη τους προς την επιχείρηση, με αποτέλεσμα την πτώση της τιμής της μετοχής της εταιρείας.

Συναντάμε τρεις βασικούς τρόπους με τους οποίους η διοίκηση μίας επιχείρησης μπορεί να επηρεάσει την ακρίβεια των οικονομικών της αποτελεσμάτων. Και οι τρεις τρόποι αφορούν τα λογιστικά πρότυπα.

Πρώτος τρόπος, η ηθελημένη παραβίαση ενός λογιστικού προτύπου. Μπορεί δηλαδή, να υπάρχει ένα λογιστικό πρότυπο που ορίζει τον τρόπο αντιμετώπισης ενός λογιστικού θέματος. Η διοίκηση όμως δεν το λαμβάνει υπόψη της και εφαρμόζει δικούς της κανόνες, ώστε να παρουσιάσει την εικόνα που αυτή επιθυμεί. Δεύτερος τρόπος, η εκμετάλλευση των κενών που το ίδιο το πλαίσιο των λογιστικών προτύπων αφήνει σε πολλά ζητήματα, χωρίς να υπάρχουν πρότυπα που να ρυθμίζουν συγκεκριμένα λογιστικά θέματα. Αυτό οδηγεί αναπόφευκτα στη δημιουργική παρέμβαση της διοίκησης. Τρίτος τρόπος, τα περιθώρια άσκησης προσωπικής κρίσης από τη διοίκηση της εταιρείας που τα ίδια τα λογιστικά πρότυπα αφήνουν στην αντιμετώπιση διαφόρων θεμάτων (Καζαντζής, 2006).

3.2.1 Απαιτήσεις αγοράς

Οι απαιτήσεις της αγοράς μπορούν πράγματι να ωθήσουν τη διοίκηση προς τη χειραγώγηση των κερδών. Οι επενδυτές συχνά επικαλούνται τις απόψεις και τις προβλέψεις των χρηματοοικονομικών αναλυτών για να συγκεντρώσουν ένα χαρτοφυλάκιο από δυνητικά επιτυχημένες επιχειρήσεις. Επιβεβαίωση των προβλέψεων φαίνεται να έχει αρκετή σημασία για την ενασχόληση των επιχειρήσεων με τη χειραγώγηση κερδών.

Η απώλεια ενός σημείου αναφοράς των κερδών έχει επιπτώσεις στις αποδόσεις των μετοχών, καθώς και στην αμοιβή του CEO. Εάν τα προ-χειραγώγησης κέρδη είναι κάτω από την πρόβλεψη, τότε τα στελέχη έχουν κίνητρο να τα παραποιήσουν προς ικανοποίηση της πρόβλεψης. Εάν τα προ-χειραγώγησης κέρδη υπερβαίνουν την πρόβλεψη, τα στελέχη μπορούν είτε να χρησιμοποιήσουν τεχνικές που θα φέρουν τα προβλεπόμενα κέρδη, είτε να μην προχωρήσουν καθόλου σε αλλοίωση αυτών (Rahman, Moniruzzaman και Sharif, 2013).

Η απουσία αυτών των στόχων, ιδιαίτερα των αυξημένων κερδών και των μερισμάτων ανά μετοχή κάθε χρόνο, μπορεί να οδηγήσει σε σημαντικές αποκλίσεις στην κεφαλαιοποίηση αγοράς της επιχείρησης και συνεπώς τα στελέχη θα λάβουν μειωμένη αμοιβή, αφού τα εισοδήματά τους εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την επίτευξη των στόχων που αφορούν τα κέρδη ή την τιμή της μετοχής (Soltani, 2007).

3.2.2 Ικανοποίηση στόχων

Αυτοί οι στόχοι θα μπορούσαν να είναι η επιθυμία για βελτιωτική τάση της απόδοσης της προηγούμενης περιόδου, η εκπλήρωση ή η υπέρβαση των προσδοκιών των αναλυτών, η επιθυμία παραμονής της εταιρείας σε κερδοφόρα επίπεδα ή ό, τι ορίζει ο στόχος σε μια σύμβαση αμοιβής ενός στελέχους, για την επίτευξη μίας συγκεκριμένης πρόσθετης αμοιβής (μπόνους).

Η μη εκπλήρωση αυτών των στόχων μπορεί να είναι εξαιρετικά δαπανηρή, λόγω της μη γραμμικής σχέσης της τιμής των μετοχών (ή της αμοιβής) και των κερδών γύρω από τους στόχους. Μία επιχείρηση που δεν εκπληρώνει στόχο κερδών για πολύ λίγο, μπορεί να δει την τιμή της μετοχής της να πέφτει απότομα, ενώ μία επιχείρηση που πετυχαίνει το στόχο για λίγο, μπορεί να ενισχύσει την τιμή της μετοχής της. Όταν οι επιχειρήσεις είναι πολύ κοντά σε έναν στόχο, τα κίνητρα να έχουν κέρδη λίγο πάνω από αυτόν γίνονται υπερβολικά ισχυρά. Σε αυτές τις περιπτώσεις, οι επιχειρήσεις θα προσπαθήσουν να χρησιμοποιήσουν κάποια τεχνική χειραγώγησης που θα ωθήσει τα κέρδη πάνω από το στόχο (Mohanram, 2003).

3.2.3 Προβλέψεις χρηματοοικονομικών αναλυτών

Ένα από τα πιο ισχυρά κίνητρα για την παραποίηση των οικονομικών αποτελεσμάτων της επιχείρησης είναι η επιθυμία της διοίκησης να πετύχει ή και να ξεπεράσει τις προβλέψεις των χρηματοοικονομικών αναλυτών, τις προσδοκίες συγκεκριμένων ομάδων επενδυτών ή ακόμα και τις δικές της. Οι αναλυτές λειτουργούν προς όφελος κυρίως των θεσμικών επενδυτών και βασίζονται περισσότερο στην πληροφόρηση που έχουν για την κάθε επιχείρηση, παρά στις δημοσιευμένες οικονομικές καταστάσεις. Καταρτίζουν προϋπολογιστικές καταστάσεις και πιέζουν τις διοικήσεις των επιχειρήσεων, ώστε οι απολογιστικές καταστάσεις της να προσεγγίζουν τις προϋπολογιστικές εκτιμήσεις τους. Συμφέρον και των δυο είναι να μην υπάρχουν μεγάλες αποκλίσεις (Καζαντζής, 2006).

3.2.4 Εξοικονόμηση κερδών

Η εξοικονόμηση κερδών αποτελεί ακόμα ένα κίνητρο για την παραποίηση των αποτελεσμάτων. Οι τιμές των μετοχών τείνουν να είναι χαμηλότερες για εταιρείες που σημειώνουν ασταθή κέρδη διαχρονικά και λόγω αυτής της αστάθειας στα κέρδη, τα στελέχη έχουν κίνητρο να τα χειραγωγήσουν, ώστε να πετύχουν ένα ομαλό πρότυπο για τα κέρδη, το οποίο θα οδηγήσει και σε μία υψηλότερη τιμή της μετοχής (Soltani, 2007).

3.2.5 Δανεισμός

Οι επιχειρήσεις με τη χρήση δανειακών κεφαλαίων από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα για τη λειτουργία και την ανάπτυξή τους, πρέπει να εμφανίζουν ικανοποιητικά οικονομικά αποτελέσματα. Αυτό σημαίνει ότι έχουν ισχυρό κίνητρο να εμφανίζουν παραποιημένα θετικά αποτελέσματα για να βελτιώσουν την πιστοληπτική τους ικανότητα (Καζαντζής, 2006).

Πριν από τη λήψη του δανείου, οι επιχειρήσεις ενδέχεται να παρακινηθούν να χειραγωγήσουν τα κέρδη προς τα πάνω, προκειμένου να αποφευχθεί η αναφορά χαμηλών κερδών. Με αυτόν τον τρόπο στοχεύουν στην καλύτερη αξιολόγηση της πιστοληπτικής τους ικανότητας από τους δανειστές και άρα θα είναι σε θέση να λάβουν δάνειο με ευνοϊκότερους όρους αποπληρωμής. Οι επιχειρήσεις ενδέχεται επίσης να χειραγωγήσουν τα κέρδη προς τα κάτω, διότι εισέρχονται σε μία σύμβαση δανείου που σημαίνει μακροπρόθεσμη δέσμευση, η οποία απαιτεί από τις επιχειρήσεις να ανταποκριθούν στις προσδοκίες των δανειστών με το πέρασμα του χρόνου.

Ως εκ τούτου, οι επιχειρήσεις θα πρέπει να αναφέρουν συντηρητικά οικονομικά αποτελέσματα, προκειμένου να μετριαστεί η σύγκρουση μεταξύ των μετόχων και των πιστωτών. Συνεπώς, οι προσδοκίες των πιστωτών και των μετόχων είναι όσο το δυνατόν χαμηλότερες. Από την άλλη πλευρά, οι συμβάσεις δανεισμού ενδέχεται να περιλαμβάνουν περιορισμούς σχετικά με τον τρόπο αναφοράς των κερδών από τη διοίκηση. Υπό αυτήν την έννοια, οι επιχειρήσεις δεν μπορούν να παρακινηθούν να χειραγωγήσουν τα κέρδη πριν λάβουν κάποιο δάνειο.

Μετά τη λήψη του δανείου, η πιθανότητα χειραγώγησης κερδών εξαρτάται από την υγιή χρηματοοικονομική κατάσταση της επιχείρησης και την ικανότητα του δανειστή να επαναδιαπραγματευτεί το χρέος. Οι οικονομικά προβληματικές επιχειρήσεις είναι πιο πιθανό να χειραγωγήσουν τα κέρδη, όταν υπάρχουν δυσκολίες στην επαναδιαπραγμάτευση του χρέους. Ως αποτέλεσμα, ο δανειολήπτης μπορεί να χειραγωγήσει τα κέρδη προς τα πάνω, για να

αποπληρώσει πιο γρήγορα τα δάνεια του ή να χειραγωγήσει τα κέρδη προς τα κάτω, για να επηρεάσει την μελλοντική επαναδιαπραγμάτευση των όρων δανεισμού (El Diri, 2018).

Ισχυρότερο είναι το κίνητρο της παραποίησης για τις επιχειρήσεις που στηρίζουν την βελτίωση των αποδόσεων των μετοχών τους στην χρηματοοικονομική τους μόχλευση. Το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα για να εξετάσει τη μόχλευση της επιχείρησης, χρησιμοποιεί τις ίδιες πληροφορίες με εκείνες των χρηματοοικονομικών αναλυτών. Επομένως, η αλλοίωση των οικονομικών αποτελεσμάτων ή οι αρνητικές προσδοκίες για την πορεία τους θα μπορούσε να επηρεάσει σημαντικά τον δείκτη της μόχλευσης και άρα την πιστοληπτική ικανότητα της εταιρείας, αυξάνοντας το κόστος κεφαλαίου και δυσκολεύοντας τις προοπτικές της για άντληση νέων κεφαλαίων (Καζαντζής, 2006).

3.2.6 Συγχωνεύσεις και εξαγορές

Η επιχείρηση που εξαγοράζει μία άλλη, σκοπεύει να βελτιώσει την τιμή της μετοχής της προκειμένου να μειώσει τον αριθμό των μετοχών που μεταφέρονται στην επιχείρηση-στόχο, κατά την περίπτωση των συγχωνεύσεων και των εξαγορών μετοχών (με αυτόν τον τρόπο αποφεύγουν τη μείωση της ιδιοκτησίας των σημερινών μετόχων).

Ως εκ τούτου οι εταιρείες προχωρούν σε εξαγορά, για να αποφύγουν δυσμενή αποτελέσματα που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε πτώση των τιμών των μετοχών. Οι εταιρείες που εξαγοράζουν τείνουν επίσης να χειραγωγήσουν τα κέρδη για να πουλήσουν τις μετοχές τους σε υψηλότερη τιμή, ώστε να μπορούν να χρηματοδοτήσουν μία εξαγορά μετρητών με χαμηλότερο κόστος. Από την άλλη πλευρά, το χρονικό διάστημα της διαδικασίας διαπραγμάτευσης μεταξύ του αγοραστή και της επιχείρησης που θα εξαγοραστεί, μπορεί να αποτρέψει τη συμπεριφορά χειραγώγησης κερδών, διότι δίνει μια ευκαιρία στην επιχείρηση που εξαγοράζεται να κατανοήσει τις συναλλαγές του αγοραστή και να ανιχνεύσει τη χειραγώγηση και ιδίως τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα που αντιστρέφονται κατά την επόμενη λογιστική περίοδο.

Οι επιχειρήσεις-στόχοι μπορούν επίσης να χειραγωγήσουν τα κέρδη για τη βελτίωση των τιμών των μετοχών τους και κατά συνέπεια να λάβουν μια υψηλότερη αξία κατά την εξαγορά. Αντίθετα, οι επιχειρήσεις-στόχοι μπορεί να είναι λιγότερο διατεθειμένες να χειραγωγήσουν τα κέρδη, επειδή η αξίας της εξαγοράς εξαρτάται κυρίως από τη διαπραγματευτική ισχύ της εταιρείας που θα τις εξαγοράσει (El Diri, 2018).

3.2.7 Συναλλαγές

Οι επιχειρήσεις μπορούν επίσης να χειραγωγήσουν τα αποτελέσματα μέσω συναλλαγών. Τα στελέχη μπορούν να επιταχύνουν την αναγνώριση εσόδων λίγο πριν από το τέλος μίας διαχειριστικής περιόδου. Σε ορισμένες περιπτώσεις, αυτές οι πωλήσεις της τελευταίας στιγμής, είναι πραγματικές πωλήσεις. Σε άλλες περιπτώσεις, πρόκειται για απόπειρες απομάκρυνσης αποθέματος από τα βιβλία της επιχείρησης και καταχώρησής του ως εσόδου, ακόμη και αν η εταιρεία που αγοράζει δεν συμφωνεί να αγοράσει τις πρόσθετες αυτές ποσότητες. Τέτοιες προσπάθειες είναι γνωστές ως "channel loading". Οι επιχειρήσεις που επιδίδονται σε αυτό θα εμφανίζουν συνήθως και τα ανάλογα συμπτώματα, όπως μεγάλη αύξηση των απαιτήσεων σε σχέση με τις πωλήσεις. Σε ακραίες περιπτώσεις, ορισμένες επιχειρήσεις αποκρύπτουν το απόθεμα με τη μετακίνησή του σε ανώνυμες αποθήκες και την καταχώρησή του στα βιβλία ως πωλήσεις (Mohanram, 2003).

3.2.8 Αμοιβές διοικητικών στελεχών

Τα στελέχη των οποίων οι αμοιβές βασίζονται στα κέρδη έχουν κίνητρο να τα εμφανίζουν αυξημένα. Όταν τα κέρδη πέφτουν κάτω από το χαμηλότερο όριο ή ανεβαίνουν πάνω από το ανώτερο όριο που υποδεικνύεται από το πλάνο των bonus, τα στελέχη ενδέχεται να είναι διατεθειμένα να επιλέξουν λογιστικές μεθόδους μείωσης του εισοδήματος. Υπάρχουν δυο θεωρίες για αυτό. Η ευκαιριακή θεωρία υποθέτει ότι τα στελέχη ενεργούν με βραχυπρόθεσμα κίνητρα για το συμφέρον τους και εκμεταλλεύονται περιπτώσεις, όπως η ευελιξία των λογιστικών προτύπων. Η θεωρία για την αμοιβή της διοίκησης, η οποία είναι επίσης γνωστή ως η υπόθεση του πλάνου bonus, υποστηρίζει ότι τα στελέχη έχουν κίνητρα χειραγώγησης για να βελτιώσουν την αμοιβή τους, επειδή τα bonus της διοίκησης συχνά συνδέονται με τα κέρδη των επιχειρήσεων (Nia, Huang και Abidin, 2015).

Επίσης και οι διευθύνοντες σύμβουλοι έχουν κίνητρο για χειραγώγηση. Αν πάρουμε την περίπτωση αλλαγής CEO, εκείνος που αποχωρεί, έχει κίνητρο να φουσκώσει τα κέρδη, ώστε να φαίνεται πως κατά τη θητεία του η εταιρεία είχε καλή απόδοση (κρύβοντας την όποια κακή απόδοση) και να του δημιουργηθούν περισσότερες ευκαιρίες εύρεσης νέας εργασίας. Το αντίθετο συμβαίνει με τον CEO που αναλαμβάνει μετά. Εκείνος υποβαθμίζει τα κέρδη, συνήθως με την τεχνική big bath που θα δούμε παρακάτω, ώστε να μειώσει τις προσδοκίες των μετόχων

για καλύτερη μελλοντική απόδοση της εταιρείας, ρίχνοντας την ευθύνη στον προκάτοχό του (El Diri, 2018).

3.2.9 Απαιτήσεις νομοθετικών αρχών

Υπάρχουν κίνητρα για την ωραιοποίηση των οικονομικών αποτελεσμάτων, λόγω των απαιτήσεων των νομοθετικών αρχών. Τα κίνητρα αυτά έχουν στόχο να ελαχιστοποιήσουν τον έλεγχο συμμόρφωσης με τη νομοθεσία, προς αποφυγή επιπτώσεων λόγω μη συμμόρφωσης. Για παράδειγμα, ορισμένοι κλάδοι όπως ο ασφαλιστικός, ο τραπεζικός και οι εταιρείες κοινής ωφελείας παρακολουθούνται για συμμόρφωση με κανονισμούς που συνδέονται με τα λογιστικά μεγέθη και τους δείκτες. Αυτοί οι κλάδοι συχνά υποχρεώνονται σε εφαρμογή των επιταγών της νομοθεσίας, για να διασφαλίσουν ότι διαθέτουν επαρκή περιουσιακά στοιχεία ή κεφάλαια για την κάλυψη των υποχρεώσεών τους (Nia, Huang και Abidin, 2015).

Οι κυβερνητικοί κανονισμοί και οι φορολογικοί νόμοι είναι υποψήφιες πιθανές πηγές κινήτρων χειραγώγησης κερδών. Μπορεί να είναι πολύτιμο για τις επιχειρήσεις να φανούν περισσότερο/λιγότερο κερδοφόρες, ώστε να ξεφύγουν από κυβερνητικές παρεμβάσεις και ελέγχους, αλλά και να φοροδιαφύγουν (Rahman, Moniruzzaman και Sharif, 2013).

Στην περίπτωση της φοροδιαφυγής αποκρύπτουν αγορές ή/και πωλήσεις με μη καταχώρηση αυτών ή με την εμφάνιση μειωμένων εσόδων, εικονικών τιμολογίων αγοράς υλικών ή δαπανών παραγωγής προς ανύπαρκτους προμηθευτές, μειωμένης ποσοτικά απογραφής πρώτων υλών και ετοιμών προϊόντων με ηθελημένα αθροιστικά ή ανά μονάδα λάθη των ποσοτήτων για να αυξηθεί το κόστος παραγωγής. Ακόμα, ένα ενδεχόμενο είναι η έκδοση εικονικών πιστωτικών τιμολογίων για δήθεν χορηγηθείσες εκπτώσεις, προμήθειες και λοιπές αμοιβές. Τα παραπάνω οδηγούν στη μείωση του μικτού κέρδους και τελικά στη μείωση των αποτελεσμάτων χρήσης της διαχειριστικής περιόδου (Καζαντζής, 2006).

3.3 Τεχνικές χειραγώγησης αποτελεσμάτων

3.3.1 Αλλαγή λογιστικών πολιτικών και εκτιμήσεων

Μία αρκετά συνηθισμένη τεχνική που χρησιμοποιούν οι εταιρείες, είναι η αλλαγή των λογιστικών πολιτικών και εκτιμήσεων (change GAAP). Χρειάζεται όμως προσοχή και αιτιολόγηση αυτής της αλλαγής, γιατί μειώνεται η ποιότητα των κερδών και η τιμή των μετοχών. Βέβαια συναντάμε και περιπτώσεις που οι λογιστικές αρχές μπορούν να αλλάξουν χωρίς να επηρεαστεί αρνητικά η τιμή των μετοχών. Μία τέτοια περίπτωση είναι η εθελοντική εφαρμογή ενός νέου λογιστικού προτύπου. Για τα νέα λογιστικά πρότυπα, υπάρχει συνήθως μια περίοδος υιοθέτησης δύο έως τριών ετών για τις εταιρείες, κάτι που μπορεί να προσφέρει ευκαιρίες για χειραγώγηση των κερδών. Οι επόμενες περιπτώσεις περιλαμβάνουν βελτιωμένους κανόνες αναγνώρισης εσόδων και δαπανών.

Οι βιομηχανίες έχουν αρκετούς εναλλακτικούς κανόνες αναγνώρισης εσόδων και ορισμένοι από αυτούς θεωρείται ότι αντικατοπτρίζουν καλύτερα την οικονομική πραγματικότητα. Η δυνατότητα χειραγώγησης των κερδών παρέχεται, όταν υιοθετείται ένας κανόνας "καλύτερης" αναγνώρισης εσόδων και όσες εταιρείες καταγράφουν ορισμένες δαπάνες σε ταμειακή βάση, προχωρούν σε αλλαγή κανόνα βάσει της αρχής αυτοτέλειας των χρήσεων.

Μια άλλη δυνατότητα είναι η εταιρεία απλώς να αλλάξει τον κανόνα αναγνώρισης εξόδων, επειδή ο νέος ταιριάζει καλύτερα με τα σχετικά έσοδα. Για παράδειγμα, μία εταιρεία ενδέχεται να αλλάξει μέθοδο απόσβεσης από επιταχυνόμενη σε ευθεία, επειδή πιστεύει ότι αντανακλά καλύτερα το ετήσιο κόστος χρήσης του περιουσιακού στοιχείου. Άρα, καταγράφει χαμηλότερες αποσβέσεις στην κατάσταση αποτελεσμάτων και συνεπώς αυξάνεται το καθαρό αποτέλεσμα της χρήσης (McKee, 2005).

3.3.2 Τα Μεγάλα Λουτρά

Η τεχνική «μεγάλα λουτρά» (big bath accounting) χρησιμοποιείται ως αποδεκτή προσέγγιση, όταν τα στελέχη είναι υποχρεωμένα να αναφέρουν ζημίες, τις οποίες και μετατρέπουν σε μεγαλύτερες, ώστε στο μέλλον να εμφανιστούν ως κέρδη. Οι Tokuga και Yamashita ορίζουν την τεχνική big bath ως προσπάθεια αύξησης των αναφερόμενων κερδών σε επόμενες περιόδους με την αλλαγή στοιχείων της τρέχουσας περιόδου, επιδεινώνοντας περαιτέρω τα ήδη δυσμενή αποτελέσματα αυτής (Tokuga και Yamashita (2011) όπως παραπέμπεται στο Nia, Huang και Abidin, 2015).

3.3.3 Πώληση/Επαναμίσθωση

Η τεχνική «πώληση/επαναμίσθωση» (sale/leaseback) αποτελεί άλλη μία στρατηγική της διοίκησης που μπορεί να οδηγήσει σε χειραγώγηση των κερδών. Μία εταιρεία πουλάει ένα περιουσιακό στοιχείο και το μισθώνει αμέσως από τον αγοραστή. Οι εταιρείες συχνά εισέρχονται σε τέτοιες συναλλαγές σε μια προσπάθεια να αποκτήσουν χρηματοδότηση μέσω μετρητών. Τέτοιες συναλλαγές είναι ουσιαστικά ρυθμίσεις χρηματοδότησης που επιτρέπουν στον πωλητή-μισθωτή να δανειστεί χρήματα, χωρίς να το καταγράψει στον ισολογισμό (Nia, Huang και Abidin, 2015).

Το πάγιο περιουσιακό στοιχείο έχει μη πραγματοποιημένα κέρδη ή ζημιές σε ένα έτος, κατά το οποίο η πώληση θα ενισχύσει καλύτερα την οικονομική κατάσταση της εταιρείας. Οι ζημιές που προκύπτουν σε μια συναλλαγή πώλησης-επαναμίσθωσης, αναγνωρίζονται αμέσως στα βιβλία του εκμισθωτή. Τα κέρδη, ωστόσο, αποσβένονται σύμφωνα με την ωφέλιμη ζωή του περιουσιακού στοιχείου, εάν πρόκειται για χρηματοοικονομική μίσθωση ή σύμφωνα με τα μισθώματα, εάν πρόκειται για λειτουργική μίσθωση. Είναι επίσης δυνατό, μία εταιρεία να ανταλλάξει πάγια περιουσιακά στοιχεία χωρίς να καταγράψει κέρδος ή ζημία (McKee, 2005).

3.3.4 Τεχνικές χειραγώγησης κερδών

3.3.4.1 Ελαχιστοποίηση εισοδήματος

Η τεχνική «ελαχιστοποίηση εισοδήματος» (income minimization) είναι παρόμοια με την big bath, αλλά λιγότερο ακραία. Αυτή η τεχνική μπορεί να επιλεγεί από μία επιχείρηση κατά τη διάρκεια περιόδων υψηλής κερδοφορίας και περιλαμβάνει διαγραφές πάγιων και άυλων περιουσιακών στοιχείων, εξόδων διαφημίσεων και δαπανών έρευνας και ανάπτυξης (Scott, 2011).

3.3.4.2 Εξομάλυνση εισοδήματος

Η τεχνική «εξομάλυνση εισοδήματος» (income smoothing) αλλάζει το χρονοδιάγραμμα και την πραγματοποίηση των πραγματικών γεγονότων για να επιτευχθεί ο επιθυμητός στόχος. Ωστόσο, υπάρχει περιορισμός σε περίπτωση που τα στελέχη αλλάξουν, ακριβώς λόγω λανθασμένων συναλλαγών και λογιστικών χειρισμών (Soltani, 2007).

Ο καλύτερος ορισμός για την τεχνική income smoothing παρέχεται από τον Beidleman (1973): Μπορεί να καθοριστεί ως το εκ προθέσεως αποτέλεσμα ή οι διακυμάνσεις σχετικά με κάποιο

επίπεδο κερδών, το οποίο θεωρείται να είναι φυσιολογικό για μία επιχείρηση. Με αυτή την έννοια, η τεχνική αυτή αντιπροσωπεύει μία προσπάθεια της διοίκησης της εταιρείας να μειώσει τις ανώμαλες μεταβολές στα κέρδη, στην έκταση που επιτρέπεται κάτω από το πλαίσιο των λογιστικών αρχών.

3.3.4.3 Δημιουργία Ειδικού Αποθεματικού

Η τεχνική «δημιουργία ειδικού αποθεματικού» (cookie jar reserve) αφορά ένα απόθεμα μετρητών που δεν αποκαλύπτεται στην κατάσταση χρηματοοικονομικής θέσης της εταιρείας ή καταγράφεται ως κεφάλαιο που προορίζεται για μία υποχρέωση, η οποία δεν ισχύει σήμερα. Η πρακτική της εταιρείας είναι να χρησιμοποιεί αυτό το απόθεμα, όποτε είναι βολικό. Η λογιστική της συγκεκριμένης τεχνικής χρησιμοποιείται για να δημιουργήσει αποθέματα μετρητών σε κερδοφόρες περιόδους, για να διασφαλιστεί ότι τα χρήματα αυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να αντισταθμίσουν χαμηλά κέρδη σε λιγότερο κερδοφόρες περιόδους. Αυτή η πρακτική περιλαμβάνει την εξομάλυνση των αναφερόμενων κερδών, λαμβάνοντας αποθεματικά έναντι ζημιών κατά τη διάρκεια κερδοφόρων περιόδων και χρησιμοποιώντας αποθεματικά κατά τη διάρκεια μη κερδοφόρων περιόδων (Nia, Huang και Abidin, 2015).

Όταν η διοίκηση δεν είναι τόσο αντικειμενική στην καταγραφή των λογικά πιθανών εξόδων που θα πραγματοποιηθούν μέσα στη χρήση, το αποτέλεσμα είναι να καταγράψει περισσότερα έξοδα στην τρέχουσα χρήση από αυτά που θα κατέγραφε αν ήταν πιο διαλλακτική, κάτι που μπορεί να καταστήσει δυνατή την εγγραφή λιγότερων εξόδων σε επόμενη χρήση. Συνεπώς, η διοίκηση δημιουργεί ένα αποθεματικό μέσω των εξόδων (η διαδικασία αυτή ονομάζεται επίσης, χρηματοοικονομική χαλάρωση - financial slack) που μπορεί να αξιοποιήσει αργότερα για την ενίσχυση των κερδών.

Εάν όμως η εταιρεία συνεχίζει να είναι τόσο «ανοιχτή» στην εκτίμηση των μελλοντικών εξόδων, τότε το αποθεματικό δεν θα υφίσταται πια για να ενισχύσει τα κέρδη. Ωστόσο, αν παραμείνει συγκρατημένη στην εκτίμηση των μελλοντικών εξόδων, η δημιουργούμενη υπεραξία από τις προηγούμενες χρήσεις μπορεί να χρησιμοποιηθεί για ενίσχυση των κερδών. Η παραπάνω τεχνική συνήθως εφαρμόζεται σε εκτιμήσεις για επιστροφές πωλήσεων, επιχορηγήσεις, επισφαλείς πελάτες, απαξίωση αποθεματικών, κόστος εγγύησης, κόστος και λήξη συνταξιοδοτικών προγραμμάτων και δανειακές μακροπρόθεσμες συμβάσεις (McKee, 2005).

3.3.4.4 Απαλλαγή από προβληματικές εταιρείες

Η τεχνική της «απαλλαγή από προβληματικές εταιρείες» (throw out a problem child) αφορά ομίλους εταιρειών. Όταν κέρδη θυγατρικών χαρακτηρίζονται από χαμηλές αποδόσεις, οι οποίες αναμένεται να αυξηθούν στο μέλλον, οι θυγατρικές αυτές μπορεί να μείνουν εκτός ομίλου, αφού δεν συνεισφέρουν πια στα κέρδη της μητρικής.

Ο πιο λογικός τρόπος είναι η πώλησης της θυγατρικής με το κέρδος ή τη ζημία να καταχωρείται στην κατάσταση αποτελεσμάτων της τρέχουσας χρήσης. Εάν όμως η μητρική εταιρεία ζημιώνεται περισσότερο από το να διατηρήσει την καταγραφή χαμηλών κερδών της θυγατρικής, τότε θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η απόσχιση. Ένα άλλος τρόπος είναι η δημιουργία οντότητας ειδικού σκοπού για τη μεταφορά χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων. Τα περιουσιακά στοιχεία του ενεργητικού θεωρείται ότι έχουν πωληθεί και διαγράφονται από τον ισολογισμό, ενώ η εταιρεία καταγράφει κέρδος ή ζημία από την πώληση. Οι οικονομικές καταστάσεις της εταιρείας ειδικού σκοπού δεν ενοποιούνται με εκείνες της εταιρείας που της πουλάει τα περιουσιακά στοιχεία.

Η πιο απλή περίπτωση χρήσης εταιρειών ειδικού σκοπού είναι η μεταβίβαση σε αυτές από τη μητρική εταιρεία, πάγιων περιουσιακών στοιχείων και του υψηλού δανεισμού για την αγορά τους. Μπορεί ο δείκτης ρευστότητας της μητρικής εταιρείας να είναι αυξημένος λόγω της πώλησης των παγίων, αλλά έχουμε και λιγότερα έξοδα, αφού δεν καταγράφονται οι αποσβέσεις από τη διατήρηση των παγίων. Στη συνέχεια, η μητρική εταιρεία μισθώνει το πάγιο (λειτουργική μίσθωση) και συνεχίζει να μην εμφανίζει στον ισολογισμό τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη μίσθωση. Ως αποτέλεσμα, έχουμε την εικονική αύξηση των κερδών και των εσόδων και την μείωση των μακροχρόνιων υποχρεώσεων, κάτι που καθιστά περισσότερο αξιόπιστη την εταιρεία, αφού υποτίθεται πως δεν αντιμετωπίζει κινδύνους και σημειώνει υψηλούς δείκτες ρευστότητας και κερδοφορίας (Καζαντζής, 2006).

Σε περίπτωση τώρα, που η πώληση της θυγατρικής δεν συμφέρει καθόλου τη μητρική εταιρεία λόγω καταγραφής μεγάλης ζημίας, προχωράμε στην απόσχιση (spin off). Οι μετοχές της θυγατρικής διανέμονται ή ανταλλάσσονται μεταξύ των μετόχων, μεταφέροντας σε αυτούς τη χαμηλή απόδοση των κερδών της θυγατρικής. Άρα, η μητρική εταιρεία δεν καταγράφει κανένα αποτέλεσμα στις οικονομικές της καταστάσεις. Τέλος, μπορεί να γίνει ανταλλαγή του μετοχικού κεφαλαίου της θυγατρικής με τη μέθοδο της καθαρής θέσης, χωρίς να υπάρχει οποιοδήποτε κέρδος ή ζημία που μπορεί να καταγραφεί (McKee, 2005).

3.3.4.5 Πρόωρη αποπληρωμή χρεών

Οι μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις, όπως τα ομόλογα, καταχωρούνται συνήθως στην αναπόσβεστη λογιστική αξία τους. Τέτοιες υποχρεώσεις είναι δυνατόν να αποπληρωθούν νωρίτερα ή όταν αποπληρωθούν σε μετρητά, μπορεί να έχουν διαφορά από τη λογιστική αξία, δημιουργώντας ένα λογιστικό κέρδος ή ζημία (McKee, 2005).

Η διοίκηση μπορεί να χειραγωγήσει τα κέρδη επιλέγοντας την τεχνική «πρόωρη αποπληρωμή του χρέους» (early retirement on debt). Το κέρδος ή η ζημία προκύπτει, όταν η εταιρεία αποπληρώσει πρόωρα το χρέος της με μετρητά, κάτι το οποίο είναι διαφορετικό από τη λογιστική αξία του μακροπρόθεσμου χρέους που καταγράφεται στα βιβλία, όπως συμβαίνει με τα ομόλογα. Αυτό το κέρδος ή η ζημία καταγράφεται ως έκτακτο στοιχείο στο κάτω μέρος της κατάστασης αποτελεσμάτων και ενισχύει τα κέρδη της περιόδου αυτής (Rahman, Moniruzaman και Sharif, 2013).

3.3.4.6 Συρρίκνωση του πλοίου

Οι εταιρείες μερικές φορές αποφασίζουν να επαναγοράσουν (ή να εξαγοράσουν) δικές τους μετοχές. Η αγορά ιδίων μετοχών επιτρέπει στην εταιρεία να επενδύσει στον εαυτό της. Ωστόσο, αυτή η πρακτική απαγορεύεται σε ορισμένες χώρες, όπως οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο, όπου επιτρέπεται σε μια εταιρεία να εξαγοράσει δικές της μετοχές, διανέμοντας μετρητά στους υφιστάμενους μετόχους, ως αντάλλαγμα για ένα μέρος του μετοχικού κεφαλαίου (Nia, Huang και Abidin, 2015).

Κατά την τεχνική «συρρίκνωση του πλοίου» (shrink the ship) οι εταιρείες που επαναγοράζουν ίδιες μετοχές, δεν υποχρεούνται να καταγράφουν τυχόν κέρδος ή ζημία στην κατάσταση αποτελεσμάτων τους, επειδή δεν αναγνωρίζονται έσοδα κατά τη συναλλαγή. Αυτό συμβαίνει, διότι σύμφωνα με τις λογιστικές αρχές, η εταιρεία και οι μέτοχοί της θεωρούνται το ίδιο πράγμα. Παρόλο που μια επαναγορά ιδίων μετοχών δεν επηρεάζει τα κέρδη, θα επηρεάσει τα κέρδη ανά μετοχή (McKee, 2005).

3.3.5 Τεχνικές χειραγώγησης κερδών μέσω επενδύσεων

3.3.5.1 Μεγάλο στοίχημα για το μέλλον

Η τεχνική «μεγάλο στοίχημα για το μέλλον» (big bet on the future) είναι στην ουσία μία εξαγορά. Μία εταιρεία εξαγοράζει μία άλλη, όταν τα αναφερόμενα κέρδη της εξαγοράζουσας εταιρείας θα αυξηθούν. Η διαδικασία της εξαγοράς για να πετύχει, θα πρέπει να γίνει την κατάλληλη χρονική στιγμή. Σύμφωνα με τις λογιστικές αρχές, οι εξαγορές πρέπει να καταγράφονται ως "Αγορά" (McKee, 2005).

Αυτό δημιουργεί δυο μεθόδους για τη χειραγώγηση των κερδών μέσω αυτής της τεχνικής. Πρώτον, η εταιρεία μπορεί να διαγράψει τα συνεχή έξοδα έρευνας και ανάπτυξης έναντι των κερδών κατά το έτος εξαγοράς, προστατεύοντας μελλοντικά κέρδη από αυτές τις χρεώσεις. Αυτό σημαίνει ότι τα έξοδα στο μέλλον δεν θα πρέπει να αναφερθούν και επομένως τα μελλοντικά κέρδη θα είναι υψηλότερα. Η δεύτερη μέθοδος είναι η εταιρεία που εξαγοράζει να διεκδικήσει τα κέρδη της πρόσφατα εξαγοράζουσας εταιρείας. Όταν η αποκτηθείσα εταιρεία ενοποιηθεί με τα κέρδη της μητρικής, τότε τα κέρδη της τρέχουσας χρονιάς για τη μητρική εταιρεία θα είναι υψηλότερα (Rahman, Moniruzaman και Sharif, 2013).

3.3.5.2 Εμπλουτισμός του επενδυτικού χαρτοφυλακίου

Η τεχνική «εμπλουτισμός του επενδυτικού χαρτοφυλακίου» (flushing the investment portfolio) αφορά επενδύσεις εταιρειών σε τίτλους χαρτοφυλακίου. Για τις ανάγκες κατανόησης αυτής της τεχνικής, διαχωρίζουμε δυο κατηγορίες επενδύσεων τίτλων σε χαρτοφυλάκιο, με την κάθε μία να έχει διαφορετική λογιστική αντιμετώπιση.

Η πρώτη κατηγορία αφορά τα διαπραγματεύσιμα χρεόγραφα, εκείνα δηλαδή που μπορούν να διαπραγματευτούν (αγορά-πώληση) σε μία οργανωμένη αγορά. Οι όποιες αποκλίσεις στην αγοραία αξία τους κατά τη διάρκεια μίας οικονομικής περιόδου ή τα πραγματικά κέρδη ή οι ζημίες από τις πωλήσεις αυτών, θα εμφανιστούν στα λειτουργικά αποτελέσματα.

Η δεύτερη κατηγορία αφορά τα διαθέσιμα προς πώληση χρεόγραφα. Τώρα όμως οι μεταβολές στην αγοραία αξία τους κατά τη διάρκεια μίας οικονομικής περιόδου, θα εμφανίζονται στα «άλλα στοιχεία του συνολικού εισοδήματος», στο κάτω μέρος της κατάστασης λογαριασμού αποτελεσμάτων και όταν πωλούνται, όποιο κέρδος ή ζημία προκύψει, θα καταχωρείται στα λειτουργικά αποτελέσματα.

Μετά από αυτό το διαχωρισμό, οι λογιστικές αρχές σχετικά με τις επενδύσεις προσφέρουν μία ευκαιρία για χειραγώγηση των αποτελεσμάτων μέσω πώλησης χρεογράφων. Η εταιρεία μπορεί να φτιάξει ένα χρονοδιάγραμμα για να πουλάει τίτλους που έχουν αποκτήσει ήδη κάποια αξία, όταν χρειάζονται πρόσθετα κέρδη και τότε καταγράφει ένα μη πραγματοποιημένο κέρδος στα λειτουργικά αποτελέσματα. Από την άλλη, μπορεί να πουλήσει χρεόγραφα που έχουν χάσει την αξία τους, όταν φαίνεται χρήσιμο να αναφέρει χαμηλότερα κέρδη και να καταγράψει τη μη πραγματοποιηθείσα ζημία στα λειτουργικά αποτελέσματα.

Επίσης, η διοίκηση μπορεί να αποφασίσει να ταξινομήσει σε άλλη κατηγορία χαρτοφυλακίου κάποια χρεόγραφα. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα τη μετακίνηση κάθε μη πραγματοποιηθέντος κέρδους ή ζημίας από το χρεόγραφο από ή προς την κατάσταση αποτελεσμάτων. Τέλος, μπορεί είτε να διαγράψει χρεόγραφα που έχει μακροπρόθεσμα μειωθεί εμφανώς η εύλογη αγοραία αξία τους, είτε να τα καταγράψει στη μειωμένη αξία τους, ασχέτως της κατηγορίας χαρτοφυλακίου στην οποία ανήκουν (McKee, 2005).

3.3.5.3 Χρήση των παραγώγων

Τα παράγωγα είναι χρηματοπιστωτικά μέσα ή συμβάσεις των οποίων η αξία προέρχεται είτε από άλλο στοιχείο ενεργητικού (π.χ. μετοχή, ομόλογο ή εμπόρευμα) είτε σχετίζεται με δείκτη που καθορίζεται από την αγορά (π.χ. δείκτης χρηματιστηριακής αγοράς). Τα παράγωγα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την προστασία από ορισμένες μορφές επιχειρηματικού κινδύνου, όπως μεταβολές επιτοκίων, αλλαγές στις τιμές των εμπορευμάτων, στην τιμή του πετρελαίου και στις συναλλαγματικές ισοτιμίες ή ακόμα και στον καιρό.

Τα παράγωγα προσφέρουν πολλές ευκαιρίες χειραγώγησης των κερδών. Μέσω της τεχνικής «χρήση των παραγώγων» (use of derivatives) μία εταιρεία έχει μεγάλη έκταση ομολόγων σε σταθερό επιτόκιο. Θα μπορούσε να πραγματοποιήσει μια ανταλλαγή επιτοκίων που θα μετατρέψει ουσιαστικά τα ομόλογα σταθερού επιτοκίου σε ομόλογα μεταβλητού επιτοκίου. Όταν το επιτόκιο αυξάνεται, τότε η εταιρεία θα καταγράψει αύξηση των εξόδων τόκων για τα ομόλογα και μείωση εάν το επιτόκιο μειωθεί. Όταν, η εταιρεία εισέρχεται στην ανταλλαγή, εξαρτάται από την ίδια, η επιλογή χρονοδιαγράμματος που της παρέχει την ευκαιρία να χειραγωγήσει τα κέρδη της (McKee, 2005).

3.4 Πραγματική χειραγώγηση αποτελεσμάτων

Η πραγματική χειραγώγηση των κερδών (real earnings management) έχει αρχίσει να λαμβάνει μεγαλύτερη προσοχή από το 2005, μετά τις μελέτες των Graham et al. και Roychowdhury (2005), οι οποίες υπογράμμισαν τη σημασία κατανόησης αυτής της δραστηριότητας στην αξιολόγηση της συμπεριφοράς της διοίκησης. Ο Roychowdhury (2006) ορίζει την πραγματική χειραγώγηση των κερδών ως «δράσεις της διοίκησης που αποκλίνουν από τις συνήθεις επιχειρηματικές πρακτικές, οι οποίες πραγματοποιούνται με πρωταρχικό στόχο την κάλυψη ορισμένων κατώτατων ορίων κερδών».

Οι προσπάθειες των εποπτικών αρχών να αποτρέψουν τη χειραγώγηση αποτελεσμάτων που βασίζεται στις γενικά παραδεκτές λογιστικές αρχές, οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα την εφαρμογή του νόμου Sarbanes-Oxley (2002), φαίνεται να είναι αποτελεσματικές, αλλά η τάση αυτή αντικατοπτρίζει αλλαγή από τη διοίκηση στο πώς θα χειραγωγήσει τα αποτελέσματά της και όχι στο να σταματήσει να το κάνει. Τα στελέχη έχουν εκθέσει μια αυξανόμενη προθυμία να υιοθετήσουν τεχνικές πραγματικής χειραγώγησης κερδών, για να επηρεάσουν τα αναφερόμενα κέρδη που συχνά μένουν εκτός πεδίου επίβλεψης του ανεξάρτητου ελεγκτή. Τα προσωρινά οφέλη από αυτή την αναφορά παρεμποδίζουν την αξιολόγηση των επενδυτών για την αξία της εταιρείας, και εξασθενούν την ικανότητα της επιτροπής ελέγχου για την παροχή αξιόπιστων πληροφοριών στο διοικητικό συμβούλιο.

Η επιτροπή ελέγχου και ο εσωτερικός ελεγκτής παίζουν σημαντικό ρόλο, διασφαλίζοντας ότι η δομή των δικλίδων ασφαλείας της εταιρίας λειτουργεί αποτελεσματικά, ώστε το σύστημα χρηματοοικονομικής πληροφόρησης να παρέχει αμερόληπτες πληροφορίες, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν από την επιτροπή ελέγχου για να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις εποπτείας της εκ μέρους των μετόχων.

Υπάρχει μία ποικιλία τεχνικών πραγματικής χειραγώγησης αποτελεσμάτων τις οποίες η διοίκηση μπορεί να χρησιμοποιήσει για να επηρεάσει τα κέρδη της τρέχουσας περιόδου. Η υιοθέτηση από τη διοίκηση συγκεκριμένων τεχνικών διαφέρει μεταξύ των εταιρειών και αντανακλά συχνά τη μοναδική φύση του λειτουργικού περιβάλλοντος της εταιρείας. Για παράδειγμα, στελέχη κατασκευαστικών εταιρειών μπορεί να αποφασίσουν να αυξήσουν την παραγωγή προς τα τελευταία στάδια της λογιστικής χρήσης, ενώ άλλοτε τα προβλεπόμενα κέρδη δεν ανταποκρίνονται στις προσδοκίες.

Οι πρόσθετες μονάδες αποθέματος έχουν ως αποτέλεσμα λιγότερα γενικά έξοδα ανά μονάδα και μείωση της δαπάνης για το κόστος πώλησης των αγαθών. Αν και τα αναφερόμενα κέρδη είναι ενισχυμένα, το υπερβάλλον απόθεμα θα οδηγήσει τελικά τις εταιρείες στο να έχουν περιττά κόστη ιδιοκτησίας αποθεμάτων και να αντιμετωπίζουν προβλήματα ρευστότητας, αφού το απόθεμα μπορεί να μην πωληθεί στο άμεσο μέλλον.

Μία άλλη προσέγγιση περιλαμβάνει αναβαλλόμενες στη διακριτική ευχέρεια δαπάνες, όπως η δαπάνη για την έρευνα και την ανάπτυξη ή γενικές και διοικητικές δαπάνες για την επόμενη λογιστική χρήση. Αυτές οι δαπάνες δεν ήταν πιθανό να είχαν δημιουργήσει έσοδα κατά τη διάρκεια της τρέχουσας λογιστικής χρήσης ούτε ή άλλως, αλλά η μελλοντική παραγωγή εσόδων μπορεί να καθυστερήσει, κάτι που θα μπορούσε να βάλει σε κίνδυνο τον ανταγωνισμό. Από την προοπτική των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, οι αναβαλλόμενες δαπάνες θα οδηγήσουν τελικά σε υπερεκτιμημένα έξοδα στην ακόλουθη λογιστική χρήση, καθιστώντας δύσκολο για τους επενδυτές και την επιτροπή ελέγχου να εκτιμήσουν την απόδοση της διοίκησης. Η «αναβολή» των δαπανών έρευνας και ανάπτυξης μπορεί επίσης να αποδειχθεί δαπανηρή με το να παρατείνει τη δημιουργία εισοδήματος από τα περιουσιακά στοιχεία, έχοντας ως αποτέλεσμα την απώλεια μεριδίου αγοράς, θέτοντας τελικά σε κίνδυνο την οργανωτική φερεγγυότητα.

Οι επενδυτικές αποφάσεις επίσης μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως εργαλεία πραγματικής χειραγώγησης αποτελεσμάτων. Με την καθυστέρηση έργων επενδυμένων κεφαλαίων, υπάρχει μια αναβολή των σχετικών δαπανών, συμπεριλαμβανομένης της απόσβεσης σε πάγια περιουσιακά στοιχεία, που διαφορετικά θα είχαν τοποθετηθεί σε λειτουργία πριν από το τέλος της λογιστικής χρήσης. Η καθυστέρηση τέτοιων έργων μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα κόστη ευκαιρίας της απόρριψης κερδοφόρων έργων κατά τη διάρκεια της τρέχουσας περιόδου και απώλεια του μεριδίου αγοράς, που θα μπορούσε να είναι επιζήμια για τη μακροπρόθεσμη απόδοση. Οι επενδυτές μπορεί να μπουν στον πειρασμό να αποκτήσουν μετοχές της εταιρείας με βάση τα βελτιωμένα κέρδη της τρέχουσας περιόδου, ενώ εν αγνοία τους εκτίθενται σε μία πιο αδύναμη, μακροπρόθεσμη απόδοση των μετοχών.

Μία επιπλέον προσέγγιση για την ενίσχυση των κερδών περιλαμβάνει την καταγραφή τους από την πώληση κερδοφόρων περιουσιακών στοιχείων του ενεργητικού προς το τέλος της λογιστικής χρήσης, τα οποία θα είχαν χρησιμοποιηθεί διαφορετικά για τη δημιουργία μελλοντικών εσόδων. Αποκλείοντας τη μελλοντική δημιουργία εσόδων, η μακροπρόθεσμη αξία

των μετόχων θυσιάζεται για τη στήριξη της τρέχουσας τιμής της μετοχής. Οι επενδυτές είναι απίθανο να γνωρίζουν το σκοπό των συναλλαγών αυτών και συνεπώς δεν είναι σε θέση να λάβουν τις βέλτιστες επενδυτικές αποφάσεις. Οι προσπάθειες εκτίμησης κινδύνου των επιτροπών ελέγχου θα βρίσκονταν σε κίνδυνο, αν το κίνητρο της διοίκησης για την πώληση αυτών των περιουσιακών στοιχείων επηρέαζε την ικανότητα της εταιρείας να είναι ανταγωνιστική και να παραμένει φερέγγυα.

Μία άλλη προσέγγιση περιλαμβάνει την πραγματοποίηση μειώσεων των τιμών πώλησης σε πελάτες, σε μία προσπάθεια να επιταχυνθεί η αναγνώριση εσόδων, κάτι που θα είχε κανονικά συμβεί κατά τη διάρκεια της επόμενης λογιστικής χρήσης. Αν και τέτοιες προσπάθειες μπορούν να βοηθήσουν τη διοίκηση να εκπληρώσει τις προβλέψεις των αναλυτών για τα κέρδη ανά μετοχή (earnings per share), η τακτική αυτή δεν θα βοηθήσει τους επενδυτές σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Και αυτό διότι ενδέχεται να προκαλέσει εσφαλμένη εκτίμηση για τις τιμές των μετοχών η οποία βασίζεται στο λανθασμένο τεκμήριο, ότι η τρέχουσα απότομη αύξηση των εσόδων από πωλήσεις θα επιμείνει. Ένα σχετικό φαινόμενο περιλαμβάνει την επέκταση χαλαρών όρων πίστωσης που αυξάνουν τις πωλήσεις παρά τον πρόσθετο κίνδυνο από μελλοντικές διαγραφές επισφαλών απαιτήσεων (Brasswell και Daniels, 2017).

3.5 Επιπτώσεις της χειραγώγησης αποτελεσμάτων στον έλεγχο

Ο εσωτερικός έλεγχος λειτουργεί ως ανεξάρτητη υπηρεσία μέσα σε μία εταιρεία. Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου παρέχει εξειδικευμένες υπηρεσίες προς τη διοίκηση της επιχείρησης, για να εκπληρώσει αποτελεσματικά τα καθήκοντά της. Η υπηρεσία μέσω αναλύσεων, εκτιμήσεων και συστάσεων είναι σε θέση να βοηθήσει και να δώσει μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα στην εταιρεία για τις συναλλαγές και τις δοσοληψίες που πραγματοποιεί και ελέγχει αν οι πληροφορίες που παράγονται είναι αξιόπιστες, ώστε να αποτυπωθούν στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου ευθύνεται επίσης για την κατανομή αρμοδιοτήτων και ευθυνών στο προσωπικό, για την προστασία των περιουσιακών στοιχείων της εταιρείας και το πιο σημαντικό, μεριμνά για τη διασφάλιση και εξασφάλιση της ακρίβειας και της αξιοπιστίας των λογιστικών γεγονότων και των βιβλίων της.

Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου πρέπει να αξιολογείται ως προς την επάρκειά του, να στοχεύει στην εκτίμηση, διαχείριση και αντιμετώπιση των επιχειρηματικών κινδύνων (στον περιορισμό ή την εξάλειψή τους) και να εκτιμά αν θα χρειαστούν επιπλέον βελτιώσεις στις διαδικασίες ελέγχου ή λήψη νέων μέτρων για την αντιμετώπιση των κινδύνων. Για τον

σχεδιασμό και την επίτευξη των παραπάνω την ευθύνη έχει ο εσωτερικός ελεγκτής, ο οποίος διενεργεί τον εσωτερικό έλεγχο εντός της επιχείρησης και είναι υπάλληλος της εταιρείας, διαθέτοντας τα κατάλληλα επιστημονικά προσόντα γνώσης και εμπειρίας. Το πρόβλημα έγκειται στο ότι ο εσωτερικός ελεγκτής υποχρεούται να ενεργήσει με βάση τον εσωτερικό κανονισμό και τις υποδείξεις της διοίκησης της εταιρείας στην οποία απασχολείται, αυτό όμως μπορεί να μη συνάδει με τα όσα ορίζουν τα γενικά ελεγκτικά πρότυπα (Νεγκάκης και Ταχυνάκης, 2013).

Η χειραγώγηση αποτελεσμάτων που συνιστά απάτη είναι σαφώς διαφορετική από τη χειραγώγηση αποτελεσμάτων που είναι αντιληπτή ως μείωση της ποιότητας των κερδών, όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα 2. Όταν η χειραγώγηση αποτελεσμάτων είναι παρούσα, μπορούν πράγματι να υπάρξουν προβλήματα και διαφωνίες σχετικά με την ποιότητα των κερδών της εταιρείας, αλλά όχι σχετικά με το αν οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις παρουσιάζονται ακριβοδίκαια και από κάθε ουσιώδη άποψη σύμφωνα με τις γενικά παραδεκτές λογιστικές αρχές ή τα διεθνή λογιστικά πρότυπα. Στην άλλη πλευρά βρίσκεται η ψευδής χρηματοοικονομική αναφορά (εκτός αν η παρέκκλιση από τις γενικά παραδεκτές λογιστικές αρχές είναι ακούσια, οπότε στην περίπτωση αυτή θεωρείται ως «λάθος») και όχι απλώς μία χαμηλότερη ποιότητα κερδών.

CLASSIFICATION	ACCOUNTING CHOICES WITHIN GAAP	“REAL” CASH FLOW CHOICES
“Conservative” Accounting	Overly aggressive recognition of provisions or reserves Overvaluation of acquired in-process R&D in purchase Acquisitions Overstatement of restructuring charges and asset write-offs	Delaying sales Accelerating R&D or advertising expenditures
“Neutral” Earnings	Earnings that result from a neutral operation of the process	
“Aggressive” Accounting	Understatement of the provisions for bad debts Drawing down provisions or reserves in an overly aggressive manner	Postponing R&D or advertising expenditures Accelerating sales
	ACCOUNTING CHOICES THAT VIOLATE GAAP	
“Fraudulent” Accounting	Recording sales before they are realized Recording fictitious sales Backdating sales invoices Overstating inventory by recording fictitious inventory	

Πίνακας 2: Διάκριση ανάμεσα στην απάτη και τη χειραγώγηση αποτελεσμάτων (πηγή: Dechow και Skinner (2000))

Δυο τύποι εκούσιων εσφαλμένων δηλώσεων είναι σχετικοί με τη θεώρηση απάτης από τον ελεγκτή: εσφαλμένη δήλωση που προκύπτει από τη ψευδή χρηματοοικονομική αναφορά και εσφαλμένη δήλωση που πηγάζει από την υπεξαίρεση των περιουσιακών στοιχείων. Η ψευδής χρηματοοικονομική αναφορά περιλαμβάνει εκούσιες ψευδείς δηλώσεις ή παραλείψεις των ποσών ή αποκαλύψεις στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις, ίσως ως μέρος ενός σχεδίου για να χειραγωγηθούν τα κέρδη.

Η χειραγώγηση αποτελεσμάτων παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες για τον ελεγκτή. Τίθενται ερωτήματα στο πώς οι ελεγκτές μπορούν να διακρίνουν ανάμεσα στη χειραγώγηση αποτελεσμάτων που πραγματοποιείται εντός των γενικά παραδεκτών λογιστικών αρχών και σε περιπτώσεις εκτός αποδεκτών λογιστικών προτύπων (επιθετικές πολιτικές κερδών που οδηγούν σε ψευδή χρηματοοικονομική αναφορά), πώς οι ελεγκτές κρίνουν την αξιοπιστία των λογιστικών μεθόδων που επιλέγονται από τη διοίκηση μέσα σε ένα ευέλικτο λογιστικό πλαίσιο, πότε πρέπει οι ελεγκτές να καταλήξουν στο ότι οι επιλεγόμενες λογιστικές πολιτικές είναι μέρος

ενός σκόπιμου συστήματος επιθετικής χειραγώγησης αποτελεσμάτων για τους σκοπούς παραπλάνησης των χρηστών των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, ποιες είναι οι ικανότητες και η εξειδίκευση των ελεγκτών στην εκτίμηση της ποιότητας και αποτελεσματικότητας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου μίας εταιρείας και πώς μπορούν να καταλάβουν αν το σύστημα έχει πράγματι παρακαμφθεί από τη διοίκηση και τέλος πώς πρέπει ένας ελεγκτής να αντιμετωπίσει τις προσαρμογές στο τέλος της χρονιάς (για παράδειγμα των δεδουλευμένων) και των λογιστικών αποθεματικών, τα οποία μπορεί να χρησιμοποιηθούν από τη διοίκηση ως μέρος της επιθετικής πολιτικής κερδών; (Soltani, 2007).

3.6 Η επιτροπή ελέγχου και η αποφυγή περιπτώσεων απάτης

Η επιτροπή ελέγχου διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην προσπάθεια να σταματήσει ή να αντιστρέψει την αύξηση των περιστατικών απάτης που καταγράφονται σε όλο τον κόσμο και να βοηθήσει το διοικητικό συμβούλιο σε μία πιο αποτελεσματική διαχείριση.

Το 37% των περισσότερων από 5.000 ερωτηθέντων στην πιο πρόσφατη παγκόσμια έρευνα οικονομικού εγκλήματος της PwC το 2014, ανέφεραν περιπτώσεις από μία από τις πέντε πιο συχνές μορφές απάτης: υπεξαίρεση περιουσιακών στοιχείων, απάτη προμηθειών, δωροδοκία και διαφθορά, έγκλημα στον κυβερνοχώρο και λογιστική απάτη. Αυτό αποτελεί αύξηση 7% σε σχέση με την έρευνα του 2009.

Μεταξύ των εργαζομένων, οι οικονομικοί διευθυντές και οι ελεγκτές συχνά επωμίζονται μεγάλο μέρος της ευθύνης για την πρόληψη της απάτης. Σε επίπεδο διοικητικού συμβουλίου, τα ανεξάρτητα μέλη που προέρχονται έξω από την εταιρία και συμμετέχουν ως «ειδικοί» στην επιτροπή ελέγχου, αναλαμβάνουν ειδικό ρόλο με στόχο την πρόληψη της απάτης.

Τα μέλη της επιτροπής ελέγχου συνεργάζονται με τον ανεξάρτητο ελεγκτή για να εξασφαλιστεί ότι τα οικονομικά αποτελέσματα της εταιρίας απεικονίζονται με ακρίβεια. Πρέπει επίσης να διασφαλίζουν ότι υπάρχουν ισχυρές δικλίδες ασφαλείας για την πρόληψη της απάτης, οι οποίες λειτουργούν αποτελεσματικά. Έχοντας απρόσκοπτη πρόσβαση, τα μέλη της επιτροπής ελέγχου μπορεί να έχουν ανεκτίμητη ροή πληροφοριών μεταξύ του διοικητικού συμβουλίου και του οικονομικού διευθυντή. Για να αξιολογήσουν την εταιρική κουλτούρα, τα μέλη της επιτροπής ελέγχου μπορούν να ανατρέξουν σε έρευνες ικανοποίησης των εργαζομένων και των πελατών και σε συνεντεύξεις με στελέχη που παραιτούνται από την εταιρεία.

Για να πραγματοποιήσουν τα μέλη των επιτροπών ελέγχου τον τόσο σημαντικό τους ρόλο, η PwC προτείνει τη διασφάλιση από τη διοίκηση για πραγματοποίηση ετήσιων επισκοπήσεων των προγραμμάτων κανονιστικής συμμόρφωσης της εταιρίας και των συστημάτων αναφορών, ώστε να ελεγχθεί εάν όντως η εταιρεία συμμορφώνεται αποτελεσματικά με τις απαιτήσεις τους, την αναζήτηση περιοδικών ενημερώσεων σχετικά με προγράμματα εκπαίδευσης για την πρόληψη της απάτης, για τις περιπτώσεις καταγγελιών και το πώς ενεργεί η εταιρία απέναντι στις καταγγελίες και τέλος την κατανόηση της φύσης και του όγκου των περιπτώσεων καταγγελιών στην τηλεφωνική γραμμή της εταιρίας (Σολομών, 2016).

Συμπεράσματα κεφαλαίου

Αυτό το κεφάλαιο εξέτασε θέματα γύρω από τη χειραγώγηση αποτελεσμάτων.

Ο Rezaee (2003) μέσω της συντομογραφίας CRIME (Cooks-Recipes-Incentives-Monitoring-Results), μας δίνει να καταλάβουμε εκείνους τους παράγοντες που συντελούν στην παραποίηση των οικονομικών αποτελεσμάτων. Οι διοικήσεις των εταιρειών για ποικίλους λόγους και με πληθώρα τρόπων παραποιούν τα οικονομικά τους αποτελέσματα, αποκρύπτοντας την αλήθεια για την πραγματική χρηματοοικονομική κατάσταση της εταιρείας τους.

Τα κίνητρα προέρχονται από διάφορες πηγές, όπως είναι η πίεση από τους χρηματοοικονομικούς αναλυτές για την επίτευξη συγκεκριμένου επιπέδου κερδών (και ό, τι αυτό συνεπάγεται, όπως τα κέρδη ανά μετοχή και η διανομή ενός διαχρονικά σταθερού μερίσματος), ώστε να μην αντιδράσει αρνητικά η αγορά επηρεάζοντας προς τα κάτω την τιμή της μετοχής της εταιρείας. Επίσης, άλλο κίνητρο μπορεί να είναι η παρουσίαση ανοδικής τάσης βασικών οικονομικών μεγεθών της εταιρείας και γενικότερα μίας «καλής» χρηματοοικονομικής κατάστασης, για να αντλήσει κεφάλαια από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα με ευνοϊκούς όρους αποπληρωμής. Κίνητρο αποτελεί και η επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, ώστε διοικητικά στελέχη να καρπωθούν επιπλέον αμοιβές και να παραμείνουν ή να ανελιχθούν σε υψηλότερες διοικητικές θέσεις. Επιπροσθέτως, κίνητρα μπορούν να θεωρηθούν οι συγχωνεύσεις και οι εξαγορές ως επενδυτική στρατηγική για να κυριαρχήσει η εταιρεία έναντι των ανταγωνιστών της και φυσικά για να αποκτήσει περισσότερες μετοχές.

Όσον αφορά τώρα τις λογιστικές τεχνικές που ακολουθούνται για να παραποιηθούν τα οικονομικά αποτελέσματα, αρκετές από αυτές περιστρέφονται γύρω από τα κέρδη και άλλες αφορούν παραβίαση των αρχών της λογιστικής, με τη διοίκηση να χρησιμοποιεί πέραν του δέοντος την κρίση της στη διαδικασία των εκτιμήσεων. Επίσης, άλλες πρακτικές έχουν

επενδυτικό χαρακτήρα, με διαφορετική κάθε φορά λογιστική αντιμετώπιση. Αυτό συμβαίνει στις περιπτώσεις των εξαγορών, των συγχωνεύσεων, αλλά και σε επίπεδο ομίλου εταιρειών μεταξύ μητρικής και θυγατρικής/θυγατρικών.

Είναι δύσκολο για τον ελεγκτή να κατανοήσει αν η χειραγώγηση γίνεται ακούσια ή εκούσια. Δηλαδή αν κάποιες συναλλαγές καταγράφηκαν λανθασμένα λόγω υψηλού φόρτου εργασίας και απειρίας του προσωπικού ή αυτή η κίνηση έγινε εσκεμμένα, με σκοπό το προσωπικό όφελος για να παραπλανηθούν οι χρήστες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Η επιτροπή ελέγχου (και ένα παραπάνω όταν απαρτίζεται από μέλη που δεν ανήκουν στο διοικητικό συμβούλιο της εταιρείας) και ο εσωτερικός ελεγκτής με τη δημιουργία ισχυρών δικλίδων ασφαλείας και συνεχή ενημέρωση και εκπαίδευση για την πρόληψη της απάτης, μπορούν να την αντιμετωπίσουν πιο αποτελεσματικά.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα ακολουθήσει η αρθρογραφική επισκόπηση του θέματος της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Αρχικά, θα διασαφηνιστούν οι έννοιες της χειραγώγησης αποτελεσμάτων και της εταιρικής διακυβέρνησης. Στη συνέχεια, εξετάζονται άρθρα που αφορούν τη σχέση χαρακτηριστικών γνωρισμάτων της εταιρικής διακυβέρνησης (διοικητικό συμβούλιο, εσωτερικός έλεγχος και επιτροπή ελέγχου) με τη χειραγώγηση αποτελεσμάτων, και θα γίνει φανερό σε ποια ευρήματα κατέληξαν οι συγγραφείς μέσα από την έρευνά τους. Επίσης, θα παρουσιαστούν τα υποδείγματα συνολικών και διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό της χειραγώγησης. Στο τέλος θα εκτεθούν τα συμπεράσματα του κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Εισαγωγικά κεφαλαίου

Απαραίτητη κρίνεται η αρθρογραφική επισκόπηση του θέματος της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Το παρόν κεφάλαιο λοιπόν, αναφέρεται στα άρθρα που έχουν ως θέμα τη σχέση ανάμεσα στον εσωτερικό έλεγχο, την επιτροπή ελέγχου και το διοικητικό συμβούλιο (ως μέρη της εταιρικής διακυβέρνησης) και στη χειραγώγηση αποτελεσμάτων, ώστε να γίνει κατανοητό σε ποια ευρήματα κατέληξαν οι συγγραφείς μέσα από την έρευνά τους.

Για την κατανόηση της έννοιας της χειραγώγησης αποτελεσμάτων, θα εκτεθούν οι ορισμοί που έχουν προταθεί από διάφορους συγγραφείς και περισσότερες πληροφορίες θα δοθούν σε επόμενο κεφάλαιο που θα αφορά αποκλειστικά τη χειραγώγηση. Επίσης, θα δοθεί και ο ορισμός της εταιρικής διακυβέρνησης.

Το πρόβλημα σε αυτό το κεφάλαιο εντοπίζεται στη διαθεσιμότητα των άρθρων που αφορούν τις υπηρεσίες εσωτερικού ελέγχου των εταιρειών (internal audit function). Επομένως, για τις ανάγκες του κεφαλαίου χρησιμοποιούνται περισσότερο διαθέσιμα άρθρα για τα χαρακτηριστικά των επιτροπών ελέγχου (audit committees - ανεξαρτησία, χρηματοοικονομική εξειδίκευση και εμπειρογνομosύνη των μελών, επίπεδο δραστηριότητας ή πρακτικές διακυβέρνησης, ιδιοκτησία μετοχών, θητεία και αριθμός μελών και εξωτερική διοίκηση της επιτροπής ελέγχου) ως μέρους του εσωτερικού ελέγχου και άρθρα για τα χαρακτηριστικά σύνθεσης του διοικητικού συμβουλίου, για να φανεί ποιες είναι οι επιδράσεις στη χειραγώγηση αποτελεσμάτων. Ακόμα, θα παρουσιαστούν τα υποδείγματα συνολικών και διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό της χειραγώγησης. Τέλος, το κεφάλαιο καταλήγει στα συμπεράσματα που προέκυψαν.

4.1 Οριοθέτηση έννοιας χειραγώγησης αποτελεσμάτων

Στη διεθνή βιβλιογραφία και αρθρογραφία δεν υφίσταται κοινώς αποδεκτός ορισμός για τη χειραγώγηση (ή παραποίηση) των οικονομικών αποτελεσμάτων (earnings management) από τη διοίκηση των εταιρειών. Αυτό μπορεί να οφείλεται στις διαφορετικές ερμηνείες των αποτελεσμάτων των εμπειρικών ερευνών.

Μία πρώτη απόπειρα ορίζει την παραποίηση ως προσπάθεια της διοίκησης της εταιρείας να αυξομειώσει τα οικονομικά της αποτελέσματα ανάλογα την περίπτωση, όπως εκείνη θέλει. Σύμφωνα με άλλους ερευνητές, χειραγώγηση υπάρχει όταν η διοίκηση χρησιμοποιεί την κρίση

της κατά την κατάρτιση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, για να παραπλανήσει τους ενδιαφερόμενους χρήστες για την πραγματική οικονομική θέση της εταιρείας. Απώτερος επομένως σκοπός της είναι η εξασφάλιση προσωπικού της οφέλους (Καζαντζής, 2006).

Ως χειραγώγηση αποτελεσμάτων μπορεί να οριστεί η εύλογη και νόμιμη λήψη και αναφορά αποφάσεων της διοίκησης, με σκοπό την επίτευξη σταθερών και προβλέψιμων χρηματοοικονομικών αποτελεσμάτων. Στη βιβλιογραφία ορίζεται ως «η στρέβλωση της εφαρμογής των γενικά αποδεκτών λογιστικών αρχών» (Rahman et. al, 2013).

Οι Healy και Wahlen (1999) επικεντρώνονται στη μεταβολή της χρηματοοικονομικής αναφοράς προκειμένου να παραπλανηθούν οι ενδιαφερόμενοι φορείς και να επιτευχθούν συμβατικά οφέλη. Στην περίπτωση αυτή η χειραγώγηση των κερδών συνίσταται στο ότι τα στελέχη χρησιμοποιούν την κρίση τους στη χρηματοοικονομική πληροφόρηση και στη διάρθρωση των συναλλαγών, αλλάζοντας τις οικονομικές καταστάσεις, είτε για να παραπλανήσουν ορισμένους ενδιαφερόμενους φορείς σχετικά με τις βασικές οικονομικές επιδόσεις της εταιρείας ή για να επηρεάσουν τα συμβατικά αποτελέσματα, που εξαρτώνται από τους αναφερόμενους λογιστικούς αριθμούς.

Οι Phillips et al. (2003) παρέχουν έναν σύντομο ορισμό της χειραγώγησης των κερδών, σύμφωνα με τον οποίο η χειραγώγηση ταυτίζεται με την διακριτική ευχέρεια της διοίκησης πάνω στις λογιστικές επιλογές και στις λειτουργικές ταμειακές ροές. Ο Walker (2013) δίνει έμφαση στη δεδουλευμένη και πραγματική χειραγώγηση κερδών, δηλαδή κάνει λόγο για τη χρήση της διακριτικής ευχέρειας της διοίκησης για τις λογιστικές επιλογές (εντός GAAP), τις επιλογές αναφοράς κερδών και τις πραγματικές οικονομικές αποφάσεις για να επηρεαστεί ο τρόπος με τον οποίο τα υποκείμενα οικονομικά γεγονότα αντικατοπτρίζονται σε ένα ή περισσότερα μέτρα κερδών. Επίσης, ο Σπαθής (2002) αναφέρει ότι στις Η.Π.Α. ο όρος που χρησιμοποιείται ευρέως είναι η «απάτη» (fraud).

Ως απάτη ορίζεται το αδίκημα που συνίσταται στην παραπλάνηση κάποιου ατόμου με απατηλά μέσα, όπως είναι η απόκρυψη, η παραποίηση αληθινών στοιχείων ή η εμφάνιση αναληθών στοιχείων ως αληθινών, με σκοπό το άμεσο ή έμμεσο όφελος αυτού που διαπράττει την απάτη. Η Ένωση Πιστοποιημένων Εξεταστών Απάτης (Association of Certified Fraud Examiners – ACFE) των Η.Π.Α. όρισε την επαγγελματική απάτη ως ενέργεια που διαπράττεται από ένα άτομο και αφορά παράνομες πράξεις εξαπάτησης, απόκρυψης στοιχείων και

παραβίασης της εμπιστοσύνης, με σκοπό το προσωπικό κέρδος, μέσω της εκμετάλλευσης της επαγγελματικής του θέσης και αξιοποιώντας περιουσιακά στοιχεία του εργοδότη.

Η επαγγελματική απάτη και κατάχρηση διακρίνεται στην απάτη σε βάρος της εταιρείας υποκινούμενη από άτομα εντός ή εκτός αυτής (όπως είναι η υπεξαίρεση χρηματικών ποσών, η παραποίηση τιμολογίων και η δωροδοκία υπαλλήλων) και στην απάτη προς όφελος της εταιρείας (όπως είναι η σκοπίμως εσφαλμένη παρουσίαση ή αποτίμηση συναλλαγών και στοιχείων, πηγών και χρήσεων κεφαλαίου).

Η απάτη είναι αποτέλεσμα τριών παραγόντων οι οποίοι δημιουργούν το λεγόμενο «τρίγωνο απάτης» (fraud triangle): της ευκαιρίας, του κινήτρου ή της πίεσης και της στάσης αιτιολόγησης ή της ορθολογικής εξήγησης. Κάποιοι από αυτούς υπάρχουν ήδη στο επιχειρηματικό περιβάλλον, ενώ άλλοι είναι έμφυτοι ή πηγάζουν από προσωπικά ζητήματα του κάθε ατόμου που έχει σκοπό να διαπράξει την απάτη.

Η ευκαιρία υπάρχει όταν το σύστημα εσωτερικού ελέγχου δεν είναι επαρκές και αποτελεσματικό και ο ρόλος του διοικητικού συμβουλίου δεν είναι καθοριστικός, για να καθοδηγήσει το προσωπικό και να διασφαλίσει την ακεραιότητα των πράξεων του. Αποτελεί τον σημαντικότερο από τους προαναφερθέντες παράγοντες, καθώς αν δεν υπάρχει η ευκαιρία, δε μπορεί να διαπραχθεί καμία απάτη.

Το κίνητρο ή πίεση πηγάζει από προσωπικές καταστάσεις. Συνήθως κάποιος σοβαρός οικονομικός λόγος, όπως υπερβολικά χρέη ή προβλήματα στο χώρο εργασίας ή σοβαρός λόγος υγείας που απαιτεί υψηλές ιατρικές δαπάνες, μπορεί να ωθήσουν ένα άτομο στη διάπραξη οικονομικής απάτης. Αυτό σημαίνει πως η αρχική πρόθεση του εργαζόμενου δεν ήταν η κλοπή του εργοδότη, αλλά οδηγήθηκε σ' αυτό το σημείο λόγω δύσκολων προσωπικών συγκυριών.

Ο τρίτος και τελευταίος παράγοντας της στάσης αιτιολόγησης σημαίνει πως ο εργαζόμενος έχει βρει τρόπο να δικαιολογήσει την απάτη στη συνείδησή του. Μπορεί να έχει την πεποίθηση πως οι οικονομικές του απολαβές είναι υπερβολικά χαμηλές συγκριτικά με την εργασία που προσφέρει και απλά λαμβάνει, μέσω της απάτης, το χρηματικό ποσό που θα έπρεπε κατά τη γνώμη του να πληρώνεται. Σε μελέτες για την απάτη, το φαινόμενο αυτό αναφέρεται ως «wages in kind». Επίσης, μπορεί να πιστεύει πως με την ενέργεια του αυτή δε βλάπτει κανέναν ή πως πρόκειται για μία πράξη στην οποία καταφεύγουν οι περισσότεροι (Νεγκάκης και Ταχυνάκης, 2013).

Η απάτη στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις ενέχει μέσα το στοιχείο του δόλου, το οποίο με την σειρά του χαρακτηρίζεται από την από σκοπού παραπλάνηση του επενδυτικού κοινού. Ο ελεγκτής, είτε εσωτερικός είτε εξωτερικός, οφείλει να διενεργεί τις ελεγκτικές διαδικασίες με αντικειμενικότητα, εμπιστευτικότητα, επαγγελματισμό, ειλικρίνεια και διαφάνεια (πέντε βασικές αρχές ηθικής δεοντολογίας), ώστε να διασφαλίζεται η ποιότητα της εργασίας του. Η ύπαρξη απάτης είναι κάτι που μπορεί να διαπιστωθεί και από τον εξωτερικό ελεγκτή, με τη διαφορά ότι αυτός δεν είναι άμεσα υπεύθυνος για την αναγνώρισή της. Η σύνδεση της απάτης με την ελλιπή και ασθενή εταιρική διακυβέρνηση δεν κρίνεται καθόλου τυχαία (Ζοπουνίδης και Μπάλλα, 2011).

Τα άτομα που διαπράττουν απάτη εφαρμόζουν συνήθως και τις ανάλογες στρατηγικές για την απόκρυψή της. Κατ' αρχάς πιστεύουν ότι αυτή θα «κρυφτεί» μέσα στην πληθώρα των καθημερινών συναλλαγών της επιχείρησης. Ένα παράδειγμα απόπειρας απόκρυψης απάτης είναι η διενέργεια συναλλαγών με εικονικές εταιρείες, με τον διαπράττοντα την απάτη να καρπώνεται το προϊόν της συναλλαγής.

Η στρατηγική απόκρυψης της απάτης περιλαμβάνει συνήθως έγκριση της συναλλαγής από αρμοδίους της επιχείρησης, μία κίνηση που την καθιστά νομιμοφανή, με αποτέλεσμα να μην ελέγχεται. Επίσης, περιλαμβάνει συνέργεια με άλλους υπαλλήλους και τον εσωτερικό ελεγκτή, ώστε να παρέχουν κάλυψη της απάτης.

Ο διαπράττων την απάτη φροντίζει να εκτελείται η συναλλαγή από πολλά άτομα, χωρίς όμως κάποιος να έχει την πλήρη της εικόνα, χαρακτηρίζοντας την συναλλαγή άκρως εμπιστευτική και χρησιμοποιώντας άτομα που έχουν θέση εμπιστοσύνης στην επιχείρηση. Επιπλέον, φροντίζει η συναλλαγή να είναι πολύπλοκη, ώστε δύσκολα κάποιος να την κατανοήσει, οπότε ο ελεγκτής δυσκολεύεται να την ανακαλύψει. Παράλληλα, φροντίζει να υπάρχει φυσική απόσταση μεταξύ του τόπου του ελέγχου και του τόπου της φύλαξης των παραστατικών της συναλλαγής που περιέχουν την απάτη (Λουμιώτης, 2013).

Ο Πίνακας 1 συνοψίζει τους διαφορετικούς ορισμούς της χειραγώγησης αποτελεσμάτων. Η ευεργετική (λευκή¹ που σηματοδοτεί μακροπρόθεσμη αξία) χειραγώγηση αποτελεσμάτων

¹«...Κάτω από [την προοπτική πληροφόρησης για τη χειραγώγηση κερδών],...η διακριτική ευχέρεια της διοίκησης είναι ένα μέσο γι' αυτή, ώστε να αποκαλύψει στους επενδυτές τις προσωπικές της προσδοκίες σχετικά με τις μελλοντικές ταμειακές ροές της εταιρείας» (Beneish, 2001).

ενισχύει τη διαφάνεια των αναφορών. Η κακοήθης (μαύρη² που αποκρύπτει βραχυπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη αξία) περιλαμβάνει σαφή ψευδή δήλωση και απάτη και τέλος η ουδέτερη (γκρι³ που αποκαλύπτει τη βραχυπρόθεσμη πραγματική απόδοση) είναι η χειραγώγηση των αναφορών εντός των ορίων συμμόρφωσης με πρότυπα φωτεινής γραμμής⁴, η οποία θα μπορούσε να είναι είτε ευκαιριακή είτε να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα (Ronen και Yaari, 2008).

White	Gray	Black
Earnings management is taking advantage of the flexibility in the choice of accounting treatment to signal the manager's private information on future cash flows	Earnings management is choosing an accounting treatment that is either opportunistic (maximizing the utility of management only) or economically efficient	Earnings management is the practice of using tricks to misrepresent or reduce transparency of the financial reports

White	Gray	Black
Ronen and Sadan (1981), Demski, Patell, and Wolfson (1984), Suh (1990), Demski (1998), Beneish (2001), Sankar and Subramanyam (2001) ^a	Fields, Lys, and Vincent (2001), Scott (2003) ^b	Schipper (1989), Levitt (1998), Healy and Wahlen (1999), Tzur and Yaari (1999), Chtourou, Bédard, and Courteau (2001), Miller and Bahnson (2002) ^c

²«Με τη «χειραγώγηση αποτελεσμάτων» πραγματικά εννοώ «χειραγώγηση πληροφοριών» με την έννοια της σκοπίμης παρέμβασης στην εξωτερική διαδικασία χρηματοοικονομικής αναφοράς, με την πρόθεση απόκτησης κάποιου προσωπικού κέρδους» (Schipper, 1989, p.92).

Η χειραγώγηση αποτελεσμάτων είναι «η πρακτική...[της επίτευξης] ενός επιθυμητού αριθμού αντί της επιδίωξης εφαρμογής κάποιου συγκεκριμένου λογιστικού προτύπου, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η πρόβλεψη των αναλυτών» (Miller και Bahnson, 2002, p. 184).

³«Η πίεση για αυξημένη διαφάνεια στη χρηματοοικονομική αναφορά και την εταιρική διακυβέρνηση εξυπηρετεί τους μετόχους μόνο μέχρι ένα σημείο. Πέρα από αυτό, οι διοικητικές αναστολές που προκαλούνται από την έλλειψη ιδιωτικότητας μπορούν να βλάψουν τα συμφέροντα των μετόχων... Το γεγονός ότι η χειραγώγηση των αποτελεσμάτων μειώνει τη διαφάνεια, είναι μια απλοϊκή ιδέα» (Arya, Glover και Sunder, 2003).

Η χειραγώγηση αποτελεσμάτων προκύπτει «όταν τα στελέχη εξασκούν τη διακριτική τους ευχέρεια πάνω στους λογιστικούς αριθμούς με ή χωρίς περιορισμούς. Τέτοια διακριτική ευχέρεια μπορεί να είναι είτε ευκαιριακή είτε να έχει στόχο τη μεγιστοποίηση της αξίας της εταιρείας». (Fields, Lys και Vincent, 2001, p.260)

«Η χειραγώγηση αποτελεσμάτων είναι η επιλογή των λογιστικών πολιτικών από ένα στέλεχος, ώστε να πετύχει ένα συγκεκριμένο σκοπό». (Scott, 2003, p. 369).

⁴Bright-line standards ή bright-line rule (or bright-line test) είναι ένας σαφώς καθορισμένος κανόνας ή πρότυπο στις Ηνωμένες Πολιτείες, που αποτελείται από αντικειμενικούς παράγοντες που αφήνουν ελάχιστα ή καθόλου περιθώρια για διαφορετική ερμηνεία. Ο σκοπός ενός κανόνα φωτεινής γραμμής είναι να παράγει προβλέψιμα και συνεπή αποτελέσματα στην εφαρμογή του. Ο όρος "φωτεινή γραμμή" υπό αυτή την έννοια γενικά εμφανίζεται σε ένα νομικό πλαίσιο (https://en.wikipedia.org/wiki/Bright-line_rule).

Πίνακας 1: Εναλλακτικοί ορισμοί της χειραγώγησης αποτελεσμάτων (πηγή: Ronen και Yaari, 2008)

Ο καλύτερος δυνατός ορισμός στη βιβλιογραφία της χειραγώγησης αποτελεσμάτων σύμφωνα με τους Ronen και Yaari (2008) είναι ο εξής: «Η χειραγώγηση αποτελεσμάτων προκύπτει όταν τα στελέχη χρησιμοποιούν την κρίση τους στη χρηματοοικονομική αναφορά και στη δομή των συναλλαγών, για να αλλάξουν τις χρηματοοικονομικές αναφορές, είτε για να παραπλανήσουν τους ενδιαφερόμενους φορείς σχετικά με την υποκείμενη οικονομική απόδοση της εταιρείας ή για να επηρεάσουν συμβατικά αποτελέσματα που εξαρτώνται από τους αναφερόμενους λογιστικούς αριθμούς».

Ωστόσο, υπάρχουν δυο αδυναμίες σε αυτό τον ορισμό. Πρώτον, δεν θέτει ένα ξεκάθαρο όριο ανάμεσα στη χειραγώγηση αποτελεσμάτων και στις φυσιολογικές δραστηριότητες των οποίων το αποτέλεσμα είναι τα κέρδη. Ο Dharan (2003) εκφράζει αυτή την ανησυχία ως εξής:

«Ένα σχετικό θέμα για τους χρηματοοικονομικούς αναλυτές, επενδυτές και εταιρικά στελέχη είναι πώς να διακρίνουν τη χειραγώγηση κερδών που τελικά αποδεικνύεται απατηλή και τις καθημερινές προσπάθειες των στελεχών να κρατήσουν τα κόστη εντός προϋπολογισμών ή να λάβουν έσοδα για να εκπληρώσουν τους επιθυμητούς στόχους πωλήσεων».

Δεύτερον, δεν είναι όλη η χειραγώγηση αποτελεσμάτων παραπλανητική. Οι επενδυτές, για παράδειγμα, προτιμούν να διαχωρίζονται τα σταθερά κέρδη από τις εφάπαξ διαταραχές. Οι εταιρείες που χειραγωγούν τα κέρδη τους προκειμένου να επιτρέψουν στους επενδυτές να διακρίνουν καλύτερα ανάμεσα σε αυτές τις δυο συνιστώσες, δεν στρεβλώνουν τα κέρδη. Αντιθέτως, ενισχύουν την πληροφοριακή αξία των αναφερόμενων κερδών τους. Επομένως, οι Ronen και Yaari (2008) δίνουν έναν εναλλακτικό ορισμό: «Η χειραγώγηση αποτελεσμάτων είναι μία συλλογή από διοικητικές αποφάσεις, οι οποίες καταλήγουν να μην αναφέρουν τα πραγματικά βραχυπρόθεσμα αποτελέσματα για την μεγιστοποίησης της αξίας της επιχείρησης».

4.2 Ορισμός εταιρικής διακυβέρνησης

Ως εταιρική διακυβέρνηση περιγράφεται ο τρόπος με τον οποίο οι εταιρείες διοικούνται και ελέγχονται. Σύμφωνα με τις Αρχές Εταιρικής Διακυβέρνησης του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), η εταιρική διακυβέρνηση αρθρώνεται ως ένα σύστημα σχέσεων ανάμεσα στη διοίκηση της εταιρείας, το διοικητικό συμβούλιο, τους μετόχους της και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς. Συνιστά τη δομή μέσω της οποίας προσεγγίζονται και τίθενται οι στόχοι της εταιρείας, εντοπίζονται οι βασικοί κίνδυνοι που αυτή αντιμετωπίζει κατά τη λειτουργία της και προσδιορίζονται τα μέσα επίτευξης των εταιρικών στόχων. Ακόμα, οργανώνεται το σύστημα διαχείρισης κινδύνων και καθίσταται δυνατή η παρακολούθηση της απόδοσης της διοίκησης κατά την διαδικασία εφαρμογής των παραπάνω.

Οι Αρχές του ΟΟΣΑ υπογραμμίζουν το ρόλο της καλής εταιρικής διακυβέρνησης στην προώθηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, όσον αφορά αφενός την αποτελεσματικότητα της εσωτερικής οργάνωσης και αφετέρου το χαμηλότερο κόστος κεφαλαίου. Τέλος, η αυξημένη διαφάνεια που προάγει η εταιρική διακυβέρνηση έχει ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της διαφάνειας στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας των ιδιωτικών επιχειρήσεων, αλλά και των δημόσιων οργανισμών και θεσμών (Μονογυιός, 2012).

4.3 Εταιρική διακυβέρνηση και χειραγώγηση αποτελεσμάτων

Οι Shen και Chih (2007) μελετούν τις επιπτώσεις της εταιρικής διακυβέρνησης στη χειραγώγηση των κερδών, χρησιμοποιώντας στοιχεία από εννέα Ασιατικές χώρες. Καταλήγουν λοιπόν στα εξής:

Πρώτον, οι επιχειρήσεις με καλή εταιρική διακυβέρνηση τείνουν να ασκούν λιγότερη χειραγώγηση. Δεύτερον, οι μεγάλοι μεγέθους επιχειρήσεις είναι επιρρεπείς στην εξομάλυνση των κερδών, αλλά η καλή εταιρική διακυβέρνηση μπορεί να τη μετριάσει κατά μέσο όρο. Τρίτον, για μία εξαιρετικά μοχλευμένη εταιρεία με κακή διακυβέρνηση, καθίσταται δύσκολο να εξεταστεί προσεκτικά το αν χειραγωγεί τα κέρδη της και ακόμα πιο δύσκολο είναι να ξεγελάσει την αγορά. Τέταρτον, οι επιχειρήσεις με υψηλότερη ανάπτυξη (χαμηλότερη απόδοση κερδών) είναι επιρρεπείς στο να συμμετέχουν σε εξομάλυνση και επιθετικότητα των κερδών, αλλά η καλή εταιρική διακυβέρνηση μπορεί να μετριάσει το αποτέλεσμα.

Οι Liu και Lu (2007) καταγράφουν συστηματικές διαφορές στη χειραγώγηση των κερδών στις εισηγμένες εταιρείες της Κίνας κατά την περίοδο 1999-2005 και καταλήγουν στο ότι οι

επιχειρήσεις με τα υψηλότερα επίπεδα εταιρικής διακυβέρνησης έχουν χαμηλότερα επίπεδα χειραγώγησης κερδών.

Οι Chalevas και Tzovas (2010) εξετάζουν τις επιπτώσεις των μηχανισμών εταιρικής διακυβέρνησης που εισήχθησαν με το Ν. 3016/2002 σε κρίσιμα εταιρικά θέματα, όπως η χειραγώγηση των κερδών της επιχείρησης. Τα ευρήματα δείχνουν ότι η εισαγωγή των αρχών εταιρικής διακυβέρνησης έχει περιορισμένο αντίκτυπο σε σημαντικά εταιρικά ζητήματα και δεν έχει επηρεάσει το βαθμό στον οποίο τα στελέχη επιχειρούν να χειραγωγήσουν τα κέρδη της επιχείρησης.

Οι Iqbal και Strong (2010) διερευνούν τη σχέση μεταξύ εταιρικής διακυβέρνησης και χειραγώγησης κερδών γύρω από τα δικαιώματα έκδοσης χρεογράφων στο Ηνωμένο Βασίλειο. Εξετάζουν την επίδραση της δομής του διοικητικού συμβουλίου, της διάρθρωσης της ιδιοκτησίας, των συμβούλων και των κεφαλαίων στα τρέχοντα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα, για ένα δείγμα που περιλαμβάνει εκδότες χρεογράφων. Τα δικαιώματα έκδοσης μετοχών επιλέγονται ως πλαίσιο στο οποίο οι επιχειρήσεις έχουν ιδιαίτερα κίνητρα για να χειραγωγήσουν τα κέρδη.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι επιχειρήσεις με υψηλότερες αναλογίες χρέους προς μετοχικό κεφάλαιο, με χαμηλότερες αναλογίες μη εκτελεστικών μελών ή χωρίς μεγάλο κύριο μέτοχο, είναι πιθανότερο να χειραγωγήσουν τα κέρδη γύρω από τα δικαιώματα έκδοσης χρεογράφων. Τα ίδια αποτελέσματα επιβεβαιώνουν ότι οι αποδόσεις των χρηματιστηριακών αγορών είναι συνεπείς με αυτή τη μορφή χειραγώγησης κερδών, παραπλανώντας τους επενδυτές. Δηλαδή οι εκδότες χρεογράφων εμφανίζονται να υπερεκτιμούν κατά μέσο όρο την απόδοση τους τη στιγμή της έκδοσης και η αγορά διορθώνει μόνο σταδιακά αυτή την υπερεκτίμηση. Ωστόσο, αποδεικνύεται ότι η παρουσία κάποιων χαρακτηριστικών εταιρικής διακυβέρνησης μπορεί να μετριάσει το παραπάνω φαινόμενο.

Οι Bekiris και Doukakis (2011) εξετάζουν τη συσχέτιση μεταξύ της εταιρικής διακυβέρνησης και της χειραγώγησης αποτελεσμάτων με τη χρήση δείκτη εταιρικής διακυβέρνησης. Με βάση δείγμα εταιρειών που είναι εισηγμένες στα Χρηματιστήρια Αθηνών, Μιλάνου και Μαδρίτης, βρήκαν μία αντίστροφη σχέση μεταξύ της εταιρικής διακυβέρνησης και της χειραγώγησης των κερδών. Τα ευρήματά τους δείχνουν ότι οι επιχειρήσεις που εφαρμόζουν υψηλά επίπεδα προτύπων εταιρικής διακυβέρνησης είναι λιγότερο πιθανό να χειραγωγήσουν τα κέρδη τους,

οδηγώντας επομένως, σε υψηλότερη ποιότητα κερδών και σε μεγαλύτερη αξιοπιστία των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Πρόσθετες δοκιμές δείχνουν ότι η αρνητική σχέση ισχύει για τις επιχειρήσεις μεγάλης και μεσαίας κεφαλαιοποίησης, αλλά όχι για δείγμα εταιρειών χαμηλής κεφαλαιοποίησης. Επιπλέον, οι διατάξεις περί εταιρικής διακυβέρνησης περιορίζουν ανοδικά αλλά όχι καθοδικά τη χειραγώγηση των κερδών.

Οι Gonzalez και Garcia-Meca (2013) εξετάζουν τη σχέση μεταξύ των εσωτερικών μηχανισμών εταιρικής διακυβέρνησης και της χειραγώγησης αποτελεσμάτων. Χρησιμοποιούν ένα δείγμα εισηγμένων μη χρηματοπιστωτικών εταιρειών στα κύρια χρηματιστήρια της Λατινικής Αμερικής, συγκεκριμένα στις αγορές της Αργεντινής, της Βραζιλίας, της Χιλής και του Μεξικού για τα έτη 2006-2009.

Τα ευρήματα διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό από εκείνα των χωρών που εξετάζονται σε προηγούμενη βιβλιογραφία (ιδιαίτερα στο αμερικανικό σύστημα). Σε αντίθεση με το αγγλοσαξονικό πλαίσιο, η σχέση μεταξύ του επιπέδου χειραγώγησης των κερδών και του ποσοστού των ανεξάρτητων μελών είναι αδύναμη, κάτι που πιθανότατα οφείλεται στην έλλειψη αλλαγής των μελών στις εταιρείες της Λατινικής Αμερικής.

Τα αποτελέσματά τους δείχνουν πως το περιβάλλον της υψηλής συγκέντρωσης ιδιοκτησίας της Λατινικής Αμερικής επηρεάζει αρνητικά την ποιότητα και τη διαφάνεια των χρηματοοικονομικών πληροφοριών και μπορεί να είναι ένας μηχανισμός χειραγώγησης, μόνο όταν η ιδιοκτησία των κύριων μετόχων είναι μετριοπαθής. Επίσης, ο ρόλος των εξωτερικών μελών είναι περιορισμένος και τα διοικητικά συμβούλια που συναντώνται πιο συχνά, λαμβάνουν μία πιο ενεργή θέση στην παρακολούθηση των εσωτερικών μελών, παρουσιάζοντας χαμηλότερη χρήση πρακτικών χειραγώγησης.

Επιπλέον, διαπιστώνεται μία μη γραμμική σχέση μεταξύ εσωτερικής ιδιοκτησίας και διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων και ότι η εσωτερική ιδιοκτησία είναι ένας μηχανισμός που θα μπορούσε, παρά τις διαφορές στα συστήματα εταιρικής διακυβέρνησης, να περιορίσει τις πρακτικές των διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων, μόνο όταν το ποσοστό των μετοχών που κατέχονται από τα εσωτερικά μέλη δεν είναι πολύ υψηλό.

Προηγούμενες μελέτες έχουν τεκμηριώσει πως η ανεξαρτησία του διοικητικού συμβουλίου μπορεί να μειώσει τη χειραγώγηση των κερδών, διότι τα ανεξάρτητα μέλη δεν επιδιώκουν τα δικά τους συμφέροντα, όπως αμοιβή και υπεξαίρεση των περιουσιακών στοιχείων, ούτε

δέχονται πίεση από τους μετόχους για να ανταποκριθούν ή να ξεπεράσουν τις προσδοκίες για την απόδοση της επιχείρησης και την ανάγκη διατήρησης της προσωπικής τους φήμης στο κοινό (Jensen και Fama, (1983), Dechow και Dichev, (2002), Peasnell, Pope και Young, (2000)).

Οι Dechow et al. (1996) υποστηρίζουν ότι οι επιχειρήσεις με εκτεταμένη χειραγώγηση των κερδών είναι πιο πιθανό να ελέγχονται από τα εσωτερικά και όχι από τα εξωτερικά μέλη. Ο Beasley διαπιστώνει ότι η συμπερίληψη μεγάλου αριθμού εξωτερικών μελών στο διοικητικό συμβούλιο μπορεί να μειώσει την πιθανότητα απάτης σχετικά με τη χρηματοοικονομική πληροφόρηση. Όταν ο διευθύνων σύμβουλος προέρχεται από την οικογένεια που ιδρύει την εταιρεία, η εταιρεία τείνει να στερείται ανεξαρτησίας και υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα επαναδιατύπωσης των λογιστικών πληροφοριών. Η Sharma (2004) βρίσκει στοιχεία ότι οι αυστραλιανές επιχειρήσεις με μεγαλύτερη ανεξαρτησία του διοικητικού συμβουλίου έχουν λιγότερη απάτη από αυτές με δυαδικότητα CEO. Οι Peasnell et al. (2000) βρίσκουν αυξημένη πιθανότητα διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων για να αποφευχθεί η απώλεια κερδών για επιχειρήσεις με υψηλότερα ποσοστά μη εκτελεστικών μελών.

Η Klein (2002) εξετάζει αν η επιτροπή ελέγχου και τα χαρακτηριστικά του διοικητικού συμβουλίου σχετίζονται με τη χειραγώγηση αποτελεσμάτων από την εταιρεία.

Μία αρνητική σχέση εντοπίζεται ανάμεσα στην ανεξαρτησία της επιτροπής ελέγχου, στο διοικητικό συμβούλιο και τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα. Όσο λιγότερο ανεξάρτητα είναι τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου ή της επιτροπής ελέγχου, τόσο μεγαλύτερες είναι οι αυξήσεις στα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα. Τα πιο έντονα αποτελέσματα προκύπτουν όταν το διοικητικό συμβούλιο ή η επιτροπή ελέγχου περιλαμβάνει μειοψηφία εξωτερικών μελών. Αυτά τα αποτελέσματα οδηγούν στο ότι τα διοικητικά συμβούλια δημιουργήθηκαν για να είναι περισσότερο ανεξάρτητα από τον διευθύνοντα σύμβουλο και περισσότερο αποτελεσματικά στην παρακολούθηση της διαδικασίας χρηματοοικονομικής αναφοράς.

Οι Benkel, Mather και Ramsay (2006) ασχολούνται με την ανάλυση του αν η παρουσία ανεξάρτητων διοικητικών στελεχών στο διοικητικό συμβούλιο και στην επιτροπή ελέγχου σχετίζεται με μειωμένα επίπεδα χειραγώγησης κερδών στις αυστραλιανές επιχειρήσεις.

Τα αποτελέσματα υποστηρίζουν την υπόθεση ότι ένα υψηλότερο ποσοστό ανεξάρτητων στελεχών στο διοικητικό συμβούλιο και στην επιτροπή ελέγχου συνδέεται με μειωμένα επίπεδα χειραγώγησης κερδών. Διαπιστώθηκε για παράδειγμα ότι, σε δείγμα των 222 κορυφαίων

αυστραλιανών εταιρειών, τα διοικητικά συμβούλια και οι επιτροπές ελέγχου που αποτελούνται από υψηλότερο ποσοστό ανεξάρτητων μελών συνδέονται με μειωμένα επίπεδα χειραγώγησης των κερδών. Το παραπάνω αποτέλεσμα ισχύει για τις μεγάλες, αλλά όχι για τις μικρές επιχειρήσεις.

Οι Lin και Hwang (2010) καταλήγουν στο ότι η ανεξαρτησία του διοικητικού συμβουλίου και η εμπειρογνωμοσύνη του έχουν αρνητική σχέση με τη χειραγώγηση κερδών. Παρόμοιες αρνητικές σχέσεις υπάρχουν μεταξύ της χειραγώγησης των κερδών και της ανεξαρτησίας, μεγέθους και του αριθμού των συνεδριάσεων της επιτροπής ελέγχου. Η ιδιοκτησία μετοχών της επιτροπής ελέγχου έχει θετικό αποτέλεσμα στη χειραγώγηση.

Οι Prencipe και Yosef (2011) εξετάζουν τη χειραγώγηση κερδών σε οικογενειακές εταιρίες που χαρακτηρίζονται από δυναμικά χαμηλότερη ανεξαρτησία του διοικητικού συμβουλίου και υψηλότερο κίνδυνο αθέμιτης σύμπραξης. Σε αυτή τη μελέτη, η ανεξαρτησία του διοικητικού συμβουλίου υπολογίζεται με δύο παραμέτρους: (1) αναλογία ανεξάρτητων μελών στο διοικητικό συμβούλιο και (2) έλλειψη της δυαδικότητας διευθύνοντος συμβούλου και προέδρου του διοικητικού συμβουλίου.

Τα εμπειρικά αποτελέσματα αποδεικνύουν ότι οι επιπτώσεις της ανεξαρτησίας του διοικητικού συμβουλίου στη χειραγώγηση των κερδών είναι πράγματι ασθενέστερες στις οικογενειακές επιχειρήσεις. Το ίδιο αποτέλεσμα ισχύει και για την έλλειψη της δυαδικότητας διευθύνοντος συμβούλου και προέδρου του διοικητικού συμβουλίου. Αυτά τα αποτελέσματα γίνονται ισχυρότερα στις περιπτώσεις στις οποίες ο διευθύνων σύμβουλος είναι μέλος της οικογένειας που ελέγχει την εταιρεία.

4.3.1 Σύνθεση και μέγεθος Δ.Σ.

Οι Xie, Davidson και Dadalt (2003) αποδεικνύουν ότι η σύνθεση ενός διοικητικού συμβουλίου γενικότερα και μίας επιτροπής ελέγχου ειδικότερα, σχετίζεται με την πιθανότητα μία επιχείρηση να συμμετάσχει στη χειραγώγηση των κερδών. Μέλη του διοικητικού συμβουλίου και των επιτροπών ελέγχου με εμπειρία σε χρηματοοικονομικά ή σε εταιρικά θέματα συνδέονται με εταιρείες που έχουν μικρότερα τρέχοντα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα. Η συχνότητα των συνεδριάσεων των Δ.Σ. και της επιτροπής ελέγχου συνδέεται επίσης με μικρότερα τρέχοντα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα.

Οι Kao και Chen (2004) εξετάζουν τη σχέση μεταξύ των χαρακτηριστικών του διοικητικού συμβουλίου και της χειραγώγησης των κερδών. Διαπιστώνουν ότι όσο μεγαλύτερο είναι το μέγεθος του διοικητικού συμβουλίου, τόσο μεγαλύτερη είναι η έκταση της χειραγώγησης των κερδών. Ωστόσο, όταν υπάρχουν περισσότερα εξωτερικά μέλη στο διοικητικό συμβούλιο, η έκταση της χειραγώγησης είναι χαμηλότερη.

Οι Park και Shin (2004) εξετάζουν τις επιπτώσεις της σύνθεσης του Δ.Σ. σχετικά με την πρακτική της χειραγώγησης των κερδών στον Καναδά. Βλέπουν ότι τα κέρδη χειραγωγούνται προς τα πάνω, για να αποφευχθεί η καταγραφή μειώσεων στις ζημίες και στα κέρδη. Ενώ τα εξωτερικά μέλη στο σύνολό τους δεν μειώνουν τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα, τα μέλη από τους ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς μειώνουν τη χειραγώγηση των κερδών και η εκπροσώπηση του διοικητικού συμβουλίου των ενεργών θεσμικών μετόχων τη μειώνει περαιτέρω. Τέλος, δεν διαπιστώνουν ότι η χειραγώγηση των κερδών μειώνεται με την μέση θητεία των εξωτερικών μελών ως μελών του διοικητικού συμβουλίου της επιχείρησης.

Οι Adams et al. (2010) υποστηρίζουν επίσης ότι επιχειρήσεις με περισσότερες γυναίκες στο διοικητικό συμβούλιο μπορούν να έχουν καλύτερη ποιότητα κερδών και χαμηλότερη χειραγώγηση, λόγω της ανεξάρτητης σκέψης που είναι κρίσιμη για τον έλεγχο των ευκαιριακών δραστηριοτήτων και για την παροχή καλύτερων οικονομικών πληροφοριών. Οι Srinidhi, Gul και Tsui (2011) εφαρμόζουν διαφορετικά μέτρα χειραγώγησης και βρίσκουν μια θετική σχέση με τη γυναικεία εκπροσώπηση στο διοικητικό συμβούλιο.

Οι Hazarika, Karpoff και Nahata (2011) καταλήγουν ότι τα διοικητικά συμβούλια ενεργούν προληπτικά για να πειθαρχήσουν τα στελέχη που χειραγωγούν επιθετικά τα κέρδη, προτού οι χειρισμοί χειραγώγησης οδηγήσουν σε δαπανηρές εξωτερικές συνέπειες (αναπροσαρμογή των κερδών, κυρώσεις από την επιτροπή κεφαλαιαγοράς ή αρνητική δημοσιότητα).

Διαπιστώνουν ότι η χειραγώγηση συνδέεται στενά με την επακόλουθη πιθανότητα αναγκαστικής αλλαγής του διευθύνοντος συμβούλου, αλλά δεν συνδέεται σημαντικά με την εθελοντική αλλαγή. Σε βραχυπρόθεσμη περίοδο, η επιθετική χειραγώγηση συνδέεται με αυξημένη πιθανότητα εξαναγκαστικής αλλαγής στο επόμενο έτος. Και μακροπρόθεσμα, η θητεία ενός διευθύνοντος συμβούλου σχετίζεται αρνητικά με τη χειραγώγηση κατά τη χρονική στιγμή που βρίσκεται στην ανάλογη θέση. Παρόμοια αποτελέσματα έχουμε, όταν εξετάζουμε την αναγκαστική αλλαγή οικονομικού διευθυντή.

Μία εξήγηση είναι ότι η αναγκαστική αλλαγή και η χειραγώγηση καταλήγουν μαζί στην κακή εταιρική απόδοση. Μία δεύτερη πιθανή εξήγηση είναι ότι η χειραγώγηση και η αναγκαστική αλλαγή του CEO είναι ενδογενείς στο λειτουργικό περιβάλλον της εταιρείας. Επίσης, βρίσκουν ότι η χειραγώγηση μειώνεται μετά την αλλαγή του CEO, υποδηλώνοντας ότι ο ίδιος και όχι το λειτουργικό περιβάλλον της εταιρείας, είναι υπεύθυνος για τη χειραγώγηση των κερδών. Τέλος, συμπεραίνουν ότι τα στελέχη απολύονται, γιατί με τη χειραγώγηση επιβάλλουν κόστη στους μετόχους, δεδομένου ότι μειώνουν τη διαφάνεια της εταιρείας.

Οι Peasnell, Pope και Young (2005) εξετάζουν κατά πόσο η επίπτωση της χειραγώγησης των κερδών από τις επιχειρήσεις του Ηνωμένου Βασιλείου εξαρτάται από την εποπτεία του διοικητικού συμβουλίου. Δίνουν βάση σε δυο πτυχές της εποπτείας του διοικητικού συμβουλίου: το ρόλο των εξωτερικών μελών και το ρόλο της επιτροπής ελέγχου.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η χειραγώγηση από τα στελέχη μέσω αύξησης εισοδήματος για την αποφυγή μειώσεων των ζημιών και των κερδών σχετίζεται αρνητικά με το ποσοστό των εξωτερικών μελών στο διοικητικό συμβούλιο. Επίσης, βρίσκουν ότι η πιθανότητα της χειραγώγησης είναι αρκετά μεγάλη, ώστε να μετατρέψει μια ζημιά σε ένα κέρδος ή να εξασφαλίσει ότι το κέρδος δεν θα μειωθεί και είναι σημαντικά χαμηλότερη για τις επιχειρήσεις με μεγάλο ποσοστό εξωτερικών μελών.

Αντίθετα, βρίσκουν ελάχιστα στοιχεία που αποδεικνύουν ότι τα εξωτερικά μέλη επηρεάζουν τη μείωση εισοδήματος μέσω της χειραγώγησης, όταν τα κέρδη προ χειραγώγησης είναι υψηλά. Δεν βρίσκουν στοιχεία ότι η παρουσία επιτροπής ελέγχου επηρεάζει άμεσα την έκταση της χειραγώγησης για αύξηση του εισοδήματος για την κάλυψη ή υπέρβαση αυτών των ορίων. Ούτε οι επιτροπές ελέγχου φαίνεται να έχουν άμεση επίδραση στον βαθμό της προς τα κάτω χειραγώγησης, όταν τα προ χειραγώγησης κέρδη υπερβαίνουν τα κατώτατα όρια με μεγάλο περιθώριο.

Βρίσκουν ότι οι επιχειρήσεις με υψηλότερη αναλογία εξωτερικών μελών σχετίζονται με μικρότερη χειραγώγηση μέσω αύξησης εισοδήματος, όταν τα προ χειραγώγησης κέρδη πέφτουν κάτω από το μηδέν ή κάτω από τα καταγεγραμμένα κέρδη του περασμένου έτους. Συνεπώς, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι τα εξωτερικά μέλη φαίνεται να παίζουν ένα σημαντικό ρόλο παρακολούθησης, όσον αφορά τη συμβολή στην προάσπιση της ακεραιότητας και αξιοπιστίας των δημοσιευμένων οικονομικών καταστάσεων.

Οι Marra, Mazzola και Prencipe (2011) εξετάζουν εάν το διοικητικό συμβούλιο είναι αποτελεσματικότερο στον περιορισμό της χειραγώγησης των κερδών μετά την υποχρεωτική εφαρμογή των ΔΠΧΠ. Συγκεκριμένα, ερευνούν τον αντίκτυπο δυο χαρακτηριστικών του διοικητικού συμβουλίου - ανεξαρτησία και ύπαρξη επιτροπής ελέγχου - στη χειραγώγηση κερδών.

Τα εμπειρικά αποτελέσματα δείχνουν ότι η ανεξαρτησία του διοικητικού συμβουλίου και η επιτροπή ελέγχου διαδραματίζουν έναν σημαντικό και αποτελεσματικό ρόλο στη μείωση της χειραγώγησης των κερδών μετά την εισαγωγή των ΔΠΧΠ, και ότι το λογιστικό κανονιστικό πλαίσιο συμβάλλει σημαντικά στην αποτελεσματικότητα των δύο μηχανισμών εταιρικής διακυβέρνησης. Τα ευρήματα επιβεβαιώνουν επίσης ότι τα χαρακτηριστικά εταιρικής διακυβέρνησης της εταιρείας παραμένουν ένας καθοριστικός παράγοντας για την ποιότητα των κερδών και για την έκταση της χειραγώγησης των κερδών.

4.3.2 Δομή ιδιοκτησίας μετοχών

Προηγούμενες μελέτες κατέγραψαν ότι η δομή της ιδιοκτησίας μπορεί να επηρεάσει την ποιότητα των κερδών της επιχείρησης (Anderson και Reeb, (2004), Ali, Chen και Radhakrishnan, (2007)).

Οι επιχειρήσεις με υψηλότερη διασπορά ιδιοκτησίας μπορούν να μειώσουν τη χειραγώγηση των κερδών, επειδή καμία πλειοψηφία δεν μπορεί να ελέγξει τη λειτουργία των επιχειρήσεων, οι εσωτερικοί συνεργάτες δεν μπορούν να απολαμβάνουν ιδιωτικά οφέλη από τις εταιρείες που ελέγχουν και τα συμφέροντά τους μπορούν να ευθυγραμμιστούν με εκείνα άλλων ιδιοκτητών (Man και Wong, 2013).

Οι Leuz et al. (2003) δείχνουν ότι η χειραγώγηση των κερδών εμφανίζεται να είναι χαμηλότερη σε επιχειρήσεις με διασπορά ιδιοκτησίας, γεγονός που μπορεί να μειώσει τα κίνητρα των εμπλεκόμενων να αποκρύψουν την πραγματική απόδοση της εταιρείας. Οι Sánchez-Ballesta και García-Meca (2007) παρέχουν στοιχεία ότι ένα χαμηλότερο επίπεδο ιδιοκτησίας συνδέεται με τη μείωση της χειραγώγησης των κερδών, η οποία είναι συνεπής με προηγούμενες έρευνες. Αντίθετα, οι Morck, Shleifer και Vishny (1988) δείχνουν ότι σε περιπτώσεις συγκεντρωμένης ιδιοκτησίας, τα στελέχη είναι πιο πιθανό να χειραγωγήσουν τα κέρδη για να καλύψουν τη συμπεριφορά τους. Οι εν λόγω επιχειρήσεις βρίσκονται υπό

αναποτελεσματικούς μηχανισμούς εταιρικής διακυβέρνησης, συμπεριλαμβανομένων των διοικητικών συμβουλίων, της σύνθεσης αυτών και του εξωτερικού ελέγχου της κεφαλαιαγοράς.

4.4 Υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου

Ο εσωτερικός έλεγχος λειτουργεί ως ανεξάρτητη υπηρεσία μέσα σε μία εταιρεία. Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου παρέχει εξειδικευμένες υπηρεσίες προς τη διοίκηση της επιχείρησης, για να εκπληρώσει αποτελεσματικά τα καθήκοντά της. Η υπηρεσία μέσω αναλύσεων, εκτιμήσεων και συστάσεων είναι σε θέση να βοηθήσει και να δώσει μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα στην εταιρεία για τις συναλλαγές και τις δοσοληψίες που πραγματοποιεί και ελέγχει αν οι πληροφορίες που παράγονται είναι αξιόπιστες, ώστε να αποτυπωθούν στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου ευθύνεται επίσης για την κατανομή αρμοδιοτήτων και ευθυνών στο προσωπικό, για την προστασία των περιουσιακών στοιχείων της εταιρείας και το πιο σημαντικό, μεριμνά για τη διασφάλιση και εξασφάλιση της ακρίβειας και της αξιοπιστίας των λογιστικών γεγονότων και των βιβλίων της.

Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου πρέπει να αξιολογείται ως προς την επάρκειά του, να στοχεύει στην εκτίμηση, διαχείριση και αντιμετώπιση των επιχειρηματικών κινδύνων (στον περιορισμό ή την εξάλειψή τους) και να εκτιμά αν θα χρειαστούν επιπλέον βελτιώσεις στις διαδικασίες ελέγχου ή λήψη νέων μέτρων για την αντιμετώπιση των κινδύνων. Για τον σχεδιασμό και την επίτευξη των παραπάνω την ευθύνη έχει ο εσωτερικός ελεγκτής, ο οποίος διενεργεί τον εσωτερικό έλεγχο εντός της επιχείρησης και είναι υπάλληλός της εταιρείας, διαθέτοντας τα κατάλληλα επιστημονικά προσόντα γνώσης και εμπειρίας. Το πρόβλημα έγκειται στο ότι ο εσωτερικός ελεγκτής υποχρεούται να ενεργήσει με βάση τον εσωτερικό κανονισμό και τις υποδείξεις της διοίκησης της εταιρείας στην οποία απασχολείται, αυτό όμως μπορεί να μη συνάδει με τα όσα ορίζουν τα γενικά ελεγκτικά πρότυπα (Νεγκάκης και Ταχυνάκης, 2013).

Αν και οι υπάρχουσες μελέτες παρέχουν λίγα στοιχεία για τη σχέση ανάμεσα στον εσωτερικό έλεγχο και τη χειραγώγηση αποτελεσμάτων, μια αποτελεσματική λειτουργία εσωτερικού ελέγχου μπορεί να αποτρέψει την επιθετική χρηματοοικονομική αναφορά (Prawitt, Smith και Wood, 2009).

Οι Schneider και Wilner (1990) βρίσκουν ότι μαζί ο εσωτερικός και ο εξωτερικός έλεγχος έχουν προληπτικό ρόλο στις παρατυπίες χρηματοοικονομικής αναφοράς και ότι οι επιδράσεις του εσωτερικού ελέγχου είναι παρόμοιες με εκείνες του εξωτερικού ελέγχου. Οι Asare et al.

(2008) καταδεικνύουν ότι οι εσωτερικοί ελεγκτές είναι ευαίσθητοι στο κίνητρο της διοίκησης να αναφέρει λάθος χρηματοοικονομικές πληροφορίες και ότι αυτοί αυξάνουν τις προϋπολογισμένες ώρες εργασίας, όταν η διοίκηση έχει ένα υψηλό κίνητρο για ψευδή αναφορά.

Οι Chan, Farrell και Lee (2008) εξέτασαν εάν οι επιχειρήσεις που αναφέρουν σημαντική αδυναμία στις εσωτερικές δικλίδες ασφαλείας σύμφωνα με το άρθρο 404 του νόμου Sarbanes-Oxley, έχουν μεγαλύτερη χειραγώγηση των κερδών σε σύγκριση με άλλες επιχειρήσεις.

Προηγούμενες μελέτες δείχνουν ότι οι φτωχές εσωτερικές δικλίδες ασφαλείας μπορεί να οδηγήσουν σε περισσότερες ευκαιρίες για τα στελέχη να χειραγωγήσουν τα αναφερόμενα κέρδη. Επιπλέον, τα εσκεμμένα και ακούσια λάθη από τους φτωχούς εσωτερικούς ελέγχους μπορεί να προκαλέσουν κέρδη που είναι λιγότερο πιθανό να αντανakλούν την απόδοση της εταιρείας. Τα αποτελέσματα παρέχουν περιορισμένης ισχύς αποδείξεις ότι οι εταιρείες με σημαντικές αδυναμίες στις εσωτερικές δικλίδες ασφαλείας έχουν πιο θετικά και απόλυτα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα σε σύγκριση με τις εταιρείες που δεν έχουν σημαντικές αδυναμίες στις εσωτερικές δικλίδες ασφαλείας.

Χρησιμοποιώντας ένα δείγμα 434 Αυστραλιανών εταιρειών, οι Davidson et al. (2005) δε βρίσκουν στοιχεία ότι η παρουσία (έναντι της απουσίας) μίας λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου σχετίζεται με ένα χαμηλότερο επίπεδο χειραγώγησης αποτελεσμάτων. Δεύτερον, η έλλειψη στατιστικά σημαντικών στοιχείων μίας σχέσης ανάμεσα στην παρουσία λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου και τη χειραγώγηση αποτελεσμάτων, μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι οι εταιρείες χρησιμοποιούν τις λειτουργίες εσωτερικού ελέγχου τους πολύ διαφορετικά και ότι αυτές ποικίλουν ευρέως σε ποιότητα.

Οι Coram, Ferguson και Moroney (2008) βρίσκουν ότι οι οργανισμοί με λειτουργία εσωτερικού ελέγχου είναι περισσότερο πιθανό να ανιχνεύσουν και να αναφέρουν απάτες παρά αυτοί που δεν έχουν λειτουργία εσωτερικού ελέγχου. Επιπλέον, οι οργανισμοί που βασίζονται αποκλειστικά στην εξωτερική ανάθεση της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου τους είναι λιγότερο πιθανό να ανιχνεύσουν και να αναφέρουν από μόνοι τους την απάτη, από εκείνους που αναλαμβάνουν οι ίδιοι τουλάχιστον μέρος του εσωτερικού τους ελέγχου. Αυτά τα ευρήματα υποδεικνύουν ότι ο εσωτερικός έλεγχος προσθέτει σημαντική αξία στη βελτίωση του περιβάλλοντος παρακολούθησης του ελέγχου εντός των οργανισμών για την ανίχνευση και την αναφορά απάτης.

Οι Prawitt, Smith και Wood (2009) χρησιμοποιώντας ένα μοναδικό και προηγουμένως μη διαθέσιμο σετ δεδομένων έρευνας του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών, ερεύνησαν τη σχέση μεταξύ της λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου και της χειραγώγησης κερδών. Τα αποτελέσματα συμφωνούν με την αντίληψη ότι η ποιότητα της λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου είναι αρνητική με τη χειραγώγηση των κερδών. Συγκεκριμένα, οι εταιρείες με λειτουργία εσωτερικού ελέγχου υψηλότερης ποιότητας συνδέονται με μικρότερα αρνητικά διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα και είναι πιο πιθανό να μην εκπληρωθούν οι προβλέψεις των αναλυτών για τα κέρδη.

Ο Schneider (2013) εξετάζει εάν η παρουσία και η δύναμη του εσωτερικού ελέγχου επηρεάζει τη συμπεριφορά πραγματικής χειραγώγησης κερδών. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι επιπτώσεις του εσωτερικού ελέγχου στις αποφάσεις υπερπαραγωγής ήταν μία παράμετρος στατιστικά σημαντική. Ενώ η παρουσία των εσωτερικών ελέγχων είχε σημαντικό αποτρεπτικό αποτέλεσμα στην υπερπαραγωγή, τα αποτελέσματα της αντοχής του εσωτερικού ελέγχου είναι μικτά. Για ένα μειωμένο δείγμα, η ισχυρότερη λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου είχε μεγαλύτερο αποτρεπτικό αποτέλεσμα, αλλά για το πλήρες δείγμα αυτό το αποτρεπτικό αποτέλεσμα δεν ήταν στατιστικά σημαντικά διαφορετικό μεταξύ ισχυρού και αδύναμου εσωτερικού ελέγχου.

4.5 Επιτροπή Ελέγχου

Οι Chtourou, Bedard και Courteau (2001) αναφέρουν ότι οι επιχειρήσεις με μεγάλο ποσοστό εξωτερικών μελών στην επιτροπή ελέγχου έχουν μικρότερη αύξηση εισοδήματος λόγω χειραγώγησης των κερδών. Περαιτέρω, διαπιστώνουν ότι η αύξηση του ποσοστού των βραχυπρόθεσμων δικαιωμάτων προαίρεσης επί μετοχών που κατέχουν μέλη της επιτροπής ελέγχου, είναι πιο πιθανό να μειώσει την αποτελεσματικότητα παρακολούθησης της χρηματοοικονομικής αναφοράς, σε αντίθεση με τα μέλη που επιδιώκουν υψηλό επίπεδο χειραγώγησης κερδών.

Οι προηγούμενες μελέτες καταδεικνύουν ότι η ελεγκτική εξειδίκευση μπορεί να ελέγξει την απάτη και τις αναπροσαρμογές κερδών, μέτρα που επηρεάζουν τη χειραγώγηση των κερδών (Abbott, Parker και Peters, (2004), Agrawal και Chadha (2005). Οι Carcello et al. (2006) δείχνουν μεγάλη συσχέτιση μεταξύ της σύνθεσης της επιτροπής ελέγχου και της χειραγώγησης των κερδών.

Επιπλέον, για επιχειρήσεις με άλλους αδύναμους μηχανισμούς εταιρικής διακυβέρνησης, ο συνδυασμός λογιστικής και χρηματοοικονομικής εμπειρογνωμοσύνης μπορεί να μετριάσει τη χειραγώγηση των κερδών. Οι ίδιοι βρίσκουν επίσης ότι η πιο αποτελεσματική σύνθεση της επιτροπής ελέγχου που θα καταφέρει να ελέγξει την ευκαιριακή χειραγώγηση κερδών είναι αυτή που περιλαμβάνει ανεξάρτητα μέλη με λογιστική ή χρηματοοικονομική κατάρτιση (Man και Wong, 2013).

Οι Carcello et al. (2006) τεκμηριώνουν ένα συμβιβασμό μεταξύ οικονομικής εξειδίκευσης (με τον περιορισμένο ορισμό) και άλλους μηχανισμούς εταιρικής διακυβέρνησης. Παρά την χρηματοοικονομική εμπειρογνωμοσύνη της επιτροπής ελέγχου, αυτή δεν μπορεί να προσφέρει ένα σταδιακό αποτέλεσμα στη μείωση της χειραγώγησης των κερδών, μπορεί όμως να έχει επιρροή στις επιχειρήσεις με άλλους φτωχούς μηχανισμούς εταιρικής διακυβέρνησης. Προηγούμενες μελέτες δείχνουν επίσης ότι η ανεξαρτησία της επιτροπής ελέγχου μπορεί να μειώσει την ευκαιριακή χειραγώγηση των κερδών.

Οι Cohen et al. (2005) διαπιστώνουν ότι μετά την επιβολή του νόμου Sarbanes-Oxley, η χειραγώγηση των κερδών μειώνεται σημαντικά. Αυτό εξηγεί γιατί η κυβέρνηση των ΗΠΑ επέβαλε σκληρές νομικές απαιτήσεις στις επιχειρήσεις, συμπεριλαμβανομένης της επιτροπής ελέγχου προκειμένου να διατηρηθεί η αποτελεσματικότητα των εσωτερικών δικλίδων ασφαλείας.

Οι Van der Zahn και Tower (2004) βρήκαν ότι εταιρείες με υψηλότερο ποσοστό ανεξάρτητων μελών στην επιτροπή ελέγχου είναι περισσότερο αποτελεσματικές στη μείωση των ευκαιριακών δράσεων των διοικήσεων των εταιρειών για την υποτίμηση των κερδών, όταν βασίζονται σε κίνητρα μείωσης ή αύξησης του εισοδήματος. Επίσης, εταιρείες που περιλαμβάνουν στις επιτροπές ελέγχου ανεξάρτητα μέλη που βρίσκονται και σε άλλα διοικητικά συμβούλια και επιτροπές ελέγχου, είναι λιγότερο αποτελεσματικές στον περιορισμό της χειραγώγησης αποτελεσμάτων, συγκριτικά με εταιρείες που διαθέτουν επιτροπές ελέγχου που δεν έχουν καθόλου τέτοια στελέχη. Από την άλλη, απέτυχαν να βρουν μία σχέση ανάμεσα στο μέγεθος της χειραγώγησης αποτελεσμάτων και στη χρηματοοικονομική εξειδίκευση της επιτροπής ελέγχου μεταξύ των ανεξάρτητων μελών.

Οι Bedard, Chtourou και Courteau (2004) μελέτησαν τη σχέση μεταξύ της εξειδίκευσης, της ανεξαρτησίας και του επιπέδου δραστηριότητας των επιτροπών ελέγχου και της επιθετικής χειραγώγησης κερδών. Χρησιμοποιώντας δύο ομάδες εταιρειών στις Η.Π.Α., μία με σχετικά υψηλά και μία με σχετικά χαμηλά επίπεδα διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων το έτος 1996, διαπίστωσαν μια σημαντική σχέση μεταξύ της χειραγώγησης των αποτελεσμάτων και των πρακτικών διακυβέρνησης της επιτροπής ελέγχου. Δεν διαπίστωσαν όμως σημαντική συσχέτιση μεταξύ του μεγέθους της επιτροπής, της συχνότητας της συνεδρίασης ή της συγκεκριμένης εξειδίκευσης των μελών της εταιρείας με την πιθανότητα επιθετικής χειραγώγησης των κερδών.

Οι Choi, Jeon και Park (2004) ερευνούν το ρόλο της επιτροπής ελέγχου στη μείωση ευκαιριακής χειραγώγησης κερδών από τα στελέχη της εταιρείας, χρησιμοποιώντας τα εξής χαρακτηριστικά των επιτροπών ελέγχου: ανεξαρτησία, ικανότητα και δραστηριότητα.

Τα εμπειρικά αποτελέσματα αποδεικνύουν ότι η ιδιοκτησία μετοχών από μέλη της επιτροπής ελέγχου σχετίζεται θετικά με τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα, ενώ η παρουσία καθηγητών και υπαλλήλων χρηματοοικονομικών ινστιτούτων στην επιτροπή ελέγχου σχετίζεται αρνητικά με τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα. Ωστόσο, το μέτρο δραστηριότητας της επιτροπής δεν σχετίζεται σημαντικά με τη χειραγώγηση κερδών, με το επιχείρημα ότι «μία δραστήρια λειτουργικά επιτροπή ελέγχου είναι περισσότερο πιθανόν να ανιχνεύσει τη χειραγώγηση αποτελεσμάτων παρά μία αδρανής επιτροπή».

Οι Yang και Krishnan (2005) έλεγξαν αν οι επιτροπές ελέγχου με ορισμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα περιορίζουν την ικανότητα των στελεχών να συμμετέχουν σε χειραγώγηση των τριμηνιαίων κερδών. Εξέτασαν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά των επιτροπών ελέγχου: ανεξαρτησία, αριθμός συνεδριάσεων, χρηματοοικονομική εξειδίκευση, ιδιοκτησία μετοχών, εξωτερική διοίκηση, θητεία και αριθμό των στελεχών. Χρησιμοποιώντας δείγμα 896 παρατηρήσεων για τα έτη 1996-2000, κατέληξαν σε τρία ευρήματα.

Πρώτον, ο αριθμός των εξωτερικών στελεχών που συμπεριλαμβάνονται στην επιτροπή ελέγχου συνδέεται αρνητικά με συμπεριφορά χειραγώγησης κερδών. Αυτό θα μπορούσε να αντανakλά πιθανή ανεξαρτησία των εν λόγω στελεχών, επειδή θέλουν να διατηρήσουν τη φήμη τους ή την εμπειρογνωμοσύνη τους στον τομέα θεμάτων της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης. Δεύτερον, η ιδιοκτησία μετοχών από ανεξάρτητα μέλη της επιτροπής ελέγχου συσχετίζεται θετικά με τη χειραγώγηση κερδών και τρίτον η μέση θητεία των μελών των

επιτροπών ελέγχου συνδέεται αρνητικά με τη χειραγώγηση τριμηνιαίων κερδών, γεγονός που υποδηλώνει πιθανή θετική επίδραση της εμπειρίας στην επιχείρηση και τη λογιστική της.

Ο Ebrahim (2007) βρίσκει πως η χειραγώγηση αποτελεσμάτων σχετίζεται αρνητικά με την ανεξαρτησία του διοικητικού συμβουλίου και της επιτροπής ελέγχου. Αυτή η αρνητική σχέση είναι πιο ισχυρή, όταν η επιτροπή ελέγχου είναι πιο ενεργή.

Οι Baxter και Cotter (2009) εξέτασαν κατά πόσο οι επιτροπές ελέγχου συνδέονται με τη βελτίωση της ποιότητας των κερδών για ένα δείγμα εισηγμένων εταιρειών της Αυστραλίας πριν από την εισαγωγή των υποχρεωτικών απαιτήσεων της επιτροπής ελέγχου.

Τα αποτελέσματά τους δείχνουν ότι η σύνθεση μίας επιτροπής ελέγχου μειώνει την εκ προθέσεως χειραγώγηση των κερδών. Η σύσταση επιτροπής ελέγχου αποτελεί έναν αποτελεσματικό τρόπο μείωσης της χειραγώγησης κερδών και ως εκ τούτου, συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητάς τους. Υπάρχουν ορισμένα στοιχεία για υψηλότερη χειραγώγηση των κερδών για επιχειρήσεις με μεγαλύτερο ποσοστό εξειδικευμένων λογιστών στις επιτροπές ελέγχου τους.

Οι Chang και Sun (2009) παρουσιάζουν εμπειρικά στοιχεία που υποδηλώνουν ότι η γνωστοποίηση της ανεξαρτησίας της επιτροπής ελέγχου και των άλλων λειτουργιών εταιρικής διακυβέρνησης από το νόμο Sarbanes-Oxley, βελτιώνουν την ποιότητα των λογιστικών κερδών.

Τα ευρήματα δείχνουν ότι η πληροφόρηση των κερδών συνδέεται στενά με την ανεξαρτησία της επιτροπής ελέγχου και του διοικητικού συμβουλίου την περίοδο μετά το νόμο. Αντίθετα, δεν διαπιστώνεται σημαντική σχέση μεταξύ της πληροφόρησης των κερδών και της ανεξαρτησίας της επιτροπής ελέγχου κατά την περίοδο πριν το νόμο. Επίσης, υπάρχει μία συνεχής αρνητική σχέση μεταξύ της χειραγώγησης των κερδών και της ανεξαρτησίας της επιτροπής ελέγχου μετά το νόμο, μία σχέση που δεν βρίσκεται στην περίοδο πριν το νόμο.

Ομοίως, μια αρνητική συσχέτιση μεταξύ της πληροφόρησης σχετικά με τα κέρδη και της δυαδικότητας του διευθύνοντος συμβούλου και ως προέδρου του διοικητικού συμβουλίου, βρίσκεται μόνο μετά την περίοδο του νόμου, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι αγορές ενδέχεται να αντιλαμβάνονται τους διευθύνοντες συμβούλους με διπλούς ρόλους, κάτι που θέτει σε κίνδυνο το εμπιστευτικό καθήκον αυτών να παρακολουθούν την ποιότητα των λογιστικών πληροφοριών μετά το νόμο.

Επιπλέον, τα αποτελέσματα δείχνουν μια θετική (αρνητική) σχέση μεταξύ της πληροφόρησης των κερδών (χειραγώγηση κερδών) και της συνολικής βαθμολογίας εταιρικής διακυβέρνησης ως μέτρου των συνολικών λειτουργιών εταιρικής διακυβέρνησης, τόσο στις περιόδους πριν όσο και μετά το νόμο. Τα ευρήματά στη μεταβολή του μεγέθους στη σχέση μεταξύ της πληροφόρησης για τα κέρδη (χειραγώγηση κερδών) και της εταιρικής διακυβέρνησης, δείχνουν ότι οι διατάξεις του νόμου SOX βελτιώνουν την αποτελεσματικότητα των λειτουργιών εταιρικής διακυβέρνησης των εισηγμένων επιχειρήσεων για την παρακολούθηση της ποιότητας των λογιστικών κερδών.

Οι Garcia, Barbadillo και Perez (2010) ανέλυσαν τη σχέση μεταξύ των χαρακτηριστικών της επιτροπής ελέγχου, της λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου και της χειραγώγησης κερδών. Υπέθεσαν ότι η σχέση μεταξύ της αποτελεσματικότητας της επιτροπής ελέγχου και της παρουσίας λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου και της σχέσης της με αυτήν την επιτροπή, υποδεικνύει λιγότερες ευκαιρίες από μέρους της διοίκησης να χειραγωγήσει τα κέρδη. Χρησιμοποιώντας δείγμα 108 μη χρηματοοικονομικών ισπανικών εταιρειών που διαπραγματεύονταν στο Χρηματιστήριο της Μαδρίτης μεταξύ 2003 και 2006 (432 παρατηρήσεις), διαπίστωσαν ότι το μέγεθος και ο αριθμός των συνεδριάσεων της επιτροπής ελέγχου είχε σημαντική αρνητική συσχέτιση με τις χειραγωγήσεις των κερδών. Επίσης, τα αποτελέσματά τους δείχνουν αρνητική σχέση μεταξύ της ύπαρξης εσωτερικού ελέγχου και της χειραγώγησης κερδών. Τέλος, όσο περισσότερες φορές συνεδριάζουν οι επιτροπές ελέγχου, τόσο καλύτερη είναι η δυνατότητα ανίχνευσης πιθανών σφαλμάτων στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις.

Οι Ghosh, Mara και Moon (2010) διαπιστώνουν ότι η χειραγώγηση των κερδών δεν διαφοροποιείται όταν κριτήριο αποτελεί το ποσοστό των εξωτερικών μελών στο διοικητικό συμβούλιο ή στην επιτροπή ελέγχου. Αυτά τα αποτελέσματα είναι ασυνεπή με τους πρόσφατους ισχυρισμούς ότι τα ανεξάρτητα μέλη παρακολουθούν καλύτερα τη διαδικασία της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης. Αντίθετα, οι επιχειρήσεις με μεγαλύτερα διοικητικά συμβούλια και επιτροπές ελέγχου είναι λιγότερο επιρρεπείς στη χειραγώγηση αποτελεσμάτων και περισσότερο αποτελεσματικές στην παρακολούθηση της διαδικασίας χρηματοοικονομικής αναφοράς.

Οι ερευνητές βρίσκουν ότι αν υπάρχει χρηματοοικονομικός εμπειρογνώμονας στην επιτροπή ελέγχου ή ιδιοκτησία μετοχών των μελών της επιτροπής ελέγχου, αυτό δεν μειώνει τη

χειραγώγηση των κερδών. Ωστόσο, τα μέλη επιτροπών ελέγχου με μεγαλύτερη διάρκεια θητείας είναι αποτελεσματικότερα στον μετριασμό της χειραγώγησης των κερδών. Επιπλέον, η χειραγώγηση αποτελεσμάτων συνδέεται θετικά με τη συχνότητα των συνεδριάσεων της επιτροπής ελέγχου. Το πιο σημαντικό είναι ότι τα αποτελέσματά τους δείχνουν ότι το μέγεθος και η συχνότητα των συνεδριάσεων της επιτροπής ελέγχου σχετικά με τη χειραγώγηση κερδών είναι σημαντικά ασθενέστερα για τα έτη μετά την ισχύ του νόμου Sarbanes-Oxley.

Οι Badolato, Donelson και Ege (2014) εξέτασαν τη σημασία της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο καθεστώς της επιτροπής ελέγχου και τη χρηματοοικονομική εμπειρογνομosύνη, για τον περιορισμό της χειραγώγησης των κερδών. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η παρουσία τόσο της σχετικής κατάστασης όσο και της χρηματοοικονομικής εμπειρογνομosύνης, αποθαρρύνουν τη χειραγώγηση των κερδών και οι Sun, Lan και Liu την ίδια χρονιά καταγράφουν ότι οι επιτροπές ελέγχου με υψηλές πρόσθετες διευθυντικές θέσεις είναι λιγότερο αποτελεσματικές στον περιορισμό της πραγματικής χειραγώγησης αποτελεσμάτων.

4.6 Υποδείγματα χειραγώγησης αποτελεσμάτων

Οι παρακάτω εξισώσεις είναι βασικές για να κατανοήσουμε τη χειραγώγηση αποτελεσμάτων ως χειραγώγηση των συνολικών δεδουλευμένων εσόδων:

$$\text{Συνολικά δεδουλευμένα έσοδα} = \text{Καθαρό καταγεγραμμένο εισόδημα} - \text{ταμειακές ροές από λειτουργικές δραστηριότητες} \quad (1)$$

$$\text{Συνολικά δεδουλευμένα έσοδα} = \text{Μη διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα} + \text{Διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα} \quad (2)$$

Για να υπολογίσουμε τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα (κατάλοιπα των συνολικών δεδουλευμένων εσόδων), προχωράμε σε εκτίμηση ενός υποδείγματος παλινδρόμησης των συνολικών δεδουλευμένων εσόδων σε μεταβλητές που αντιπροσωπεύουν τα φυσιολογικά δεδουλευμένα έσοδα (Riahi-Belkaoui, 2004).

4.6.1 Υποδείγματα συνολικών και διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων

Η έρευνα σχετικά με τη χρήση των δεδουλευμένων εσόδων αρχίζει με τον Healy το 1985. Χρησιμοποιεί τον λογαριασμό του κεφαλαίου κίνησης ως μέτρο των δεδουλευμένων εσόδων. Εντούτοις δεν ενσωματώνει καθοριστικούς παράγοντες των μη διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων. Επομένως, προηγούμενες μελέτες θα χρησιμοποιούσαν αυτό το μοντέλο ή θα είχαν κάνει μικρές αλλαγές σε αυτό (DeAngelo, 1986), υποθέτοντας ότι το επίπεδο των μη διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων είναι σταθερό. Ωστόσο, η υπόθεση δεν είναι ρεαλιστική, με τα μη διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα να πρέπει να μεταβληθούν ακολουθώντας την όποια μεταβολή στις δραστηριότητες της εταιρείας.

Η McNichols (2000) παρέχει ορισμένες ενδείξεις ότι τα χαρακτηριστικά της επιχείρησης (π.χ. μετοχές υψηλής αναμενόμενης απόδοσης) πρέπει να συσχετίζονται με τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα. Η ίδια υπόθεση παρέχει επίσης στοιχεία για το ότι τα υποδείγματα συνολικών δεδουλευμένων εσόδων δεν περιλαμβάνουν μακροπρόθεσμη αύξηση των κερδών, οπότε μπορεί να υπάρχει ένα πρόβλημα προσδιορισμού (Dechow et al. (2012)). Αυτό δείχνει ότι η μεταβολή των δεδουλευμένων εσόδων μπορεί να αφορά τα χαρακτηριστικά της επιχείρησης και όχι το κίνητρο για τη χειραγώγηση των κερδών.

4.6.1.1 Υποδείγματα συνολικών δεδουλευμένων εσόδων

Με δυο υποδείγματα μπορούμε να υπολογίσουμε τα συνολικά δεδουλευμένα έσοδα, ακολουθώντας τη μέθοδο του ισολογισμού και τη μέθοδο των ταμειακών ροών που είδαμε στην αρχή του κεφαλαίου.

Η μέθοδος του ισολογισμού έχει ως εξής:

$$TA_{i,t} = \Delta CA_{i,t} - \Delta Cash_{i,t} - \Delta CL_{i,t} + \Delta DCL_{i,t} - DEP_{i,t} \quad (3)$$

όπου:

$TA_{i,t}$ συνολικά δεδουλευμένα έσοδα για την επιχείρηση i στο χρόνο t

$\Delta CA_{i,t}$ μεταβολή στο κυκλοφορούν ενεργητικό για την επιχείρηση i στο χρόνο t

$\Delta Cash_{i,t}$ μεταβολή στα ταμειακά διαθέσιμα και ισοδύναμα για την επιχείρηση i στο χρόνο t

$\Delta CL_{i,t}$ μεταβολή στις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις για την επιχείρηση i στο χρόνο t

$\Delta DCL_{i,t}$ μεταβολή στο χρέος που περιλαμβάνεται στις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις για την επιχείρηση i στο χρόνο t

$DEP_{i,t}$ αποσβέσεις για την επιχείρηση i στο χρόνο t

(Riahi-Belkaoui, 2004).

4.6.1.2 Υποδείγματα διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων

4.6.1.2.1 Υπόδειγμα Healy (1985)

Στο υπόδειγμα του Healy, τα μη διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα υπολογίζονται ως εξής:

$$NDA_{i,t} = \frac{\Sigma TA_{i,t}}{TA_{i,t-1}} \quad (4)$$

όπου

$NDA_{i,t}$ μη διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα για την επιχείρηση i στο χρόνο t

$\Sigma TA_{i,t}$ συνολικά δεδουλευμένα έσοδα για την επιχείρηση i στο χρόνο t

$TA_{i,t-1}$ συνολικά δεδουλευμένα έσοδα για την επιχείρηση i στο χρόνο $t - 1$

(Healy (1985) όπως παραπέμπεται στο Dechow, Sloan και Sweeney, 1995).

4.6.1.2.2 Υπόδειγμα De Angelo (1986)

Τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα στο υπόδειγμα De Angelo υπολογίζονται ως εξής:

$$NDA_{i,t} = \frac{TA_{i,t-1}}{A_{i,t-2}} \quad (5)$$

όπου

$NDA_{i,t}$ μη διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα για την επιχείρηση i στο χρόνο t

$TA_{i,t-1}$ συνολικά δεδουλευμένα έσοδα για την επιχείρηση i στο χρόνο $t-1$

$A_{i,t-2}$ σύνολο ενεργητικού για την επιχείρηση i στο χρόνο $t-2$
(Riahi-Belkaoui, 2004).

4.6.1.2.3 Υπόδειγμα Jones (1991)

Η Jones (1991) προτείνει ένα υπόδειγμα που δεν λαμβάνει υπόψη την υπόθεση ότι τα μη διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα είναι σταθερά. Το υπόδειγμα της επιχειρεί να ελέγξει την επίδραση των αλλαγών στις οικονομικές συνθήκες μίας εταιρείας πάνω στα μη διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα:

$$NDA_{i,t} = \alpha_1 \left(\frac{1}{A_{i,t-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{\Delta REV_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right) + \alpha_3 \left(\frac{PPE_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right) \quad (6)$$

Όπου

$NDA_{i,t}$ μη διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα για την επιχείρηση i στο χρόνο t

$A_{i,t-1}$ σύνολο ενεργητικού για την επιχείρηση i στο χρόνο $t-1$

$\Delta REV_{i,t}$ μεταβολή των εσόδων για την επιχείρηση i στο χρόνο t

$PPE_{i,t}$ σύνολο πάγιου ενεργητικού για την επιχείρηση i στο χρόνο t

$\widehat{\alpha}_1, \widehat{\alpha}_2, \widehat{\alpha}_3$ εκτιμήσεις των $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ με τη μέθοδο OLS για την κάθε επιχείρηση:

$$\frac{TA_{i,t}}{A_{i,t-1}} = \alpha_1 \left(\frac{1}{A_{i,t-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{\Delta REV_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right) + \alpha_3 \left(\frac{PPE_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right) + e_{i,t} \quad (7)$$

Όπου τα κατάλοιπα $e_{i,t}$ εκπροσωπούν τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα για την επιχείρηση i στο χρόνο t

Για να θεωρηθεί το υπόδειγμα επιτυχημένο, πρέπει να αποτελέσματα να εξηγούν κοντά στο 25% της μεταβολής των συνολικών δεδουλευμένων εσόδων. Μία υπόθεση στο υπόδειγμα της Jones (1991) είναι τα μη διαφοροποιημένα έσοδα. Εάν τα κέρδη χειραγωγούνται μέσω των διαφοροποιημένων εσόδων, τότε το υπόδειγμα θα μετακινήσει μέρος των χειραγωγούμενων κερδών από τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα. Για παράδειγμα η διοίκηση μίας εταιρείας χρησιμοποιεί τη διακριτική της ευχέρεια πάνω στα έσοδα στο τέλος της χρήσης, όταν ακόμα δεν έχει εισπράξει μετρητά και υπάρχει μεγάλη αμφιβολία εάν τα έσοδα έχουν καταστεί

δεδουλευμένα. Το αποτέλεσμα αυτής παρέμβασης της διοίκησης θα είναι μία αύξηση στα έσοδα και στα συνολικά δεδουλευμένα έσοδα (μέσω μίας αύξησης στους εισπρακτέους λογαριασμούς).

4.6.1.2.4 Υπόδειγμα Industry (1991)

Το υπόδειγμα αυτό αναπτύχθηκε από τους Dechow και Sloan (1991). Όπως συμβαίνει και με το υπόδειγμα της Jones, το υπόδειγμα Industry χαλαρώνει την υπόθεση ότι τα μη διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα είναι σταθερά με την πάροδο του χρόνου. Αντί να επιχειρήσει να μοντελοποιήσει άμεσα τους παράγοντες των μη διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων, το υπόδειγμα Industry υποθέτει ότι η μεταβολή στους παράγοντες των μη διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων είναι κοινή ανάμεσα στις εταιρείες του ίδιου κλάδου:

$$NDA_{i,t} = \gamma_1 + \gamma_2 \text{median}_I(TA_{i,t}) \quad (8)$$

όπου

$NDA_{i,t}$ διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα από το υπόδειγμα Jones (1991)

$\text{median}_I(TA_{i,t})$ μέση τιμή των συνολικών δεδουλευμένων εσόδων για την επιχείρηση i το χρόνο t διαιρεμένα με το σύνολο του ενεργητικού για την επιχείρηση i το χρόνο t για όλες τις εκτός δείγματος εταιρείες στην ίδια διψήφια πρότυπη βιομηχανική ταξινόμηση (standard industrial classification-SIC)

γ_1 και γ_2 συντελεστές που εκτιμώνται με τη μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων (OLS)

Η ικανότητα του υποδείγματος Industry να μετριάσει το λάθος εκτίμησης στα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα εξαρτάται κριτικά από τους ακόλουθους δυο παράγοντες. Πρώτον, μεταφέρει τη μεταβολή στα μη διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα που είναι κοινά ανάμεσα στις εταιρείες του ίδιου κλάδου. Αν οι μεταβολές στα μη διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα σε μεγάλο βαθμό αντανακλούν τις μεταβολές των συνθηκών συγκεκριμένης επιχείρησης, τότε το υπόδειγμα Industry δεν θα εξάγει όλα τα μη διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα από τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα. Δεύτερον, μεταφέρει τη μεταβολή στα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα που είναι συσχετισμένη ανάμεσα στις εταιρείες του ίδιου κλάδου, προκαλώντας δυνητικά το πρόβλημα 2. Η αυστηρότητα αυτού του προβλήματος εξαρτάται από το βαθμό στον οποίο το κίνητρο της

χειραγώγησης κερδών είναι συσχετισμένο ανάμεσα στις εταιρείες του ίδιου κλάδου (Dechow και Sloan (1991) όπως παραπέμπεται στο Dechow, Sloan και Sweeney (1995)).

4.6.1.2.5 Τροποποιημένο υπόδειγμα Jones (1995)

Το τροποποιημένο υπόδειγμα Jones (1995) σχεδιάστηκε από τους Dechow, Sloan και Sweeney για να εξαλειφθεί η υποθετική τάση του αρχικού υποδείγματος της Jones για τον υπολογισμό των διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων με σφάλμα, όταν η διακριτική ευχέρεια εξασκείται πάνω στα έσοδα. Στο τροποποιημένο υπόδειγμα, τα μη διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα υπολογίζονται κατά τη χρονική περίοδο που συμβαίνουν (δηλαδή στις περιόδους κατά τη διάρκεια των οποίων υποθέτουμε χειραγώγηση αποτελεσμάτων) ως εξής:

$$NDA_{i,t} = \alpha_1 \left(\frac{1}{A_{i,t-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{\Delta REV_{i,t} - \Delta REC_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right) + \alpha_3 \left(\frac{PPE_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right) + e_t \quad (9)$$

όπου

$\Delta REC_{i,t}$ μεταβολή στις απαιτήσεις για την επιχείρηση i στο χρόνο t

Οι εκτιμήσεις των $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ και των μη διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων κατά την περίοδο εκτίμησης (κατά την οποία δεν έχει γίνει υπόθεση περί χειραγώγησης κερδών) λαμβάνονται από το γνήσιο υπόδειγμα Jones (1991). Η μόνη προσαρμογή που είναι σχετική με το γνήσιο υπόδειγμα Jones είναι η αλλαγή στα έσοδα, η οποία προσαρμόζεται στη μεταβολή των εισπρακτέων λογαριασμών τη χρονιά υπολογισμού.

Η τροποποιημένη έκδοση του υποδείγματος Jones (1995) υποθέτει ξεκάθαρα ότι όλες οι μεταβολές στις πιστώσεις των πωλήσεων τη χρονική στιγμή του συμβάντος προέρχονται από τη χειραγώγηση αποτελεσμάτων. Αυτό ισχύει εξαιτίας του ότι είναι ευκολότερο να χειραγωγήσεις τα κέρδη με την άσκηση διακριτικής ευχέρειας πάνω στην αναγνώριση εσόδων στις πιστώσεις πωλήσεων, παρά με την άσκηση διακριτικής ευχέρειας πάνω στην αναγνώριση εσόδων από πωλήσεις. Εάν αυτή η τροποποίηση είναι επιτυχής, τότε η εκτίμηση της χειραγώγησης αποτελεσμάτων δεν θα μεροληπτεί πια κάτω από το μηδέν σε δείγματα, στα οποία η χειραγώγηση αποτελεσμάτων πραγματοποιείται μέσω της χειραγώγησης των εσόδων.

4.6.1.2.6 Υπόδειγμα Kang και Sivaramakrishnan (1995)

Το υπόδειγμα Kang και Sivaramakrishnan βασίζεται σε μία εναλλακτική προσέγγιση η οποία υπολογίζει τη χειραγώγηση των δεδουλευμένων εσόδων χρησιμοποιώντας το επίπεδο παρά τη μεταβολή του συνόλου του ενεργητικού και των βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεων, περιλαμβάνει το κόστος των πωληθέντων αγαθών καθώς και άλλα έξοδα και δεν προϋποθέτει η παλινδρόμηση να είναι διαφορετική. Το υπόδειγμα έχει ως εξής:

$$AB_{i,t} = \varphi_0 + \varphi_1(\delta_{1,i}REV_{i,t}) + \varphi_2(\delta_{2,i}EXP_{i,t}) + \varphi_3(\delta_{3,i}GPPE_{i,t}) + u_{i,t} \quad (10)$$

Όπου

$AB_{i,t}$ δεδουλευμένα έσοδα για την επιχείρηση i το χρόνο t

$REV_{i,t}$ ακαθάριστα έσοδα από πωλήσεις για την επιχείρηση i το χρόνο t

$EXP_{i,t}$ λειτουργικά έξοδα (κόστος πωληθέντων αγαθών, κόστη διοικητικά και πωλήσεων πριν τις αποσβέσεις) για την επιχείρηση i το χρόνο t

$GPPE_{i,t}$ πάγια περιουσιακά στοιχεία για την επιχείρηση i το χρόνο t

$$\delta_{1,i} = \frac{AR_{i,t-1}}{REV_{i,t-1}}$$

όπου

$AR_{i,t}$ απαιτήσεις μη συμπεριλαμβανομένων επιστροφών φόρου για την επιχείρηση i το χρόνο t

$$AR_{i,t} = INV_{i,t} + OCA_{i,t} - CL_{i,t} - DEP_{i,t}$$

$INV_{i,t}$ απόθεμα για την επιχείρηση i το χρόνο t

$OCA_{i,t}$ άλλα στοιχεία του κυκλοφορούντος ενεργητικού εκτός μετρητών, απαιτήσεων και αποθεμάτων για την επιχείρηση i το χρόνο t

$CL_{i,t}$ βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις εκτός φόρων για την επιχείρηση i το χρόνο t

$DEP_{i,t}$ αποσβέσεις για την επιχείρηση i το χρόνο t

$$\delta_{2,i} = \frac{NV_{i,t-1} + OCA_{i,t-1}CL_{i,t-1}}{EXP_{i,t-1}}$$

όπου

$NV_{i,t-1}$ αποθέματα για την επιχείρηση i το χρόνο t

$CL_{i,t-1}$ βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις εκτός φόρων για την επιχείρηση i το χρόνο t

$$\delta_{3,i} = \frac{DEP_{i,t-1}}{GPPE_{i,t-1}}$$

όπου

$DEP_{i,t-1}$ αποσβέσεις για την επιχείρηση i το χρόνο $t-1$

$GPPE_{i,t-1}$ πάγια περιουσιακά στοιχεία για την επιχείρηση i το χρόνο $t-1$

(Riahi-Belkaoui, 2004).

4.6.1.2.7 Υπόδειγμα Kothari, Leone και Wasley (2005)

Οι Kothari, Leone και Wasley (2005) επεκτείνουν το τροποποιημένο υπόδειγμα της Jones και προσθέτουν σε αυτό ένα επιπλέον μέτρο διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων, την απόδοση του ενεργητικού ROA (Return on assets = Net income/Total assets):

$$TA_{i,t} = \delta_0 \left(\frac{1}{A_{i,t-1}} \right) + \delta_1 \left(\frac{\Delta REV_{i,t} - \Delta REC_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right) + \delta_2 \left(\frac{PPE_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right) + \delta_3 \left(\frac{ROA_{i,t-1}}{A_{i,t-1}} \right) + e_{i,t} \quad (11)$$

όπου

$TA_{i,t}$ συνολικά δεδουλευμένα έσοδα για την επιχείρηση i στο χρόνο t

$A_{i,t-1}$ σύνολο ενεργητικού για την επιχείρηση i στο χρόνο $t-1$

$\Delta REV_{i,t}$ μεταβολή των εσόδων για την επιχείρηση i στο χρόνο t

$\Delta REC_{i,t}$ μεταβολή στις απαιτήσεις για την επιχείρηση i στο χρόνο t

$PPE_{i,t}$ σύνολο του πάγιου ενεργητικού για την επιχείρηση i στο χρόνο t

$ROA_{i,t-1}$ απόδοση ενεργητικού για την επιχείρηση i στο χρόνο $t-1$

$\widehat{\delta}_0, \widehat{\delta}_1, \widehat{\delta}_2, \widehat{\delta}_3$ εκτιμήσεις των $\delta_0, \delta_1, \delta_2, \delta_3$ με τη μέθοδο OLS για την κάθε επιχείρηση

$e_{i,t}$ κατάλοιπα που εκπροσωπούν τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα για την επιχείρηση i στο χρόνο t

Τα κυριότερα και πιο πρόσφατα άρθρα της αρθρογραφικής επισκόπησης συνοψίζονται στον παρακάτω πίνακα:

Άρθρο	Δείγμα	Υποθέσεις	Ευρήματα
Klein, A. (2002), Audit committee, board of director characteristics, and earnings management	Το δείγμα περιλαμβάνει εταιρείες καταχωρημένες στη S&P 500 στις 31 Μαρτίου 1992 και 1993 με τις ετήσιες συνελεύσεις των μετόχων μεταξύ 1 ^{ης} Ιουλίου 1991 και 30 Ιουνίου 1993. Το τελικό δείγμα περιλαμβάνει 692 παρατηρήσεις. Τα δεδομένα σχετικά με τα διοικητικά συμβούλια και τις επιτροπές ελέγχου συλλέχθηκαν με το χέρι από καταστάσεις που είναι καταχωρημένες στην επιτροπή κεφαλαιαγοράς	Περισσότερο ανεξάρτητες επιτροπές ελέγχου ή/και διοικητικά συμβούλια έχουν μικρότερα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα	Όσο λιγότερο ανεξάρτητα είναι τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου ή της επιτροπής ελέγχου, τόσο μεγαλύτερες είναι οι αυξήσεις στα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα. Τα πιο έντονα αποτελέσματα προκύπτουν όταν το διοικητικό συμβούλιο ή η επιτροπή ελέγχου περιλαμβάνει μειοψηφία εξωτερικών μελών
Bedard, J., Chtourou, M.S., Courteau, L. (2004), The Effect of Audit Committee Expertise, Independence, and Activity on Aggressive Earnings Management	Το δείγμα αποτελείται από αμερικάνικες εταιρείες των οποίων τα χρηματοοικονομικά δεδομένα αντλήθηκαν από τη βάση δεδομένων της Compustat το 1996. Επιλέχθηκαν 100 εταιρείες με τα υψηλότερα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα και 100 εταιρείες με τα χαμηλότερα διαφοροποιημένα έσοδα. Όλα τα δεδομένα για τα	Εταιρείες με εξειδικευμένα μέλη στην επιτροπή ελέγχου, με μία ανεξάρτητη και ενεργή επιτροπή ελέγχου είναι λιγότερο πιθανόν να προσχωρήσουν σε επιθετική χειραγώγηση κερδών. Η επίδραση των χαρακτηριστικών της επιτροπής ελέγχου είναι μεγαλύτερη για την	Διαπίστωσαν μία σημαντική σχέση μεταξύ της χειραγώγησης των αποτελεσμάτων και των πρακτικών διακυβέρνησης της επιτροπής ελέγχου. Δεν διαπίστωσαν όμως σημαντική συσχέτιση μεταξύ του μεγέθους της επιτροπής, της συχνότητας της συνεδρίασης ή της συγκεκριμένης εξειδίκευσης των μελών

	χαρακτηριστικά της επιτροπής ελέγχου συλλέχθηκαν με το χέρι από τις καταστάσεις το 1996	περίπτωση της χειραγώγησης που αυξάνει το εισόδημα παρά για εκείνη που το μειώνει	της εταιρείας με την πιθανότητα επιθετικής χειραγώγησης των κερδών
Davidson, R., Goodwin-Stewart, J., Kent, P. (2005), Internal governance structures and earnings management	Το δείγμα αποτελείται από 434 εταιρείες που ανήκουν σε 59 κλάδους του χρηματιστηρίου της Αυστραλίας για το έτος 2000. Το αρχικό δείγμα αποτελούνταν από 568 εταιρείες των οποίων οι ετήσιες εκθέσεις ήταν διαθέσιμες στη βάση δεδομένων Connect4, στις ιστοσελίδες των εταιρειών ή σε χειρόγραφη μορφή. Οι χρηματοοικονομικές πληροφορίες και οι πληροφορίες σχετικές με τα χαρακτηριστικά της επιτροπής ελέγχου και του διοικητικού συμβουλίου αντλήθηκαν από τις ετήσιες εκθέσεις. Οι πληροφορίες για τον εσωτερικό έλεγχο αντλήθηκαν από τη βάση δεδομένων KPMG Centre for Business Forensics του Πανεπιστημίου Queensland, από τις ετήσιες εκθέσεις και μέσω επαφών με τις εταιρείες	Η χειραγώγηση αποτελεσμάτων συσχετίζεται αρνητικά με την ανεξαρτησία του διοικητικού συμβουλίου, με το διαχωρισμό των ρόλων του CEO και του προέδρου του διοικητικού συμβουλίου, με την παρουσία μίας αποτελεσματικής επιτροπής ελέγχου, με την παρουσία μίας υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου και όταν η ελεγκτική εταιρεία ανήκει στις 5 μεγαλύτερες (Big 5)	Αποδοχή μόνο της υπόθεσης για αρνητική συσχέτιση μεταξύ ανεξαρτησίας διοικητικού συμβουλίου και χειραγώγησης κερδών

Yang, S.J., Krishnan, J. (2005), Audit Committees and Quarterly Earnings Management	Δείγμα 250 εισηγμένων εταιρειών (896 παρατηρήσεις ανά έτος) για την περίοδο 1996-2000 επιλέχθηκε τυχαία από 10.386 αμερικανικές εταιρείες από τη βάση δεδομένων COMPUSTAT Primary, Supplementary, and Tertiary (PST) and Full Coverage	Η ανεξαρτησία, ο αριθμός συνεδριάσεων, η χρηματοοικονομική εξειδίκευση, η ιδιοκτησία μετοχών από ανεξάρτητα μέλη, η μέση θητεία των μελών και ο αριθμός μελών της επιτροπής ελέγχου σχετίζονται αρνητικά με την τριμηνιαία χειραγώγηση κερδών. Υπάρχει θετική σχέση μεταξύ ιδιοκτησίας μετοχών από μη ανεξάρτητα μέλη της επιτροπής ελέγχου και τριμηνιαίας χειραγώγησης κερδών. Ο μέσος αριθμός εξωτερικών μελών της επιτροπής ελέγχου σχετίζεται με την τριμηνιαία χειραγώγηση κερδών	Ο αριθμός των εξωτερικών μελών που συμπεριλαμβάνονται στην επιτροπή ελέγχου συνδέεται αρνητικά με συμπεριφορά χειραγώγησης κερδών. Η ιδιοκτησία μετοχών από ανεξάρτητα μέλη της επιτροπής ελέγχου συσχετίζεται θετικά με τη χειραγώγηση κερδών. Η μέση θητεία των μελών των επιτροπών ελέγχου συνδέεται αρνητικά με τη χειραγώγηση τριμηνιαίων κερδών. Δεν υπάρχει σημαντική συσχέτιση μεταξύ ανεξαρτησίας και χρηματοοικονομικής εξειδίκευσης της επιτροπής ελέγχου με τη χειραγώγηση τριμηνιαίων κερδών. Η εμπειρία των μελών της επιτροπής ελέγχου σε άλλα διοικητικά συμβούλια σχετίζεται σημαντικά με χαμηλότερα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα

Benkel, M., Mather, P., Ramsay, A. (2006), The Association Between Corporate Governance And Earnings Management: The Role Of Independent Director	Δείγμα 222 κορυφαίων αυστραλιανών εταιρειών ανά αγορά κεφαλαιοποίησης για την περίοδο 2001-2003 με 666 παρατηρήσεις ανά έτος. Τα λογιστικά δεδομένα αντλήθηκαν από τη βάση δεδομένων Aspect Financial και τα δεδομένα για την εταιρική διακυβέρνηση αντλήθηκαν με το χέρι από τη βάση δεδομένων Connect4 και από τις ετήσιες εκθέσεις των εταιρειών	Εταιρείες με διοικητικά συμβούλια και επιτροπές ελέγχου που απαρτίζονται από υψηλότερο ποσοστό ανεξάρτητων μελών σχετίζονται με χαμηλότερη χειραγώγηση κερδών	Τα αποτελέσματα υποστηρίζουν την υπόθεση ότι ένα υψηλότερο ποσοστό ανεξάρτητων στελεχών στο διοικητικό συμβούλιο και στην επιτροπή ελέγχου συνδέεται με μειωμένα επίπεδα χειραγώγησης κερδών. Το παραπάνω αποτέλεσμα ισχύει για τις μεγάλες, αλλά όχι για τις μικρές επιχειρήσεις
Chan, C.K., Farrell, B., P., Lee (2008), Earnings Management of Firms Reporting Material Internal Control Weaknesses under Section 404 of the Sarbanes-Oxley Act	Δείγμα 149 εταιρειών με σημαντικές αδυναμίες στις δικλίδες ασφαλείας και 908 εταιρείες που δεν εμφανίζουν σημαντικές αδυναμίες στις δικλίδες ασφαλείας	Εταιρείες που σημειώνουν σημαντικές αδυναμίες στις δικλίδες ασφαλείας έχουν περισσότερα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα σε σχέση με άλλες εταιρείες	Τα αποτελέσματα παρέχουν περιορισμένης ισχύς αποδείξεις ότι οι εταιρείες με σημαντικές αδυναμίες στις εσωτερικές δικλίδες ασφαλείας έχουν πιο θετικά και απόλυτα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα σε σύγκριση με τις εταιρείες που δεν έχουν σημαντικές αδυναμίες στις εσωτερικές δικλίδες ασφαλείας
Baxter, P., Cotter, J. (2009), Audit committees and earnings quality	Το δείγμα περιλαμβάνει 309 κορυφαίες αυστραλιανές εταιρείες. Οι χρηματοοικονομικές	Η σύνθεση της επιτροπής σχετίζεται με αυξημένη ποιότητα κερδών. Η ανεξαρτησία, η	Τα αποτελέσματά τους δείχνουν ότι η σύνθεση μίας επιτροπής ελέγχου μειώνει την εκ προθέσεως

	καταστάσεις αντλήθηκαν από τη βάση δεδομένων Aspect Financial. Τα δεδομένα για την επιτροπή ελέγχου συλλέχθηκαν με το χέρι από τις ετήσιες εκθέσεις των εταιρειών	εξειδίκευση, η δραστηριότητα και το μέγεθος της επιτροπής ελέγχου σχετίζονται θετικά με την ποιότητα των κερδών	χειραγώγηση των κερδών. Η σύσταση επιτροπής ελέγχου αποτελεί έναν αποτελεσματικό τρόπο μείωσης της χειραγώγησης κερδών και ως εκ τούτου, συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητάς τους. Υπάρχουν ορισμένα στοιχεία για υψηλότερη χειραγώγηση των κερδών για επιχειρήσεις με μεγαλύτερο ποσοστό εξειδικευμένων λογιστών στις επιτροπές ελέγχου τους
Prawitt, F.D., Smith, L.J., Wood, A.D. (2009), Internal Audit Quality and Earnings Management	Τα δεδομένα αντλήθηκαν από τις βάσεις δεδομένων IIA GAIN και Compustat. Το δείγμα για τον υπολογισμό των διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων περιλαμβάνει 218 εταιρείες με 528 παρατηρήσεις ανά έτος και το δείγμα για να εκπληρωθούν οι προβλέψεις των αναλυτών περιλαμβάνει 244 εταιρείες με 571 παρατηρήσεις ανά έτος για την περίοδο 2000-2005	Ελέγχεται η σχέση ανάμεσα στην ποιότητα της λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου και της χειραγώγησης κερδών	Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν την αντίληψη ότι η ποιότητα της λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου είναι αρνητική με τη χειραγώγηση των κερδών. Συγκεκριμένα, οι εταιρείες με λειτουργία εσωτερικού ελέγχου υψηλότερης ποιότητας συνδέονται με μικρότερα αρνητικά διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα και είναι πιο πιθανό να μην

			εκπληρωθούν οι προβλέψεις των αναλυτών για τα κέρδη
Chalevas, C., Tzovas, C. (2010), The effect of the mandatory adoption of corporate governance mechanisms on earnings manipulation, management effectiveness and firm financing: Evidence from Greece	Το δείγμα περιλαμβάνει 176 εισηγμένες εταιρείες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών για την περίοδο 2000-2003. Τα δεδομένα για την εταιρική διακυβέρνηση αντλήθηκαν από τις ετήσιες εκθέσεις των εταιρειών	Η χειραγώγηση των αναφερόμενων κερδών από τις διοικήσεις των εταιρειών έχει μειωθεί ως συνέπεια της εισαγωγής του Ν. 3016/2002. Η εφαρμογή των αρχών εταιρικής διακυβέρνησης σχετίζεται με μία αύξηση της απόδοσης των ιδίων κεφαλαίων και της μόχλευσης και με μείωση στο κόστος κεφαλαίου	Τα ευρήματα δείχνουν ότι η εισαγωγή των αρχών εταιρικής διακυβέρνησης έχει περιορισμένο αντίκτυπο σε σημαντικά εταιρικά ζητήματα και δεν έχει επηρεάσει το βαθμό στον οποίο τα στελέχη επιχειρούν να χειραγωγήσουν τα κέρδη της επιχείρησης
Bekiris, V. F., Doukakis, C. L. (2011), Corporate Governance and Accruals Earnings Management	Περιλαμβάνει 427 εισηγμένες εταιρείες στα χρηματιστήρια Αθηνών, Μιλάνου και Μαδρίτης το 2008. Τα χρηματοοικονομικά δεδομένα αντλήθηκαν από τη βάση δεδομένων Datastream. Τα δεδομένα εταιρικής διακυβέρνησης αντλήθηκαν με το χέρι από τις ετήσιες εκθέσεις και τις ιστοσελίδες των εταιρειών	Υψηλότερα επίπεδα εταιρικής διακυβέρνησης σχετίζονται με χαμηλότερη χειραγώγηση κερδών	Τα ευρήματά τους δείχνουν ότι οι επιχειρήσεις που εφαρμόζουν υψηλά επίπεδα προτύπων εταιρικής διακυβέρνησης είναι λιγότερο πιθανό να χειραγωγήσουν τα κέρδη τους, οδηγώντας σε υψηλότερη ποιότητα κερδών και σε μεγαλύτερη αξιοπιστία των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Πρόσθετες δοκιμές δείχνουν ότι η

			αρνητική σχέση ισχύει για τις επιχειρήσεις μεγάλης και μεσαίας κεφαλαιοποίησης, αλλά όχι για δείγμα εταιρειών χαμηλής κεφαλαιοποίησης. Επιπλέον, οι διατάξεις περί εταιρικής διακυβέρνησης περιορίζουν ανοδικά αλλά όχι καθοδικά τη χειραγώγηση των κερδών
Marra, A., Mazzola, P., Prencipe, A. (2011), Board Monitoring and Earnings Management Pre- and Post-IFRS	Το δείγμα περιλαμβάνει 222 εισηγμένες εταιρείες στο χρηματιστήριο του Μιλάνου (444 παρατηρήσεις για την περίοδο 2003-2004 προ εφαρμογής ΔΠΧΑ και 444 παρατηρήσεις την περίοδο 2005-2006 μετά εφαρμογής ΔΠΧΑ). Τα δεδομένα εταιρικής διακυβέρνησης αντλήθηκαν από τις ετήσιες εκθέσεις για κάθε εταιρεία	Η αποτελεσματικότητα των ανεξάρτητων μελών του διοικητικού συμβουλίου και της επιτροπής ελέγχου στον περιορισμό χειραγώγησης κερδών είναι μεγαλύτερη κάτω από την εφαρμογή των ΔΠΧΑ παρά των γενικά αποδεκτών λογιστικών αρχών	Τα εμπειρικά αποτελέσματα δείχνουν ότι η ανεξαρτησία του διοικητικού συμβουλίου και της επιτροπής ελέγχου διαδραματίζουν έναν σημαντικό και αποτελεσματικό ρόλο στη μείωση της χειραγώγησης των κερδών μετά την εισαγωγή των ΔΠΧΠ και ότι το λογιστικό και κανονιστικό πλαίσιο συμβάλλει σημαντικά στην αποτελεσματικότητα των δύο μηχανισμών εταιρικής διακυβέρνησης. Τα ευρήματα επιβεβαιώνουν επίσης ότι τα χαρακτηριστικά εταιρικής

			διακυβέρνησης της εταιρείας παραμένουν ένας καθοριστικός παράγοντας για την ποιότητα των κερδών και για την έκταση της χειραγώγησης τους
Prencipe, A., Bar-Yosef, S. (2011), Corporate Governance and Earnings Management in Family-Controlled Companies	122 εισηγμένες εταιρείες στο χρηματιστήριο του Μιλάνου για το 2003 και 127 για το 2004. Τα χρηματοοικονομικά δεδομένα αντλήθηκαν από τη βάση δεδομένων Aida	Στις οικογενειακά ελεγχόμενες εταιρείες, το ποσοστό των ανεξάρτητων μελών του διοικητικού συμβουλίου και η μη δυαδικότητα CEO έχει αδύναμη επίδραση στη χειραγώγηση κερδών απ' ότι στις μη οικογενειακά ελεγχόμενες	Τα εμπειρικά αποτελέσματα αποδεικνύουν ότι οι επιπτώσεις της ανεξαρτησίας του διοικητικού συμβουλίου στη χειραγώγηση των κερδών είναι πράγματι ασθενέστερη στις οικογενειακές επιχειρήσεις. Το ίδιο αποτέλεσμα ισχύει και για την έλλειψη της δυαδικότητας διευθύνοντος συμβούλου και προέδρου του διοικητικού συμβουλίου. Αυτά τα αποτελέσματα γίνονται ισχυρότερα στις περιπτώσεις στις οποίες ο διευθύνων σύμβουλος είναι μέλος της οικογένειας που ελέγχει την εταιρεία

Συμπεράσματα κεφαλαίου

Σε αυτό το κεφάλαιο πραγματοποιήθηκε η αρθρογραφική επισκόπηση του θέματος της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Έγινε σαφές ότι δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος και μονοσήμαντος ορισμός για τη χειραγώγηση-παραποίηση των οικονομικών αποτελεσμάτων των εταιρειών. Οι συγγραφείς επικαλούνται διάφορους λόγους (προσωπικό όφελος, προβλέψεις αναλυτών, επίτευξη προκαθορισμένων στόχων για τα οικονομικά μεγέθη της εταιρείας), εξαιτίας των οποίων οι εταιρείες παραποιούν τα οικονομικά τους αποτελέσματα.

Η παραποίηση αφορά παράνομες πράξεις εξαπάτησης με σκοπό το κέρδος και όχι τη μείωση της ποιότητας των κερδών. Το τρίγωνο της απάτης (fraud triangle) περιλαμβάνει την ευκαιρία, όταν το σύστημα εσωτερικού ελέγχου είναι ελλιπές ή παραβλέπεται. Το κίνητρο ή την πίεση του διαπράττοντος την απάτη (συνήθως προσωπικό) και το λόγο που έχει βρει αυτός για να δικαιολογήσει την απάτη στη συνείδησή του. Κάθε απάτη έχει και στρατηγική απόκρυψης και συνήθως έχει ως αποτέλεσμα την υπεξαίρεση περιουσιακών στοιχείων και τη σύγκρουση συμφερόντων, είτε τη διαπράττουν οι εργαζόμενοι είτε τα διοικητικά στελέχη.

Οι μηχανισμοί εταιρικής διακυβέρνησης που είδαμε (εσωτερικός έλεγχος, επιτροπή ελέγχου και διοικητικό συμβούλιο) συμβάλλουν σημαντικά στο μετριασμό του μεγέθους της χειραγώγησης. Μία αποτελεσματική λειτουργία εσωτερικού ελέγχου μπορεί να αποτρέψει την επιθετική χρηματοοικονομική αναφορά και σε συνδυασμό με την παρουσία επιτροπής ελέγχου, προκύπτουν λιγότερες ευκαιρίες για τη διοίκηση και τα στελέχη της να χειραγωγήσει τα οικονομικά αποτελέσματα. Οι εσωτερικοί ελεγκτές είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένοι και εργάζονται πιο εντατικά, όταν η διοίκηση έχει αυξημένο κίνητρο να προχωρήσει σε ψευδή οικονομική πληροφόρηση. Εταιρείες που εμφανίζουν σημαντικές αδυναμίες στις διαδικασίες εσωτερικού ελέγχου, είναι πιο πιθανό να αλλοιώσουν τα οικονομικά τους αποτελέσματα, ενώ είναι πιο δύσκολο για εκείνες που δεν διατηρούν υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου ή για όσες προχωρούν σε εξωτερική ανάθεση αυτής, να ανιχνεύσουν και να αναφέρουν ενδεχόμενες απάτες.

Οι συγγραφείς-ερευνητές μέσα από τη διεθνή αρθρογραφία, αναδεικνύουν το ιδιαίτερο ενδιαφέρον τους για τη σχέση της επιτροπής ελέγχου με τη χειραγώγηση οικονομικών αποτελεσμάτων και καταλήγουν σε ποικίλα συμπεράσματα, τα οποία δεν συμφωνούν πάντα μεταξύ τους. Ιδιαίτερα εξετάζουν τη σχέση των χαρακτηριστικών της επιτροπής ελέγχου με τη

χειραγώγηση οικονομικών αποτελεσμάτων: ανεξαρτησία, χρηματοοικονομική εξειδίκευση και εμπειρογνωμοσύνη των μελών, επίπεδο δραστηριότητας (ή πρακτικές διακυβέρνησης), ιδιοκτησία μετοχών, θητεία και αριθμός μελών και εξωτερική διοίκηση της επιτροπής ελέγχου.

Η ανεξαρτησία καθιστά την επιτροπή ελέγχου περισσότερο αποτελεσματική στην αντιμετώπιση της χειραγώγησης των οικονομικών αποτελεσμάτων. Το ίδιο συμβαίνει και με το επίπεδο δραστηριότητας (ή πρακτικές διακυβέρνησης). Όσο πιο ενεργή και δραστήρια είναι η επιτροπή ελέγχου (για παράδειγμα την απαρτίζουν πολλά μέλη με μεγάλη θητεία ή συνεδριάζει πιο συχνά), τόσο περισσότερο περιορίζεται η χειραγώγηση. Αν όμως στελέχη της επιτροπής ελέγχου συμμετέχουν και σε άλλες επιτροπές ελέγχου και διοικητικά συμβούλια, τότε τα πράγματα είναι διαφορετικά. Ο εξωτερικός αριθμός διευθυντικών στελεχών της επιτροπής ελέγχου σχετίζεται αρνητικά με τη χειραγώγηση των τριμηνιαίων κερδών.

Μέσα από έρευνες, διαπιστώθηκε πως η χρηματοοικονομική εξειδίκευση και η εμπειρογνωμοσύνη των μελών της επιτροπής ελέγχου, δεν μπορεί πάντα να συμβάλλει στην καταστολή του μεγέθους της χειραγώγησης των κερδών. Επίσης, η ιδιοκτησία μετοχών από μέλη της επιτροπής ελέγχου σχετίζεται θετικά με τη χειραγώγηση. Στην ουσία δημιουργείται κίνητρο στα μέλη να παρουσιάσουν αναλόγως τα οικονομικά αποτελέσματα, αν είναι κέρδη, για να συμμετάσχουν περισσότερο στη διανομή μερίσματος.

Στο πλαίσιο τώρα του διοικητικού συμβουλίου, το υψηλότερο επίπεδο εταιρικής διακυβέρνησης μέσω της εφαρμογής των αντίστοιχων προτύπων, οδηγεί σε μείωση της χειραγώγησης. Δηλαδή οι συχνές συνεδριάσεις, η ύπαρξη ανεξαρτησίας, η κατάλληλη εμπειρογνωμοσύνη, η παρουσία γυναικών στο Δ.Σ. και η υψηλή διασπορά ιδιοκτησίας των μετοχών ενδέχεται να περιορίσει τη χειραγώγηση κερδών. Οι επιδράσεις είναι μικτές στην περίπτωση που ο διευθύνων σύμβουλος είναι και πρόεδρος του Δ.Σ. (δυαδικότητα CEO). Ακόμα, αρνητική επίδραση στη χειραγώγηση παρατηρείται στις οικογενειακές εταιρείες (απουσία ανεξαρτησίας).

Τα υποδείγματα συνολικών και διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό της χειραγώγησης ποικίλουν και το καθένα παρουσιάζει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα.

Στο επόμενο κεφάλαιο ακολουθεί η εμπειρική διερεύνηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 – ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ

Εισαγωγικά κεφαλαίου

Στο παρόν κεφάλαιο αναλύεται η εμπειρική προσέγγιση που ακολουθήθηκε για την εξέταση των υποθέσεων.

Θα εκτιμηθεί το υπόδειγμα της Jones (1991) για δείγμα ελληνικών εισηγμένων εταιρειών και θα χρησιμοποιηθούν τα κατάλοιπα (διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα) ως εξαρτημένη μεταβλητή για την εκτίμηση του τελικού υποδείγματος παλινδρόμησης και τον έλεγχο των υποθέσεων. Θα υπολογιστούν επιπλέον και τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα του τροποποιημένου υποδείγματος της Jones (1995) και εκείνου των Kothari, Leone και Wasley (2005), που θα χρησιμοποιηθούν ξανά ως εξαρτημένη μεταβλητή, για λόγους σύγκρισης. Τέλος, θα σχολιαστούν τα αποτελέσματα της εμπειρικής διερεύνησης.

5.1 Δείγμα

Για την εμπειρική διερεύνηση χρησιμοποιήθηκε δείγμα ελληνικών εισηγμένων εταιρειών στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών την περίοδο 2012-2016. Μία περίοδος κατά την οποία η έλλειψη ρευστότητας έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τη λειτουργία των εταιρειών. Τα βασικά οικονομικά μεγέθη τους έχουν υποστεί μεγάλες μειώσεις και αυτό συναντάται κυρίως στα περιουσιακά στοιχεία του πάγιου ενεργητικού με τις εταιρείες να προχωρούν σε εκποιήσεις αυτών, σε μία προσπάθεια ένεσης ρευστότητας.

Το δείγμα αντλήθηκε από τη βάση δεδομένων της Hellastat. Ο αριθμός των ελληνικών εισηγμένων εταιρειών φτάνει τις 198 και αφού αφαιρέθηκαν χρηματοοικονομικές εταιρείες, ασφαλιστικές εταιρείες, ακίνητης περιουσίας εταιρείες, οι τράπεζες και όσες εμφάνιζαν ελλειψές πληροφορίες στην παραπάνω περίοδο, ο αριθμός μειώθηκε στις 155 ελληνικές εισηγμένες εταιρείες. Οι παραπάνω κατηγορίες εταιρειών αφαιρέθηκαν λόγω διαφορετικού νομοθετικού και λογιστικού πλαισίου.

Από τις 155 αυτές εταιρείες, οι 74 περιλάμβαναν πληροφορίες για την εταιρική τους διακυβέρνηση την ίδια περίοδο (2012-2016) σύμφωνα με τις απαιτήσεις της νομοθεσίας και των ρυθμιστικών αρχών (Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς και Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών). Συγκεκριμένα, τα δεδομένα εταιρικής διακυβέρνησης αντλήθηκαν από τις ετήσιες οικονομικές εκθέσεις, τα ετήσια ενημερωτικά δελτία, τους ετήσιους απολογισμούς και τις ιστοσελίδες των εταιρειών. Παρατηρήθηκε ότι ένας μεγάλος αριθμός εταιρειών στις ετήσιες εκθέσεις και στα

άλλα πληροφοριακά έντυπα, είχαν ελλιπείς πληροφορίες για την εταιρική διακυβέρνηση (κυρίως για τα χαρακτηριστικά σύνθεσης της επιτροπής ελέγχου) και επομένως έμειναν εκτός δείγματος. Μάλιστα αρκετές έχουν να δημοσιεύσουν ετήσιο ενημερωτικό δελτίο από τη διετία 2007-2008.

Τα δεδομένα εταιρικής διακυβέρνησης αφορούν τον αριθμό συνεδριάσεων της επιτροπής ελέγχου, τα ανεξάρτητα μέλη του διοικητικού συμβουλίου, τα μέλη της επιτροπής ελέγχου και τα ανεξάρτητα μέλη της επιτροπής ελέγχου. Επίσης, συμπεριλήφθηκαν και δυο αριθμοδείκτες: η απόδοση του ενεργητικού και ο δείκτης του κεφαλαίου κίνησης.

Το δείγμα θα χρησιμοποιηθεί για τον υπολογισμό των διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων σύμφωνα με τα υποδείγματα Jones (1991), τροποποιημένο υπόδειγμα Jones (1995) και Kothari, Leone και Wasley (2005) για το σύνολο των 74 εταιρειών. Τα υποδείγματα αυτά είναι τα πιο ευρέως χρησιμοποιούμενα στη διεθνή αρθρογραφία.

Πίνακας 3: Ορισμός μεταβλητών

Μεταβλητές

Ορισμός

Εξαρτημένη μεταβλητή

$DACC_{i,t}$ διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα για την εταιρεία i το έτος t

Ανεξάρτητες μεταβλητές

$ACMEET_{i,t}$ αριθμός συνεδριάσεων επιτροπής ελέγχου για την εταιρεία i το έτος t

$INMBOD_{i,t}$ ανεξάρτητα μέλη διοικητικού συμβουλίου για την εταιρεία i το έτος t

$MAC_{i,t}$ μέλη επιτροπής ελέγχου για την εταιρεία i το έτος t

$INMAC_{i,t}$ ανεξάρτητα μέλη επιτροπής ελέγχου για την εταιρεία i το έτος t

$ROA_{i,t}$ απόδοση ενεργητικού για την εταιρεία i το έτος t

$CAR_{i,t}$ δείκτης κεφαλαίου κίνησης για την εταιρεία i το έτος t

5.2 Περιγραφικά μέτρα

Σε αυτή την υποενότητα παρουσιάζονται τα περιγραφικά μέτρα των υπό εξέταση μεταβλητών και ο σχολιασμός τους.

Πίνακας 4: Περιγραφικά μέτρα

Στατιστικές	Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση	Μέγιστο	Ελάχιστο	1 ^ο δεκατημόριο	1 ^ο τεταρτημόριο
DACCJ	0,000	0,078	0,221	-0,408	-0,092	-0,030
DACCMJ	0,000	0,079	0,231	-0,410	-0,093	-0,029
DACCKLW	0,000	0,074	0,190	-0,411	-0,090	-0,031
ACMEET	4,335	2,705	22	1	2	3
INMBOD	2,516	1,026	8	1	2	2
MAC	2,994	0,164	4	2	3	3
INMAC	1,964	0,638	4	1	1	2
ROA	-0,026	0,094	0,298	-0,747	-0,126	-0,051
CAR	1,736	2,027	24,851	0,042	0,409	0,6906

Στατιστικές	2 ^ο τεταρτημόριο	3 ^ο τεταρτημόριο	9 ^ο δεκατημόριο	Παρατηρήσεις
DACCJ	0,008	0,044	0,073	370
DACCMJ	0,009	0,045	0,072	370
DACCKLW	0,010	0,043	0,073	370
ACMEET	4	4	5,5	370
INMBOD	2	3	3	370
MAC	3	3	3	370
INMAC	2	2	3	370
ROA	-0,009	0,017	0,062	370
CAR	1,216	1,935	3,588	370

Η τυπική απόκλιση που προέκυψε από τα δυο υποδείγματα είναι περίπου ίδια (0,078 και 0,079 αντίστοιχα). Η υψηλή (χαμηλή) τυπική απόκλιση υποδηλώνει μεγαλύτερη (μικρότερη) χειραγώγηση αποτελεσμάτων και χαμηλότερη (υψηλότερη) ποιότητα των δεδουλευμένων εσόδων.

Σύμφωνα με το υπόδειγμα Kothari, Leone και Wasley (2005) η μέση τιμή των διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων είναι θετική που υποδηλώνει πρακτικές αύξησης εισοδήματος (income increasing) παρά μείωσης. Η τυπική απόκλιση είναι χαμηλότερη σε σύγκριση με εκείνη των άλλων δυο υποδειγμάτων.

Οι συνεδριάσεις της επιτροπής ελέγχου είναι κατά μέσο όρο παραπάνω από 4, όσες τουλάχιστον πρέπει να γίνονται το χρόνο σύμφωνα με τη νομοθεσία. Το ελάχιστο είναι 1 συνεδρίαση και το μέγιστο 22 συνεδριάσεις. Το 90% των επιτροπών ελέγχου συνεδριάζει 5,5 φορές.

Ο μέσος όρος των ανεξάρτητων μελών του διοικητικού συμβουλίου είναι πάνω από 2, με τα ελάχιστα ανεξάρτητα μέλη να είναι 1 και τα μέγιστα 8. Το 90% έχει στο διοικητικό συμβούλιο 3 ανεξάρτητα μέλη.

Ο μέσος όρος των μελών της επιτροπής ελέγχου είναι κοντά στα 3 μέλη, όσα τουλάχιστον ορίζει και η νομοθεσία. Τα ελάχιστα μέλη της επιτροπής ελέγχου είναι 2 και τα μέγιστα είναι 4.

Τα ανεξάρτητα μέλη της επιτροπής ελέγχου είναι κατά μέσο όρο κοντά στα 2, με τη νομοθεσία να ορίζει τουλάχιστον 1 ανεξάρτητο μέλος στην επιτροπή ελέγχου. Ο μέγιστος αριθμός ανεξάρτητων μελών της επιτροπής ελέγχου είναι 4 και ο ελάχιστος 1. Το 90% έχει 3 ανεξάρτητα μέλη στην επιτροπή ελέγχου.

Ο δείκτης απόδοσης του ενεργητικού ROA έχει μέγιστη τιμή 0,2988 και ελάχιστη -0,7474. Πάνω από το 50% των εταιρειών του δείγματος σημειώνουν αρνητική τιμή στον ROA, κάτι που οφείλεται στα αρνητικά καθαρά αποτελέσματα (ζημιές) των εταιρειών.

Ο δείκτης κεφαλαίου κίνησης CAR έχει μέση τιμή 1,7364, ελάχιστη τιμή 0,042 και μέγιστη τιμή 24,851. Αυτό υποδεικνύει πως οι εταιρείες του δείγματος θα μπορέσουν να καλύψουν τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις τους ακόμα και αν ρευστοποιήσουν το σύνολο του κυκλοφορούντος ενεργητικού τους. Το 90% των εταιρειών του δείγματος έχουν δείκτη CAR ίσο με 3,588.

5.3 Συσχέτιση μεταβλητών

Σε αυτή την υποενότητα παρουσιάζονται οι συσχετίσεις των υπό εξέταση μεταβλητών και ο σχολιασμός τους.

Πίνακας 5: Συσχέτιση μεταβλητών

	DACCJONES	ACMEET	INMBOD	MAC	INMAC	ROA	CAR
DACCJONES	1						
ACMEET	0,0440	1					
INMBOD	0,0512	0,1357	1				
MAC	0,0187	-0,0872	0,1129	1			
INMAC	0,0988	0,0589	0,3596	-0,0021	1		
ROA	0,1607	0,0624	-0,0404	-0,0601	0,0238	1	
CAR	-0,0114	-0,0755	0,0224	0,0018	0,0516	0,2414	1

Πίνακας 6: Συσχέτιση μεταβλητών

	DACCMJONES	ACMEET	INMBOD	MAC	INMAC	ROA	CAR
DACCMJONES	1						
ACMEET	0,0436	1					
INMBOD	0,0508	0,1357	1				
MAC	0,0174	-0,0872	0,1129	1			
INMAC	0,0917	0,0589	0,3596	-0,0021	1		
ROA	0,1537	0,0624	-0,0404	-0,0601	0,0238	1	
CAR	-0,0034	-0,0755	0,0224	0,0018	0,0516	0,2414	1

Πίνακας 7: Συσχέτιση μεταβλητών

	DACCKLW	ACMEET	INMBOD	MAC	INMAC	ROA	CAR
DACCKLW	1						
ACMEET	0,0425	1					
INMBOD	0,0460	0,1357	1				
MAC	0,0206	-0,0872	0,1129	1			
INMAC	0,0845	0,0589	0,3596	-0,0021	1		
ROA	0,1426	0,0624	-0,0404	-0,0601	0,0238	1	
CAR	0,0087	-0,0755	0,0224	0,0018	0,0516	0,2414	1

Μέσα από τον πίνακα συσχέτισης των μεταβλητών, φαίνεται πως τα πρόσημα ανάμεσα στη σχέση των διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων με τις ανεξάρτητες μεταβλητές είναι θετικά (εκτός του αριθμοδείκτη κεφαλαίου κίνησης στα δυο πρώτα υποδείγματα διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων), κάτι το οποίο δεν συνάδει με τη θεωρία.

Τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα των υποδειγμάτων Jones (1991) και τροποποιημένο υπόδειγμα Jones (1995) (DACCJONES και DACCMJONES), συσχετίζονται θετικά με τον αριθμό συνεδριάσεων της επιτροπής ελέγχου (ACMEET). Σύμφωνα με τους Ghosh, Mara και Moon (2010) η χειραγώγηση αποτελεσμάτων συνδέεται θετικά με τη συχνότητα των συνεδριάσεων της επιτροπής ελέγχου. Το πιο σημαντικό είναι ότι τα αποτελέσματά της έρευνας τους δείχνουν ότι το μέγεθος και η συχνότητα των συνεδριάσεων της επιτροπής ελέγχου σχετικά με τη χειραγώγηση κερδών είναι σημαντικά ασθενέστερα για τα έτη μετά την ισχύ του νόμου Sarbanes-Oxley.

Τα ανεξάρτητα μέλη του Δ.Σ. (INMBOD), της επιτροπής ελέγχου (INMAC) και τα συνολικά μέλη της επιτροπής ελέγχου (MAC) συσχετίζονται θετικά με τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα. Σύμφωνα με τους Ghosh, Mara και Moon (2010) τα ανεξάρτητα μέλη δεν παρακολουθούν καλύτερα τη διαδικασία χρηματοοικονομικής πληροφόρησης. Επίσης, σύμφωνα με τους Kao και Chen (2004), όσο μεγαλύτερο το μέγεθος του Δ.Σ., τόσο μεγαλύτερη η έκταση της χειραγώγησης. Οι Bedard, Chtourou και Courteau (2004) διαπίστωσαν σημαντική σχέση μεταξύ χειραγώγησης και πρακτικών διακυβέρνησης της επιτροπής ελέγχου.

Σημειώνεται θετική συσχέτιση του αριθμοδείκτη απόδοσης ενεργητικού (ROA) με τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα των τριών υποδειγμάτων χειραγώγησης (DACCJONES, DACCMJONES και DACCKLW), των συνεδριάσεων της επιτροπής ελέγχου (ACMEET) με τα ανεξάρτητα μέλη του διοικητικού συμβουλίου (INMBOD), των ανεξάρτητων μελών της επιτροπής ελέγχου (INMAC) με τον αριθμοδείκτη απόδοσης ενεργητικού (ROA), των ανεξάρτητων μελών του διοικητικού συμβουλίου (INMBOD) με τα συνολικά μέλη της επιτροπής ελέγχου (MAC) και των ανεξάρτητων μελών της επιτροπής ελέγχου (INMAC) με τον αριθμοδείκτη κεφαλαίου κίνησης (CAR). Επίσης, η συσχέτιση εμφανίζεται θετική ανάμεσα στα συνολικά μέλη της επιτροπής ελέγχου (MAC) και στον αριθμοδείκτη κεφαλαίου κίνησης (CAR) και τέλος είναι θετική και ανάμεσα στα ανεξάρτητα μέλη της επιτροπής ελέγχου (INMAC) με τους δυο αριθμοδείκτες και στον (ROA και CAR), αλλά και μεταξύ των δυο αριθμοδεικτών (ROA και CAR).

Από την άλλη, η συσχέτιση εμφανίζεται αρνητική ανάμεσα στον αριθμοδείκτη κεφαλαίου κίνησης (CAR) και στα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα των τριών υποδειγμάτων χειραγώγησης (DACCJONES, DACCMJONES και DACCKLW). Είναι αρνητική και ανάμεσα στα συνολικά μέλη της επιτροπής ελέγχου (MAC) και στον αριθμοδείκτη κεφαλαίου κίνησης (CAR), μεταξύ του αριθμοδείκτη απόδοσης ενεργητικού (ROA) και των ανεξάρτητων μελών τα του διοικητικού συμβουλίου (INMBOD) και τέλος η μεταβλητή για τα συνολικά μέλη της επιτροπής ελέγχου (MAC) συσχετίζεται αρνητικά με τα ανεξάρτητα μέλη της επιτροπής ελέγχου (INMAC) και με τον αριθμοδείκτη απόδοσης ενεργητικού (ROA).

5.4 Υποθέσεις

Στην παρούσα ενότητα θα ελεγχθεί αν οι 6 ανεξάρτητες μεταβλητές επιδρούν αρνητικά στα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα, δηλαδή διατυπώνουμε τις παρακάτω ερευνητικές υποθέσεις τις οποίες ελέγχουμε στατιστικά μέσω των εκτιμήσεων FGLS της εξίσωσης (15), η οποία παρατίθεται στην ενότητα 5.5:

Επιτροπή ελέγχου (αριθμός συνεδριάσεων – ACMEET):

H_1 : ο αριθμός συνεδριάσεων της επιτροπής ελέγχου έχει αρνητική επίδραση στη χειραγώγηση των κερδών

Επιτροπή ελέγχου (αριθμός μελών – MAC):

H_2 : ο αριθμός μελών της επιτροπής ελέγχου έχει αρνητική επίδραση στη χειραγώγηση των κερδών

Επιτροπή ελέγχου (αριθμός ανεξάρτητων μελών – INMAC):

H_3 : ο αριθμός των ανεξάρτητων μελών της επιτροπής ελέγχου έχει αρνητική επίδραση στη χειραγώγηση των κερδών

Διοικητικό συμβούλιο (αριθμός ανεξάρτητων μελών – INMBOD)

H_4 : ο αριθμός των ανεξάρτητων μελών του διοικητικού συμβουλίου έχει αρνητική επίδραση στη χειραγώγηση των κερδών

Αριθμοδείκτης (απόδοση ενεργητικού – ROA)

H_5 : η απόδοση του ενεργητικού έχει αρνητική επίδραση στη χειραγώγηση των κερδών

Αριθμοδείκτης (κεφάλαιο κίνησης – CAR)

H_6 : ο δείκτης του κεφαλαίου κίνησης έχει αρνητική επίδραση στη χειραγώγηση των κερδών

5.5 Εκτίμηση υποδειγμάτων

Χρησιμοποιώντας τη μέθοδο των ταμειακών ροών, υπολογίστηκαν τα συνολικά δεδουλευμένα έσοδα:

$$\text{Συνολικά δεδουλευμένα έσοδα} = \text{Καθαρό καταγεγραμμένο εισόδημα} - \text{ταμειακές ροές από λειτουργικές δραστηριότητες} \quad (12)$$

Το υπόδειγμα της Jones (1991) εκτιμήθηκε για το δείγμα των 74 εταιρειών, με τη βοήθεια του προγράμματος STATA (έκδοση 14.2):

$$NDA_{i,t} = \alpha_1 \left(\frac{1}{A_{i,t-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{\Delta REV_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right) + \alpha_3 \left(\frac{PPE_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right) \quad (13)$$

όπου $NDA_{i,t} = \frac{TA_{i,t}}{A_{i,t-1}}$

$$\frac{TA_{i,t}}{A_{i,t-1}} = \alpha_1 \left(\frac{1}{A_{i,t-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{\Delta REV_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right) + \alpha_3 \left(\frac{PPE_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right) + \varepsilon_{i,t} \quad (14)$$

Η εκτίμηση του παραπάνω υποδείγματος (εξίσωση (14)) θα μας δώσει τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα (discretionary accruals), δηλαδή τα κατάλοιπα $e_{i,t}$. Στη συνέχεια, τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα των 74 εταιρειών, χρησιμοποιήθηκαν ως εξαρτημένη μεταβλητή στο παρακάτω πολλαπλό υπόδειγμα παλινδρόμησης:

$$DACC_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 ACMEET_{i,t} + \beta_2 INMBOD_{i,t} + \beta_3 MAC_{i,t} + \beta_4 INMAC_{i,t} + \beta_5 ROA_{i,t} + \beta_6 CAR_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (15)$$

Για τις ανάγκες σύγκρισης, τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα (εξαρτημένη μεταβλητή), υπολογίστηκαν ξανά με το τροποποιημένο υπόδειγμα της Jones (1995) και με το υπόδειγμα των Kothari, Leone και Wasley (2005). Με τη χρήση υποδειγμάτων σταθερών και μεταβλητών επιδράσεων (fixed and random effects models) οι εκτιμήσεις της εξίσωσης (15) ήταν ασυνεπείς και μεροληπτικές, έχοντας ως στατιστικά σημαντική μεταβλητή μόνο τη ROA

(αριθμοδείκτης απόδοσης του ενεργητικού) σε επίπεδο σημαντικότητας 5%. Μετά τη διόρθωση της αυτοσυσχέτισης, οι εκτιμήσεις βελτιώθηκαν σημαντικά και παρατίθενται παρακάτω.

Πίνακας 8: Εκτιμήσεις υποδείγματος

Ανεξάρτητες μεταβλητές	Εξαρτημένη μεταβλητή Διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα (DACCJONES)
ACMEET	0,0002 (0,02)
INMBOD	0,0060** (2,00)
MAC	0,0013 (0,12)
INMAC	-0,0001 (-0,23)
ROA	0,1056** (3,78)
CAR	-0,0023 (-1,44)
Constant	-0,0054 (-0,17)
Observations	370
Chi2 (6)	19,75
Prob > chi2	0,0031

Σημειώσεις: $DACCJONES_{i,t}$ = διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα του υποδείγματος Jones (1991) για τη επιχείρηση i το έτος t , $ACMEET_{i,t}$ = αριθμός συνεδριάσεων επιτροπής ελέγχου για την εταιρεία i το έτος t , $INMBOD_{i,t}$ = ανεξάρτητα μέλη διοικητικού συμβουλίου για την εταιρεία i το έτος t , $MAC_{i,t}$ = μέλη επιτροπής ελέγχου για την εταιρεία i το έτος t , $INMAC_{i,t}$ = ανεξάρτητα μέλη επιτροπής ελέγχου για την εταιρεία i το έτος t , $ROA_{i,t}$ = απόδοση ενεργητικού για την

εταιρεία i το έτος t , $CAR_{i,t}$ = δείκτης κεφαλαίου κίνησης για την εταιρεία i το έτος t

Οι τιμές στις παρενθέσεις του πίνακα αντιπροσωπεύουν τα t -statistics και τα αστεράκια αντιπροσωπεύουν το επίπεδο σημαντικότητας στο οποίο οι ανεξάρτητες μεταβλητές είναι στατιστικά σημαντικές: * για $\alpha = 10\%$, ** για $\alpha = 5\%$, *** για $\alpha = 1\%$

Πίνακας 9: Εκτιμήσεις υποδείγματος

Ανεξάρτητες μεταβλητές	Εξαρτημένη μεταβλητή Διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα (DACCMJONES)
ACMEET	-0,0005 (-0,74)
INMBOD	0,0063** (2,22)
MAC	0,0015 (0,15)
INMAC	-0,0010 (-0,24)
ROA	0,1140 (4,23)
CAR	-0,0018** (-1,18)
Constant	-0,0058 (-0,18)
Observations	370
Chi2 (6)	23,41
Prob > chi2	0,0007

Σημειώσεις: $DACCMJONES_{i,t}$ = διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα του τροποποιημένου υποδείγματος Jones (1995) για τη επιχείρηση i το έτος t , $ACMEET_{i,t}$ = αριθμός συνεδριάσεων επιτροπής ελέγχου για την εταιρεία i το έτος t , $INMBOD_{i,t}$ = ανεξάρτητα μέλη διοικητικού συμβουλίου για την εταιρεία i το έτος t , $MAC_{i,t}$ = μέλη επιτροπής ελέγχου για

την εταιρεία i το έτος t , $INMAC_{i,t}$ = ανεξάρτητα μέλη επιτροπής ελέγχου για την εταιρεία i το έτος t , $ROA_{i,t}$ = απόδοση ενεργητικού για την εταιρεία i το έτος t , $CAR_{i,t}$ = δείκτης κεφαλαίου κίνησης για την εταιρεία i το έτος t

Οι τιμές στις παρενθέσεις του πίνακα αντιπροσωπεύουν τα t -statistics και τα αστεράκια αντιπροσωπεύουν το επίπεδο σημαντικότητας στο οποίο οι ανεξάρτητες μεταβλητές είναι στατιστικά σημαντικές: * για $\alpha = 10\%$, ** για $\alpha = 5\%$, *** για $\alpha = 1\%$

Πίνακας 10: Εκτιμήσεις υποδείγματος

Ανεξάρτητες μεταβλητές	Εξαρτημένη μεταβλητή Διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα (DACCKLW)
ACMEET	-0,0002 (-0,35)
INMBOD	0,0055* (1,88)
MAC	0,0035 (0,30)
INMAC	-0,0012 (-0,28)
ROA	0,0785** (3,16)
CAR	-0,0017 (-1,07)
Constant	-0,0117 (-0,33)
Observations	370
Chi2 (6)	14,79
Prob > chi2	0,0220

Σημειώσεις: $DACCKLW_{i,t}$ = διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα του υποδείγματος Kothari, Leone και Wasley (2005) για τη επιχείρηση i το έτος t , $ACMEET_{i,t}$ = αριθμός συνεδριάσεων επιτροπής ελέγχου για την εταιρεία i το έτος t ,

$INMBOD_{i,t}$ = ανεξάρτητα μέλη διοικητικού συμβουλίου για την εταιρεία i το έτος t , $MAC_{i,t}$ = μέλη επιτροπής ελέγχου για την εταιρεία i το έτος t , $INMAC_{i,t}$ = ανεξάρτητα μέλη επιτροπής ελέγχου για την εταιρεία i το έτος t , $ROA_{i,t}$ = απόδοση ενεργητικού για την εταιρεία i το έτος t , $CAR_{i,t}$ = δείκτης κεφαλαίου κίνησης για την εταιρεία i το έτος t

Οι τιμές στις παρενθέσεις του πίνακα αντιπροσωπεύουν τα t -statistics και τα αστεράκια αντιπροσωπεύουν το επίπεδο σημαντικότητας στο οποίο οι ανεξάρτητες μεταβλητές είναι στατιστικά σημαντικές: * για $\alpha = 10\%$, ** για $\alpha = 5\%$, *** για $\alpha = 1\%$

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις και έχοντας ως εξαρτημένη μεταβλητή τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα του υποδείγματος Jones (1991), οι μεταβλητές $INMBOD$ (ανεξάρτητα μέλη διοικητικού συμβουλίου) και ROA (αριθμοδείκτης απόδοσης ενεργητικού) είναι στατιστικά σημαντικές σε επίπεδο σημαντικότητας 5%. Επίσης, έχοντας ως εξαρτημένη μεταβλητή τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα του τροποποιημένου υποδείγματος Jones (1995), οι μεταβλητές $INMBOD$ (ανεξάρτητα μέλη διοικητικού συμβουλίου) και CAR (δείκτης κεφαλαίου κίνησης) είναι στατιστικά σημαντικές σε επίπεδο σημαντικότητας 5%. Τέλος, έχοντας ως εξαρτημένη μεταβλητή τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα του υποδείγματος Kothari, Leone and Wasley (2005), η μεταβλητή $INMBOD$ (ανεξάρτητα μέλη διοικητικού συμβουλίου) είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 10% και η μεταβλητή ROA (αριθμοδείκτης απόδοσης ενεργητικού) είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 5%.

Τα πρόσημα των μεταβλητών $INMAC$ και CAR συνάδουν με τη θεωρία, όταν τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα υπολογίστηκαν σύμφωνα με το υπόδειγμα Jones (1991). Επιπλέον, τα πρόσημα των μεταβλητών $ACMEET$, $INMAC$ και CAR συνάδουν με τη θεωρία, όταν τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα υπολογίστηκαν σύμφωνα με το τροποποιημένο υπόδειγμα Jones (1995) και με το υπόδειγμα Kothari, Leone και Wasley (2005).

Μία πιθανή αύξηση στις συνεδριάσεις της επιτροπής ελέγχου θα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων. Το αποτέλεσμα αυτό ενισχύει την αρχική υπόθεση H_1 και πιθανόν να οφείλεται στο γεγονός ότι οι επιτροπές ελέγχου των εταιρειών που θα συνεδριάσουν περισσότερες από 4 φορές το χρόνο, όσες ελάχιστες συνεδριάσεις ορίζει η νομοθεσία, είναι σε θέση να παρακολουθήσουν καλύτερα τη διαδικασία χρηματοοικονομικής αναφοράς και να αποτρέψουν φαινόμενα χειραγώγησης (στα περιγραφικά

μέτρα είδαμε πως το 90% των επιτροπών ελέγχου των εταιρειών του δείγματος συνεδριάζει πάνω από 5,5 φορές το χρόνο).

Μία πιθανή αύξηση στα ανεξάρτητα μέλη του διοικητικού συμβουλίου θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση των διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων. Το αποτέλεσμα αυτό δεν ενισχύει την αρχική υπόθεση H_2 και πιθανόν να οφείλεται στο γεγονός ότι όσο περισσότερα μέλη έχει το διοικητικό συμβούλιο, τόσο μεγαλύτερη είναι και η έκταση της χειραγώγησης (Kao και Chen, (2004)). Αυτό συμβαίνει συνήθως σε οικογενειακές εταιρείες, στις οποίες οι επιπτώσεις της ανεξαρτησίας στη χειραγώγηση είναι ασθενέστερες (Prencipe και Yosef, (2011)). Επίσης, πρόβλημα αποτελεί και η συμμετοχή των ανεξάρτητων μελών σε διοικητικά συμβούλια και επιτροπές ελέγχου άλλων εταιρειών (Van der Zhan και Tower (2004)).

Μία πιθανή αύξηση στον αριθμό μελών της επιτροπής ελέγχου θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση των διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων. Αυτό δεν ενισχύει την αρχική υπόθεση H_3 , καθώς αν σ' αυτές τις επιτροπές ελέγχου περιλαμβάνεται υψηλότερο ποσοστό εξειδικευμένων λογιστών, τότε η χειραγώγηση είναι υψηλότερη (Baxter και Cotter, (2009)). Επίσης, πρόβλημα αποτελεί και η ιδιοκτησία μετοχών της εταιρείας από τα μέλη της επιτροπής ελέγχου (Choi, Jeon και Park, (2004)).

Μία πιθανή αύξηση στον αριθμό των ανεξάρτητων μελών της επιτροπής ελέγχου θα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων. Αυτό ενισχύει την αρχική υπόθεση H_4 . Η ανεξαρτησία της επιτροπής ελέγχου συσχετίζεται με λιγότερα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα (Klein, (2002), Benkel, Mather και Ramsay (2006)), Lin και Hwang (2010)).

Μία πιθανή αύξηση στην τιμή του αριθμοδείκτη ROA θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση των διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων. Αυτό δεν ενισχύει την αρχική υπόθεση H_5 . Ο ROA μπορεί να εμφανίζεται αυξημένος λόγω πρακτικών αποφυγής μειώσεων στις ζημίες και στα κέρδη (income-increasing).

Μία πιθανή αύξηση στον αριθμοδείκτη CAR θα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των διαφοροποιημένων δεδουλευμένων εσόδων. Αυτό ενισχύει την αρχική υπόθεση H_6 . Εάν ο συγκεκριμένος δείκτης έχει θετική τιμή, αυτό σημαίνει πως η εταιρεία θα μπορέσει να καλύψει

τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις της αν ρευστοποιήσει το κυκλοφορούν ενεργητικό της και πιθανόν δεν θα προχωρήσει σε αλλοίωση των οικονομικών της στοιχείων.

Συμπεράσματα κεφαλαίου

Το παρόν κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας, αναφέρεται στην εμπειρική διερεύνηση.

Με δείγμα ελληνικών εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών, εταιρειών, υπολογίστηκαν τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα τους μέσω των τριών υποδειγμάτων χειραγώγησης Jones (1991), τροποποιημένο Jones (1995) και Kothari, Leone και Wasley (2005).

Στη συνέχεια, τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα των τριών υποδειγμάτων χρησιμοποιήθηκαν ως εξαρτημένη μεταβλητή σε υπόδειγμα παλινδρόμησης, με ανεξάρτητες μεταβλητές εταιρικής διακυβέρνησης (ανεξάρτητα μέλη διοικητικού συμβουλίου, ανεξάρτητα μέλη επιτροπής ελέγχου, αριθμός μελών επιτροπής ελέγχου και αριθμό συνεδριάσεων επιτροπής ελέγχου) και δυο αριθμοδείκτες, απόδοσης ενεργητικού και δείκτη κεφαλαίου κίνησης.

Από την εμπειρική διερεύνηση προέκυψε ότι οι μεταβλητές για τα ανεξάρτητα μέλη του διοικητικού συμβουλίου, ο αριθμοδείκτης απόδοσης του ενεργητικού και ο δείκτης του κεφαλαίου κίνησης είναι στατιστικά σημαντικές σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, όταν τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα έχουν υπολογιστεί με τα υποδείγματα Jones (1991) και τροποποιημένο υπόδειγμα Jones (1995). Η μεταβλητή για τα ανεξάρτητα μέλη του διοικητικού συμβουλίου είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 10%, όταν τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα υπολογίστηκαν με το υπόδειγμα των Kothari, Leone και Wasley (2005). Αυτό σημαίνει πως οι παραπάνω τρεις μεταβλητές μπορούν να επιδράσουν αρνητικά στη χειραγώγηση των κερδών. Από την άλλη, οι υποθέσεις για την επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών των συνεδριάσεων των επιτροπών ελέγχου και των ανεξάρτητων μελών της επιτροπής ελέγχου (μόνο όταν τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα υπολογίστηκαν σύμφωνα με το τροποποιημένο υπόδειγμα Jones (1995) και εκείνο των Kothari, Leone και Wasley (2005) ενισχύονται σύμφωνα με τη θεωρία λόγω των αρνητικών πρόσημων τους, χωρίς όμως να είναι στατιστικά σημαντικές.

Τα συμπεράσματα αυτά έρχονται σε αντίθεση με τα υπάρχοντα αποτελέσματα εμπειρικών ερευνών για την επίδραση της εταιρικής διακυβέρνησης στη χειραγώγηση των κερδών. Αυτό πιθανόν να οφείλεται στο ελλιπές θεσμικό περιβάλλον και στη γενικότερη καθυστέρηση νομοθέτησης ζητημάτων εταιρικής διακυβέρνησης στη χώρα μας και μπορεί να διορθωθεί με αλλαγές στους ελεγκτικούς μηχανισμούς και στην εταιρική διακυβέρνηση των εταιρειών.

Επίσης, πιθανή αιτία αποτελεί η βαθιά διαρθρωτική κρίση στην οποία βρίσκεται η οικονομία της χώρας μας, με τη λανθασμένη αντιμετώπιση της κρίσης δημοσίου χρέους.

Στο επόμενο και τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας, θα παρατεθούν τα συμπεράσματα που προέκυψαν και θα διατυπωθούν οι προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα διπλωματική εργασία διερεύνησε τη σχέση ανάμεσα στους μηχανισμούς εταιρικής διακυβέρνησης και τη χειραγώγηση των λογιστικών κερδών, με έμφαση στο ρόλο του εσωτερικού ελέγχου και ειδικότερα σε εκείνον της επιτροπής ελέγχου, για την αντιμετώπιση του φαινομένου της παραποίησης των οικονομικών αποτελεσμάτων, σε δείγμα ελληνικών εισηγμένων εταιρειών.

Οι διοικήσεις των επιχειρήσεων έχουν την ευθύνη για τη σύνταξη και την παρουσίαση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, σύμφωνα με τα όσα ορίζει το εθνικό λογιστικό πλαίσιο ή τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα. Στόχος είναι να παρουσιάσουν ακριβοδίκαια την οικονομική θέση, τη χρηματοοικονομική επίδοση και τις ταμειακές ροές της επιχείρησης, χωρίς παρεκκλίσεις που μπορούν να βλάψουν το περιεχόμενο ποιοτικών και ποσοτικών πληροφοριών, τις οποίες αξιοποιεί το επενδυτικό και μη κοινό για τη λήψη των καλύτερων δυνατών αποφάσεων.

Η ελλιπής συνεργασία και ο ανεπαρκής, όπως αποδείχθηκε, έλεγχος των επιχειρήσεων από τις ελεγκτικές τους εταιρείες, είχε ως αποτέλεσμα την έκρηξη σκανδάλων απάτης στις Η.Π.Α. στις αρχές του 21ου αιώνα και έφερε στο φως την ανάγκη για περισσότερη προσοχή στο σχεδιασμό της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου. Αυτό το πρόβλημα επιχειρήθηκε να λυθεί με τις διατάξεις του νόμου Sarbanes-Oxley, ο οποίος προέβλεπε μεταξύ άλλων, την ίδρυση Επιτροπής Ελέγχου ως απαραίτητης προϋπόθεσης για την είσοδο μίας επιχείρησης στο χρηματιστήριο και την επίβλεψή της από το Συμβούλιο Λογιστικής Εποπτείας και την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς των Η.Π.Α. Σύμφωνα και με το άρθρο 404 του παραπάνω νόμου, ο εξωτερικός ελεγκτής θα χρειαστεί να πιστοποιήσει την έκθεση της διοίκησης για την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου πάνω στη χρηματοοικονομική πληροφόρηση.

Ο εσωτερικός έλεγχος λειτουργεί ως ανεξάρτητη υπηρεσία μέσα σε μία εταιρεία. Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου παρέχει εξειδικευμένες υπηρεσίες προς τη διοίκηση της επιχείρησης, για να εκπληρώσει αποτελεσματικά τα καθήκοντά της. Η υπηρεσία μέσω αναλύσεων, εκτιμήσεων και συστάσεων είναι σε θέση να βοηθήσει και να δώσει μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα στην εταιρεία για τις συναλλαγές και τις δοσοληψίες που πραγματοποιεί και ελέγχει αν οι πληροφορίες που παράγονται είναι αξιόπιστες, ώστε να αποτυπωθούν στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου ευθύνεται επίσης για την κατανομή αρμοδιοτήτων και ευθυνών στο προσωπικό, για την προστασία των περιουσιακών στοιχείων της εταιρείας και το πιο

σημαντικό, μεριμνά για τη διασφάλιση και εξασφάλιση της ακρίβειας και της αξιοπιστίας των λογιστικών γεγονότων και των βιβλίων της.

Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου πρέπει να αξιολογείται ως προς την επάρκειά του, να στοχεύει στην εκτίμηση, διαχείριση και αντιμετώπιση των επιχειρηματικών κινδύνων (στον περιορισμό ή την εξάλειψή τους) και να εκτιμά αν θα χρειαστούν επιπλέον βελτιώσεις στις διαδικασίες ελέγχου ή λήψη νέων μέτρων για την αντιμετώπιση των κινδύνων. Για τον σχεδιασμό και την επίτευξη των παραπάνω την ευθύνη έχει ο εσωτερικός ελεγκτής, ο οποίος διενεργεί τον εσωτερικό έλεγχο εντός της επιχείρησης και είναι υπάλληλός της εταιρείας, διαθέτοντας τα κατάλληλα επιστημονικά προσόντα γνώσης και εμπειρίας. Το πρόβλημα έγκειται στο ότι ο εσωτερικός ελεγκτής υποχρεούται να ενεργήσει με βάση τον εσωτερικό κανονισμό και τις υποδείξεις της διοίκησης της εταιρείας στην οποία απασχολείται, αυτό όμως μπορεί να μη συνάδει με τα όσα ορίζουν τα γενικά ελεγκτικά πρότυπα.

Υπάρχουν βέβαια και περιπτώσεις, κατά τις οποίες οι εταιρείες δεν ακολουθούν τους λογιστικούς κανόνες και μέσω λογιστικών τεχνασμάτων, παραποιούν τις πληροφορίες που περιλαμβάνονται στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Παρά το μεγάλο ενδιαφέρον που παρουσιάζεται στη διεθνή βιβλιογραφία, οι ερευνητές δεν έχουν καταλήξει σε συγκεκριμένο ορισμό της χειραγώγησης αποτελεσμάτων.

Στο πλαίσιο τώρα των λογιστικών τεχνικών, αρκετές από αυτές περιστρέφονται γύρω από τα κέρδη και άλλες αφορούν παραβίαση των αρχών της λογιστικής, με τη διοίκηση να χρησιμοποιεί πέραν του δέοντος την κρίση της στη διαδικασία των εκτιμήσεων. Επίσης, άλλες πρακτικές έχουν επενδυτικό χαρακτήρα με διαφορετική κάθε φορά λογιστική αντιμετώπιση σε εξαγορές, συγχωνεύσεις αλλά και σε επίπεδο ομίλου εταιρειών μεταξύ μητρικής και θυγατρικής/θυγατρικών. Για την αντιμετώπιση αυτού του σοβαρού φαινομένου, έρχεται στο προσκήνιο η ετοιμότητα και η ικανότητα πρόβλεψης και πρόληψης, παρά καταστολής, των μηχανισμών εταιρικής διακυβέρνησης, εκείνων δηλαδή των μηχανισμών μέσω των οποίων οι εταιρείες διοικούνται και ελέγχονται.

Οι ερευνητές αναδεικνύουν το ιδιαίτερο ενδιαφέρον τους για τη σχέση της επιτροπής ελέγχου με τη χειραγώγηση οικονομικών αποτελεσμάτων και καταλήγουν σε ποικίλα συμπεράσματα, τα οποία δεν συμφωνούν πάντα μεταξύ τους. Ειδικότερα εξετάζουν τη σχέση των χαρακτηριστικών της επιτροπής ελέγχου με τη χειραγώγηση: ανεξαρτησία, χρηματοοικονομική εξειδίκευση και

εμπειρογνωμοσύνη των μελών, αριθμός συνεδριάσεων, ιδιοκτησία μετοχών, θητεία και αριθμός μελών και εξωτερική διοίκηση της επιτροπής ελέγχου.

Για την πρόληψη της απάτης και τη διαχείριση των κινδύνων, καθοριστικό ρόλο έχει η αποτελεσματική λειτουργία της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου και σε συνδυασμό με την παρουσία επιτροπής ελέγχου εμφανίζονται λιγότερες ευκαιρίες για το προσωπικό και τα στελέχη της διοίκησης να αλλοιώσουν κατά το δοκούν, τα οικονομικά αποτελέσματα. Οι εσωτερικοί ελεγκτές είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένοι και εργάζονται πιο εντατικά, όταν η διοίκηση έχει αυξημένο κίνητρο να προχωρήσει σε ψευδή οικονομική πληροφόρηση.

Από την εμπειρική διερεύνηση προέκυψε ότι οι μεταβλητές για τα ανεξάρτητα μέλη του διοικητικού συμβουλίου, ο αριθμοδείκτης απόδοσης του ενεργητικού και ο δείκτης του κεφαλαίου κίνησης είναι στατιστικά σημαντικές σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, όταν τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα έχουν υπολογιστεί με τα υποδείγματα Jones (1991) και τροποποιημένο υπόδειγμα Jones (1995). Η μεταβλητή για τα ανεξάρτητα μέλη του διοικητικού συμβουλίου είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 10%, όταν τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα υπολογίστηκαν με το υπόδειγμα των Kothari, Leone και Wasley (2005). Αυτό σημαίνει πως οι παραπάνω τρεις μεταβλητές μπορούν να επιδράσουν αρνητικά στη χειραγώγηση των κερδών. Από την άλλη, οι υποθέσεις για την επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών των συνεδριάσεων των επιτροπών ελέγχου και των ανεξάρτητων μελών της επιτροπής ελέγχου (μόνο όταν τα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα υπολογίστηκαν σύμφωνα με το τροποποιημένο υπόδειγμα Jones (1995) και εκείνο των Kothari, Leone και Wasley (2005) ενισχύονται σύμφωνα με τη θεωρία λόγω των αρνητικών πρόσημων τους, χωρίς όμως να είναι στατιστικά σημαντικές.

Τα συμπεράσματα αυτά έρχονται σε αντίθεση με τα υπάρχοντα αποτελέσματα εμπειρικών ερευνών για την επίδραση της εταιρικής διακυβέρνησης στη χειραγώγηση των κερδών. Αυτό πιθανόν να οφείλεται στο ελλιπές θεσμικό περιβάλλον και στη γενικότερη καθυστέρηση νομοθέτησης ζητημάτων εταιρικής διακυβέρνησης στη χώρα μας και μπορεί να διορθωθεί με αλλαγές στους ελεγκτικούς μηχανισμούς και στην εταιρική διακυβέρνηση των εταιρειών. Επίσης, πιθανή αιτία αποτελεί η βαθιά διαρθρωτική κρίση στην οποία βρίσκεται η οικονομία της χώρας μας, με τη λανθασμένη αντιμετώπιση της κρίσης δημοσίου χρέους.

Κατά τη συγγραφή του θεωρητικού μέρους της διπλωματικής εργασίας, δεν συναντήθηκαν ιδιαίτερες δυσκολίες για τη συλλογή της κατάλληλης βιβλιογραφίας, ξενόγλωσσας και ελληνικής. Το μεγαλύτερο πρόβλημα εντοπίζεται στο εμπειρικό μέρος, κατά τη συγκέντρωση δεδομένων εταιρικής διακυβέρνησης, ιδίως εσωτερικού ελέγχου, καθώς οι εταιρείες δεν δημοσιεύουν ανάλογα δεδομένα. Ακόμα, τα δεδομένα σχετικά με το διοικητικό συμβούλιο και την επιτροπή ελέγχου, αντλήθηκαν από τα πληροφοριακά έντυπα των εταιρειών, γεγονός που περιόρισε αρκετά το χρησιμοποιούμενο δείγμα, καθώς μεγάλο ποσοστό εταιρειών εμφάνιζε ελλειπείς πληροφορίες.

Ως προς τη μελλοντική έρευνα, προτείνεται η δημιουργία μίας βάσης δεδομένων για την καλύτερη συγκέντρωση και χρήση δεδομένων εταιρικής διακυβέρνησης για τις ελληνικές εταιρείες. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορέσουν να ελεγχθούν οι ίδιες ή περισσότερες υποθέσεις για περισσότερο χρονικό διάστημα, πριν το 2010 λόγω της επιβολής των μνημονίων στη χώρα μας ή και ακόμα μετά τη λήξη αυτών, ώστε να φανεί ποια είναι η εξέλιξη των βασικών οικονομικών μεγεθών των εταιρειών και φυσικά να εξεταστεί η επίδραση των μεταβλητών εταιρικής διακυβέρνησης στα διαφοροποιημένα δεδουλευμένα έσοδα.

Βιβλιογραφία

- Βελέντζας, Γ., Καρτάλης, Ν. και Μπρώνη, Γ. (2013), *Ελεγκτική & Εσωτερικός Έλεγχος*, χ.ε., Θεσσαλονίκη.
- Βρέντζου, Ε. και Δημητράς, Α. (2015), *Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα, Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα και Βοηθήματα*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα.
- Γαγάνης, Π. Χ. και Ζοπουνίδης, Δ. Π. (2008), *Αναγνώριση Παραπονημένων Λογιστικών Καταστάσεων: Μεθοδολογικό Πλαίσιο και Εφαρμογές*, Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα.
- Ελληνικό Συμβούλιο Εταιρικής Διακυβέρνησης (2013), *Ελληνικός Κώδικας Εταιρικής Διακυβέρνησης (ΕΚΕΔ) για τις Εισηγμένες Εταιρείες*, Αθήνα.
- Επιτροπή Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων (2012), *Λογιστική Οδηγία εφαρμογής Ν. 4308/2014 «Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα, συναφείς ρυθμίσεις και άλλες διατάξεις»*.
- Ζοπουνίδης, Κ. και Μπάλλα, Β. (2011), «Υπαρξη απάτης στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις», *Accountancy Greece*, Τεύχος 05, σελ. 42.
- Καζαντζής, Ι.Χ. (2006), *Ελεγκτική & εσωτερικός έλεγχος: μία συστηματική προσέγγιση εννοιών, αρχών και προτύπων*, Εκδόσεις Business Plus A.E., Πειραιάς.
- Καραμάνης, Κ. (2008), *Σύγχρονη Ελεγκτική: θεωρία και πρακτική σύμφωνα με τα διεθνή ελεγκτικά πρότυπα*, Πρώτη Έκδοση, Εκδόσεις Ο.Π.Α., Αθήνα.
- Κουνάδης, Γ. (2017), «Το νέο θεσμικό πλαίσιο της Επιτροπής Ελέγχου», *Accountancy Greece*, Τεύχος 27, σελ. 64-67.
- Κουνενάκη-Εφραϊμογλου, Σ. (2011), «Κώδικας Εταιρικής Διακυβέρνησης», *Accountancy Greece*, Τεύχος 04, σελ. 14-16.
- Λουμιώτης, Β. (2013), *Ελεγκτική: Ελεγκτική και επαγγελματικές ικανότητες ελεγκτή, Διαχείριση κινδύνων και εσωτερικός έλεγχος*, 6η έκδοση, Ινστιτούτο Εκπαίδευσης Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών, Αθήνα.
- Μονογιός, Β. (2011), «Ο ρόλος των ελεγκτών στην εφαρμογή του συστήματος Εταιρικής Διακυβέρνησης», *HIAA newsletter*, Τεύχος 6, σελ. 9-11.

- Μπατσινίλας, Ε. και Πατατούκας, Κ. (2015), Σύγχρονη Λογιστική (σύμφωνα με τα Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα και με αναφορά κατά θέμα στα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα), τόμος Α', 4η έκδοση, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα.
- Μπατσινίλας, Ε. και Πατατούκας, Κ. (2015), Σύγχρονη Λογιστική (σύμφωνα με τα Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα και με αναφορά κατά θέμα στα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα), τόμος Β', 4η έκδοση, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα.
- Μπλάθρα, Σ., Μαλισιόβα, Σ. (2013), «Εταιρική Διακυβέρνηση: από τον τύπο στην ουσία», *Accountancy Greece*, Τεύχος 05, σελ. 74-77.
- Νεγκάκης, Ι. Χ. (2015), Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (Θεωρία και Εφαρμογές), Αειφόρος Λογιστική, Θεσσαλονίκη.
- Νεγκάκης, Ι. Χ. και Ταχυνάκης, Δ. Π. (2013), Σύγχρονα Θέματα Ελεγκτικής & Εσωτερικού Ελέγχου σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου, Εκδόσεις Διπλογραφία, Αθήνα.
- Παππάς, Α. Α. (2013), Εισαγωγή στη χρηματοοικονομική λογιστική, Εκδόσεις Γ. Μπένου, Αθήνα.
- Ρετέλας, Ρ. (2014), «Ανάγκη για πιστοποίηση των εσωτερικών ελεγκτών στην Ελλάδα», *Accountancy Greece*, Τεύχος 17, σελ. 84.
- Σολομών, Μ. (2016), «Με ποιο τρόπο οι Επιτροπές Ελέγχου μπορούν να συμβάλουν στην αποφυγή περιπτώσεων απάτης», *HIAA newsletter*, Τεύχος 27, σελ. 12.
- Τουρνά, Ε. (2015), Χρηματοοικονομική Λογιστική, Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα και Βοηθήματα, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα.
- Χαραλάμπους, Γ. (2013), «Εταιρική διακυβέρνηση και οι επερχόμενες αλλαγές», *Accountancy Greece*, Τεύχος 11, σελ. 47-51.
- Χατζησταυράκης, Μ. (2014), Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (Δ.Π.Χ.Α.) Α' ΜΕΡΟΣ, Ινστιτούτο Εκπαίδευσης Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών, Αθήνα.
- Ψαράκη, Τ. (2011), Ελεγκτική: Εταιρική Διακυβέρνηση, Ινστιτούτο Εκπαίδευσης Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών, Αθήνα.

Arens, A. A., Elder J. R. and Beasley, S. M. (2012), *Auditing and Assurance Services: an integrated approach*, Fourteenth Edition, Pearson, England.

Badolato, P., Donelson, C. D., Donelson, Ege, M. (2014), Audit Committee Financial Expertise and Earnings Management: The Role of Status, *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 58, Issues 2-3, pp. 208-230.

Baxter, P., Cotter, J. (2009), Audit committees and earnings quality, *Accounting and Finance*, Vol. 49, Issue 2, pp. 267-290.

Bedard, J., Chtourou, M.S., Courteau, L. (2004), The Effect of Audit Committee Expertise, Independence, and Activity on Aggressive Earnings Management, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 23, Issue 2, pp. 13-35.

Bekiris, V. F., Doukakis, C. L. (2011), Corporate Governance and Accruals Earnings Management, *Managerial and Decision Economics*, Vol. 32, Issue 7, pp. 439-456.

Benkel, M., Mather, P., Ramsay, A. (2006), The Association Between Corporate Governance And Earnings Management: The Role Of Independent Directors, *Corporate Ownership & Control*, Vol. 3, Issue 4, pp. 65-75.

Brasswell, M., Daniels B. R. (2017), Alternative Earnings Management Techniques: What Audit Committees and Internal Auditors Should Know, *The Journal of Corporate Accounting & Finance*, Vol. 28, Issue 2, pp. 45–54.

Chalevas, C., Tzovas, C. (2010), The effect of the mandatory adoption of corporate governance mechanisms on earnings manipulation, management effectiveness and firm financing: Evidence from Greece, *Managerial Finance*, Vol. 36, Issue 3, pp. 257-277.

Chan, C. K., Farrell, B., P., Lee (2008), Earnings Management of Firms Reporting Material Internal Control Weaknesses under Section 404 of the Sarbanes-Oxley Act, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 27, Issue 2, pp. 161-179.

Chang, C. L., Sun, L. H. (2009), Crossed-listed foreign firms' earnings informativeness, earnings management and disclosures of corporate governance information under SOX, *The International Journal of Accounting*, Vol. 44, Issue 1, pp. 1-32.

Choi, J.-H., Kyu,-An, J., Jong-II, P. (2004), The role of audit committees in decreasing earnings management: Korean evidence, *International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation*, Vol. 1, Issue 1, pp. 37-60.

Coram, P., Ferguson, C., Moroney, R. (2008), Internal audit, alternative internal audit structures and the level of misappropriation of assets fraud, *Accounting and Finance*, Vol. 48, Issue 4, pp. 543-559.

Davidson, R., Goodwin-Stewart, J., Kent, P. (2005), Internal governance structures and earnings management, *Accounting and Finance*, Vol. 45, Issue 2, pp. 241-267.

Davies, M., Aston, J. (2011), *Auditing Fundamentals*, Pearson, England.

Dechow, M. P., Sloan, G. R., Sweeney, P. A. (1995), Detecting Earnings Management, *The Accounting Review*, Vol. 70, No. 2, pp. 193-225.

Deloitte (2014), «Εσωτερικός έλεγχος: περιοχές υψηλού ενδιαφέροντος», *Accountancy Greece*, Τεύχος 14, σελ. 62-63.

Ebrahim, A. (2007), Earnings management and board activity: an additional evidence, *Review of Accounting and Finance*, Vol. 6, Issue 1, pp. 42-58.

El Diri, M. (2018), *Introduction to Earnings Management*, Springer International Publishing.

García, S. L., Barbadillo, R. E., Pérez, O.M. (2010), Audit committee and internal audit and the quality of earnings: empirical evidence from Spanish companies, *Journal of Management & Governance*, Vol. 16, Issue 2, pp. 305–331.

Ghosh, A., Marra, A., Moon, D. (2010), Corporate Boards, Audit Committees, and Earnings Management: Pre- and Post-SOX Evidence, *Journal of Business Finance & Accounting*, Vol. 37, Issue 9-10, pp. 1145–1176.

González, S. J, García-Meca, E. (2013), Does Corporate Governance Influence Earnings Management in Latin American Markets?, *Journal of Business Ethics*, Vol. 121, Issue 3, pp. 419-440.

Hazarika, S., Karpoff, M. J., Nahata, R. (2011), Internal corporate governance, CEO turnover, and earnings management, *Journal of Financial Economics*, Vol. 104, Issue 1, pp. 44-69.

- Iqbal, A., Strong, N. (2010), The effect of corporate governance on earnings management around UK rights issues, *International Journal of Managerial Finance*, Vol. 6, Issue 3, pp. 168-189.
- Jones, J. J. (1991), Earnings Management During Import Relief Investigations, *Journal of Accounting Research*, Vol. 29, No. 2, pp. 193-228.
- Kao, L., Chen, A., (2004), The Effects Of Board Characteristics On Earnings Management, *Corporate Ownership & Control*, Vol. 1, Issue 3, pp. 96-107.
- Klein, A. (2002), Audit committee, board of director characteristics, and earnings management, *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 33, Issue 3, pp. 375-400.
- Kothari, P. S., Leone, J. A., Wasley, E. C. (2005), Performance matched discretionary accrual measures, *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 39, Issue 1, pp. 163-197.
- Lin, W. J., Hwang, I. M. (2010), Audit Quality, Corporate Governance, and Earnings Management: A Meta-Analysis, *International Journal of Auditing*, Vol. 14, Issue 1, pp. 57-77.
- Liu, Q., Lu, J. Z. (2007), Corporate governance and earnings management in the Chinese listed companies: A tunneling perspective, *Journal of Corporate Finance*, Vol. 13, Issue 5, pp. 881-906.
- Man, K. C., Wong, B. (2013), Corporate Governance and Earnings Management: A Survey of Literature, *The Journal of Applied Business Research*, Vol. 29, Issue 2, pp. 391-418.
- Marra, A., Mazzola, P., Prencipe, A. (2011), Board Monitoring and Earnings Management Pre- and Post-IFRS, *The International Journal of Accounting*, Vol. 46, Issue 2, pp. 205-230.
- Mckee, T. (2005), Popular Earnings Management Techniques. In Earnings Management: An executive perspective (pp. 13-22) (αντλήθηκε από τη διαδικτυακή πηγή http://www.swlearning.com/pdfs/chapter/0324223250_2.PDF).
- Mohanram, P. S. (2003), How To Manage Earnings Management?, *Accounting World*, Vol. 10, Issue 1, p. 1-22.
- Nia, M. S., Huang, C. C., Abidin, Z. Z. (2015), A Review Of Motives And Techniques And Their Consequences In Earnings Management, *Malaysian Accounting Review*, Vol. 14, No. 2, pp. 1-28.

- Park, W. Y., Shin, H.H. (2004), Board composition and earnings management in Canada, *Journal of Corporate Finance*, Vol, 10, Issue 3, pp. 431-457.
- Peasnell, V.K., Pope F.P., Young, S. (2005), Board Monitoring and Earnings Management: Do Outside Directors Influence Abnormal Accruals?, *Journal of Business Finance & Accounting*, Vol. 32, Issue 7-8, pp. 1311-1346.
- Prawitt, F.D., Smith, L.J., Wood, A.D. (2009), Internal Audit Quality and Earnings Management. *The Accounting Review*, Vol. 84, Issue 4, pp. 1255-1280.
- Prencipe, A., Bar-Yosef, S. (2011), Corporate Governance and Earnings Management in Family-Controlled Companies, *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, Vol. 26, Issue 2, pp. 199-227.
- Rahman, M., Moniruzzaman, M., Sharif, J. (2013), Techniques, Motives and Controls of Earnings Management, *International Journal of Information Technology and Business Management*, Vol. 11, No. 1, pp. 22-34.
- Riahi-Belkaoui, A. (2004), Accounting Theory, Fifth edition, South Western/CENGAGE Learning, Australia.
- Ronen, J., Yaari, V. (2008), Earnings Management: Emerging Insights in Theory, Practice, and Research, Vol. 3, Springer US.
- Schneider, A. (2013), Internal Auditing And Real Earnings Management, *Journal of Contemporary Issues in Business Research*, Vol. 2, No. 4, pp. 97-108.
- Scott, R. S. (2011), Financial Accounting Theory, Sixth Edition, Pearson, England.
- Shen, C.-H., Chih, H.-L. (2007), Earnings Management and Corporate Governance in Asia's Emerging Markets, *Corporate Governance: An International Review*, Vol. 15, Issue 15, pp. 999-1021.
- Soltani, B. (2007), Auditing: an international approach, Pearson, England.
- Spencer Pickett, K.H. (2011), The essential guide to internal auditing, Second Edition, John Wiley & Sons Limited, United Kingdom.

Sun, J., Lan, G., Liu, G. (2014), Independent audit committee characteristics and real earnings management, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 29, Issue 2, pp.153-172.

Van Der Zahn, M. J-L.W., Tower, G. (2004), Audit committee features and earnings management: further evidence from Singapore, *International Journal of Business Governance and Ethics*, Vol. 1, Issues 2-3, pp. 233-258.

Xie, B., Davidson, N. W., Dadalt, J. P. (2003), Earnings management and corporate governance: the role of the board and the audit committee, *Journal of Corporate Finance*, Vol. 9, Issue 3, pp. 295-316.

Yang, S.J., Krishnan, J. (2005), Audit Committees and Quarterly Earnings Management, *International Journal of Auditing*, Vol. 9, Issue 3, pp. 201–219.